

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

51. ISTUNGJÄRK

7.–10. oktoober 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 51. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

7. oktoober 1991.....	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine.....	3
NSV Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste kohta.....	8

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 51. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

8. oktoober 1991.....	37
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.....	39
Ida-Viru Maavolikogu koosseisu täiendamiseks valimispäeva määramise kohta.....	55
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse "'Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmisest.....	60

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 51. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

9. oktoober 1991.....	64
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse "'Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmisest.....	64
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise kohta.....	105
Eesti Vabariigi maareformi seaduse eelnõu teise lugemise jätkamine.....	115

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 51. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

10. oktoober 1991.....	128
E. Savisaare informatsioon parlamendile.....	136
Päevakorralised avaldused.....	158
Eesti Vabariigi maareformi seaduse eelnõu teise lugemise jätkamine.....	164

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

51. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

7. oktoober 1991

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere õhtust, lugupeetud kolleegid! Hea meel teid kõiki näha! Kolleegid! Kas kontrollime kohalolekut? Kohaloleku kontroll. Kohal on 81 saadikut, puudub 23.

Head kolleegid! Nagu nõuab meie reglement ja nagu on juba tavaks saanud, antakse kõik Ülemnõukogule esitatavad seadusandlikud aktid pidulikult üle täiskogu ees. Ülemnõukogu kultuurikomisjoni nimel palub sõna Enn Põldroos.

E. Põldroos

Hr. juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu kultuuri-, teadus- ja hariduskomisjon palub teie tähelepanu küsimuses, mis puudutab Eesti Kunstimuuseumi katastroofilist olukorda. Me leiame, et need, kes on seatud ja kohustatud tagama eesti kultuuri sellise fundamentaalse asutuse hea käekäigu ja olemasolu, ei ole oma kohustusi täitnud ja sellepärast me oleme sunnitud pöörduma teie poole.

Kultuurikomisjon esitab teile arutamiseks arupärimise vabariigi valitsusele ja Tallinna Linnavalitsusele seoses Kunstimuuseumi katastroofilise olukorraga ja Ülemnõukogu sellekohaste varasemate otsuste täitmata jätmisega. Me pöördume teie poole veendumusega, et siin ei ole küsimus mitte ainult ühes Eestimaa asutuses ja tema käekäigus, siin on küsimus eesti rahva fundamentaalsete väärtuste, põhivaranduste säilimises ja inimestele kättesaadavuses, küsimus, mis puudutab paratamatult meid, keda eesti rahvas on volitanud riigiasju otsustama.

Me leiame, et see küsimus saab üha laiema kõlapinna. Ta muutub omamoodi pöördepunktiks selles mõttes, et näitab, kuhupoole Eesti Vabariik ja Eesti ühiskond pöördub. Kas me läheme teed, kus suhtutakse kultuurisse küüniliselt, ülbelt või, vastupidi, me väärtustame seda, mille najal oleme need viimased 50 aastat suutnud endaks jääda ja mille najal võime ka edaspidi

endaks jääda, kui meil on tahtmist endaks jääda. See on valiku küsimus ja selle valiku tegemine, austatud kolleegid, on teie kätes. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Ka vabariigi valitsusel on ette valmistatud mõningate seadusandlike aktide projektid, mille annab meile üle pr. Krista Kilvet.

K. Kilvet

Austatud istungjärgu juhatus! Austatud Ülemnõukogu! Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Valitsuse esimehe informatsiooni kohta" projekti. Palume kiireloomulise küsimusena ära kuulata informatsioon 3 x 3 programmi teise osa kohta.

Juhataja

Kas rakendame normaalprotseduuri?

K. Kilvet

See on kiireloomuline küsimus.

Ja nüüd mõnedest tavalisse menetlusse minevatest eelnõudest. Kõigepealt lubage teile ette lugeda Eesti Vabariigi Valitsuse kiri. "Eesti Vabariigi Valitsus kinnitab veel kord oma põhjendusi Eesti Vabariigi konkurentsiseaduse kohese vastuvõtmise vajaduse kohta, mis sisalduvad meie poolt teile 16. septembril 1991 saadetud kirjas, ja palub tühistada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 16. mai otsuse Eesti Vabariigi konkurentsiseaduse eelnõu arutusele võtmise tingimuste kohta. Seaduseelnõu ei ole nii tihedalt seotud praegu koostatava uue ettevõtlusseadusega, et tema vastuvõtmine peab viibima ettevõtlusseaduse valmimise ootel. Kuna meie esitatud eelnõu praegusel kujul juba sisaldab demonopoliseerimise põhimõtteid ja organisatsioonilist süsteemi, siis oleme erinevate arusaamade tekke vältimiseks nõus seaduseelnõu nimetamisega konkurentsi- ja demonopoliseerimisseaduseks. Rõhutame veel kord, et edasine viivitamine Eesti Vabariigi konkurentsiseaduse vastuvõtmisega oleks meie arvates monopolide mahitamine. Oleme seisukohal, et nimetatud seaduseelnõul ei ole otsest seost alles ette valmistatavate pankrotiseaduse ja ettevõtlusseaduse eelnõudega."

Sellele lisaks esitab Eesti Vabariigi Valitsus teile Eesti Vabariigi konkurentsi- ja demonopoliseerimisseaduse eelnõu koos seletuskirjaga.

Eesti Vabariigi Valitsus vaatas oma 16. septembri istungil läbi ning esitab Eesti Vabariigi seaduse "Vara võõrandamise õigusvastasuse tõendamise lihtsustatud korra kehtestamise kohta" eelnõu. See on kõik. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Asume arutama päevakorra projekti. Kõigepealt võtame seisukoha meile üleantud seadusandlike aktide kohta.

Ma vabandan, ka ülemkohtu esimees soovib üle anda ühte eelnõu! Võtame selle veel vastu.

Ülemkohtu esimees

Härra juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt Ülemnõukogu reglemendile esitan ülemkohtu liikme valimiseks Tallinna Kalinini rajooni rahvakohtuniku Jüri Paabi kandidatuuri. Kirjalikud materjalid on tema kohta vormistatud.

Juhataja

Suur tänu! Ma loodan, et rohkem ei ole ühtegi eelnõusid üle anda soovijat, keda olen unustanud. Naaskem päevakorra juurde. Juhatus teeb ettepaneku, et otsuse projekt Heiki Nurmsalu nimetamise kohta Eesti Vabariigi looduskaitse peainspektoriks tuleks arutamisele 52. istungjärgul.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et otsuse projekti, mis käsitleb Heiki Nurmsalu nimetamist looduskaitse peainspektoriks, hakkaksime arutama 52. istungjärgul? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 79 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletud. Otsuse projekti hakkame arutama 52. istungjärgul.

Kolleegid! Palun võtke ette tabel, mis käsitleb menetluses olevaid küsimusi! Olukord on nõudnud, et mõneski menetluses olevas teemas tuleb teha korrektiive. Juhatus on seda küsimust arutanud ja teeb seitsmendana selles tabelis oleva küsimuse kohta ettepaneku võtta vastu otsus, et teema, mis käsitleb Eesti Advokatuuri, tuleks arutamisele Ülemnõukogu 52. istungjärgul. Juhatus on selle pakkunud omapoolses redaktsioonis. Selleks on vaja täiskogu otsust. Lihthäälteenamust. Kas küsimus on selge? Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti advokatuuriga seotud teema läheks arutamisele 52. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 72 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Läheb arutamisele 52. istungjärgul.

Kolleegid! 8. punkti all käsitletav teema seondub lennundusseadusega. Nagu te teate, on seadusandliku algatuse autoril õigus esitatud eelnõu mis tahes staadiumis tagasi võtta. Seda valitsus teebki.

11. punkt menetluste tabelis. Ka siin on juhatus teinud oma korrektiivi ja palub teie nõusolekut, et kriminaalkaristuse kandmise korra uuendamisega seotud probleemid tuleksid arutamisele 53. istungjärgul. Selleks aga on vaja teie otsust. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kriminaalkaristuse kandmise korra uuendamise eelnõu tuleks arutamisele 53. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 73 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 5. Eelnõu läheb arutamisele 53. istungjärgul.

Analoogiliselt palub juhatus suhtuda ka 15. punktisse, mis käsitleb kristlik-demokraatliku saadikurühma esitatud otsuse projekti kirikute vabastamisest maksudest. Palume teie otsust ettepaneku kohta arutada 52. istungjärgul. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et menetluste tabeli 15. punkt tuleks arutamisele 52. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 69 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 8 on erapooletud. Projekt tuleb arutamisele 52. istungjärgul.

Ma loodan, et oleme menetluste tabeli täielikult viinud vastavusse meie reglemendiga.

Tuleme päevakorra projekti juurde.

Kas küsimus on mulle? Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Me arutasime ja võtsime seisukoha menetluste tabelis 8. punktina oleva lennundusseaduse eelnõu kohta, mille valitsus võttis tagasi. Minul jäi arusaamatuks üks asi. Maanteede seadust pidime arutama septembris, mis on juba läbi. Miks see seadus siis tabelis on?

Juhataja

Toomas Kork! Võib-olla on need üksikasjad natuke huvipakkuvad, aga tegemist võis olla ka pisikese eksitusega, mille me nüüd töö käigus viisakalt ära parandasime. Minu küsimus õiguskomisjoni esindajale. Kas päevakorra projektis olev 18. punkt võetakse tagasi või ei ole selleks veel volitusi? Hillar Eller.

H. Eller

Kahjuks me ei saa seda praegu tagasi võtta, kuna üks projekti autor ei ole sellega nõus. Meil tuleb pidada veel komisjoni istung ja võtta seal seisukoht.

Juhataja

Selge. Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. juhataja! Mul on küsimus 19. punkti kohta. Mis saab otsuse projektist, mis käsitleb KGB tegevust Eesti Vabariigis? Arutelu katkestati 19. septembril, s.o. 20 päeva tagasi, ja istungjärgu juhataja pr. Lauristin motiveeris seda sellega, et hr. Rüütel soovib minuga kui eelnõu esitajaga sel teemal kõnelda. Hr. Rüütel ei ole 20 päeva jooksul sel teemal minuga kõnelnud. Järelikult ei pidanud ta seda vajalikuks ja ma arvan, et küsimus tuleks võtta päevakorda. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Marju Lauristin.

M. Lauristin

Hr. Leisson teab ja me kõik teame, et seda küsimust oleme edasi arutanud. Jõudsime hr. Leissoniga ühisele seisukohale, et formuleeringut võiks täpsustada komisjon, mida me püüdsime moodustada. Meil ei õnnestunud seda teha ja pärast me otsustasime, et saadame selle küsimuse tagasi õiguskomisjonile. Nii et hr. Leissonil on asja käik natuke meelest ära läinud.

Juhataja

Praegu on siis asjaolud sellised, et küsimus jääb meil ikkagi menetlusse. Kolleegid! Teie käes on päevakorra projekt just sellisel kujul, nagu ta on trükitud, siin muudatusi ei ole. Kas ma võin panna projekti hääletusele? Võin. Kohaloleku kontroll. Kohal on 85 rahvasaadikut, puudub 19.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 51. istungjärgu päevakord vastavalt teil olevale projektile? Palun hääletada! Lihthääldenamus. Selle ettepaneku poolt on 77 rahvasaadikut, vastu 4, erapooletuid on 1. Päevakord on kinnitatud.

NSV Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste kohta

Juhataja

Kolleegid! Minule on laekunud juba mõned taotlused täiendada päevakorda kiireloomuliste küsimustega. Muu hulgas on reglemendi parandus, mis käsitleb kiireloomulisi küsimusi. Kuid ma alustan ühest projektist, mille on esitanud rahvasaadikud Jõerüüt, Käbin, Andrejev, Hallaste, Kostabi, Uluots ja Toome. Nemad paluvad täiendada käesoleva, 51. istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis puudutab NSV Liiduga peetavaid riikidevahelisi läbirääkimisi. Nagu ma aru saan, on projekt teile välja jagatud. Panen selle hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada 51. istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste probleemi? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 51 rahvasaadikut, vastu 7, erapooletuid on 7. Päevakorda täiendatakse.

Ettekande selles küsimuses teeb meile rahvasaadik Jaak Jõerüüt. Palume kõnetooli!

J. Jõerüüt

Härra esimees! Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Otsuse projekt, mis tuleb praegu kõne alla, on teile välja jagatud ja ma prooviksin seda nii sisse juhatada ja kommenteerida kui ka mingeid omapoolseid järeldusi teha.

Ma alustaksin vast sellest, et meie riigi elu areneb tõepoolest tormiliselt, see ei ole sõnakõlks, see on väga tõsine küsimus. Ja seetõttu tuleb ka riiklikult olulisi küsimusi käsitleda järjepidevalt. On täiesti selge, et 16. septembril langetatud otsus on igati asjakohane ja korrektne. Tänapäevaks, oktoobrikuu alguseks, on aeg pisut edasi liikunud ja projekti esitajad käsitlevad küsimust sellisena, et nii 16. septembri otsus kui ka asjade areng tingivad järgmist projekti.

Ma luban endale kõigepealt seda, et tuletaksin meelde 16. septembri otsust NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste korraldamise kohta ja selle võib-olla et ainukest punkti, mida mina isiklikult pisut kritiseeriksin tema sõnastuse, mitte sisu poolest. See on 4. punkt: "Volitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimeest teostama kontrolli käesoleva otsuse täitmise üle." Ma vabandan kolleegide ees, ma ei võtnud selle dokumendi tookordsest arutamisest osa. Ma ei olnud sellel päeval saalis, nii et tagantjärele tarkus ei ole ilus tarkus, aga te vabandate.

Ma ütlesin, et 4. punkti sisu on kahtlemata õige, küll aga ei ole sõnastus lõplikult korrektne. Kuid see on vaidlusalune küsimus. Nüüd aga muust silmahakanust.

Ma arvan, et preambulat kommenteerida ei ole ehk põhjust, see on maksimaalselt lihtne ning viitab kahele läbirääkimisi pidavate partnerite otsusele ja vajadusele reguleerida riikidevahelised suhted kahe iseseisva riigi, kahe subjekti vahel.

Nüüd üks pisikene kõrvalepõige teoriasse. Ma näen, et saalis istub piisavalt palju riigiõiguse asjatundjaid, kes mind vajaduse korral mõnes terminis korrigeerivad. Kuid asja sisu on ju lühidalt järgmine. Kui me kõik oleme kohustatud hakkama käituma riigina (see kohustus lasub meie õlgadel võib-olla ennekõike), siis peame endale ka selgeks tegema, mida ühed või teised terminid tähendavad. Läbirääkimisi riikide vahel võib pidada väga erinevatel tasemetel. Põhimõtteliselt võiks neid tasemeid jagada kolmeks. Esimene on see, mida me täna tahamegi oma otsuses käsitleda. Jutt on läbirääkimistest riikide vahel, mida esindavate delegatsioonide allkirjutatud dokumendid kuuluvad rahvusvahelise praktika järgi üldjuhul ratifitseerimisele ja ÜRO liikmesriikidel minu teada ka ÜRO-le esitamisele. 16. septembri otsus käsitles minu arusaamise järgi teist läbirääkimiste tasandit, s.o. niisugust, kus valitsus peab aru valitsusega. Ma tsiteerin meeldetuletamiseks vastuvõetud otsuse punkti 3.1: "Korraldada läbirääkimised NSV Liidu ja selle koosseisu kuuluvate riikide valitsustega ..." Jne. Üldjuhul ei kuulu niisugustel läbirääkimistel koostatavad dokumendid ratifitseerimisele. Kolmas on välisministrite ja välisministeeriumide tase.

Sellest kõigest lähtudes teeme ettepaneku võtta vastu 3-punktiline otsus. Loomulikult on siin võimalikud mõningad täpsustused ja redigeerivad parandused, ehkki me püüdsime neid ka juba omalt poolt sisse viia, et tekst oleks maksimaalselt selge ja tasemel. Esiteks, me paneme ette nimetada Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheliste riiklike läbirääkimiste delegatsiooni juhiks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel. See tuleneb õige mitmest asjast, mida ma pärast selgitan veel kommentaarides. Aga ennekõike just sellest allakriipsutatud riiklikust tasemest, mida oma 6. septembri otsuses fikseerib ka läbirääkimiste partner, teine pool, NSV Liidu Riiginõukogu, mis näeb ette NSV Liidu riikliku delegatsiooni moodustamise läbirääkimisteks Eesti Vabariigiga ja talle hädavajalike volituste andmise.

On kaks põhimõttelist varianti, kui olla juriidiliselt pedant. Esimene võimalus on anda valitsusele vastav mandaat pidada riikidevahelisi läbirääkimisi praeguste valitsustevaheliste läbirääkimiste asemel. Ja teine võimalus: moodustada riiklik delegatsioon. Nagu te näete, pooldavad projekti autorid seda teist võimalust ja loogika on küllalt lihtne. Meid on vähe, meil kõigil on tööd äärmiselt palju. On täiesti selged tasemed, selged funktsioonid ja käitused

nüüd juba iseseisva riigina, ei ole meil põhjust neid ega maailmas valitsevaid tavasid eirata. Täiesti loogiline on nimetada riikliku delegatsiooni juhiks Eesti Vabariigi kõrgeim ametiisik. Edasi pisut selgitust otsuse projekti 2. punkti juurde. Mida tähendab lause algus "Pärast riikidevaheliste läbirääkimiste alustamist tähistava protokolliga allakirjutamist" jne.? Kujunenud tava kohaselt tähendab just riikidevaheline läbirääkimine seda, et kõigepealt kooskõlastatakse protokoll, enne kui kõrged ametiisikud istuvad laua taha, ja ärge küsige minu käest, mida see protokoll võiks kõike sisaldada. Ma usun, et maailmas on väga palju variante selle kohta. Küll aga peaks ta sisaldama esmatähtsaid ja elementaarseid komponente, vähemalt selliseid tunnuseid nagu läbirääkimiste aeg, läbirääkimiste koht, delegatsiooni võimalik suurus, võib-olla ka läbirääkimiste objekt täpselt või vähem täpselt määratult. Ilma selleta, piltlikult öeldes, võime sattuda situatsiooni, kus üks partnerpool moodustab 3-liikmelise, teine 30-liikmelise delegatsiooni. Lihtsalt suurusjärgud ei ole võrdsed.

Otsuse projekti kirjutatud punkt peaks olema ka võrdlemisi selge. Ma ei väida, et see sõnastus on parim. Ausalt öeldes proovisin ise selle kallal vaeva näha. Küll aga, kui ta ei ole just eesti keele seisukohast parim, peaks ta oma mõttelt võrdlemisi selge olema. Ja tõtt-öelda tuleneb ka selle punkti loogika 16. septembri otsuse kogu loogikast.

Hr. Rüütel viibib saalis ja vajaduse korral võite täiendavaid küsimusi esitada ka temale. Igatahes ametliku teabe kohaselt viitavad Ülemnõukogu esimehe kõnelused nii NSV Liidu presidendi Mihhail Gorbatšoviga kui ka praegu juba NSV Liidu delegatsiooni juhiks määratud Anatoli Sobtšakiga sellele, et tegemist on just riikliku tasemega. Tõenäoliselt antakse ka Anatoli Sobtšakile väga kõrged volitused kirjutada dokumendid alla riigi nimel. Riikidevahelise loogika järgi mõistab igaüks, et tegemist ei ole täidesaatva võimu esindajaga, seega siis härra Silajevi meeskonda kuuluva isikuga, vaid ühe teise tasemega, mida ilmselt esindavad nii Sobtšak, Jakovlev kui ka Ševardnadze. Meil ei ole minu arvates õige eirata Ülemnõukogu esimehe läbirääkimisi – vabandust, see vist ei ole õige sõna – Ülemnõukogu esimehe vestlusi kõnesolevatel teemadel nimetatud isikutega.

Teiseks. Kronoloogiliselt viimane argument või aspekt selle küsimuse juures on see, mis puudutab hiljutist Balti Nõukogu istungit. Seal tulnud informatsioon ütleb, et Läti ja Leedu pool suhtuvad positiivselt sellisesse lähenemisse, mille meie välja pakume. Ja minule teadaolevatel andmetel on Leedu delegatsiooni juhiks juba määratud või on saamas härra Landsbergis. Ja ka Läti delegatsiooni etteotsa tuleb ilmselt härra Gorbunovs. Kui me üldse räägime väga põhimõttelistest sammudest, kolme Eesti riigi paralleelsest tegutsemisest, siis minu arvates on tänane juhtum üks nendest.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et ettekandjale on mõned küsimused. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja! Lubage esitada ettekandjale mõned küsimused. Kallis kolleeg Jaak Jõerüüt! Te ütlesite, et Anatoli Sobtšakile antakse kahtlemata erivolitused, aga ma ei usu, et teda kinnitatakse NSV Liidu kõrgeimaks ametiisikuks, kelleks on meil Arnold Rüütel. Kas me ei peaks siiski neid läbirääkimisi pidama pariteetsel alustel, eeldades, et riikidevahelise lepingu kirjutavad alla Mihhail Gorbatsšov ja Arnold Rüütel? Teine küsimus. Mis kaalutlustel te lahutasite delegatsiooni juhi nimetamise delegatsiooni moodustamisest? Kolmas küsimus. Valitsus on teatavasti seaduse järgi aruandekohustuslik Ülemnõukogu ees. Teie projekti kolmas punkt teeb valitsuse aruandekohustuslikuks ka läbirääkimiste delegatsiooni ees. Millest niisugune usaldamatus? Viimaseks, riikidevahelised lepingud kuuluvad ratifitseerimisele, miks ei ole sellest teie otsuse projektis sõnagi? Tänan!

J. Jõerüüt

Lugupeetud kolleeg Leisson! Siin on võib-olla vajalik niisuguse taseme juures termineid väga täpselt määratleda. Ma ei ole väitnud, et Anatoli Sobtšakile erivolitused tingimata antakse, ma ütlesin midagi sellist oma mäletamise järgi, oletasin, et tõenäoliselt antakse. Küsimus sellest, kas Anatoli Sobtšak on NSV Liidu kõrgeim ametiisik või mitte, on põhimõtteliselt täiesti õigesti püstitatud ja ma ütlesin, et teoreetiliselt on meil kaks lähenemisvõimalust ja ma käsitlesin neid. Mis puudutab preambulat, sissejuhatust ja esimest punkti, siis teoreetiliselt on meil võimalik anda valitsusele erivolitused riiklike läbirääkimiste pidamiseks või moodustada siiski delegatsioon eesotsas Arnold Rüütliga. Tõepoolest, me oleme huvitatud just pariteetsusest, aga ma usun, et Anatoli Sobtšak võib sellisel juhul saada presidendi käest erivolitused ja nii tekibki pariteetsus. Edasi, ma ei saanud päris hästi aru Läti delegatsiooni küsimusest. Delegatsiooni juhi nimetamise ja delegatsiooni moodustamise kohta esitasin ma oma arust piisavalt selgitusi. See puudutab just otsuse projekti teist punkti. Väga mitmel põhjusel ei oleks meil õige moodustada delegatsiooni oma arusaamise järgi. Esimene ja kõige lihtsam põhjus on see, mida ma kirjeldasin. Kui meie moodustame 4-liikmelise ja vastaspool teeb 40-liikmelise delegatsiooni või vastupidi – meie teeme 18-liikmelise ja meie vastu pannakse 2 isikut –, siis on see lihtsalt ebakorrektn. Ma ei ole päris nõus kolleeg Leissoni nendinguga, et selle otsuse järgi oleks valitsus aruandekohustuslik läbirääkimiste delegatsiooni ees. Ma ütlesin juba, et 3. punkti oli küllalt raske sõnastada, tunnistan seda

täiesti ausalt, ja siin on leitud küll kõige üldisem ja minu arvates küllaltki pehme sõna selleks ühenduslülilik. Sest seda, et ühendust on tarvis pidada igapäevase tegevuse juures, aktsepteerime ju kõik. Tähendab, õige sõna on "kooskõlastada". See on küllalt ümmargune sõna, kui päris aus olla, siin ei ole mitte mingisugust vihjet aruandekohustuslikkusele riigiõiguslikus mõttes. Võib-olla me ei välista seda sorti parandusi, kui neid õnnestub korrektse keeles sisse viia. Ja mis puudutab ratifitseerimist, siis võib-olla leiame maailmas erakorraliselt palju erijuhtumeid. Üks niisugune spetsiifiline juhtum, võib-olla mitte väga haruldane spetsiifiline juhtum, oli meil ju alles möödunud istungjärgul. Nii et võimalusi on palju.

Juhataja

Suur tänu! Liia Hänni.

L. Hänni

Lugupeetud juhatus! Lugupeetud ettekandja! Nagu teame, on vabariigi valitsusel pooleli mitmed väga olulised läbirääkimised Nõukogude Liidu ametivõimudega. Projekti 3. punkt kohustab valitsust kooskõlastama oma tegevust Eesti Vabariigi delegatsiooniga, samal ajal aga selgub 2. punktist, et see delegatsioon moodustatakse alles pärast protokolliga allakirjutamist. Kas see tähendab, et praegusel hetkel tuleb seisata kõik käimasolevad läbirääkimised? See on esimene küsimus. Teiseks. Kas see otsuse projekt on kooskõlastatud ka härra Rüütliga? Aitäh!

J. Jõerüüt

Mis puutub esimesse küsimusse, siis on mu vastus väga otsene ja ühene: loomulikult ei tähenda see mingisuguste praegu meile eluliselt oluliste, valitsuse tasemetel toimivate läbirääkimiste peatamist. Minu arvates ei ole seda loogikat ka dokumentides, kuna ma rõhutasin kõige selgemalt ja põhimõttelisemalt, et see tähendaks: me hakkaksime tegelema 16. septembri otsuse tühistamise ja asendamisega. Ma alustasin oma ettekannet mõttega, et selles ei ole küsimus. Küsimus on selles, et astuda järgmine samm, mitte aga järgmisi samme maha kriipsutada. Vastus on selles mõttes täiesti ühene ja selge. Teine küsimus. Jah, asi on kooskõlastatud härra Rüütliga ja tema võib seda ju siinsamas kommenteerida, kui selleks on vajadust või kui minu sõnad ei ole piisavad.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig.

I. Raig

Tänan! Hr. Jõerüüt! Mul on küsimus. Miks on see otsuse projekt pandud päevakorda kiireloomulisena? Äsja te ju ütlesite, et NSV Liidu delegatsiooni taset ei ole veel selgunud. Võib-olla võtaksime otsuse vastu alles siis, kui kindlapiirilised eelläbirääkimised on NSV Liiduga peetud. Ja teiseks on mul märkus 2. punkti kohta. Riikidevaheliste läbirääkimiste delegatsiooni mainitakse seal ainsuses. Kas siin ei ole ohtu, et moodustatakse mingisugune üks riikidevaheliste läbirääkimiste delegatsioon? Tänan!

J. Jõerüüt

Miks kiireloomuline küsimus? Armas kolleeg Ivar Raig! Kui ma ütlen seda ilma liigse kroonukeeta, siis väljenduksin nii, et minu arvates on meil kõik, mis toimub praegu Eesti riigi riikliku staatuse kindlustamise huvides, ülimalt kiireloomuline. Ja miks see tuleb täna päevakorda? Ma vastaksin niisuguse kalambuuriga: lihtsalt sellepärast, et mul ei olnud võimalik panna seda päevakorda eelmisel esmaspäeval, sest eelmisel nädalal meil istungeid lihtsalt ei toimunud. Ma arvan täiesti tõsiselt ja südamest, et meil on väga kiire paljude asjadega ja me igakord lihtsalt ei taha teineteist uskuda. Ikka otsitakse mingisugust tagamõtet. Teine küsimus. Jah, see puudutab 2. punkti. Muide, see on väga õige märkus. Niisugust ohtu ei ole plaanitud siia programmeerida, aga ilmselt tuleb lause redigeerida ühemõtteliseks. Olen sellega täiesti nõus.

Juhataja

Suur tänu! Rein Veidemann.

R. Veidemann

Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab samuti 2. punkti, täpsemalt verbi "kinnitama". Kas läbirääkimiste delegatsiooni koosseisu kinnitab Ülemnõukogu? Kas Ülemnõukogu pädevus delegatsiooni suhtes üksnes sellega piirdubki või kujundatakse delegatsioon Ülemnõukogu sees?

J. Jõerüüt

Selle üle võib ju diskuteerida, eks ta üks pikk juriidiline diskussioon sel juhul tuleb. Minu arusaamise järgi ei toimi ju Ülemnõukogu üht delegatsiooni kinnitades pimesi. Loomulikult käivad selle juurde läbirääkimised, mõttetöö ja kõik muu. Ja vastavalt meie reglemendile on meil oma kindlad mängureeglid, nii et ma päris täpselt ikkagi ei taba selle küsimuse mõtet, ma oskan vastata ainult seda, et Ülemnõukogu roll just see ongi.

Juhataja

Suur tänu! Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Ettekandja! Mul oleks niisugune küsimus: esiteks, milline oleks Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheliste läbirääkimiste objekt? Teatavasti peab valitsus praegu läbirääkimisi NSV Liidu vastavate võimu- ja valitsemisorganitega ja seetõttu tekib mul küsimus, kas loodava delegatsiooni ja NSV Liidu vastava delegatsiooni läbirääkimiste objektiks on needsamad küsimused, millega valitsus praegu tegeleb, või on mingid muud küsimused. Teiseks. Teatavasti ei ole ainult riigi tunnustamine oluline kahe riigi vahelistes suhetes, vaid peamine on riikidevahelised diplomaatilised suhted ja nende olemasolu. Ma küsiksin: kas ettekandja teada on NSV Liit tunnustanud Eesti Vabariiki ka diplomaatiliselt ning kas Eesti Vabariigi Välisministeeriumi ja NSV Liidu Välisministeeriumi vahel on vahetatud vastavalt protokollile ka vastavaid noote? Aitäh!

J. Jõerüüt

Aitäh küsimuste eest! Esimene küsimus on minu arvates väga tõsine ja täpne. Kuid niipalju, kui ma aru saan protseduuride järgnevusest, peatusin ju sellel pisut ka oma ettekandes. Küsimus on nimelt selles, et seni, kuni me ei ole sellise tasemega delegatsiooni oma otsusega moodustanud, ei ole ka võimalik kokku leppida protokollis suhtes, mida käsitleb 2. punkt. Kui me ei ole põhimõttelist otsust teinud, siis me ei saa ka protokollis sisu kallale minna. On täiesti selge, et mõnedki asjad on lahti. Seda teed me tahaksimegi edasi liikuda, et ei tekiks nõiaringi. Teine küsimus puudutab kahe riigi diplomaatilisi suhteid. Uusi andmeid mul ei ole, minu teada ei ole välisministeeriumid vastavaid samme astunud. Kuid ma ei näe, et selline seik takistaks meid vastu võtmast oma otsust.

Juhataja

Suur tänu! Jaan Lippmaa.

J. Lippmaa

Lugupeetud spiiker! Kallis Jõerüüt! Minul on kaks küsimust. Ühest küsimusest poole küsis Junti juba ära. Ja ma ei tea, kas sa meelega hiilisid vastusest kõrvale või lihtsalt sa ei tea vastust. Nimeta palun kas või üks läbirääkimiste objekt! Ja teine küsimus. Mulle on jäänud ähmaseks läbirääkimiste subjekt – teine pool. Sest me teame, et Nõukogude Liitu kui sellist enam ei ole. Võib juhtuda selline kurioosne lugu, nagu juhtus siin presiidiumi apsakaga piiride otsust tehes. Me tahame läbi rääkida Nõukogude Liiduga, aga tegelikult need, kes just nagu meie arvates selle riigi peaksid moodustama, seda enam ei tunnista. Näiteks Venemaa ütles, et piiride asjus tahab meiega rääkida just tema. Milleks siin veel Nõukogude Liit? Tähendab, kes on see subjekt, kellega me peame läbi rääkima? Aitäh!

J. Jõerüüt

Tegelikult ma ei taha vastustest kõrvale hiilida, vaid tahaksin need kaks küsimust ühendada. Need on omavahel tihedalt seotud, vähemalt praegu selle punkti juures küll. Ülemnõukogu 16. septembri otsus määratleb subjektid äärmiselt täpselt. Tsiteerin: "Eesti Vabariigi Valitsusel korraldada läbirääkimised NSV Liidu ja selle koosseisu kuuluvate riikide valitsustega jne., jne." Ja teine punkt, mida teie väga hästi mäletate: "Lugeda ammendatuks Eesti Vabariigi delegatsiooni volitused jne., jne." Kõik on väga loogiline ja nüüd läheme järgmise otsuse juurde, mida kõike ma juba käsitlesin oma ettekandes, aga siiski, miks mitte seda korrata. NSV Liidu Riiginõukogu 1991. aasta 6. septembri otsuses "Eesti Vabariigi iseseisvuse tunnustamise kohta" öeldakse 2. punkti teises lõigus: "Formeerida NSV Liidu riiklik delegatsioon läbirääkimisteks Eesti Vabariigiga (vabandage, mul on vaba tõlge vene keelest, lause sõnajärjestus ei ole kõige korrektsem), andes talle *необходимые полномочие* (seda võib eesti keelde väga mitut moodi tõlkida)." Tähendab, meie kahe dokumendi vahel on pisikesed riigiõiguslikud käärid. Ja seega on objekt ja subjekt täiesti selgelt seotud. Minu arvates on see ju lihtsamast lihtsam küsimus.

Mis puutub sellesse probleemisse, kas NSV Liit eksisteerib või ei eksisteeri, siis on ju meile kõigile täiesti selge, et NSV Liitu sellisena, nagu ta eksisteeris viimastel aastatel, enam sisuliselt ei ole. Kuid NSV Liit rahvusvahelise õiguse subjektina, NSV Liit ÜRO liikmena on olemas ja seda tõsiasja tuleb meil lihtsalt tunnustada. Küll aga on kolleeg Lippmaa märkus sisuliselt täiesti loogiline ja ma jagan seda. Ma mõtlesin selle üle ise ka ja uurisin spetsiaalselt,

kuidas see väljendub tolles NSV Liidu Riiginõukogu dokumendis. Tsiteerin: "Võttes arvesse Vene NFSV erilist huvitatust, kuna ta piirneb Eesti Vabariigiga, lülitada tema esindajad nimetatud NSV Liidu riiklikku delegatsiooni." Küsimuse sisuline konks on minu arvates mõlemale poolele hiilgavalt selge. Küll aga ei saa me oma tuju järgi ühte ÜRO liiget maa pealt ära kaotada, me peame temaga läbi rääkima nii kaua, kuni ta eksisteerib.

Juhataja

Suur tänu! Ants Paju.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleeg! Andestage mulle ja öelge palun, milles peitub oht, kas sisepoliitilises heitluses või milleski muus? Ning palun, kas ütlete, milleks on esitatud niisugune ümmarguste sõnadega projekt? Andke andeks!

J. Jõerüüt

Armas kolleeg Paju! Ma pean küll täiesti ausalt tunnistama, et ma ei saanud praegu küsimusest aru.

Juhataja

Kas Ants Paju täpsustab? Ants Paju.

A. Paju

Austatud kolleeg! Minu küsimus oli järgmine. Teie pruukisite järgmisi mõisteid: ümarik sõna, et mahuks seaduseelnõusse sisse. Teiseks, te kasutasite sõna "oht". Ma küsiksin: millest on jutt, kas ohust sisepoliitilises heitluses või millestki muust? Ning kelle jaoks on vaja ümmargust projekti? Aitäh!

J. Jõerüüt

Ah, nüüd sain aru. Mis puutub ohusse, siis see on ilmselt mingisugune lisandsõna mingisuguses lauses ja ausalt öeldes ma ei mäleta, millisest lausest see välja on nopitud, ja pean seda juuksekarva lõhkiajamiseks. Küsimus on ju hoopis muus. Mis puutub ümmargusse sõnasse, siis seda mäletan väga täpselt. Jutt on 3. punktist. Kui te pakute välja mingi parema variandi, siis miks mitte seda kasutada. Küsimus on rohkem selles, kas koostada ümmarguste sõnadega projekti või mitte. Siin ma julgeksin natukene vastu vaielda. Niisugust asja ei ole

ma väitnud. Vastupidi, ma arvan, et pärast pisikest mõttetööd on see tekst siiski küllalt selge ja ümarust võib leida ainult ühes kohas.

Juhataja

Suur tänu! Arvo Junti, teine küsimus.

A. Junti

Tänan! Mul oleks kaks küsimust. Ja ma eeldan, et vastused on lühikesed. Esiteks. Ülemnõukogu 16. septembri otsuses on valitsust kohustatud läbirääkimisi pidama NSV Liidu valitsusega. Kellega peaks läbirääkimisi pidama loodav Eesti Vabariigi delegatsioon? Ja teiseks. Kas ettekandja peab võimalikuks diplomaatilisi suhteid mitteomavate riikide vahel läbirääkimiste pidamist? Aitäh!

J. Jõerüüt

Esimene küsimus: kellega peaks läbirääkimisi pidama loodav delegatsioon? Ma tsiteeriksin veel kord, võib-olla juba kolmandat korda, NSV Liidu Riiginõukogu otsust, kus see küsimus on põhimõtteliselt juba lahendatud: "Moodustada NSV Liidu riiklik delegatsioon läbirääkimiste pidamiseks Eesti Vabariigiga." Jurist Juntile peaks ju täiesti selge olema vahe valitsus- ja riikliku delegatsiooni vahel. Teine küsimus. Kas ma pean võimalikuks selliseid läbirääkimisi? Minu arvates on see küsimus probleemi tuumast kõrvalesuunav. Küsimus on lihtsalt selles, kas me üldse valmistume läbirääkimisteks riiklikul tasandil selle partneriga või mitte.

Juhataja

Suur tänu! Ma võib-olla ületan oma volitusi, kuid minul on andmeid, et diplomaatilised suhted võidakse sisse seada veel sellel nädalal. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas ettekandja teada on eelnevalt kontakti astunud Vene Föderatsiooni valitsusega küsimuses, kellega pidada läbirääkimisi? Nõukogude Liidu püsijäämine unitaariigina on ju küsitav. Kas nende kontaktide põhjal on tehtud järeldusi, kellega läbi rääkida ja mismoodi? Sellest sõltub ka meie delegatsiooni koosseis. Tänan!

J. Jõerüüt

Minu arvates on see täiesti loogiline küsimus. Mina isiklikult ei ole Vene Föderatsiooniga mingisuguseid läbirääkimisi pidanud, mul ei ole selleks volitusi ja õieti peakski otsus kindlaks määrama, millised volitused kellelgi on. Minu arvates on probleemi tuum meile mõlemale täiesti selge. Jah, loomulikult, seda, mis juhtub edasi suure naabriga, me ei tea. Me ei tea, mis juhtub homme, me ei tea, mis juhtub 2–3 kuu pärast. On selge, et muutuste protsess on käimas, ja samal ajal on päris kindel, et selline riiklik moodustis nagu NSV Liit niisama õhku ei haihtu. Ühe tuumariigiga asi nii lihtsalt ei käi. NSV Liidu Riiginõukogu on ette näinud, et ühest ja samast asjast oleksid huvitatud nii NSV Liidu keskvalitsus kui ka Vene NFSV. Minu arvates on sellega ka meie põhimure lahendatud. Vene Föderatsiooni huvid peaksid olema kindlustatud.

Juhataja

Suur tänu, Jaak Jõerüüt! Tundub, et Ülemnõukogul küsimusi ei ole. On laekunud mõned parandusettepanekud, näiteks Enn Leissonilt. Jah, üks hetk, ma annaksin need üle. Kolleegid! Avan läbirääkimised. Palun kõnetooli Tiit Made!

T. Made

Austatud Ülemnõukogu esimees! Lugupeetud hr. peaminister! Spiiker! Läbirääkimiste probleem on meie meeli ärevil hoidnud juba hea mitu nädalat ja mulle tundus, et 16. septembril saime nende asjadega nagu ühele poole. Kuid ei. Täna on siis asjad uuesti päevakorral.

Küsimused püüdsid lugupeetud kolleegilt Jõerüüdilt mitmel ja mitmel korral teada saada, mis küsimuses läbirääkimisi pidama hakatakse. Vastust õieti nagu ei tulnudki. Mida delegatsioon peaks siis arutama hakkama vastaspoolega? Iseseisvuse asjad, iseseisvuse taotlemine, mis oli eelmiste läbirääkimiste delegatsiooni tegevuse põhiküsimus, on juba selge. Eesti on ÜRO liige ja arvatavasti kolmapäeval seatakse sisse diplomaatilised suhted Eesti Vabariigi ja meie naaberriigi – olgu tal mis nimi tahes – vahel. Ka Moskva on tunnustanud Eesti Vabariiki. Valitsus peab läbirääkimisi näiteks armee staatuse üle ja teistes olulistest küsimustes. Valitsus peab läbirääkimisi Nõukogude Liidu omandi ja ettevõtete üle. Käivitatud on terve hulk läbirääkimisi. Nüüd ongi minule jäänud selgusetuks, milleks õieti seda uut delegatsiooni on vaja. Mille üle ta üleüldse hakkab läbi rääkima? Ja kellega ta hakkab õieti läbi rääkima?

Ma ei saa midagi parata, minule kumab siit vastu 1940. aasta mudel. Eestimaal käis Ždanov Leningradist, nüüd tuleb Eestimaale Sobtšak Sankt-Peterburgist. Kes läheb Lätti Võšinski

asendama, kes läheb Dekanozovi asemele Leetu? See on lahtine. Ilmselt on küsimus selles, et Moskva tahab meile peale suruda oma malli ja me oleme valmis seda vastu võtma. Lahkelt! Ilmselt on küsimus selles, et Nõukogude Liidul on tarvis näidata maailmale mingisugust nägu. Ta soovib, et me selle mängu kaasa mängiksime. Kas meil on vaja seda teha? Ma ei usu seda hästi.

Niisiis, objekt on teadmata. Hr. Jõerüüt ütles, et ka koht on teadmata. Aga täna on meil 7. oktoober. Alles täna räägime läbirääkimiste delegatsioonist. See on peaaegu poolteist kuud hiljem, kui me oleksime pidanud sellest rääkima. Miks me oleme viivitanud? Kas sellel on üldse mingit mõtet?

Täna me kuulsime ja oleme kuulnud seda palju kordi varem, et hr. Rüütel on pidanud Gorbatšoviga telefonikõnesid. Aga me ei ole siiaaani kunagi kuulnud, millest on telefoni teel räägitud. Mille kohta on otsuseid vastu võetud? Me ei ole kuulnud mitte midagi konkreetset. Hr. Savisaare valitsus tegutseb. Tõsi, Edgar Savisaarel peab kogu aeg pidevalt silma peal hoidma. See on aga teine küsimus. Kuid valitsus ikkagi tegutseb.

Nüüd paneme ühe nii-öelda poolvinduva delegatsiooni uuesti paika. Kas selleks, et näidata: noh meil ka midagi on! Või et me tahame Moskva pakutavat mängu kaasa mängida? Eelkõneleja ütles, et ootame ära Moskva otsuse, kui palju nad oma delegatsiooni liikmeid panevad. Siis otsustame, kui palju meie paneme. Jumal hoidku, me ei või oma arvu neile peale suruda!

Niisiis, nimetame asju oma õigete nimedega ja otse. Minu arvates on see järjekordne sisepoliitiline intriig. See dokument siin. Seepärast teen ettepaneku mitte moodustada delegatsiooni. Kuid ilmselt on meil tarvis moodustada üks töörühm, kes hakkab näiteks läbirääkimisi pidama piiride küsimuses. Tolles asjas on Sobotšak sõna võtnud ja see pakub talle huvi. Niisiis, mitte moodustada delegatsiooni. Teine ettepanek on seda otsust mitte vastu võtta. Aga ma tean, et minu ettepanekutele reageeritakse vastupidi. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu, Tiit Made! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! See on üks väheseid kordi, kui ma ei ole nõus kolleeg Tiit Madega. Ta nimetas seda küsimust poliitiliseks intriigiks ja tõstatas samas piiriküsimuse. Minu meelest on just piiriküsimuse tõstatamine poliitiline intriig. Olen seisukohal, et läbirääkimised on vajalikud. On olemas mitteeksisteeriva Liidu liiduorgani

otsus läbirääkimiste kohta ja paika pandud ka mitteeksisteeriva Liidu ja Eesti läbirääkimiste liidudelegatsiooni esimees – Leningradi linnapea Sobtšak. Me peame samuti moodustama sellise delegatsiooni. Tahan veel öelda, et saalis valitseva meeleolu ja Eesti ajakirjanduses kodakondsusküsimuse ümber loodud õhkkonna järgi otsustades ei saa enamik mittepõliselanikest Eesti kodakondsust. Seepärast kerkib üles küsimus nende kodakondsusest – Liitu kui sellist enam ju ei ole. Venemaal arutatakse kahekordse kodakondsuse varianti, sealhulgas võimalust anda Vene kodakondsus nendele inimestele, kes ei saa endise liiduvabariigi kodakondsust. Arvan, et seoses sellega on vaja, et härra Rüütel lülitaks läbirääkimiste komisjoni loomisel sellesse ka Kirde-Eestist ja Tallinnast valitud saadikute esindajaid, arutamaks liidudelegatsiooniga paljusid probleeme, mis puudutavad neid endise NSV Liidu kodanikke, kes ei saa Eesti kodakondsust. Tahan paluda lugupeetud kolleege toetada ettepanekut delegatsiooni moodustamise kohta ja härra Rüttilt arvestada minu ettepanekuid. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Käesoleva aasta 20. augustil teatas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kogu maailmale, et sõltumatus on taastatud. Eesti Vabariik sai Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmeks. Eesti Vabariik sai sel moel rahvusvahelise õiguse subjekti staatuse ja seega, nagu mulle näib, lakkas läbirääkimistel Nõukogude Liiduga olemast iseseisvuse paluja osas. Selles seisneb minu arvates põhiline erinevus läbirääkimistel Nõukogude Liiduga enne ja pärast 20. augustit. Nüüd peab Eesti Vabariik riikidevahelisel tasandil läbirääkimistel Nõukogude Liiduga lahendama mitmeid praktilisi küsimusi, mis enamikus kuuluvad Eesti Vabariigi Valitsuse ning osaliselt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Nõukogude Liidu valitsuse kompetentsi.

Ma ei oska öelda, mis on praeguseks jäänud alles Nõukogude Liidust peale tema Ülemnõukogu ja presidendi. Ma ei tea, kas seal on valitsus selle sõna otseses mõttes või ei ole. Võib-olla sellepärast ongi tehtud Sankt-Peterburgi linnapeale ülesandeks juhtida läbirääkimisi Eesti Vabariigiga.

Praegu püüavad kõik riigid riikidevaheliste läbirääkimiste juhtide kindlaksmääramisel mitte ületada ametialast pariteeti. Seepärast ei toimi me minu arvates päris korrektselt ja aupaklikult – kui sellist sõna võib siin kasutada – oma Ülemnõukogu esimehe suhtes, kui me paneme ta

läbirääkimiste laua taha, olenemata sellest, kui suured on teise poole volitused. Vaatamata Sobtšaki panusele demokraatlikesse muudatustesse Venemaal ja Nõukogude Liidus, tema riiklikele ametikohtadele ja volitustele, mida Nõukogude Liidu president on talle andnud, on ta minu arvates esmajärjekorras siiski linnapea.

Seepärast näib mulle, et kolm nädalat tagasi tegime õige otsuse, võttes arvesse muutunud olukorda, ja meil pole praegu mingit tõsist põhjust sellest otsusest lahti öelda. Selle septembriotsusega tegime valitsusele ülesandeks neid läbirääkimisi pidada. Olen kindel, et miski ei takista meie valitsusel seda tegemast. Seepärast ei näe ma põhjust muuta meie kolm nädalat tagasi vastuvõetud otsust ja teen ettepaneku võtta see küsimus päevakorrast maha, sest selle päevakorda võtmine polnud põhjendatud.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig.

I. Raig

Austatud spiiker! Austatud hr. president ja peaminister! Austatud rahvasaadikud! Ma teen ettepaneku selle küsimuse arutamine täna lõpetada ja motiveerin seda järgmiselt.

Esiteks. NSV Liit ei ole Eesti Vabariigiga diplomaatilisi suhteid veel kehtestanud. NSV Liiduga läbirääkimiste delegatsiooni moodustamine ei ole praegu diplomaatiliselt korrektne, sest NSV Liit ei ole meid veel nii-öelda tunnustanud. Ja me saame seda küsimust arutada siis, kui on vahetatud vastavad protokollid.

Teiseks. Nagu selgus hr. Jõerüüdi ettekandest ja paljudest sõnavõttudest, ei ole selge NSV Liidu delegatsiooni koosseis, ei ole selge läbirääkimiste objekt, delegatsiooni suurus, koht jne. Seetõttu ma pöördun tagasi oma küsimuse juurde, et on vaja käivitada eelläbirääkimised, ja ma arvan, et nende pidamiseks on õigus Välisministeeriumil, kes praegu valmistab ette ka vastavate diplomaatiliste suhete ametlikku sisseseadmist. Kui hr. Meri on esitanud Ülemnõukogule vastava ettekande, siis saaksime selle küsimuse juurde korrektselt tagasi tulla. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Tiit Käbin.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Siin tõestuseks toodud argument, et ei ole kindel läbirääkimiste aeg või koht, ei õigusta veel küsimuse arutamisest ja otsustamisest loobumist. Seda nõuda oleks täiesti mõttetu. Kui tahetakse väita, et otsuse projekt ei kõlba, siis tuleb ikkagi tuua õigeid põhjendusi.

Probleem on selles, et tegemist on riikidevaheliste suhetega. Ja antud juhul, kuivõrd meil kehtivate aktide järgi kõrgeim ametiisik on Ülemnõukogu esimees, siis minul ei teki mingit kahtlust, et tema peaks olema Eesti riiki esindava delegatsiooni juht. Läbirääkimiste objekti ei ole vaja välja mõelda. Võtame kas või piiriküsimuse. See kuulub kas kogu Eesti Vabariigi kodanikkonna või seadusandliku kogu kompetentsi. Kui vähegi mõelda, leiame selliseid küsimusi veel ja veel.

Mis puutub küsimuste ettevalmistamisse või vastava protokolliga koostamisse, siis see leiab käsitlemist projekti teises punktis. Siin ilmselt tuleb nõustuda Enn Leissoni ettepanekuga panna välisministeeriumile kohustus valmistada see küsimus ette. Ma leian, et projekt on vajalik ja tuleb vastu võtta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Austatud spiiker! Kuna praegu 16. septembri otsus kehtib ja valitsusele on antud volitused läbirääkimisteks, siis ma oleksin ebakorrektnem, kui ma ei avaldaks oma arvamust selles küsimuses. Ma tahaksin juhtida tähelepanu mõningatele probleemidele seoses käesoleva otsusega. Esiteks, ma kardan, et pakutava otsusega me asetaksime väga keerulisse seisusse Ülemnõukogu esimehe, mida keegi meist muidugi ei soovi. Nimelt väitis härra Jõerüüt, et praegune otsus tuleneb eelmisest, ei lükka eelmises midagi ümber ja on selle loogiline arendus. Lugupeetud kolleegid! Tahan teie tähelepanu juhtida sellele, et eelmise otsuse kohaselt oli Ülemnõukogu esimehe kohuseks teostada kontrolli läbirääkimiste üle ja mina olin see, kes selle punkti sissejätmist toetas. Ma ei näe, et see punkt oleks olnud ebakorrektnem. Aga nüüd esitatakse asi teises kontekstis, Ülemnõukogu esimeest pakutakse läbirääkimiste delegatsiooni juhiks. Ma tahaksin öelda, et need on siiski kaks iseaşa, üks ei tulene teisest. Kui uue versiooni järgi Ülemnõukogu esimees juhib läbirääkimisi, siis kes neid kontrollib? Ei saa ju kontrollida iseennast. See tähendab, et kui me võtame vastu sellise otsuse, siis tuleks igal juhul muuta 16. septembri otsuse 4. punkti.

Järelikult, me ei saa rääkida, et üks punkt tuleneb teisest ja nad on omavahel loogiliselt seotud. Nad on loogiliselt vastuolus.

Teine moment. Hr. Jõerüüt ja mõned veel esinenud rahvasaadikud rääkisid ja tõmbasid selge piiri riiklike delegatsioonide ja valitsuste läbirääkimiste vahele. Ei saa siiski eristada valitsuste ja riikide vahel peetavaid läbirääkimisi. Valitsus on riigi täitevvõim ja valitsus peabki riiklike läbirääkimisi ja selleks tal ei ole vaja erivolitusi. On loomulik, et parlamendi ja valitsuse tööjaotus toimib nõnda, et valitsus peab läbirääkimisi ja parlament ratifitseerib või ei ratifitseeri (ja millisel juhul valitsus enam töötada ei saa) nende tulemusi. See väide, et riikidevahelised lepingud kuuluvad ratifitseerimisele ja valitsustevahelised ei kuulu ratifitseerimisele, on minu arvates täiesti uus avastus rahvusvahelises õiguses ja ma loodan, et sellele tuleb veel mitmeid kommentaare.

Vahe kulgeb siin siiski teisiti. Valitsustevahelistest lepetest kuuluvad ratifitseerimisele lepingud. Ma julgen nimetada, et ka meie Ülemnõukogu presiidium on ratifitseerinud vähemalt ühe valitsustevahelise lepingu. Aga peale lepingute on olemas ka ajutisi leppeid, protokolle ja mitmeid muid kokkulepete vorme, mis loomulikult ei tule ratifitseerimisele. Nüüd edasi, miks me panime eelmisesse protokollile mõtte, et läbirääkimisi peab valitsus valitsusega, s.t. täitevvõim täitevvõimuga. Hr. Jõerüüt ütles, et see andis meile volitused läbi rääkida Silajeviga, aga mitte rohkem. Ei ole päriselt niimoodi. Meie riikide struktuur on põhimõtteliselt erinev. Eesti puhul on tegemist parlamentaarse vabariigiga, Nõukogude Liidu puhul see nii ei ole. Seal ei ole parlamentaarne vabariik, vaid on presidendivõim ja presidendi käes on ka täidesaatva võimu juhtimine, mida meil ei ole. Kui 16. septembril anti valitsusele volitus läbi rääkida Nõukogude Liidu täitevvõimuga, sai valitsus tegelikult volitused läbi rääkida Gorbatsõviga, sest tema on ka täitevvõimu pea Nõukogude Liidus. Silajev on ainult osa täitevvõimust; meie juhtimisstruktuurid ei lange kokku ja ükskõik kuidas me ka püüaksime, praegustes tingimustes see teisiti ei ole.

Nüüd edasi. Ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et meil ei ole tegelikult ühtegi ametlikku pöördumist teiselt poolelt, kus oleks öeldud, et teine pool tahab meiega läbirääkimisi pidada. Jah, on olemas Nõukogude Liidu Riiginõukogu otsus, kuid see on kohustuslik ainult NL-ile, see ei ole meie poole pööratud. Nõukogude Liit ei ole ühegi dokumendiga Eesti Vabariigile teatanud, et ta on sellistest läbirääkimistest huvitatud. Ka Sobtšaki volituste kohta ei ole Nõukogude Liit meile saatnud mitte mingeid ametlikke teateid. On ainult telefonikõned, mis siiski kuuluvad ilmselt teise suhtlemissfääri. Ma tahaksin sellele lisada, et kahjuks ei ole see eelnõu kooskõlastatud valitsusega, kellele Ülemnõukogu andis läbirääkimisteks mandaadi. Ma ei heida seda loomulikult ette lugupeetud rahvasaadikutele, see on lihtsalt ääremärkuseks

nendele, kes valitsusele taolisi asju ette heidavad. Paraku see ongi stiiliks kujunenud. Teiseks ma tahan öelda, et selle otsuse vastuvõtmine loomulikult tähendab 16. septembri mandaadi muutmist ja paljude asjadega uuesti pealehakkamist. Ma ei näe põhjust viia sisse täiendusi eelmisesse otsusesse. Minu arvates on see piisavalt tasakaalustatud nii valitsuse, Ülemnõukogu kui ka Ülemnõukogu esimehe suhtes ja nende kõigi osalemise suhtes läbirääkimistes. Just seepärast ma taotlesingi neljanda punkti sissevõtmist. Ja minu arvates on eelmine otsus selles mõttes vähemalt praeguses olukorras ammendav.

Läbirääkimiste käigus peame otsuses tõesti tegema muudatusi. Seepärast teen ettepaneku arutada seda küsimust pärast välisministeeriumide eelläbirääkimiste lõppu, kui on saanud selgeks ametlikult kooskõlastatud volitused ja mandaat. Hr. Jõerüüt püüdis siin esitada mitmesuguseid mõtteid ja arvamusi selle kohta, kuidas need eelkõnelused võiksid välja näha jne. Ma võin teile kinnitada, et ega valitsus ole ka pärast 16. septembrit maganud, vaid on selle asja kallal töötanud. 3 x 3 programmi teises osas käsitletakse läbirääkimiste teemat põhjalikult ja detailselt. Ja mul on väga kahju, et lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, valides küsimuste järjekorda, lükkas selle küsimuse tahapoole ning mul ei olnud võimalust esitada teile kaalutlusi läbirääkimiste korraldamise põhimõtete, protseduuride ja detailide kohta enne teie jõudmist otsuseni. Lõpuks on mul niisugune ettepanek, et ära kuulata ka justiitsminister, kuna ta esindab ametlikult kõrgemat juriidilist ametkonda riigis. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Ülemnõukogu juhataja käitub reglemendist tulenevate õiguste järgi. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Lugupeetud valitsuse juht! Lugupeetud juhataja! Ma toetan kolleeg Tiit Made seisukohta selles suhtes, et arutatava otsuseprojekti tagapõhi on sisepoliitilised pinged. Ja see, mida kolleeg Jaak Jõerüüt korduvalt mainis ("NSV Liidu Riiginõukogu on nii otsustanud"), näitab, kui raskelt oleme veel kinni teadmise küljes, et Nõukogude Liit on olemas. Nõukogude Liitu pole, on riikide, parimal juhul suveräänsete riikide majandusruum, mida tahetakse luua, ning NSV Liidu Riiginõukogu on võimufiktsioon, mis lõpeb Kremli müüride taga. Endist Liitu puudutavad üldpoliitilised küsimused on lahendatud. Edaspidised läbirääkimised peale üksikute küsimuste peaksid toimuma meil Venemaaga. Otsuse projekti esitamine tuleneb minu arvates teatud poliitiliste ringkondade taotlusest lüüa kiilu valitsusjuhi ja Ülemnõukogu esimehe vahele. Seda teevad eriti agaralt mõned ajakirjanikud, nii et hakka või sellesse uskuma. Võib-olla teevad seda

koguni hr. Rüütel ja hr. Savisaar ise? Ülemnõukogul ei maksaks lasta end poliitilistest intriigidest mõjutada. Toetan ettepanekut võtta see küsimus päevakorrast maha.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Made teine sõnavõtt.

T. Made

Austatud eesistuja! Rohkem on see küll küsimus. Aitäh! Otsus Nõukogude Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste kohta peaks teatud mõttes kuuluma ka väliskomisjoni kompetentsi. Väliskomisjon ei ole saanud aega ja tal ei ole olnud võimalust seda asja omavahel arutada. Küll aga on mõned väliskomisjoni liikmed oma arvamust avaldanud ja väliskomisjoni esimees on ka sellele otsuse projektile alla kirjutanud kui autor. Kas lugupeetud spiiker ja kolleegid ei peaks vajalikuks anda väliskomisjonile aega, et saadaks seda otsuse projekti omakeskis arutada. Nii saaksime teada väliskomisjoni arvamuse. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Mulle tundub, et meie jutuajamine on olnud väga kasulik. Me saime teada, et kui pole läbirääkimiste kohta ega aega ega delegatsiooni koosseisu, siis ei saa asja üldse arutada. Me saime ka teada, et NSV Liitu pole olemas. Valitsus aga saab olematu riigiga läbirääkimisi pidada, kuna selle õiguse oleme talle andnud juba varem. Me peaksime ainult kogu maailmale teatama, eriti USA-le, et Nõukogude Liitu pole olemas, sest USA soovib kangesti NL-iga läbirääkimisi pidada. Ja me võiksime hoopis ühe uue organisatsiooniga maailma ette välja tulla, millega satuksime jälle kogu inimkonna tähelepanu keskpunkti, nagu me aeg-ajalt oleme olnud. Tänan teid, kolleegid, asjalike nõuannete eest! Võib-olla pole tõepoolest mõtet selles küsimuses arutelu jätkata. Suur tänu!

Juhataja

Suur tänu! Pavel Jermoškin. Ma eelnevalt informeerin, et valitsusjuht palub esineda ka justiitsministril kui eksperdil. Usun, et selle vastu ei olda. Ei olda. Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud saadikud! Meie peaminister tegi meile ettepaneku justiitsminister ära kuulata, aga julgen märkida, et enne seda tuli ettepanek see küsimus üldse päevakorrast maha võtta, sest meil on küllalt hea otsus, mille me võtsime vastu käesoleva aasta 16. septembril. Ma arvan, et aja säästmise huvides tuleks panna viivitamatult hääletusele selle küsimuse päevakorrast mahavõtmine. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Hea kolleeg Pavel Jermoškin! Kas ma võin seda istungit lõpuni juhatada? See on ikkagi minu otsustada. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud esimees! Lugupeetud kolleegid! Ma olen ka üks otsuse projekti autor ja võin öelda, et nii omapärast saali reageeringut sellele küll ei oodanud. Ei osanud oodata rünnakut ka sellise nurga alt. Üks rünnak on pehmelt öeldes ebaeetiline. Otsuse projekti esitanud saadikuid püütakse süüdistada selles, et nad on tahtnud organiseerida sisepoliitilist intriigi, lüüa kiilu Ülemnõukogu esimehe ja valitsuse esimehe vahele, üleüldse tekitada Eestimaal juurde poliitilist segadust. Kas see ikka on nii? Minu meelest võiks pigem leida, et 16. septembril, kui Ülemnõukogu istungil ei olnud ei tema esimeest ega ka hr. Nugist, võeti kiireloomulisena vaatluse alla Ülemnõukogu delegatsiooni volituste lõpetamine läbirääkimistel NSV Liiduga. Ma pean ainult täpsustama: kas too kiireloomuline valitsuse esitatud Ülemnõukogu otsuse projekt oli eelnevalt Ülemnõukogu Presiidiumiga kooskõlastatud, hr. Savisaar? (Vastus kohalt: "Ma homme vastan.") Kui teie 16. septembri otsuse projekt oli Ülemnõukogu Presiidiumiga ja Ülemnõukogu esimehega kooskõlastatud, siis langeb intriigi tekitamise kahtlustus ära.

Aga nüüd asjast. Kas osal kolleegidel on tõepoolest selline arusaam, et meil kõigil – nii Ülemnõukogul kui tema Presiidiumil, selle esimehel, valitsusel jne., jne. – ei jätku tööd, kindlustamaks omariiklust ja sellega seonduvaid suhteid teiste riikidega, kaasa arvatud Nõukogude Liit? On ikka naljakas kuulda küll (ma nimesid siin ei nimeta) nende kolleegide arvamust, kes tõsimeeli kinnitavad, et Nõukogude Liitu pole olemas. Maailma ligi paarisaja riigi silmis on ta veel olemas, aga meil Eesti Vabariigi Ülemnõukogus on kolm meest, kes arvavad, et ei ole. Võib-olla tuleks nende meelest Eesti Vabariigil ja tema Ülemnõukogul kähku vastu võtta asjakohane otsus ja maailmale kuulutada, et Nõukogude Liitu pole enam olemas. Saaksime jälle kenasti kuulsaks ja seda üle maailma. Mõelgem ka, härrased, enne kui

midagi väga kõvasõnaliselt kuuldavaks teha! On üks kaunis ütlemine: enne mõtle, siis ütle. Meil on mõnel mehel saanud tavaks käituda vastupidi. Aga loomulikult on see igauhe enda asi.

Nüüd teen ma ühe konkreetse ettepaneku. Hr. Savisaar! Alati ei saa ega ole otstarbekas, et riikidevahelistel läbirääkimistel esineb valitsus kõikides küsimustes riigi nimel. Kui nii, siis peab olema riigi seadustega ja parlamendi otsustega paika pandud ja sätestatud läbirääkija kompetents. Meil seda tehtud ei ole. Seetõttu tekib tõepoolest Ülemnõukogu ja valitsuse vahel huvide konflikt. Küsimus on selles, kelle suunamisel ja egiidi all pannakse paika riikidevahelised suhted. Kas seda tehakse kõrgema seadusandja, esinduskogu tasandil ja nimel või tema poolt moodustatud ja tema ees aruandekohustusliku täitevorgani tasandil? Viimasel juhul tekib kahtlus, et seadusandja hiilib oma vastutusest kõrvale.

Mujal maailmas kirjutab riikidevahelistele lepingutele alla president või teatud juhtudel peaminister. Aga siis on kompetents sätestatud seadusandlusega. Meil ei ole seda paika pandud. Meil ei ole ka sellise kompetentsiga presidenti ega peaministrit. Seepärast tegidki autorid ettepaneku tulla pakutud otsuse abil olukorrast välja. Delegatsiooni eesotsas oleks Eesti Vabariigi kõrgeim ametiisik, Ülemnõukogu esimees. Tema soovitaks enda nimel delegatsiooni koosseisu teisi liikmeid. Meie otsustaksime Ülemnõukogus, kas neid toetada või mitte.

Kutsun teid üles toetama meie esitatud kolmepunktilist otsust ja mitte nägema selle taga poliitilist intriigi. Ei ole siin Eestimaal nii palju intriige, kui teatud poliitilised jõud tahavad näha. Võib-olla ütleb selle ettepaneku kohta oma arvamuse ka hr. Rüütel? Võib-olla tuleks anda ülesanne õiguskomisjonile ja ka väliskomisjonile see projekt veel kord üle vaadata. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Peame nõu. Kell on 17.45. Me oleme nõustunud ära kuulama ka justiitsministri sõnavõtu. Meil on veel kaks sõnavõtusoovi. Kas on alust teha ettepanekut läbirääkimiste lõpetamise kohta? Või teete selle ettepaneku teie? Lepime siis kokku nii, et kuulame ära hr. Malkovski ja justiitsministri sõnavõtu.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 83 rahvasaadikut, puudub 21. Nii. Kõigepealt siis Ülemnõukogu otsus läbirääkimiste lõpetamise kohta. Me kuulame ära hr. Malkovski sõnavõtu, justiitsministri sõnavõtu ja sellega loeme läbirääkimised lõppenuks.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada sõnavõtud sellise arvestusega, et esinevad veel hr. Malkovski ja hr. Raidla? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 71

rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid on 5. Läbirääkimised lõpetatakse eelmainitud tingimustel.

Hr. Malkovski.

V. Malkovski

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Seoses sellega, et mulle ei antud sõna enne vastava otsuse vastuvõtmist, osutasin taas nii-öelda valgeks vareseks ja hääletasin üksinda vastu. Aga arvan, et seda probleemi ei saa siin lahendada ilma Arnold Rüütli sõnavõtuta. On väga tähtis teada saada tema seisukohta selles küsimuses. Mul on tunne, et meie Ülemnõukogu esimees on valmis sõna võtma ja oma seisukoha välja ütleva, sest läbirääkimisi pidada pole mitte ainult austav kohustus, vaid ka tohutu suur vastutus. Seepärast oleks õige ta ära kuulata ja arvan, et pärast tema sõnavõttu oleks selge, kuidas selles küsimuses hääletada. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Ma kaldun arvama, kolleegid, et kui Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees soovib sõna, siis on Ülemnõukogu valmis oma otsust revideerima. See on minu arvamus. Kolleegid! Kas me loeme seda konfliktiks, kui hr. Rüütel saab sõna? Ei loe. Päris kindlasti mitte, aga võib-olla me siiski kuulaksime hr. Raidla enne ära, kõige viimasena võtab sõna hr. Rüütel. Palume kõnetooli Eesti Vabariigi justiitsministri hr. Raidla!

J. Raidla

Lugupeetud esimees! Lugupeetud juhataja! Lubage mul, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, pöörata eksperdi rollis teie tähelepanu mõningatele aspektidele, enne kui otsust langetama asuda. Ma pean tunnistama, et tänast arutelu ma mõistan poliitiliselt, kuid selle õiguslikust sisust ma täpselt aru ei saa. Ka ei koorunud arutelust välja mõningaid olulisi aspekte, mis nõuaksid selgust enne otsuse langetamist.

Kõigepealt suhete jaotamisest riiklikeks ja mitteriiklikeks ning sellega kaasnev probleem valitsuse, Ülemnõukogu, Ülemnõukogu esimehe või Ülemnõukogu mõne teise organi pädevusest või mittepädevusest tegelda riiklike suhetega. Mulle tundub, et ametlikul tasandil ei tegele ükski neist organeist, sealhulgas valitsus ja Ülemnõukogu esimees, mitteriiklike suhetega. Kodanikuna võime loomulikult kõik nii palju, kui seadus seda võimaldati, osaleda suhetes, mis on mitteriikliku iseloomuga, ja sel puhul pole loomulikult tegemist riikidevaheliste suhetega. Seetõttu ei ole kuidagi piiritletav, kustmaalt läbirääkimiste suhe

Venemaa, NSV Liidu, Soome või Rootsiga on riiklik, kui neid peavad meie riigiorganid, ja kustmaalt see suhe on mitteriiklik. Ilmselt see ei saagi olla mitteriikliku iseloomuga. Riiklike ja mitteriiklike suhete piiritlemise ähmasus või ebatäpsus võimendub asjaolust, et seadusandlikult ei ole täpselt fikseeritud, millised lepingud kuuluvad ratifitseerimisele, millised mitte. Ilmselt sellest tulenevalt oli arvamustes tõepoolest väga palju pluralismi. Igatahes on kindel üks: ratifitseerimisele mittekuulumise tingimuseks ei ole mitte mingil juhul fakt, et lepingu on välja töötanud ja alla kirjutanud valitsus. Praegu on ettevalmistamisel mitmed Eesti Vabariigi põhiseaduse projektid ja redaktsioonid, millest enamik käsitleb ka lepingute ratifitseerimist. See eelnõu, millega ma olen mõnevõrra rohkem kursis, näeb ette väga konkreetse loendi, millised lepingud kuuluvad parlamendis ratifitseerimisele. Lisan, et nende kategoriseerimise aluseks ei ole mitte see, kes neid lepinguid välja töötab ja sõlmib, vaid hoopiski nende lepingute sisu. Lepingud võivad kuuluda Eesti Vabariigi tulevases parlamendis ratifitseerimisele üheväärselt, olenemata sellest, kas need on sõlminud president, riigivanem või valitsus.

Edasi. Ühenduses sellega, et eelnevates küsimustes on ebaselgust, jääb ikkagi segaseks praeguse otsuse objekt. Milline on konkreetsete läbirääkimiste objekt ja selle objekti jaotus moodustatava Ülemnõukogu delegatsiooni ja valitsuse vahel sel juhul, kui jääb kehtima 16. septembri otsus ja võetakse vastu tänane otsus? Käesolevat otsuse projekti arutades võidakse kuskil näha terendamas riikidevahelist lepingut, mille nimetus võib olla väga erinev, kuid mis on sarnane nimetustega "koostöö- ja sõprusleping" või "mittekallaletungileping".

Mõistagi ei saa me praegu enam mitte mingil juhul käsitleda objektina riikliku iseseisvuse saavutamist, sest tänu meile kõigile, tänu maailmale ja Venemaale on see iseseisvus saavutatud ja fikseeritud. Küll aga on Eesti Vabariigi seisukohalt väga oluline saavutada edu läbirääkimistel konkreetsetes küsimustes, puudutagu need siis NSV Liidu sõjavägede väljaviimist Eesti Vabariigist või piiri- ja majandusküsimuste reguleerimist. Generaallepingu päevakorda võtmine 1. punktina tundub mulle kiirustamisena.

Lõpuks paarist küsimusest, mis on seotud pariteetsusega. Kui analüüs võtta ette kiiresti, probleemidesse süvenemata, tundub tõepoolest, et Eestile oleks väga kasulik, kui delegatsiooni juhiks meie riigi kõrgeim ametiisik. Sel juhul aga tekib üks oluline probleem: me jätame ennast ise ilma mõningatest tegevusastmetest. Kui me tulevikus jõuame generaallepinguni, peaks just selle alla kirjutama Eesti Vabariigi kõrgeim ametiisik, kellel on aga väga raske seda teha juhul, kui ta on läbirääkimisi pidava delegatsiooni juht.

Teine asi. Ilmselt ei ole meil põhjust loota, et meie läbirääkimised kulgevad kiiresti ja kujunevad meile väga edukaks. Me võime eeldada, et tegemist tuleb pikkade, keeruliste ja

üsna raskete läbirääkimistega, milles osalejaid kutsutakse aeg-ajalt koju konsultatsioonideks kas parlamendi, Ülemnõukogu esimehe, presidendi või mõne muu kõrgema riikliku institutsiooni ette. Pariteetsus on tõepoolest probleem, mida ma ei eita. Asjale tuleks tõsiselt mõelda. NSV Liit määras oma delegatsiooni juhiks, andes talle erivolitused, NSV Liidu suuruselt teise linna linnapea, NSV Liidu Ülemnõukogu saadiku. Kui meie määrame oma delegatsiooni juhiks Ülemnõukogu esimehe, pole meil võimalik läbirääkimiste käigus oma esindatuse taset tõsta, samal ajal kui NSV Liidul on selleks piisavalt võimalusi. Võib-olla annab see meile mõtlemisainet. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Nagu me kokku leppisime, on sõna Arnold Rüütli.

A. Rüütel

Kuivõrd arutelu käigus tõstatati küll küsimuste korras, küll peaaegu et vastustena probleeme, siis ilmselt pean nendele reageerima ka mina.

Kõigepealt oli esitatud küsimus selle kohta, kas mina olin teadlik, et te 16. septembril võtsite vastu selle otsuse.

Peab ütleva: ma ei olnud teadlik, et niisugust otsust hakatakse vastu võtma. Küll aga palus härra Savisaar vahetult enne New Yorki sõitu kokku saada ja teiste probleemide kõrval oli juttu ka sellest, et nüüd peab hakkama läbirääkimisi pidama ainult valitsus. Mina omalt poolt tegin ettepaneku, et õige on säilitada delegatsioon, kes seni on läbirääkimisi pidanud, kuivõrd sellega kindlustame nende järjepidevuse. Need inimesed teavad ju paljusid probleeme, mis on tõstatatud seniste läbirääkimiste käigus, ja nendesse suhtumist. Ma usun, et toetate minu seda mõtet, et senine delegatsioon suutis keerulises poliitilises olukorras saavutada siiski edu. Nagu te kõik mõistate, oli reaalsus selline, et ta ei suutnud lõpetada läbirääkimisi Eesti Vabariigi iseseisvumisega. Kuivõrd aga nüüd on iseseisvumisega tekkinud täiesti uus poliitiline olukord ja meie suhteid Nõukogude Liiduga on vaja reguleerida peale poliitiliste küsimuste ka majanduses, tuleks seda delegatsiooni täiendada valitsusliikmetega. See, kas need on ministrid, nende asetäitjad või teised kompetentsed isikud, on iseasi. Delegatsiooni juhust ei olnud meil juttu. E. Savisaar ei nõustunud delegatsiooni niisuguse koosseisuga. Ütlesin, et sel juhul on küsimust vaja arutada Ülemnõukogus. Nii meie jutuajamine tol teemal lõppes. Pidasin vajalikuks teile seda öelda, et ei oleks mingeid spekulatsioone.

Esitati küsimus, kas härra Jõerüüt on arutatava otsuse projekti eelnevalt minuga kooskõlastanud. Ülemnõukogu esimehe nõukogu eelviimasel istungil arutati Nõukogude

Liiduga peetavate läbirääkimiste küsimust peamiselt üldise taktika aspektist, aga ka üksikute probleemide viisi. Härra Savisaar informeeris, mida on juba tehtud, mina rääkisin kõnelustest Gorbatšovi ja Sobotšakiga. Nendes kõnelustes kinnitas härra Savisaar veel kord oma seisukohta, et nüüdsest alates peab ainult valitsus läbirääkimisi pidama. Sellega ei olnud paljud nõukogu liikmed nõus. Otsustati, et õige on selle juurde veel tagasi tulla, ja nii lepiti kokku korraldada nõukogu istung veel vahetult enne Ülemnõukogu istungit. Nii see ka toimus. Sellel istungil tutvustas Ü. Nugis täna arutatavat projekti. Mina ei olnud seda enne näinud, samuti ei ole ma härra Jõerüüdiga sellest varem rääkinud, küll aga olin ma probleemiga kursis Ülemnõukogu esimehe nõukogus toimunud diskussioonide kaudu.

Härra Jõerüüdiga vahetasin enne Ülemnõukogu istungit mõtteid kõnelustest Gorbatšovi ja Sobotšakiga, millest ma teid lühidalt informeerin. Mõlemad kõnelused toimusid minu initsiatiivil eesmärgiga taotleda läbirääkimiste kiiremat alustamist. Tegin ettepaneku koostada selleks Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheline protokoll mõlema poole välisministeeriumi osavõtul, nagu see on rahvusvahelisel suhtlemisel tavaks. Protokollis võinuks kindlaks määrata läbirääkimiste ajakava, koht ja teemad. Härra Gorbatšov lubas omalt poolt anda vastavad korraldused. Palusin seda teha ka meie välisministeeriumil.

Mul on palve Ülemnõukogu liikmetele. Kui jääte 16. septembri otsuse juurde, siis on vaja 4. punkt n.-õ. lahti kirjutada, sest minu reglementeerimata ameti juures on raske mõista läbirääkimiste kontrolli funktsiooni. Nähtavasti tekib küsimus: mida siis teha? Pärast tormilist arutelu, raskeid ütlemisi ühelt ja teiselt poolt on siiski teil vaja otsus langetada. Ei uskunud, et isegi nüüd – juba tõelise iseseisvuse tingimustes – on nii raske lahendada iseenesest lihtsaid küsimusi. Mida siis veel teha, kui on tegemist tõepoolest raske probleemiga? Uskuge, nägime täna siin saalis välja vist väga kurvalt. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Kolleegid! Minu käsutuses on veel 6 minutit. Et puudutada tänase istungi võimalikku jätkamist, oleks vist enne vaja läbi hääletada Ivar Raigi ettepanek. Ma küsin temalt igaks juhuks: ega ei ole soovi ettepanekut tagasi võtta? Ei ole. Ivar Raig teeb ettepaneku selle päevakorrapunkti arutelu katkestada NSV Liiduga diplomaatiliste suhete sisseseadmiseni ja eelläbirääkimiste tulemusteni jõudmiseni. Mulle on laekunud ka teisi ettepanekuid, sealhulgas vaheajasoove. Nüüd aga tuleks vastu võtta otsus tööpäeva pikendamise kohta. Kas ollakse nõus? Kohaloleku kontroll. Kohal on 85 rahvasaadikut, puudub 19.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada täna istungit kuni otsuse vastuvõtmiseni? Palun hääletada! Kvalifitseeritud häälteenamus, kaks korda rohkem poolt kui

vastu. Selle ettepaneku poolt on 64 rahvasaadikut, vastu 12, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud.

Kolleegid! Tiit Madel on protseduuriline ettepanek, sisulised ettepanekud on antud ettekandja kätte, nendega tegeldakse. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Ma korra juba tegin selle ettepaneku, aga ilmselt on paras aeg teha veel kord. Väliskomisjon sooviks seda küsimust arutada sügavuti, rääkida ka otsuse projekti koostajatega, samuti härrade Rüütli ja Savisaarega. Seetõttu on mul väliskomisjoni nimel ettepanek katkestada selle küsimuse arutamine kuni järgmise istungjärguni. Aitäh!

Juhataja

Nüüd ma pean küll järjekorda muutma, lihtsalt asjaolud nõuavad seda. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Hr. Tiit Made ettepanek on igati kena, aga väliskomisjonil küll sellist ettepanekut ei ole, nagu Tiit Made tegi. Aitäh!

Juhataja

Mina opereerin ikkagi kirjalike ettepanekutega, nagu reglement ette näeb. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Lisaks kirjalikule ettepanekule esitan palve teha vaheaeg järgmise hääletamise eel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Vaheajataotlused on mulle juba laekunud. Vaheaeg tuleb. Enn Leisson.

E. Leisson

Austatud härra eesistuja! Et meil vaheajal oleks midagi arutada, palun anda Jaak Jõerüüdile võimalus lõppsõnaks, et ta saaks kõiki ettepanekuid tutvustada. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, Enn Leisson! Reglement peaks mul veel selge olema. Suur tänu! Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja! Enn Leisson lihtsalt sundis mind kiiremini tegema seda ettepanekut, mida ma protseduuriliselt oleksin vahetult enne vaheaega teinud. Muidugi ütlen ma lõpetuseks meelsasti mõne sõna, kui selline võimalus antakse, aga ma palun nüüd algaval vaheajal kõiki otsuse projekti autoreid enda juurde kultuurikomisjoni tuppa aru pidama. Pärast seda võib kõigi nimel mingeid kokkuvõtteid teha. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas ma saan õigesti aru, et lõppsõna tuleb pärast vaheaega? Selge. Arnold Rüütel.

A. Rüütel

Ma palun vabandust, et pean praegu kohe lahkuma. See pole seotud soovimatusega Ülemnõukogu tööst osa võtta, ma lihtsalt pean Prantsuse delegatsiooni kell pool seitse vastu võtma. Tegin selle avalduse, et ei tekiks spekulatsiooni minu lahkumise ümber.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma värskendan veidi teie mälu. Sisulised ettepanekud on otsuse projekti autorite käes. Saabunud on mitu ettepanekut kuulutada enne hääletamist vaheaeg. Ettekandja palub lõppsõna pärast vaheaega. Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kolleegid! Istungjärgu töö jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 71 rahvasaadikut, puudub 33. Kolleegid! Mul on selline ettepanek, et nüüd kuulaksime ära autorite lõppsõna Jaak Jõerüüdi esituses ja seejärel asuksime kuulama seisukohti, ka väliskomisjoni oma. Palun kõnetooli Jaak Jõerüüdi!

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Tahan lõpetuseks öelda vaid paar sõna. Kirjalikke ettepanekuid tuli ainult Enn Leissonilt ja neid on kaks. Esimene ettepanek puudutab 1. punkti uut redaktsiooni ja kõlab Enn Leissoni sõnastuses sellisena: "Teha Eesti Vabariigi Välisministeeriumile ülesandeks ette valmistada ja kooskõlastada NSV Liidu

Välisministeeriumiga Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheliste riiklike läbirääkimiste alustamist tähistav protokoll." Me arutasime seda ja ma juba tutvustasin meie arvamusega ka kolleeg Leissonit. Ettepanek on sisuliselt täiesti õige, kuid seda põhimõtet on juba väljendatud projekti 2. punktis sellisena, nagu ta teil laua peal on. Siin ei pea enam lahtisest uksest sisse murdma, kui me tahame tõesti riik olla. Sõnades "pärast riikidevaheliste läbirääkimiste alustamist tähistava protokolliga allakirjutamist" sisaldub mõte, et keegi peab protokolliga ette valmistama. Me ei pea seda uuesti üle kordama, et loomulikult on see ainult Välisministeeriumi eesõigus, roll, kohustus jne.

Enn Leissoni teine ettepanek on muuta kolmandat punkti ja sõnastada see järgmiselt: "NSV Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste Eesti delegatsioonil informeerida regulaarselt Ülemnõukogu läbirääkimiste käigust ning Eesti Vabariigi Valitsusel omakorda informeerida läbirääkimiste delegatsiooni NSV Liidu ja selle koosseisu kuuluvate riikidega sõlmitavatest kokkulepetest." Me arutasime sedagi ettepanekut ja väidame, et tegelikult on asja sisu edasi antud juba praeguses kolmandas punktis. Nõue, et delegatsioon (mis tahes delegatsioon) peaks informeerima regulaarselt Ülemnõukogu, oli arutuse all juba siis, kui me möödunud aastal moodustasime eelmiste läbirääkimiste delegatsiooni, nn. Nugise delegatsiooni. Tookord tõestasime pikemalt, et on selliseid konfidentsiaalseid tõugu asju (ja seda ka rahvusvahelises praktikas), mida ei saa pidevalt kõikides kogudes avalikult kuulutada. Seetõttu ei saa informeerimise nõuet nii selgelt siia sisse kirjutada. Ja me leidsime, et otstarbekas on jääda endise sõnastuse juurde.

Kolmas ettepanek oli Ivar Raigilt, aga ta kiirustas ja unustas selle kirjalikult vormistatult minule tuua. Kuid juba asja arutamisel tundus see mulle vastuvõetavana ja kolleegid aktsepteerisid seda samuti. Parandusettepanek puudutab 2. punkti. Selle kolm esimest rida jääksid nii, nagu nad on, ja siis tuleksid sõnad: "Ülemnõukogul kinnitamiseks NSV Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste delegatsiooni koosseis." Palume see muudatus teha, siis on ühemõtteliselt selge, et tegemist ei ole mingi universaalse delegatsiooniga. Minu poolt on kõik. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Ma küsin ühe asja üle. Üks hetk, Jaak Jõerüüt, millised ettepanekud lähevad täiskogus hääletamisele, kui nii kaugemale jõutakse? Kas Enn Leissoni oma?

J. Jõerüüt

Kui Enn Leisson nõuab nende kahe ettepaneku hääletusele panekut, siis need.

Juhataja

Selge. Suur tänu!

J. Jõerüüt

Me leidsime, et need ei ole alternatiivid, vaid nende mõte on juba lühemalt kirja pandud.

Juhataja

Me tuleme selle juurde mõne aja pärast. Kõik võib oleneda ka sellest, kuidas asjaolud välja kujunevad. Väliskomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Vaheajal toimus väliskomisjoni erakorraline koosolek. Komisjoni 12 liikmest oli kohal 7. Pärast arutelu võttis väliskomisjon vastu otsuse teha ettepanek katkestada täna arutelu ja anda küsimus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu väliskomisjonile ja õiguskomisjonile seisukohavõtmiseks. Ja omalt poolt lisan, et selle asja juurde võiks tagasi tulla käesoleva istungjärgu jooksul. Aitäh! Ma esitan selle seisukoha ka kirjalikult.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma tutvustan teile seni tulnud ettepanekuid, mis ei käsitle projekti sisuliselt, vaid on protseduurilised. Kõigepealt panen hääletusele väliskomisjoni ettepaneku. Kui see leiab heakskiitu, siis Ivar Raigi ettepanek hääletusele ei lähe. Kui ei, siis läheb hääletusele Ivar Raigi ettepanek. Pärast seda võime arutada ka Mai Kolossova ettepanekut, sest see on suunatud mulle. On ettepanek valmistada ette uus otsuse projekt. Ma mõtlen, et mina küll seda tegema ei hakka, teeb keegi muu, kui soovib. Kontrollime veel kohalolekut. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 25. Niisiis, ettepanek on katkestada täna arutelu ning anda küsimus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu väliskomisjonile ja õiguskomisjonile, et saada teada nende seisukoht. Seejärel tuleb otsustada asi täiskogus ja võtta arutusele veel käesoleval istungjärgul. On mõistetav? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on väliskomisjoni ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 27 rahvasaadikut, vastu 44, erapooletuid on 4. Ettepanek ei leidnud toetust.

Järgmisena läheb hääletusele Ivar Raigi ettepanek. Loen selle ette: "Teen ettepaneku päevakorrapunkti arutamine katkestada kuni NSV Liiduga diplomaatiliste suhete sisseseadmiseni ja eelläbirääkimistel tulemusteni jõudmiseks NSV Liiduga peetavate

läbirääkimiste küsimuses. Ivar Raig." Sisu on arusaadav. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 6 rahvasaadikut, vastu 59, erapooletuid on 8. Ettepanek ei leidnud toetust.

Mai Kolossova! Mis me teeme nüüd teie ettepanekuga? Ega te ei soovi seda tagasi võtta? Mai Kolossova.

M. Kolossova

Minu ettepaneku teises pooles oli öeldud, et täiendada 16. septembri otsuse alusel 4. punkti. Minu kolleegid, kes projekti tegid, võivad seda punkti täiendada.

Juhataja

Võib-olla Edgar Savisaar aitab mind.

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Oleme täiesti päri sellega, et 4. punkt on vaja lahti formuleerida, määratleda, mis protseduuridega see kontroll toimub jne. Kuna seda tuleb teha 16. septembri otsuse alusel, mille esitas valitsus, siis oleme nõus võtma täiendamise enda peale eeldusel, et ka õiguskomisjon meid toetab ja me asja enne saali toomist kooskõlastame Ülemnõukogu esimehega. Palun võtke seda kui minu ametlikku avaldust!

Juhataja

Suur tänu! Mai Kolossova! Nii me leidsime lahenduse ja mina vabandan, kui ma natuke vassisin. Ma palun veel kord kõnetooli endale appi Jaak Jõerüüdi! Paneme parandusettepanekud hääletusele. Enn Leisson kindlasti nõuab seda. Loeme ette tema esimese ettepaneku.

J. Jõerüüt

Enn Leissoni esimene ettepanek on muuta otsuse projekti 1. punkti, sõnastades selle järgmiselt: "Teha Eesti Vabariigi Välisministeeriumile ülesandeks ette valmistada ja kooskõlastada NSV Liidu Välisministeeriumiga Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheliste riiklike läbirääkimiste alustamist tähistav protokoll."

Juhataja

Kas Ülemnõukogu mõistab Enn Leissoni parandusettepaneku sisu? Mõistab. Aitäh, Jaak

Jõerüüt! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Enn Leissoni esimese parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 8 rahvasaadikut, vastu 46, erapooletuid on 18. Ettepanek ei leidnud toetust.

J. Jõerüüt

Enn Leissoni teine ettepanek on sõnastada otsuse projekti 3. punkt järgmiselt: "NSV Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste Eesti Vabariigi delegatsioonil informeerida regulaarselt Ülemnõukogu läbirääkimiste käigust ja Eesti Vabariigi Valitsusel omakorda informeerida läbirääkimiste delegatsiooni NSV Liiduga ja selle koosseisu kuuluvate riikidega sõlmitud kokkulepetest."

Juhataja

Kas Ülemnõukogu mõistab Enn Leissoni teise parandusettepaneku sisu? Mõistab. Aitäh! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Enn Leissoni teise parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 4 rahvasaadikut, vastu on 55, erapooletuid on 11. See ettepanek ei leidnud toetust.

Jaak Jõerüüt! Kas meil on veel teisi parandusettepanekuid? Ei ole. Kolleegid! Kas ma võin panna otsuse projekti tervikuna hääletusele? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus NSV Liiduga peetavate riikidevaheliste läbirääkimiste kohta? Palun hääletada! Vaja oleks 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 32 rahvasaadikut, vastu 45, erapooletuid on 7. Otsus jääb vastu võtmata.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

51. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

8. oktoober 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, head kolleegid! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 64 rahvasaadikut, puudub 40.

Lugupeetud kolleegid! Vastavalt päevakorrale ja reglemendile on meil täna kavas Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund. Kuid enne, kui lubate, on mul üks ettepanek ja informatsioon. Ma usun, et see tuleb kasuks meie tööle.

Kolleegid! Kuidas te suhtute sellesse, et teha täna ajutiselt kodukorras üks muudatus, mis puudutab homset tööpäeva? Kas ollakse nõus alustame homme tööd kell kaks? Siis teeksime kella nelja paiku väikese vaheaja ja lõpetaksime kell kuus? Töömaht on lihtsalt nii suur. (Häälsaalist.) Praegu puudutab see ainult käesolevat nädalat. Kui Ülemnõukogu soovib muuta reglementi, on tal õigus seda teha. Ma ootan ettepanekuid kõigepealt reglemendikomisjonilt. Praegu mul ei ole volitusi rohkemaks kui teha ettepanekuid ainult homse päeva kohta. Otsuse tegemine eeldab ka kvalifitseeritud häälteenamust. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja! Reglemendikomisjonile on laekunud hr. Lippmaa ettepanek Ülemnõukogu tööaegade muutmise kohta. Et saalis mitte aega raisata, oleks hea, kui fraktsioonide juhid teataksid reglemendikomisjonile, mida nad arvavad reglemendis fikseeritud tööaegade põhimõttelisest muutmisest.

Juhataja

Ma usun, et see ettepanek võetakse teadmiseks ja täitmiseks, kuid enne teeme otsuse homse päeva suhtes. Kas hakkame hääletama? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et homme istung algaks kell 14.00 ja lõpeks kell 18.00, kusjuures kella nelja ajal oleks 20-minutiline vaheaeg? Palun hääletada! Selle poolt on 55 rahvasaadikut, vastu 3, erapooletuid on 7. Ettepanek on vastu võetud. Homme istung algab kell kaks päeval.

Kolleegid! Nüüd annan edasi ühe teate. Usun, et see on vajalik. Minule on juba laekunud nelja kiireloomulise küsimuse dokumendid nõuetekohaselt vormistatuna. Nendest üks käsitleb reglemendi muutmist just kiireloomuliste küsimuste osas. Palun arvestage, et need kolm küsimust, mis eelnevad reglemendi muutmisele, tulevad arutamisele veel käesoleval istungjärgul praegu kehtiva reglemendi järgi. Neljas küsimus, reglemendi muudatus – kui Ülemnõukogu seda aktsepteerib, aga ma arvan, et ta teeb seda – määrab siis ära, kuidas me edaspidi kiireloomulisi küsimusi arutame. Sellest lähtudes palun mõista mind õigesti. Edaspidi laekuvad kiireloomulised küsimused tulevad kõne alla pärast reglemendi muutmist. Oleme kokku leppinud? Aitäh!

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja

Kolleegid! Jätkame päevakorraga. Täna esitatakse valitsuse ja Eesti Panga infotunnis esitatakse küsimusi ainult Eesti Vabariigi Valitsusele. Eesti Panka seekord rahvasaadikud ei tülita. Peaminister on haigestunud ja tema eest vastab riigiminister Raivo Vare. Täna küsimuste paketi on komplekteerinud meie hea kolleeg Indrek Toome. Tema esimene küsimus puudutab suursaadiku kandidaatide valikut. Palume sellele vastata välisminister härra Meril!

L. Meri

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Ülemnõukogu väliskomisjoni esimees Indrek Toome on 26. septembril 1991 esitanud järgmise arupärimise: "Millistest Eesti Vabariigi seadusandlikest aktidest või välispoliitilise praktika printsiipidest olete te lähtunud Eesti Vabariigi suursaadikute kandidaatide valikul ning nende kooskõlastamisel Eesti riigiorganitega? Kas te olete informeerinud võimalikest määramistest ajakirjandust?"

Vastan arupärimisele. Saadiku, aga ka nõuniku, sekretäri, atašee, sõjaväeatašee kandidaatide valikul lähtub Eesti Vabariigi Välisministeerium kandidaadi sobivusest tööks välisministeeriumis, teiste sõnadega, me lähtume sellest, mida arupärija nimetab praktika printsiipideks. Nõuded on järgmised: kandidaadil peab olema kõrgharidus, ta peab valdama inglise keele kõrval veel ühte võõrkeelt, mis oleks tema tulevase tegevussuuna keel, ta peab olema füüsiliselt terve ja vastama teatud psühhomotoorsetele eeldustele, mille täpsem eritlemine siit kõnetoolist läheks pikale. Olgu neist eeldustest kõige olulisem suhtlemisoskus, mälu ja tähelepanuvõime. Nende eelduste olemasolu korral võime oodata kandidaadilt analüüsivõimet ja üldistusoskust. Need on olulised eeldused, kuna tagavad poliitilise maastiku haaramise ühel pilgul. Kui Ülemnõukogu lubab mul hetkeks kasutada võrdlust, siis kasutaksin võrdlust arstipraksisest või kirjaniku loomingust. Mõlemal juhul hinnatakse oskust haarata detaile ja kujundada üldistav diagnoos. Lubaksin endale veelgi täpsemat võrdlust ja tuletaksin meelde dr. Sklifosovskit, kes määras diagnoosi ajavahemikus, mis patsiendil kulus uksest sisenemisest kuni käepigistuse ja tervitamiseni. Selles, nagu näete, on sarnasusjooni luuletaja või kirjaniku üldistusvõimega. Enesestmõistetavalt on üldistav objekt, nagu juba tähendasin, poliitiline maastik ehk, teiste sõnadega, kandidaat peab tundma poliitilise ja majanduspoliitilise maastiku vahekordi ja neis vabalt orienteeruma, olema võimeline oma seisukohti ja hinnanguid täpselt ja ühemõtteliselt sõnastama. Olenemata sellest, kas ta on

saadik, nõunik, sekretär või atašee, peab tal varjuna kaasas käima teadmised, et ta esindab igas olukorras oma riiki, oma kodumaad. Järelikult peab ta olema valmis oluliselt piirama oma isiklikku vabadust, talitsema oma impulsiivseid reageeringuid ja subjektiivseid hinnanguid, kaotamata seejuures isikupära. Lõpuks kõige olulisem: teile, professionaalsetele poliitikutele siin Ülemnõukogus, on vägagi teada, et välisministeeriumisse tööle võetavas kandidaadis tuleb koolitada ja välja treenida teatav taju, nimelt maailma poliitilise protsessi ühtsuse ja katkematususe taju. Protsess ei katke ega peatu ei lõunasöögil ega une ajal, ei päeval ega öösel, ta toimib nagu igaviku kell ja kandidaat peab igal hetkel olema valmis endalt küsima ja ka vastuse andma: kuidas mõjustab see või teine konkreetne sündmus, avaldus, dokument minu kodumaa saatust ja mida pean mina siin ette võtma oma kodumaa huvide kaitseks. See, olgu öeldud, tähendab 24-tunnist tööpäeva ja 365-päevast tööaastat.

Need on minu kui välisministri lähteprintsipiibid. Juhul kui arupärija, kelle küsimuse ma teile ette lugesin, on küsimuse sõnastusest hoolimata silmas pidanud Arvo Alase, Ernst Jaaksoni, Tiit Matsulevitši ja Margus Laidre määramist, lisan järgmist. Sõjaväelise riigipöörde esimesel päeval 19. augustil leppisin Islandi välisministri Jón Baldvin Hannibalssoniga kokku, et Island tunnustab viivitamatult Eesti, Läti ja Leedu iseseisvust, seab sisse diplomaatilised suhted, sõlmib Eestiga kaubandus- ja koostööleppe ning määrab Eestisse oma suursaadiku. Selles poliitilises situatsioonis, rõhutan veel kord, oli 19. augusti õhtul tähtis pall veerema panna, lüüsvärvavad avada. Mul õnnestus ka Leedu ja Läti kolleege veenda kiire ja ühtse tegutsemise vajaduses. Hoolimata sellest, et Leedu kolleegi asukohta ei olnud teada ja Läti kolleegil oli kavas Londonist sõita Californiasse. Lõpptulemusena sõlmisime Islandiga esmaspäeval, 26. augustil eelnimetatud kokkulepped. Tuletan veel kord meelde, et Island oli esimene rahvusvahelise õiguse subjekt, kes seda tegi. Eeltööd selleks algasid juba aasta hakul, siinsamas majas, kuid otsustasime palli veerema panna siis, kui ta vallandab laviini. Tahaksin teile meelde tuletada, et kevadel kritiseeriti välisministeeriumi selle hoiaku eest, mida mõned poliitikud pidasid passiivsuseks. Olen olnud selle vastu ja olen ka praegu seisukohal, et Eesti kui väikeriigi välispoliitilistele aktsioonidele võib olulist kaalu lisada üksnes meie tegevuse täpne ja energiline ajastamine. Aeg on meie kõige suurem liitlane. Aeg tähendab täpsust.

Niisiis, 26. augustil sõlmis Eesti diplomaatilised suhted Reykjavíkis ning palusin suursaadiku *agrément*'i Arvo Alasele, meie informatsioonibüroo juhatajale Taanis. See palve võeti rõõmuga vastu, nii et Arvo Alas on Islandi ajaloos esimene suursaadik, kes valdab perfektselt islandi keelt. Samal päeval, 26. augustil taastasime Kopenhaagenis diplomaatilised suhted Taaniga ja 27. augustil Oslos Norraga. Kuivõrd olin kummaski pealinnas vaid mõne tunni, ei jäänud mul seal füüsiliselt aega nende dokumentide masinal tippimiseks, mis on vajalikud

agrément'i esitamiseks. Samal päeval, teisipäeval, 27. augustil taastasime diplomaatilised suhted Saksamaa Liitvabariigiga ja palusin *agrément*'i meie sealse informatsioonibüroo juhatajale Tiit Matsulevitšile. 28. augustil taastasin diplomaatilised vahekorrad Rootsiga ja palusin *agrément*'i meie sealse infobüroo juhatajale Margus Laidrele ning peakonsulile saadiku ülesannetes Ernst Jaaksonile Washingtonis. 29. augusti hommikul taastasime diplomaatilised suhted Soomega ja keskpäeval oli mul rõõm osa võtta Tallinnas esimese sõjajärgse saatkonna, Rootsi saatkonna avamisest. Meie arvestus oli õige, palli veeremapanek vallandas laviini ja tänaseks on Eestit tunnustanud üle saja riigi. Ma tahaksin siin klambrites öelda, et neid on rohkem kui Soome Vabariiki tunnustanud.

Neljapäeval, 29. augustil pärast lõunat võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium vastu seadluse suursaadikute määramisest. Sellest päevast ja sellest tunnist alates olen kogu oma tegevuses lähtunud 29. augustil vastuvõetud seadlusest.

Seadlus suursaadikute määramisest sätestab, et välissuhete pidamine on igas riigis täidesaatva võimu pädevuses. Spetsiaalne organ, kes seda tööd teeb, on välisministeerium. Saatkonnad välisriikides on välisministeeriumi välisorganid, nende töötajad on välisministeeriumi töötajad. Saadikute kandidaadid valib kõikides riikides välja välisministeerium. *Agrément*'i küsib välisminister kas kirjalikult või suuliselt. Vastus võib olla kas kirjalik või suuline. Kuni positiivse vastuse saamiseni on informatsioon, mis puudutab *agrément*'i küsimust, konfidentsiaalne. Sellepärast ei saanud, ei pidanud ma võimalikuks informeerida ajakirjandust Eestis enne *agrément*'i saamist. Ma tahaksin siin teie tähelepanu juhtida asjaolule, et Islandi, samuti Saksa ajakirjandus pidas võimalikuks *agrément*'i palumist ja konkreetsete isikute mainimist, nii on toimunud ka Rootsi ajakirjandus. See on vastus väliskomisjoni esimehe Indrek Toome esimesele küsimusele.

Kui te lubate, läheksin väliskomisjoni esimehe teise küsimuse juurde. Või kuidas?

Juhataja

Meie kord näeb ette vähe teisiti, hr. Meri. Suur tänu selgituse eest! Ma küsin kõigepealt Indrek Toomelt, millised on täpsustused. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Kolleegid! Lugupeetud minister! Ma ei jäänud vastusega rahule, minu meelest eiras minister käesoleval juhul riigi normaalse välispoliitilise tegevuse printsiipe. Mul aga on üks täiendav küsimus. Kas teie hinnangul on suursaadik Eesti Vabariigi Välisministeeriumi, Eesti Vabariigi Valitsuse või Eesti Vabariigi esindaja asukohamaal?

L. Meri

Rahvusvahelise tava järgi esindab suursaadik oma riiki. Edasi sõltub palju ühe või teise riigi põhiseadusest. Suursaadik personifitseerib oma riiki ja riigi kõrgeim ametnik, olgu ta riigivanem või president või kuningas, personifitseerib samuti oma riiki. Seetõttu on rahvusvahelises sümboolikas tegemist personifitseerimisõiguse edasiandmisega suursaadikule. Tegelikult on praktilised lahendused riigiti väga erinevad.

Juhataja

Suur tänu! Rahvasaadikutel on veel mõned täpsustavad küsimused. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra Meri! Kallid kolleegid! Mul on tõesti täpsustavaid küsimusi. Loodan, et härra Meri nendele ka täpselt vastab, kasutades oma analüüsimisvõimet. Esimene küsimus on: kas meie suursaadikute nimetamise aktsioonid ja kandidatuurid olid läbi arutatud ka valitsuse istungil ja kooskõlastatud Ülemnõukogu esimehega? Ja seda ma juba ei hakka küsima, kas nendest oli juttu väliskomisjonis, ma võin öelda, et ei olnud. See on esimene küsimus. Teine küsimus. Nii nagu ma lugesin Rootsi ajalehtedest, oli Rootsi kuningas pisut solvunud seepärast, et volikirjade üleandmine lükkus edasi. Kas härra välisminister arvab, et sellised aktsioonid tulevad Eesti mainele kasuks või kahjuks? Kolmas küsimus. Kas ma sain õigesti aru, et suursaadikute valimisel ja ametisse määramisel mängib primaarset osa keeleoskus? Ma tänan!

L. Meri

Ma vastan saadik Tiit Made esimesele küsimusele: kas suursaadikute nimetamise aktsioonid olid kooskõlastatud ja läbi arutatud valitsuse istungil ja Ülemnõukogu esimehega? Ma tahaksin öelda, et minu kiire ärasõit Reykjavikki ja Reykjaviki valmisolek suursaadikut otsekohe määrata toimus 26. augustil ja vajadus protseduuri katkestada selleks, et helistada Tallinna ja kokku kutsuda valitsuse istung, praktiliselt puudus. Kõik need sammud, mis ma võtsin ette enne 29. augustit, enne seda, kui võeti vastu esimene Eesti Vabariigi legaalne dokument, mis sätestab meie välissuhtlemist, tegin ma omal isiklikul vastutusel, lähtudes nendest huvidest, mis olid minu arusaamise järgi Eesti rahvuslikud huvid.

Ma vastan saadik Tiit Made teisele küsimusele. Mul ei ole mitte midagi teada sellest, et Rootsi kuningas oleks minu peale või Eesti rahva peale või Eesti Vabariigi Valitsuse peale solvunud. Rootsi kuningas rõhutas väga veenvalt rootsi rahva ja Rootsi valitsuse praeguseid ja

veel enam traditsioonilisi sidemeid Eestiga. Ta tundis huvi Eestis elava rootsi vähemuse tegevuse vastu, ta ei pidanud võimatuks kõrgete valitsusametnike visiite Eestisse ja ta oli valmis Eesti suursaadiku akrediteerimist läbi viima nii lühikese aja jooksul kui võimalik, see tähendab, saadiku akrediteerimine on rituaalne sündmus ja järjekord akrediteerimiseks Rootsis on 3 kuud pikk. Senikaua, kuni suursaadik ei ole akrediteeritud, tegutseb ta Rootsis Rootsi Kuningriigi Välisministeeriumi nõusolekul asjurina.

Ma vastan saadik Tiit Made kolmandale küsimusele. Kas primaarne on keeleoskus? Mulle tundub, et me võiksime ühest äärmusest minna teise ja öelda, et teatud tavatu situatsiooni puhul võiksime kujutleda ka kurttumma suursaadikut. Ma ei mäleta, et diplomaatia ajalugu niisuguseid juhtumeid tunneb, aga mõeldav see on. Ja teine äärmus oleks polüglott. Optimaalne valik asub nende kahe äärmuse vahel ja valiku tegemisel tuleb meil lähtuda arukusest, otstarbekusest ja meie inimressursside piiratusest. Seni on välismaale suunatud informatsioonibüroode juhatajad oma tööga hästi toime tulnud ja see, nende senine töö, on olnud ka nende kõige kiirem koolitamine ülesannete täitmiseks, mis nüüd nende ees seisavad. Ma tahaksin aga kallutada oma vastuses raskuspunkti hoopis mujale. Nimelt sellele, et nendel dramaatilistel aegadel oli Eesti Vabariigi huvides mitte tekitada vaakumit, mitte tekitada katkestust, vaid säilitada ja tihendada suhteid, mis olid kujunenud eri riikide välisministeeriumide ja valitsustega, ning see on meil õnnestunud. See on meil õnnestunud paremini, kui niisugustel puhkudel seda teised riigid on suutnud tagada.

Juhataja

Suur tänu! Hr. Meri! Meil on veel mõned täpsustavad küsimused. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. eesistuja! Lugupeetud minister Lennart Meri! Te ütlesite oma vastuses Indrek Toome arupärimisele, et Eestit on tunnustanud üle saja riigi. Nimetage palun riigid arvuliselt, kes meid esmakordselt tunnustasid ja kelle tunnustust meil ei olnud Teise maailmasõja eel! Ja teine küsimus. Kas te oskaksite praegu ilma abimaterjali kasutamata nimetada mõnda enne Teist maailmasõda kaardilt puudunud riiki, kes meid on nüüd tunnustanud? Näiteks toon Põhja-Korea. Tänan!

L. Meri

Lugupeetud saadik Leisson! Mul on raske teie esimesele küsimusele vastata, sest ma ei tulnud siia saja riigi nimekirjaga. See nimekiri on meil välisministeeriumis ja teie esimesel palvel te

saate selle. Teisele küsimusele vastates tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et praegu on ÜRO-s 165 riiki, kui mind mälu ei peta, aga kui ta mind on petnud, siis oleksin tänulik paranduse eest. See tähendab, et riikide arv on oluliselt suurem kui enne Teist maailmasõda ja on enesestmõistetav, et nende riikide hulgas, kes meid on tunnustanud, on valdavas ülekaalus need riigid, kellel ei ole olnud mitte mingisuguseid vahekordi Eesti Vabariigiga kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Osalt selletõttu, et maailm oli siis palju suurem ja ei olnud nii tihedasti läbi põimunud rahvusvaheliste suhetega, osalt aga veel lihtsamal põhjusel: neid riike ei olnud olemas.

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Juhin ettevaatlikult tähelepanu sellele, et me käsitleme praegu teemat, mis käsitleb suursaadikute kandidaatide valikut. Ivar Raigi täpsustus.

I. Raig

Hr. minister! Palun ütelge, kas on välja töötatud Eesti Vabariigi suursaadiku või lihtsalt Eesti Vabariigi diplomaadi statuut? Pean silmas ka seda, kas ta võib olla või peab olema Eesti Vabariigi kodakondsuses või mitte jne. Ja teine küsimus: kas on väljatöötamisel või välja töötatud Eesti Vabariigi diplomaatiline protokoll, mida suursaadik peab täitma? Kolmas küsimus, mis võib-olla teemast läheb natuke kõrvale, on järgmine: kas välisministeeriumi ja välismaa diplomaatide ruumiküsimus on nüüd lahendatud?

L. Meri

Vastan saadik Ivar Raigi järelepärimisele. Teie loal ühendan esimese ja teise küsimuse ning teen teile teatavaks, et välisministeerium koostab praegu Eesti Vabariigi välissuhtlemise ajutist seadust. Selle seaduse koostamisel oleme lähtunud võimalikult suuremal määral nendest juriidilistest aktidest, mis olid kehtivad Eesti Vabariigis aastatel 1920–1940. Oleme arvesse võtnud pärast Teist maailmasõda vastuvõetud Viini konventsiooni ning ma loodan veel sellel sügisel esitada Ülemnõukogule vastava seaduseelnõu. Selles leiaksid sätestamist küsimustes tõstatatud ja veel mitmed muud probleemid, mis praktilises elus paratamatult üles kerkivad ja millele me peame juba praegu mõtlema, et me suudaksime oma rahvusvahelist suhtlemist panna korrektsetele ja üldaktsepteeritud alustele.

Mind rõõmustab ja samaaegselt vaevab kolmas küsimus. Ruumide probleem on kujunemas tõsiseks. Riike, kes on huvitatud oma suursaatkondade avamisest Eestis, on juba praegu märksa rohkem, kui oli kahe maailmasõja vahelisel perioodil, s.t. meil avatakse rohkem

suursaatkondi, kui iganes on olnud Eesti Vabariigi välissuhtlemise ajaloos, ja saadikutele on hästi tuttav see raske olukord, mis valitseb Tallinnas ameti- ja eluruumide hankimisel. Selles mõttes ma oleksin tänulik mis tahes toetuse eest, mida saadikud selle äärmiselt raske ja poliitiliselt väga olulise küsimuse lahendamisel võiksid välisministeeriumile osutada.

Juhataja

Suur tänu! Täpsustus Ülo Uluotsalt.

Ü. Uluots

Lugupeetud härra minister! Teie seletusest sain mina aru, et enne 29. augustit määrasite teie ainuisikuliselt tööle kolm suursaadikut.

L. Meri

Neli, kui täpne olla. Ernst Jaakson on samuti nende hulgas.

Ü. Uluots

Neli. Vabandage! Mind huvitab, kelle allkiri on nende saadikute volikirjadel. See on esimene küsimus. Ja teiseks: kas olete pärast 29. augustit saanud hr. Rüütli käest aktsepteringu oma tegevusele? Kui nende nelja saadiku volikirjadel ei ole tema allkirja, vaid on ainult teie oma, kas need lähevad siis ümbervahetamisele? Näib, et praeguses situatsioonis ei ole need volikirjad kehtivad.

L. Meri

Ma sain teist aru ja ma esitan teile oma vabanduse, sest ilmselt ei olnud mu eelnev selgitus piisavalt täpne. Kui te mäletate, rääkisin ma aktsepti esitamisest. Eesti välisminister ei ole andnud mitte ainsatki volikirja. Volikiri esitatakse pärast seda, kui aktsept on vastu võetud. Antud juhul on kõigi nelja puhul aktsept vastu võetud. Volikirja annab tavapäraselt riigi kõrgeim ametiisik. Ka siin on riigiti erinevusi, aga meie puhul kannab volikiri riigi kõrgeima ametiisiku, s.t. Ülemnõukogu esimehe ja välisministri allkirja. Niisugune volikiri on saadetud senisele Eesti Vabariigi peakonsulile saadiku ülesannetes Ernst Jaaksonile, mille põhjal ta on Eesti Vabariigi alaline esindaja ÜRO-s ja Eesti suursaadik Washingtonis. Volikirjad on ette valmistatud ka kõigi muude *chargé d'affaires*'ide puhul. Need on nüüd 29. augustil ning 6. septembril vastuvõetud seadustega kooskõlla viidud ja esitatakse lähemal ajal väliskomisjonile. Tahan siin olulise detailina rõhutada, et nende kandidaatide valikul ei ole

Ülemnõukogu esimehe Arnold Rütli, välisministeeriumi ja valitsuse vahel mitte mingisuguseid lahkarvamusi. Küsimus on üksnes selles, et sündmused olid kiired ning meie esimene legaalne akt tekkis alles 29. augustil. Ainult selles on praegu küsimus.

Juhataja

Suur tänu, hr. Meri! Tundub, et esimesele küsimusele oleme andnud vastused ja naaseme nüüd teise küsimuse juurde. Nagu öeldud, on ka selle küsimuse esitanud kolleeg Indrek Toome ja see käsitleb Sloveenia iseseisvuse tunnustamisega seotud probleeme. Palun, hr. Meri!

L. Meri

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu väliskomisjoni esimehe Indrek Toome küsimus on sõnastatud järgmiselt: "Millistele Eesti Vabariigi seadusandlikele aktidele tuginedes võeti vastu otsus tunnustada Sloveenia iseseisvust? Kes tunnustas? Kellega kooskõlastati see Eesti Vabariigi nimel vastuvõetud otsus?"

Vastan saadik Indrek Toome küsimusele. Eesti Vabariigis nagu ka enamikus maailma riikides puudub spetsiaalne seadusandlus riikide tunnustamiseks. Valdavas enamikus riikides tunnustab teiste riikide iseseisvust valitsus. Sellest praktikast lähtus ka Eesti Vabariigi Valitsus, kui ta 25. septembril tunnustas Sloveenia iseseisvust. Selle otsuse vastuvõtmisele ajendasid Eesti Vabariigi Valitsust järgmised asjaolud. 23. detsembril 1990 viis Sloveenia läbi rahvaküsitluse, milles valdav enamik selle maa elanikest otsustas iseseisva riigi kasuks. Rahvaküsitlusele toetudes võttis Sloveenia valitsus 25. juunil 1991 vastu iseseisvusdeklaratsiooni ja põhiseaduse, millega Sloveenia kuulutati iseseisvaks väljaspool Jugoslaaviat. Jugoslaavia taastamine endisel kujul ei ole Eesti Vabariigi Valitsuse arvates võimalik. Jugoslaavial ei ole faktilist suveräniteeti Sloveenia üle. Sellest lähtudes on Eesti Vabariigi Valitsus veendunud, et rahu ja stabiilsust võib Jugoslaavias tagada ainult rahvaste õiguste arvestamine. Jugoslaavia on otsustanud viia oma armee Sloveeniast välja. Eesti Vabariik tervitab seda otsust kui püüet leida rahumeelne lahendus tekkinud olukorrale ja käsitleb seda Jugoslaavia valmisolekuna aktsepteerida Sloveenia iseseisvust. Eesti Vabariik aktsepteerib täielikult ÜRO rahvusvahelist pakti kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta, mille § 1 p. 1 järgi on kõigil rahvastel õigus enesemääramisele. Sellega seoses on neil õigus vabalt määrata oma poliitilist staatust ning vabalt arendada oma majandust, sotsiaalelu ja kultuuri.

Eesti on seisukohal, et kuna Sloveenia rahvas on otsustanud vaba tahteavaldusena realiseerida oma võõrandamatut jumalast antud õigust enesemääramisele iseseisva riigi kaudu, ei saa Eesti

jätta seda aktsepteerimata. Lähtudes asjaoludest, et Sloveenial on kõik rahvusvahelise õiguse poolt ettenähtud iseseisva riigi tunnused ja Sloveenia reaalse olukorra aktsepteerimata jätmine ainult suurendab pingeid regioonis, ei leia Eesti Vabariigi Valitsus mingeid põhjusi keelduda tunnustamast Sloveenia rahva valikut ja Sloveenia Vabariigi iseseisvust.

Juhataja

Suur tänu! Indrek Toome täpsustab asjaolusid.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Ma ütlesin oma seisukoha välja juba möödunud nädalal, kuidas mina sellest asjast aru saan. Te ütlesite praegu puldist, et välisministeerium lähtus siin maailma riikides väljakujunenud tunnustamise praktikast. Siis on mul esimene küsimus järgmine. Kas teie kui välisministri arvates on maailma riikides nii välja kujunenud, et tunnustamise poliitiline otsus võetakse vastu ilma seadusandjate esindajate ja kõrgeima ametiisiku teadmata? Meil toimus valitsus partisani kombel, teistele oma otsusest teatamata. Teine küsimus. Kas välisministeerium ja valitsus ikka teadsid, et Sloveenia oli sel ajal külmutanud oma iseseisvumisotsuse, aga Eesti Vabariik, nii nagu oli ajalehtedes kirjas, tunnustas Sloveenia iseseisvust? Kas see käib kokku selle professionaalsusega, mis peaks olema valitsusel, välisministeeriumil niisuguste väga tähtsate otsustuste tegemisel? Aitäh!

L. Meri

Eesti Vabariigi Välisministeeriumile on need ja mitmed muud seigad väga hästi teada. Eesti Vabariigi Välisministeerium tahab aga samas juhtida teie tähelepanu ühele moraalsele kohustusele, mis meil lasub. Ma tahaksin siinolijatele meenutada, et kõigest poolteist kuud tagasi sarnanes Eesti Sloveeniaga, mitte riigiõiguslikult, vaid moraalselt. See, et Eesti, Läti ja Leedu on suutnud taastada oma riikliku sõltumatuse ja seda on aktsepteerinud maailma demokraatlik avalikkus, on rõõmustav asi. Kuid me ei lähtu oma tegevuses mitte ainult õigustest, me peame mõistma, et koos õigustega võtame endale ka kohustusi, me võtame kohustuse mõista neid inimesi, keda praegu ähvardab sõda, keda praegu ähvardab tapmine, keda ähvardab uus aheldamine totalitaarsesse režiimi, mille alt me oleme vabanenud. Meil on moraalseid kohustusi ja kui me neid küüniliselt ühe päeva huvides ei arvesta, siis ei omanda me oma väiksuse juures ilmaski seda moraalselt kaalu, mis meil võiks olla maailmaühenduses. Olgu Eesti ka edaspidi jäälõhkuja küsimustes, milles me oleme 52 aasta jooksul talletanud raskeid kogemusi. Me teame, mida tähendab moraal kahepaiksus, me teame, et

lõppkokkuvõttes ei lahenda see küsimusi, vaid viib uute konfliktideni. Meis peab olema valmisolekut rikastada kogu aeg oma moraalse puhtuse jõuga maailma avalikkust kogemustega, mida on ainult meil, Eestil, Lätil ja Leedul. Ja seda sõbrakätt, vennalikku kätt Sloveeniale mitte ulatada oleks olnud minu silmis ebamoraalne. Ma tahaksin teie tähelepanu juhtida veel mõnele asjale. Me oleme oma tegevust kooskõlastanud mitme meile sõbraliku riigiga. Eile jõustus Sloveenia iseseisvus. Me kavatsime oma otsusega maailma avalikkuse ette minna lähapäevadel. Ma vastasin mõlemale küsimusele.

Juhataja

Suur tänu, härra Meri! Kuid rahvasaadikutel on veel soovi täpsustada asjaolusid. Alustame Tiit Madest.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra välisminister! Kallid kolleegid! Esimene küsimus on: mis kuupäeval arutas Eesti Vabariigi Valitsus Sloveenia tunnustamise küsimust ja kuidas jagunesid ministrite hääled selles küsimuses, kui te hääletasite? Teine küsimus on: mitu riiki – seda te kahtlemata teate ja välisministrina vastavat informatsiooni parlamendile loomulikult ei keela – mitu riiki ja millised peale Eesti Vabariigi on tänaseks tunnustanud Sloveeniat? Kolmas küsimus on: mis kohustused tulenevad tunnustamisest ja loomulikult ka muudest jumala poolt pandud ülesannetest Eesti Vabariigile suhtlemisel Sloveeniaga tulevikus ja kuidas Eesti Vabariigi suhted seetõttu kujunevad Jugoslaavia keskvoimuga, kui ta sellisel kujul jääb, nagu ta praegu on? Ja kas see tunnustamine ei too meile kaasa samasuguseid ebamugavusi, nagu näiteks Slovakkia tunnustamine omal ajal Eesti Vabariigi poolt on toonud kaasa mõningaid ebamugavusi praeguseks? Ma tänan teid juba ette täpsete, emotsioonivabade vastuste eest.

L. Meri

Täpsete, emotsioonivabade vastuste eest. Lugupeetud saadik Tiit Made! Eesti Vabariigi Valitsus võttis selle otsuse vastu 25. septembril ja otsus oli üksmeelne. Sellega ma olen emotsioonivabalt vastanud. Edasi. Peale Eesti on Sloveenia Vabariiki tunnustanud veel kaks riiki: Läti Vabariik ja Leedu Vabariik. Kolmas küsimus: mis kohustusi toob see Eestile kaasa? Minu teada mõningaid konsulaarkohustusi. Täna öösel, kohaliku aja järgi keskööl on Sloveenia välissuhtlemise talitused ennast lahutanud Jugoslaavia välissuhtlemise organitest ja Sloveenia Vabariigi Välisministeeriumil on palve, et Eesti, Läti ja Leedu välisorganid

võtaksid kuni lõplike struktuuride väljakujundamiseni enda peale mõningaid konsulaarülesandeid. See tähendab neid ülesandeid, mis tulenevad sisse- ja väljasõidu korraldamisest nende riikide vahel, kellega Sloveenial on viisakohustus.

Juhataja

Suur tänu, hr. Meri! Kuid saadikud soovivad veel asjaolusid täpsustada. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud minister! Öelge, millal on valitsusel plaanis tunnustada baskide riiki, Põhja-Iirimaa, Horvaatit ja Makedooniat? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Kas välisministeerium hakkab andma viisaid Eesti noormeestele, kes, nagu omal ajal Hispaania kodusõtta mindi, tahavad kaasa lüüa Jugoslaavia kodusõjas? Jugoslaavia eksisteerib ju tänapäevani *de jure* ja *de facto*.

L. Meri

Ma vastan saadik Uluotsa kahele küsimusele. Esimene küsimus. Millal Eesti Vabariik kavatses tunnustada baskide riiki, Katalooniat, Makedooniat jne. Ma vastan. Eesti Vabariigi Valitsusel ei ole mitte mingisugust informatsiooni baskide riigi ja muude mainitud riikide olemasolust. Kui rahumeelne, demokraatlik areng peaks maailmas esile kutsuma uute, demokraatiale, parlamentaarsele režiimile tuginevate riiklike moodustiste sünni, siis on enesestmõistetav, et Eesti Vabariigi Valitsus neid asju üksikshaaval läbi kaalub ja vastavalt Eesti Vabariigi huvidele otsustab nende riikide tunnustamise ja nende riikidega diplomaatiliste vahekordade sisseseadmise.

Juhataja

Küsimus viisade kohta.

L. Meri

Eesti Vabariik on Helsinki protsessi liikmesriik, see tähendab, et oleme endale võtnud kohustuse lähtuda nendest põhidokumentidest, antud juhul Helsinki 1975. aasta lõppaktist ja möödunud aasta novembrikuus vastuvõetud hartast, mis näeb ette mis tahes probleemide rahumeelset lahendamist. Oletus, et Eesti noormehi tuleb saata Jugoslaavia kodusõtta, on kahetsusväärsel kombel rahvasaadik Uluotsa oletus ja vastutus niisuguse oletuse esitamise eest jääb täielikult rahvasaadik Uluotsa südametunnistusele.

Juhataja

Suur tänu! Mart Madissoon.

M. Madissoon

Lugupeetud hr. minister! Minus ei tekita üldse kahtlust vajadus Sloveeniat tunnustada. Küsimus on siin ainult ajas ja vastavates protseduurides. Aga ma küsiksin teie käest nii: miks teie arvates ei ole Sloveenia tunnustamine Eesti poolt vallandanud sellist ahelreaktsiooni või sellist puhangut teiste riikide poolt tunnustamiseks, nagu see toimus Eesti puhul? Või oskate te vähemalt anda mingi seletuse, miks see praegu nii on? Aitäh!

L. Meri

Ma vastan saadiku küsimusele. Sloveenia tunnustamine ja selle tunnustamise täpne ajastamine on olnud arutamise objekt Taani Välisministeeriumis ja selle vahendusel välisministeeriumidega, keda ma ei tahaks täpsemalt nimetada, aga kes ühel või teisel viisil on seotud Vahemere piirkonnaga. Euroopa terviklikkuse huvides ning selleks, et anda võimalusi veel viimasteks katseteks seda konfliktikollet rahumeelsete vahenditega lahendada, on Eesti Vabariigi Välisministeerium palunud oma välisesindusi vabariigi valitsuse otsus rahvusvahelisele ajakirjandusele teatavaks teha ühel kindlal kuupäeval, mis seisab alles ees. Meie tegevus on kooskõlastatud mitmete teiste välisministeeriumidega.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik.

J. Allik

Väga lugupeetud hr. välisminister! Teie vastustest sain ma teada üllatava fakti, mis ei ole Eesti ajakirjandusest minu teada läbi jooksnud, et pärast Sloveenia tunnustamist külmutas Eesti Vabariigi Valitsus oma otsuse. Tähendab, tunnustamisest ei ole peale Eesti ajalehelugejate mitte keegi teada saanud. Seda enam on mulle arusaamatu, miks siis valitsus ei pöördunud Ülemnõukogu Presiidiumi, Ülemnõukogu väliskomisjoni, Ülemnõukogu esimehe poole vastava algatusega ja tegi selle asja ise ära ilma nende teadmata. Kas kogu see akt pidaski silmas ainult sisepoliitilise propaganda efekti? Ja teine küsimus. Kas vabariigi valitsusel on kavas Ülemnõukogu teadmata tunnustada ka Gruusia Vabariiki, kus teie poolt korduvalt rõhutatud demokraatlik ja rahulik arengutee tekitab minus mõningaid kahtlusi? Aitäh!

L. Meri

Ma vastan saadik Jaak Alliku mõlemale küsimusele. Ja kõigepealt tema teisele küsimusele. Ma jagan Jaak Alliku hinnangut Gruusiale ja tahaksin osutada sellele, et Gruusia küsimus kerkis äsja Moskvast lõppenud inimliku dimensiooni konverentsil. See tähendab, et sealset olukorda inimõiguste ja nende õiguste kaitse vallas peeti sedavõrd vastuolus olevaks Helsinki protsessi liikmesriikide poolt vastuvõetud nõuetega, et Gruusia taotlus saada osanikuks Helsinki protsessis ei leidnud pooldamist.

Vastan ka saadik Jaak Alliku esimesele küsimusele. Ma ei ole rääkinud otsuse külmutamisest. Ma olen rääkinud sellest, et kasutame oma välispoliitilise tegevuse juures mitmeid eri võimalusi. See, et Eesti Vabariigi Valitsus võttis 25. septembril vastu otsuse, mis 26. septembril ilmselt leidis kajastamist ka Eesti ajakirjanduses, on üks asi. Teine asi on selle otsuse mõjukas viimine maailma avalikkuse teadvuseni. Seda oleme mitmeid asjaolusid arvesse võttes pidanud vajalikuks teha käesoleva kuu esimese dekaadi lõpuks. Need asjaolud kuuluvad sellesse nähtusesse, mida ma nimetasin poliitiliseks protsessiks, selleks igavesti voolavaks jõeks, mis kunagi ennast ei korda, mis 25. septembri õhtul oli juba erinev sellest olukorrast, mis valitses 25. septembri hommikul, kui valitsus otsuse vastu võttis.

Juhataja

Täna! Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud hr. välisminister! Mul oleks väga meeldiv kuulda teie kui kõigi välisasjadega tegeleva ametkonna juhi arvamust Eesti Vabariigi Valitsuse ja NSV Liidu KGB vastastikuste suhete protokolliga kohta, millele kirjutasid k.a 4. septembril alla Edgar Savisaar, Bakatin ja Sillar. Selle p. 3 lg. 3 kohaselt on Eesti Vabariigi Valitsus kohustatud (ma tsiteerin vene keeles) "määrama kogu läbirääkimiste perioodiks ja käesoleva protokolliga täitmise tagamiseks kindlaks Eesti KGB finantseerimise ja majandusliku teenindamise." Kas teie peate kõigi välissuhete eest vastutajana õigeks naaberriigi finantseerimist ja majanduslikku teenindamist ning Eesti Vabariigi Valitsuse kohustumist selleks? Paluksin teie arvamust! Aitäh!

Juhataja

Hr. Meri! Teeme hästi lühidalt, sest meie peateema on Sloveenia tunnustamine.

L. Meri

Ma vastan saadiku küsimusele. Ma jagan tema sümpaatiat, pigem antipaatiat eespool nimetatud asutuse vastu. Ma tahaksin tõlgendada neid tsiteeritud punkte järgmiselt. Eesti Vabariigi struktuurid võtavad praegu esmakordselt pärast Teist maailmasõda üle kontrolli oma riigipiiri üle. See kontroll võetakse üle samm-sammult, mis tagab ülevõtmise rahumeelsuse ja välistab võimalikke ekstsesse. Ja kui on garanteeritud, et me saame oma vabariigi piiride kontrolli üle võtta rahumeelselt, ilma tilkagi verd valamata, siis see tähendab ühtlasi, et me peame kogu oma moraalsele õigusele ja kannatamatusele, hingelisele kannatamatusele vaatamata sellele ohverdama mõnesugust aega. Umbes nii pragmaatiliselt püüan ma endale mõtestada neid eespool nimetatud punkte.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Me käsitleme ikka Sloveenia iseseisvuse tunnustamisega seotud probleeme. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud välisminister! Kui valitsusel oli kavas Sloveenia tunnustamisega välja tulla tunduvalt hiljem, siis tõstatub küsimus valitsuse ja ka välisministeeriumi vahelkorrast ajakirjandusega. Kas siin teatud konfidentsiaalsuse järgimine ja selle mehhanism on tagatud?

Mida tähendab see, et ajakirjandus tuleb hoopis varem välja valitsuse otsusega, kui valitsus seda ise tahab teha? Tänan!

L. Meri

Ma vastan saadik Vello Pohla küsimusele. Ma tahaksin veel kord apelleerida teie täpsusele ja rõhutada seda, et kui valitsus võttis 25. septembril vastu otsuse tunnustada Sloveeniat, sündis see otsusena tunnustada Sloveeniat 25. septembril ega olnud seotud mitte mingisuguste piirangutega ka ajakirjanduse suhtes. Vajadus lasta sel otsusel järk-järgult imbuda maailma teadvusse sündis päras seda, kui otsus oli tehtud, ta sündis 25. septembri õhtul ühe konfidentsiaalse telefonikõne tulemusena, mis oli minul ühe Lääne-Euroopa riigi välisministriga. Ta sündis, lähtudes Sloveenia ja Eesti rahvuslikest huvidest. Seni on kõik täpselt nii läinud, nagu välisministeerium on seda kavatsenud.

Juhataja

Ma tänan! Vastavalt meie reglemendile annan ma Ülo Uluotsale teiseks küsimuseks võimaluse siis, kui teised on saanud oma esimese küsimuse ära esitada. Tõnis Mets.

T. Mets

Hr. minister! Teie sõnavõtust selgus, et Sloveenia tunnustamisel Eesti Vabariigi Valitsuse poolt lähtuti puhtemotsionaalsest arusaamast. Minister unustab, et tehes riiklikku poliitikat, lähtutakse eelkõige riiklikest püsihuvidest, aga mitte hetkelistest tänavameeleoludest. Kas hr. minister ei leia, et selline kardinaalsete poliitiliste küsimuste suvaline lahendamine võib põhjustada ministriportfelli kaotamise?

L. Meri

Ma vastan rahvasaadiku küsimusele. Ei karda.

Juhataja

Suur tänu! Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Lugupeetud välisminister! Eile õnnestus mõnedel valitsust toetavatel saadikutel semantiliste manipulatsioonide ja ontoloogiliste spekulatsioonide abil selgitada, et NSV Liitu ei ole olemas. Samal ajal püüdsid needsamad saadikud tõestada, et seda ei ole vaja kohapeale selgeks tegema minna. Kuidas te suhtute sellesse, et ka Jugoslaavia liitu pole olemas? Tänan!

L. Meri

Ma kuulun nende hulka, kes ei poolda sõnademängu ja eelistaksin pretsiisseid formulatsioone. Kuid samas paluksin ma teil pilk heita 4. oktoobri ajalehele "Izvestija", milles on osundatud, et Vene Föderatsioon või vähemalt Vene Föderatsiooni mõned väga autoriteetsed juhtpoliitikud käsitlevad Vene Föderatsiooni Nõukogude Liidu õigusjärglasena. See on nende ametlik seisukoht. Ma ei taha seda seisukohta siin kommenteerida, ma tahan ainult juhtida tähelepanu sellele, et niisugused avaldused seavad päevakorrade vajaduse ümber defineerida või täpsemalt defineerida võimkondi ja rahvusvahelise õiguse subjekte. On olemas piirkondi, kus võimustruktuurid on traditsioonilised, välja kujunenud ja püsivad, ning maailmas on ka piirkondi, kus situatsioon on dünaamiline, kus ta muutub pidevalt ja kus selles pidevate muutumiste ajasängis on üksikuid kärestikke, kus vool võib muutuda väga kiireks. Nende

probleemide puhul tuleb väga täpselt jälgida arenguid ja hoida pidevalt näppu pulsi peal. Aga nagu öeldud, ma ei poolda semantilisi mängu.

Juhataja

Suur tänu, hr. Meri! Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud minister! Milline on tele arusaam, kas valitsus, kui ta on otsustanud tunnustada mingit riiki, on kohustatud seda otsust kooskõlastama Ülemnõukogu Presiidiumiga või mitte? Ja kuidas teie käitute juhul, kui Ülemnõukogu Presiidium tühistab sellise valitsuse otsuse? Ma palun väga konkreetseid vastuseid!

L. Meri

Ma vastan saadik Uluotsa teisele küsimusele. Mulle tundub, et efektiivse välispoliitika eelduseks on valitsuse, väliskomisjoni ja Eesti Vabariigi kõrgeima ametiisiku maksimaalne koostööd. Ma ei pea võimalikuks ajada teisiti efektiivset välispoliitikat. Me kõik teame, et legaalse ja normatiivaktide puudumisest tulenevalt ei ole see koostöö olnud mitte alati parim. Aga sellest hoolimata on mul hea meel teile kinnitada, et Eesti Vabariigi välispoliitika on oma lühikese, poolteiseaastase sõjajärgse eksistentsi kestel Eestile võitnud suuremat prestiiži kui kunagi varem Eesti Vabariigi ajaloos. See poliitika on võitnud maailma ajakirjanduses endale suuremat tähelepanu kui kunagi varem Eesti Vabariigi ajaloos ja suuremat tähelepanu kui mitmed praegused meist märksa suuremad Euroopa riigid seda on suutnud võita. Ma tahaksin teile kinnitada, et Eesti välispoliitikat hinnatakse kõrgelt mitte Eesti ajakirjanduse põhjal, vaid tema tegeliku rahvusvahelise väljundi põhjal.

Juhataja

Suur tänu, härra Meri! Tundub, et me oleme mõlemad teemad selleks korraks ammendanud. Meil ei ole teile rohkem küsimusi. Ma tänan teid vastuste eest!

L. Meri

Täna!

Juhataja

Kolleegid! Peame hetkeks nõu. Härra Toome kolmandale küsimusele, mis käsitles

juurdlobüroo loomist, oodati vastust härra peaministrilt. Nagu ma teile alguses teatasin, on härra peaminister haigestunud ja tema eest on valmis vastama härra riigiminister. Kuid härra Toome saatis minule sellise kirja: "Kuna minu küsimus Eesti Vabariigi Juurdlobüroo loomise kohta oli esitatud valitsuse esimehele, aga mitte valitsusele ja tema esindajatele, siis ma olen nõus ootama vastuse saamisega kuni valitsuse esimehe tervenemiseni." Selleks soovib ta peaministrile parimat. Ka härra Uluots, kes esindab sõltumatuid demokraate, kirjutab, et sellisel juhul, kui vastama tuleb riigiminister härra Vare, esitavad sõltumatud demokraadid protesti ja nõuavad selgitusi siiski isiklikult peaministrilt. Kolleegid! Ma arvan, et küsijatel on õigus oma nõudmisi esitada ja võib-olla kuulame selgitused ära siis, kui peaminister on terveks saanud. Suur tänu, lugupeetud valitsuse esindajad! Sellega me loeme tänase infotunni lõppenuks.

Kuid istungi aeg ei ole veel läbi ja seepärast oleks õige jätkata päevakorraga. Või kuidas? Kuni valitsuse esindajad on veel loožis, küsin ma üle, kas planeeritav kiireloomuline küsimus, mis käsitleb valitsuse esimehe informatsiooni 3 x 3 programmi kohta, lükkub ka edasi. Kuni neljapäevani? Siis võib aga juhtuda, et me oleme reglementi muutnud.

Ida-Viru Maavolikogu koosseisu täiendamiseks valimispäeva määramise kohta

Juhataja

Kolleegid! Ülemnõukogu Presiidium teeb ettepaneku täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Ida-Virumaa volikogu koosseisu täiendamiseks valimispäeva määramist. Kas selle otsuse projekti dokumendid on välja jagatud? On välja jagatud. Kolleegid! Ma palun, et te nüüd leiaksite üles selle projekti. Lisatud on ka presiidiumi otsus. Ning asugem otsustama, kas me soovime täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda. Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 rahvasaadikut, puudub 33.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Ida-Virumaa volikogu koosseisu täiendamiseks valimispäeva määramist? Palun hääletada! Lihthälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 56 rahvasaadikut, vastu 2, erapooletuid on 2. Päevakorda täiendatakse.

Selles küsimuses teeb meile presiidiumi nimel ettekande rahvasaadik Tiit Käbin.

T. Käbin

Lugupeetud kolleegid! Seoses Jõhvi linnaõiguste taastamisega toimuvad valimised Jõhvi oma esinduskogusse. Kuni käesoleva ajani oli Jõhvi linn esindatud Kohtla-Järve linnavolikogus. Nüüd see side katkeb. Paiknedes Ida-Virumaal, on Jõhvi linnal õigus valida oma saadikud Ida-Virumaa volikogusse. Küsimust on arutanud nii Ida-Virumaa volikogu, kes seoses Jõhvi linnaõiguste taastamisega on leidnud õige ja põhjendatud olevat suurendada oma liikmete arvu 36-st 44-ni. Küsimus on kooskõlastatud ka Jõhvi linna taastava koguga ja Jõhvi linnast valitav saadikute arv on 8. See vastab ka nende esindusele, mis seniajani oli Kohtla-Järve linnavolikogus.

Eeltoodut arvestades teeb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium Ülemnõukogule ettepaneku määrata Ida-Virumaa volikogu täiendavate saadikute valimise päevaks 2. veebruar 1992. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on vähemasti üks küsimus. Valeri Kois.

V. Kois

Aitäh! Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Öelge, palun, kui palju elanikke on Ida-Virumaal ja kui palju Jõhvi linnas? Mispärast on 50 volikogu liiget maakonnast ja ainult 8 liiget pakutakse Jõhvi linna jaoks?

T. Käbin

Siin on tõepoolest mõningane ebakõla, sest Ida-Virumaa elanike arv on ligilähedaselt 170 000, Jõhvi linnas aga vähemalt 15 000. Sellest lähtudes näib esmapilgul tõepoolest, et Jõhvi linnal oleks õigus saada peaaegu pooled kohad Ida-Virumaa volikogus. Siin arvestati asjaolu, et kui suurendada maakonna volikogu liikmete arvu täiesti proportsionaalselt elanike või valijate arvuga, oleks volikogu liikmete arv *ca* 70 või rohkemgi ja sellise suurusega kogu ei oleks enam töötav kogu. Seetõttu jäädi arvu 36 + 8 juurde, mis tegelikult, jah, ei vasta täpselt proportsionaalsetele normidele. Kuid nagu ma mainisin, on seda küsimust põhjalikult arutanud Ida-Virumaa volikogu, samuti Jõhvi linna taastav kogu ja nende seisukohad langevad kokku selle praegu väljapakutuga. Muidugi, järgnevatel valimistel pärast seda, kui üheaegselt valitakse kogu Maavolikogu koosseis, lähevad asjad täpselt paika nii, nagu nad olema peavad. Praegu selline ebakõla tõesti on.

Juhataja

Suur tänu! Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Lugupeetud kolleeg! Kas see otsuse projekt on valitsusega kooskõlastatud? Mulle tundub, et see on veidi vastuolus valitsuse targa poliitikaga, mis soodustab kubernerit tüüpi linnapeade ja maavanemate valimist ja ei taha näha volikogusid. Tänan!

T. Käbin

Kui Ülemnõukogu Presiidiumis seda küsimust arutati, siis probleem, kas asi on valitsusega kooskõlastatud või mitte, ei kerkinud üldse üles ja seetõttu ma pean kahjuks teatama, et ma ei oska vastata. Kuid ilmselt ei ole volikogu liikmete arvu vaja valitsusega kooskõlastada ja ma arvan, et seda polegi tehtud.

Juhataja

Suur tänu, Tiit Käbin! Tundub, et meil rohkem küsimusi ei ole. Ma tänan! Võimalik, et lõppsõna veel tuleb. Valeri Koisil on ettepanek.

V. Kois

Olen ise Ida-Virumaa volikogu liige ja ühtlasi Jõhvi elanik. Seega puudutab see küsimus kindlasti mind. Võib öelda, et Jõhvi muutmine iseseisvaks linnaks ning Ida-Virumaale allutamine, mida kiirustades tehti, on juba esile kutsunud palju arusaamatusi ja isegi ebameeldivusi meie linna ja maakonna elus.

Ma mõistan, milleks seda tehti. Üldiselt oli eesmärk selles, et lõhkuda Kohtla-Järve linna konglomeraat põhiliselt poliitilistel motiividel. Aga see oli väga aktuaalne enne 20. augustit. Pärast 20. augustit on see aktuaalsus kadunud. Augusti lõpus võttis Ülemnõukogu Presiidium kiirustades vastu otsuse Jõhvi linna eraldamise kohta. See oli üldiselt ebameeldiv ootamatus, isegi maakonnale. Just see, kuidas seda tehti. Pole meeldiv saada endale 20 000 elanikuga linn, kui selle vastuvõtmiseks ei olda üldse valmis. Ja nüüd, kui kestavad veel vaidlused Ida-Virumaal, on juba tegelikult kohale määratud Jõhvi linnapea, ehkki ajutiselt. Ajasin temaga hiljuti juttu. Ta on ka väga mures ja ei tea, mida teha. Asi on selles, et praegu antakse kogu Jõhvi linna vara üle Ida-Virumaale. Aga pärast 2. veebruari, kui on valitud Jõhvi linna volikogu, antakse see munitsipaalomand taas linnale üle. Miks nii tehakse, seda ei oska keegi seletada ei maakonnas ega linnas. Mehhanism on käima läinud ja töötab, ehkki see on

mõttetu.

Sageli viidatakse Jõhvi taastavale kogule. Õelge, palun, kellest see koosneb ja kus asub. Tunnen mõnda taastava kogu liiget. See on väike, maksimaalselt 10-liikmeline grupp. Võib-olla üldse 20 inimest käib nendel koosolekutel ja nõupidamistel. Seepärast on alusetud kinnitused, et see seaduseelnõu on kellegagi kooskõlastatud. Võib-olla on kooskõlastatud käputäie inimestega, kes pole isegi seotud linna tulevase juhtkonnaga.

Nüüd aga konkreetselt sellest seaduseelnõust. Ma ei tea, kellele ja milleks on vaja neid mänge. Miks anda jälle Jõhvi linnale kvoot, kui palju seal peab olema Ida-Virumaa volikogu liikmeid? Mitte midagi ei suuda nad seal ära otsustada ega kajasta ka linna elanike arvamust. Kui juba taheti midagi teha, siis oleks tulnud korraldada tõelised valimised kogu Ida-Virumaal. Aga minu arvates oleneb kogu Kohtla-Järve konglomeraadi, Jõhvi, Sompa, Püssi, Viivikonna, Sirgala jt. saatus reformi elluviimisest selles piirkonnas. Enne pole võimalik sealseid probleeme lahendada. Lahendus peab olema kompleksne ja seepärast pole mõtet korraldada selles linnas eraldi mingeid valimisi.

Saage aru, et Kohtla-Järve on kaevurite linn, ta on väga hajali ja seal on tõepoolest vaja haldusreformi. Aga selle peab läbi viima täies ulatuses kogu territooriumil.

Teen ettepaneku jätta praegu selles küsimuses otsus vastu võtmata ja lükata tagasi meie Ülemnõukogu Presiidiumi ettepanek, et meie valitsus, kelle juures on moodustatud spetsiaalselt haldusreformi talitus, saaks esitada seaduseelnõu, mis lahendaks täielikult kõik haldusreformiga seotud probleemid.

Lugupeetud saadikud! Teen ettepaneku mitte hääletada käesoleva seaduseelnõu poolt. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kas on sõnasoovijaid, kõnepidajaid, kas võime läbirääkimised lõpetada? Jaa. Lõppsõna tuleb pärast läbirääkimiste lõpetamist. Kohaloleku kontroll. Kohal on 77 rahvasaadikut, puudub 27.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised käesoleva päevakorrapunkti teemal? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 67 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid saadikuil ei ole. Läbirääkimised lõpetatakse.

Enne kui Tiit Käbin esineb lõppsõnaga, tutvustan veel kord kolleeg Valeri Koisi ettepanekut. Valeri Kois teeb ettepaneku nendel motiividel, mida ta käsitles oma kõnes, see projekt tagasi lükata. Nüüd ma palun Tiit Käbini kõnetooli lõppsõnaks!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kolleeg Valeri Koisi sõnavõtte esitatud argumentid on muidugi arvestatavad ja ma olen kindel, et Ülemnõukogu Presiidium peaks need läbi vaatama ja nende alusel kavandama küsimuste reaalse lahendamise. Selleks oleks vaja, et need oleksid formuleeritud kirjalikult. Kuid ma olen täiesti veendunud, et see ei sega küsimuse lahendamist täna. Nimelt näeb otsus ju ette määrata täiendavate saadikute valimise päevaks 2. veebruar, see on sama päev, millele me oleme siin juba kindlaks määranud Jõhvi linna oma volikogu valimised. Tähendab, sel päeval niikuinii viiakse Jõhvis valimised läbi ja kui nüüd Jõhvi jääks ilma oma esindajateta maakonna volikogus, siis tundub, et me ei ole aidanud küsimuse lahendamisele kaasa, pigem teinud need keerukad probleemid veelgi keerukamaks. Kordan veel: kui me praegu määrame kindlaks valimise päeva ja ei midagi rohkemat, siis sellega ei määra me ju kindlaks, et Jõhvi peab valima just 8 saadikut. Jätame arvu presiidiumi otsustada. Need probleemid, mida tõstas härra Valeri Koisi, saame läbi vaadata ja ka lahendada ammu enne valimise päeva. Nii et minu ettepanek on määrata valimise päev ikkagi kindlaks ja härra Valeri Koisi tõstatatud probleemid lahendada töökorras Ülemnõukogu Presiidiumis. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Asugem otsustama. Oleks hea, kui kõik saadikud tuleksid saali. Ma panen kõigepealt hääletusele Valeri Koisi ettepaneku lükata see otsuse projekt tagasi. Kas Ülemnõukogu mõistab Valeri Koisi ettepaneku sisu? Panen hääletusele, lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Valeri Koisi ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 11 rahvasaadikut, vastu 45, erapooletuid on 5. See ettepanek ei leidnud toetust.

Kolleegid! Nüüd hääletame otsuse projekti tervikuna. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Ida-Virumaa maavolikogu koosseisu täiendamiseks valimispäeva määramise kohta? Palun hääletada! 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 57 rahvasaadikut, vastu 8, erapooletuid on 6. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse ""Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmisest

Juhataja

Kolleegid! Meil on jäänud natuke vähem kui veerand tundi. Mul on siiski niisugune ettepanek, et me otsustaksime ühe kiireloomulise küsimuse saatuse. Kui me võib-olla ajahätta jääme, katkestaksime selle küsimuse arutamise. Ollakse nõus? Kolleegid Kalju Koha ja Kaido Kama paluvad täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb selle aasta 20. juuni otsuse ""Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmist ja täiendamist. Kolleegid! Kas teil on kõik nõuetekohased dokumendid käes? On käes.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 28. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb käesoleval aastal vastuvõetud omandireformi aluste seaduse rakendusotsuse muutmist ja täiendamist? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, 2 on vastu, erapooletuid on 3. Päevakorda täiendatakse.

Kas ettekande teeb Kalju Koha? Siis ma palun tulla kõnetooli, hr. Koha!

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Teile on lauale pandud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekt "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse ""Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmisest ja täiendamisest". See koosneb kahest punktist ja ma püüaksin lahti rääkida mõlemad punktid eraldi. Omandireformi aluste seaduse § 40 väidab seda, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võib oma otsusega kohustada kooperatiivset, riiklik-kooperatiivset või ühiskondlikku organisatsiooni erastama nende omanduses olevat vara käesolevas seaduses või muus Eesti Vabariigi seaduses kehtestatud korras. Sama seaduse § 42 väidab: "Vara taasriigistamine käesoleva seaduse tähenduses on tasuta üleantud riigivara tagastamine Eesti Vabariigi omandusse kooperatiivsete, riiklik-kooperatiivsete või ühiskondlike organisatsioonide omandusest." Teine lõik: "Vara taasriigistamine toimub Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt määratud korras, kusjuures vaidlused seoses vara tagastamise nõudega kuuluvad ühe poole hagi alusel lahendamisele kohtus." Aluste rakendusotsuse 6. punkti 7. alapunkt tegi Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks töötada 1. septembriks välja samadest paragrahvidest, mis ma teile ette

kandsin, tuleneva kooperatiivsete või ühiskondlike organisatsioonide vara erastamise ja taasriigistamise korra eelnõud. Kahjuks neid eelnõusid Ülemnõukogu laual veel ei ole. Rakendusotsuse 14. punkt näitab ära või selgitab lähemalt, mis organisatsioonidest nendes paragrahvides on jutt. Kuna on andmeid, et väga suur hulk riigivara on nimetatud organisatsioonide käsutuses ja need organisatsioonid on asunud oma vara erastama enese poolt kehtestatud korras, siis võib riigivara minna eraisikute kätte parlamendi kontrolli alt väljununa. Ja tookord, kui me seaduse ja rakendusotsuse vastu võtsime, eeldasime, et ettevalmistatavate seaduseelnõudega saame küsimuse ära lahendada. Asi aga on viibinud. Seetõttu tingib olukord vajaduse täiendada meie poolt vastuvõetud rakendusotsuse 8. punkti, kus praegu on piiratud ainult kahe organisatsiooni – kolhooside ja EKE süsteemi organisatsioonide – põhivahendite kasutamist. Me täiendaksime seda nimekirja 14. punktis märgitud loeteluga. Ja niisugusel kujul oleme selle teile ka pakkunud. Niisiis suurendame subjektide ringi, kellele laieneb põhivahendite kasutamise keeld. Nad saavad põhivahendeid kasutada ainult seaduses ettenähtud korras.

Nüüd 2. punktist. Omandireformi aluste seaduse § 18 räägib tehingutest õigusvastaselt võõrandatud varaga ja vastutusest selle vara säilimise eest. Seal öeldakse, et kuni omandireformi objektiks oleva õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise küsimuse otsustamiseni on riigi- ja kohaliku omavalitsuse organitel ning teistel juriidilistel ja füüsilistel isikutel, kelle omanduses või valduses vara on, keelatud vara omandivormi muuta, kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti. Seda keeldu rikkuvad tehingud on kehtetud. Sama paragrahv väidab ka, et vara omanikud ja valdajad on kohustatud tagama vara säilimise, kui seda kohustust ei täideta, peavad nad hüvitama kahju. Kuid see ei käi maa tähtajata kasutusse andmise kohta. Ometi on pärast 20. juunit hakanud Eestis toimuma imelikke asju. Endiste omanike maid antakse tähtajata kasutusse. Ka lõigatakse sinna sisse ehituskrunte ja ehitatakse kibekiiresti hooned peale. Või teine variant: oma suvekodusid hakatakse ruttu taludeks vormistama. Ja kuna maareformi seaduse eelnõusse on sisse võetud põhimõte, et maad, mis on antud taludeks, ei tagastata endistele omanikele, siis sisuliselt tähendab see sissesõitmist endistele omanikele. § 18 ei ole piisav garantiid, et sellist protsessi peatada. Meil on tarvis täiendada rakendusotsuse 12. punkti 2. lõiguga, sest ka taluseaduse § 8 lg. 1 ei anna piisavat garantiid endistele omanikele. Taluseaduse § 8 lg. 1 sätestab: "Talu taastamisel on eelisõigus tema endisel omanikul seisuga 23. juuli 1940 või tema seadusjärgsetel pärijatel, kellest on eelisõigus neil, kelle valduses on endised taluhooned. Kui taluhooned ei ole säilinud, siis neil, kes elavad maakasutaja territooriumil ja on temaga töövahekorras, ning seejärel teistel põllumajanduses töötavatel isikutel." See tähendab, et endistel talumaadel võivad praegu talu

taastada ka need isikud, kes ei ole tegelikult talu omanikud või nende seaduslikud pärijad. Seetõttu me peaksime võtma vastu asjakohase otsuse. Meil tuleks esialgu peatada taluseaduse mainitud paragrahvi täitmine, kuni need küsimused reguleeritakse ära maareformi seadusega ja sellest tulenevate seadustega. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Lepime kokku nii, et kuulame ära vastused kahele küsimusele ja siis katkestame arutelu, mida jätkame homme kell 2.

K. Koha

Võib-olla hääletame ära, kui ei ole vastuettepanekuid.

Juhataja

Ma kardan, et selles küsimuses võib Ülemnõukogul olla soov pidada läbirääkimisi. Kuulame kõigepealt ära vastused kahele küsimusele. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on kolleegile kolm küsimust. Esiteks. Kas on koostatud õigusvastaselt võõrandatud maade register?

K. Koha

Ma ei saa küsimuse mõttest päris hästi aru. Ahhaa! Ei, seda ei ole praegu.

V. Lebedev

Kas seda võib nimetada omavoliliseks hõivamiseks, kui on luba? 2. punktis on öeldud: peatada loa kehtivus. Minu arvates ei ole sel juhul juriidiliselt korrektne rääkida hõivamisest. Ja kolmas küsimus. Kas selle otsuse tagajärjel ei hakka meie kolhoosid ja sovhoosid lagunema? Talupidamine aga ei arene selle otsuse tõttu edasi. Mis saab siis meie põllumajandusest ja elanike varustamisest toiduainetega? Tänan!

K. Koha

Tähendab, ma vastaksin esimesele küsimusele, kui ma nüüd õigesti ikka mõistsin. Asi on selles, et äravõetud või ebaseaduslikult võõrandatud maade registri saab moodustada põhimõtteliselt kahel viisil. Esiteks, arhiiviandmetele toetudes. Nii saame kätte Eesti-aegsed

maakorraldusplaanid, neid saame teada ka kinnisvararaamatutest. Ja teistpidi moodustub register ka selles mõttes, et millised maad on need, millele on varalisi pretensioone. Endised omanikud esitavad oma pretensiooni, nad tahavad oma maid tagasi saada – nii saame registri moodustada ka sellisel teel. Teine moment. See tekst, mis praegu siin laua peal on (tõlke kvaliteeti ma ei tea), kooskõlastati justiitsministeeriumiga. Meie, kes me otsuse projekti oleme esitanud, ei näe sellist ohtu, et toimuks mingisugune toiduainete tootmise kiire langemine või midagi selles suunas. Kõik selles mõttes head ja vead on tingitud hoopis muust poliitikast, otsust need ei mõjuta.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Kas Ülemnõukogu soovib täna pikendada tööpäeva selle küsimuse arutamise lõpuni? Õelge selgelt välja, sest ma tegin ettepaneku ja ma mõistsin, et see on teie vaikiv kokkulepe, et me kuulame ära vastused kahele küsimusele, need on Vladimir Lebedevi esimene küsimus ja Lembit Arro küsimus. Kui see oli kokkulepe, siis sellisel juhtumil katkeb arutelu, sest kell on praegu juba 12.01. Kui Ülemnõukogu soovib pikendada tööpäeva, siis andke selgelt mõista. Ei soovi. Sellisel juhul kuulame ära vastuse Lembit Arro küsimusele ja jätkame homme kell kaks Ivar Raigi küsimusega. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on niisugune tunne, et me võime jäädagi neid küsimusi esitama, seadusi muutma ja Ülemnõukogu aega viitma. Asi on selles, et aluste rakendamise seadusega on tehtud valitsusele ülesandeks esitada 15. septembriks põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu. Oleks see olnud laual, võib-olla poleks praegu vaja neid asju arutada. Kas ettekandjal on informatsiooni, kui kaugel on valitsus selle eelnõu esitamisega Ülemnõukogule?

K. Koha

Lugupeetud härra Arro! Ma ühinen täiesti teie arusaamisega. Täna on Ülemnõukogu selles mõttes sundseisus, et kui rakendusotsuse neid punkte, mis käsitlevad ühe või teise määruse või seaduse eelnõu meile esitamist, valitsus oleks järginud, me ei oleks täna selle küsimusega siin teie ees. Üks tingib teise. Me peame ikkagi lähtuma sellest, et ei toimuks midagi sellist, mis võib tuua kogu ühiskonnale kahju, sest me peame lihtsalt peatama kapitali liikumise, kui me ei saa seda seaduslikult reguleerida. Kolleegid! Juhin teie tähelepanu sellele, et käesoleva istungjärgu päevakorras on eelarve-majanduskomisjoni arupärimine valitsusele, kus me

küsimel, millistel objektiivsetel ja subjektiivsetel põhjustel ei ole rakendusotsusest tulenevaid punkte täidetud, ja sellest peavad meile aru andma kaks ministrit – hr. Leimann ja hr. Raidla. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Kalju Koha! Arutelu katkeb ja, nagu me kokku leppisime, jätkub homme kell kaks küsimustele vastamisega.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

51. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

9. oktoober 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse "Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmisest

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere päevast, lugupeetud kolleegid, asume töökohtadele! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 36. Kolleegid! Nagu me teiega kokku leppisime, vastame kõigepealt kiireloomulistele küsimustele, siis muudame reglementi ja naaseme päevakorra juurde. Üks kiireloomuline küsimus, mis käsitles omandireformi seaduse rakendusotsuses muudatuse tegemist, jäi meil eile pooleli. Me saime esitada ettekandjale ainult kaks küsimust ja ma palungi uuesti kõnetooli hr. Kalju Koha! Tõlget ei ole? Kohe kontrollime. On olemas. Kas Kalju Koha tahab veel mõne lausega värskendada meie mälu või asume küsimusi esitama?

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et eile rääkisime asja lahti. Nüüd järgnevad küsimused, mis eile jäid esitamata. Neile vastates saame täpsustada ka probleemi sisu.

Juhataja

Suur tänu! Minu mälu järgi olid eilsed küsijad Ivar Raig ja Vladimir Lebedev. Ivar Raig, palun!

I. Raig

Austatud hr. Koha! Minu küsimus puudutab meie poolt vastuvõetud seaduseelnõu juurde kuuluva otsuse kõiki punkte, aga meie ees olev seaduseelnõu käsitleb ainult paari küsimust. Kas oleks vaja täiendada eelnõu selliselt, et oleksid haaratud ka paljud teised punktid, mida valitsus ei ole täitnud? Ja miks neid ei ole võetud käesolevasse otsuse projekti? Teie ettekandest tuli samuti välja, et valitsus on jätnud täitmata üle 9 punkti.

K. Koha

Hr. Raig! Eile tuletasin ma kolleegidele meelde, et me on päevakorras eelarve-majanduskomisjoni arupärimine valitsusele, kus me just puudutame teie märgitud küsimusi. See komisjon on ette valmistanud ka otsuse projekti. Ma arvan, et teie küsimuse mõtte võiks võtta otsuse projekti kui parandusettepaneku. Käesolev otsuse projekt puudutab konkreetselt kahte probleemi. Me peatame põhivahendite käsutamise, tähendab, me laiendame põhivahendite käsutamise keeldu. Me peame põhivahendeid käsutama Ülemnõukogus vastuvõetud seaduste kohaselt. Teine probleem. Kõnesolev otsus annab suuremad garantiid selleks, et õigusvastaselt võõrandatud maid edaspidi ei tükeldataks ega rikutaks. Omandireformi aluste seaduse § 18 ja ka rakendusotsuse keelud ei taga piisavalt nende maade kaitset edasise lõhkumise eest. Niisiis oleks mõistlik arutada seda küsimust järgmises päevakorrapunktis. Seetõttu loobus ka hr. Lebedev oma küsimusest. Kuid me saime omavahel kokku ja ta juhtis tähelepanu järgmisele probleemile. Kui senise ehitusloa alusel rajatud ehitis loetakse omavoliliselt rajatud ehitiseks ning maa omavoliliselt hõivatud maaks, siis ei tohiks karistusluseks teha loa saanud inimest. Ta ei ole peasüüdlane selles, et temale luba anti. Kuigi jah, see isik võib olla kaassüüdlane või kaasosanik loa kättesaamisel. Me peame seda küsimust täpsustama juriidilisest seisukohast. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud ettekandja! Kas nimetatud otsuse projektis puudutab 2. punkt ka linnade ja alevite maid?

K. Koha

Jah. See puudutab kõiki maid. Kõiki.

Juhataja

Suur tänu! Aldo Tamm.

A. Tamm

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Arvestades maareformi seaduse eelnõu arutamise käiku ja seda, et tõenäoliselt võtab meie täiskogu selle lähemal ajal vastu, ei oleks otstarbekas peatada lühikeseks ajaks talude taastamist. Miks teie seda vajalikuks peate? Ja teine küsimus. Te olete tekstis kirjutanud, et kui nimetatud korda rikutakse, on maa eraldamine kehtetu. Kas sellel sättel on ka tagasiulatuv jõud? See pööraks kogu paariaastase töö pea peale. Aitäh!

K. Koha

Kõigepealt vastan teisele küsimusele: ei ole tagasiulatuvat jõudu. 3. punktis öeldakse, et käesolev otsus jõustub vastuvõtmise päevast. Tähendab, nendele taludele, mis taluseaduse kohaselt omal ajal on loodud, see otsus ei laiene. Me tahame anda õigusvastaselt võõrandatud maade omanikele või nende õigusjärglastele garantii, et nende maad ei hakata tükeldama ega võeta neilt õigust sellele maale. Praegu lihtsalt on käivitunud kiire talude vormistamise protsess ja inimesed, kes on lootnud, et saavad oma maa tagasi, peavadki selle saama. Järelikult on seda protsessi vaja kuidagimoodi reguleerida. Talu taastamisel aga on veel niisugune probleem, et § 8 lg. 1 ei anna piisavat garantiid. Ma loen paragrahvi ette, siis on asi selgem. Seal on kirjas, et talu taastamisel on eelisõigus tema endisel omanikul seisuga 23. juuli 1940 või tema seadusjärgsetel pärijatel. Viimastest on eelisõigus neil, kelle valduses on endise talu hooned. Kui hooned pole säilinud, siis neil, kes elavad maakasutaja territooriumil ja on temaga töövahekorras, ning seejärel teistel põllumajanduses töötavatel isikutel. Samasugune eelisõigus talu taastada on ka neil rehabiliteeritud isikutel või nende pärijatel, kelle omandiõigus nende endistele taluhoonetele on seadusandluses määratud korras taastatud. Vahepealne lõik sätestab, et kui endise omaniku hooned pole säilinud ning sellel

maal pole ka kellegi teise isiku hooneid, siis on talu taastamise õigus samuti maakasutajal, kes on töövahekorras vastava sovhoosi või kolhoosiga. Endise omaniku õigus ei ole siin garanteeritud absoluutselt, see paragrahv võimaldab nii üht kui teist. Oma otsusega me sisuliselt peatame selle kaksipidisuse. Me garanteerime endisele omanikule või tema õigusjärglasele talu taastamise võimaluse. Taluseaduse § 8 lg. 1 seda piisavalt ei taga. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud kolleeg Kalju Koha! Ma tahaksin veel kord puudutada 2. punkti viimast lauset. Kui maad on taotlejale antud seaduses ettenähtud korras ja ta on hakanud seal midagi rajama või ehitama, kuidas saab teda siis lugeda kaassüüdlaseks? Tema ei ole ju seadust rikkunud, ta on kogu pika protseduuri läbi teinud, asja on läbi vaadanud volikogud ja maavalitsused, ja nüüd on ta järsku kaassüüdlane. Teatavasti maksavad ehitised väga palju ja materjalide hind on kallis. Kuidas me saame teda teha kaassüüdlaseks? Tänan!

K. Koha

Hr. Lebedev juhtis sellele probleemile tähelepanu, kuid ei rääkinud konkreetsest subjektist, kes hõivas maa ja kes sai ehitusloa. Ta ütles, et võib tekkida niisugune kaassüü. Tähendab, küsimus on tõlgendamises. Kui lausest mitmeti aru saadakse, peame selle täpsemaks kirjutama, et sellist momenti ei tekiks. Otsuse vastuvõtmise korral tuleb tõmmata selge piirjoon, et inimene teaks ja ei hakkaks sellist taotlust esitama. Nii tulebki öelda, et ka see kodanik, kes tahaks mingit maad saada oma maja ehitamiseks, ei hakkaks sellega enam tegelema. Otsus räägib seda keelt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Kas teile ei näi, et see 2. punkti 2. lõik, millest minu kolleegid rääkisid, on ka juriidilises mõttes vastuoluline? Kui see 2. lõik tähelepanelikult läbi lugeda, ilmneb, et otsuse projektis te soovitate mitte üksnes peatada lubade väljastamist, vaid tegelikult panete selle sammuga Ülemnõukogule ette peatada mingil

määral ka taluseaduse enese kehtivus. Kas seoses öelduga ei näi teile, et juriidiliselt oleks korrektsem naasta omandi õigussuhteid reguleerivate seaduste eneste juurde, mis käsitlevad maaomandit, õueaiamaade kasutamist jne? Teisisõnu, me püüame suurt probleemi lahendada vägagi lokaalsete meetmetega, samal ajal aga tõukate te ise meid kehtiva seadusandluse rikkumisele. Kuidas te seda kommenteeriksite?

K. Koha

Asi on järgmine. Me võtsime "Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse" vastu ja tegime rakendusotsuse 1. või 2. punktis, kohe ei tule täpselt meelde, valitsusele ülesandeks viia sellega kooskõlla kõik oma määrused ja normatiivid. Teiseks. Samuti tegime valitsusele ülesandeks esitada teatud aja jooksul Ülemnõukogule ettepanekud seaduste kooskõlla viimiseks. Nüüd tekib küsimus, mil määral on taluseadus, täpsemalt "Eesti NSV taluseadus" kooskõlas omandireformi aluste seadusega. Tähendab, kui on vastuolusid, peame need seadused viima kooskõlla. Niisamuti tuleb toimida praegu meie menetluses oleva maareformi seadusega, mis tegelikult hõlmab ka taluseaduse küsimusi. Kohe seda teha siiski ei saa, enne peame arutatava akti vastu võtma. Tähendab, oleme probleemi ees. Seetõttu on niisugune lokaalne otsus lihtsalt hädavajalik, et kaitsta teatud isikute huvisid, mis praegu piisavalt ei ole garanteeritud. See on ajutine abinõu ja kaotab oma mõtte siis, kui on olemas konkreetsed aktid, mis hakkavad neid küsimusi ja suhteid reguleerima. Niisugune oleks minu vastus. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja! Kolleeg Kalju Koha! Teie pakutud otsus paneb taluseaduse suures osas kinni, seiskab, vähemalt 60–70 protsendi ulatuses. Taluseaduse võttis vastu eelmine Ülemnõukogu eelmise valitsuse esildusel 6. detsembril ülemöödunud aastal ja see pidi kehtima käesoleva aasta lõpuni. Kui me aga nüüd enne aasta lõppu tühistame selle seaduse sisuliselt – ma kordan: sisuliselt –, kas me ei pane seadusandlikku kogu oma rahva silmis olukorda, kus me mõnes mõttes petame rahvast, mis siis, et eelmine Ülemnõukogu eelmise valitsuse ettepanekul selle seaduse vastu võttis? Ma usun, et kes vähegi taipas, see maa enda nimele vormistas. Ainult mõnel traktoristil, kes on hõivatud igapäevase tööga, ei ole olnud aega ja võimalusi neid seaduse eeliseid kasutada. Nüüd niisugune küsimus. Kuidas käesoleva

otsusega saab tühistada seadust? Ja teiseks. Meil on laual omandi- ja maareformi komisjoni otsuse projekt, kus on kirjas: kehtestada "Eesti Vabariigi maareformi seadus" 1. novembrist 1991. Sellega viidaks taluseadus muude seadustega vastuollu. Kas me ei kannataks ära need mõned päevad, selle asemel et rahva silmis tõmblema hakata? Aitäh!

K. Koha

Hr. Peterson! Esimesele küsimusele vastan nii, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus, mida me praegu arutame, ei tühistata taluseadust, vaid peatab õigusvastaselt võõrandatud maadele objektide ehitamiseks lubade andmise ja tähtajata maakasutuse võimaldamise. Me tegeleme ainult sellega, taluseadusse me üldse ei tungi. Teiseks. Meie laual on tõesti Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus maareformi seaduse kehtestamise kohta. Maareformi seadus jõustub 1. novembrist, kuid selle juures peavad olema veel alamaktid, mis protsessi täpsemalt käivitavad. Nii et meil on siiski vaja täna või homme otsus langetada ja siiski peatada nende maade eraldamine, mida varem mainisin, et anda garantiid nendele õigusjärgselt pretendeerivatele subjektidele ja et maadega ei käidaks ümber seadusevastaselt. Nii on kirjas omandireformi aluste seaduses ning see on ikkagi põhidokument reformi elluviimisel. Täna on alles 9. oktoober, 1. novembrini on veel hulk aega, mille jooksul saab palju ära teha. Me peame suhtuma kõigisse Eesti Vabariigi kodanikesse ühtemoodi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Jüri Kork.

J. Kork

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Esimesele küsimusele võib-olla vastab juhataja veel täpsemalt, aga ma küsin üle Petersoni küsimuse. Kas me reglemendi kohaselt võime teha seaduses kui kõrgemas juriidilises dokumendis otsusega muudatusi? Praegune väljapakkumine on just selline.

K. Koha

Ei. Me muudame või õigemini ainult täiendame omandireformi seaduse rakendusotsust. Mitte enam. Seadust me ei puuduta.

Juhataja

Lülitage veel kord sisse Jüri Korgi mikrofon! Sees?

J. Kork

Selle otsusega peatame tõesti paljud ebaterved protsessid, aga sama akt seiskab ka niisuguse progressiivse nähtuse, nagu seda on maal talude rajamine. See peaks ju olema juriidiliselt tõestatav, kas pärijaid on või ei ole. Nüüd kukub välja nii, et inimesed peavad talu rajamisel asjatult ootama jääma, ehkki ühtegi pärijat pole tulemas. Kas seda vältida ei saaks, kui otsusesse mingi klausel võtta?

K. Koha

Hr. Kork! Kui teil on parem redaktsioon, võtaksime selle rõõmuga vastu. Seni ei ole me lahendust leidnud. Tekst peab olema kõigile üheselt arusaadav ja ühtemoodi tõlgendatav. Niisiis, kui on olemas parem redaktsioon, pakkuge välja. Kuid natuke aega oodata ei ole ka veel päris hull asi, tööd ju saab jätkata. Aitäh!

Juhataja

Aldo Tammel on teine küsimus.

A. Tamm

Lugupeetud ettekandja! Teie esimene vastus või õigemini vastus minu esimesele küsimusele oli küllaltki veenev. Sellele vaatamata ma küsin teie käest: kas ei oleks võimalik peatada taluseaduse 8. paragrahvi vastava lõigu kehtivus, mis tõesti lubab kõrvalt tulla talu rajama ja samal ajal jätab õigusjärglastele võimaluse talu taastada? Asi ei ole ju ühes talus, vaid probleem puudutab terveid külasid, maakorralduskavu, sideliinide projekteerimist, maaparandust jne. Tõstataksin uuesti ka tagasiulatuva jõu küsimuse. Keeruliselt on taluseaduses käsitletud maa eraldamist. Nagu te teate, tehakse seda mitmel korral. Ajutise kasutamise õigus saadakse kohaliku omavalitsuse või maakonnaavalitsuse tasandil, seejärel, kui dokumendid on keskusest läbi käinud, eraldatakse vastava omavalitsusorgani otsusega maa uuesti ja alles pärast looduses mahamärkimist on võimalik saada lõplik maakasutuse akt. Millist tähtaega teie siin oma projektiga silmas peate, et me üheselt saaksime seda mõista? Aitäh!

K. Koha

Aitäh teile küsimuse eest! Seda peame tõesti täpsustama, kuid praegu jään teile vastuse võlgu. Te juhtisite tähelepanu sellele, et on olemas kolm n.-ö. maaeralduse akti. Selle peale võiksin vastu küsida, et milline akt siis riigis ikkagi kehtib. Ilmselt saab kehtiv olla ainult viimane.

Muidugi peame seda juristidega täpsustama. Mis puutub aga projekteerimisse, ehitamisse jne., siis see on nii pikk protsess, mida käesoleva otsuse mõju ei häiri. Me suudame maareformi seaduse ja järgnevate aktidega asja reguleerida ja kõik täpselt paika panna. Kuid garantiid on endistele omanikele ikka vaja. Praegu ei ole mingit garantiid.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Petersoni teine küsimus.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Ma tuleksin ikkagi tagasi 2. punkti juurde, kus teises osas öeldakse: peatada õigusvastaselt võõrandatud maale ehituslubade andmine ja tähtajata maakasutuse võimaldamine, samuti talude taastamine ja loomine vastavalt "Eesti NSV taluseadusele". Ikkagi jõuame taluseaduse kui terviku peatamiseni, siin ei ole täpsustatud, mis paragrahvis, mis lõigus ja mis osas. Kas otsusega üldse saab seadust peatada? Teine asi. Õigusvastaselt on võõrandatud terve Eesti Vabariigi maafond ja sel mehel, kes ise taastab praegu talu, ütleme Võrumaal, kuid tema esivanemate maa on näiteks Põlvamaal või Järvamaal, tuleb meie otsuse kohaselt talu taastamine katkestada. Ta peab ootama mitu kuud, et uuesti jätkata. Sügiskünniga aga on kiire.

K. Koha

Oma otsusega peatame ehituslubade väljaandmise ja talude taastamise ainult teatud liiki maadel, nimelt nendel, mis on õigusvastaselt võõrandatud. Mitte midagi rohkemat. Juhin tähelepanu asjaolule, et ega meil kogu maa olnud ainult eraisikute käes. Riigi käes oli ka väga palju maad.

Juhataja

Kalju Koha! Võib-olla teeme nii, et kuulame ära kõned ja lõppsõnas käsitleme seda veel kord. Küllap on vaja natuke ette valmistada.

K. Koha

Olen päri. Ja mul oleks palve teha enne lõppsõna väike vaheaeg, et omandi- ja maareformi komisjon saaks aru pidada. Piisab 10–15 minutist.

Juhataja

Vaheajalpalve tahaksin saada korrektselt vormistatult. Tundub, et on küsimusi. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud ettekandja! Kes hüvitab kodanikule ehituskulud?

K. Koha

Hr. Lebedevi küsimuse mõtte on selles, et kes kompenseerib ilma loata ehitatud hoone maksumuse. Niisugust probleemi ei saa tekkida, kuna otsusel ei ole tagasiulatuvat jõudu. Kui ehitus on maatükil olemas, siis on see maa vastavate reeglite järgi juba kunagi kätte saadud. Otsus sellele ei laiene, kuid tõmbab selge joone vahele: edaspidi enam selliseid ehituslubasid ja maaeraldusi taotlema ei saa. Järelikult ei teki ka loata ehitisi. Ehitamist saab alustada ikkagi siis, kui on ehitusluba. Võib ju olla ka ilma igasuguste lubadeta püstitatud ehitisi. See aga on omaette probleem.

Juhataja

Suur tänu, Kalju Koha! Tundub, et praegu rohkem küsimusi ei ole.

K. Koha

Aitäh!

Juhataja

Ma avan läbirääkimised. Kõnetooli palun hr. Pohla!

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kuulates seda arutelu ja küsimustele vastamist ning lugedes otsuse projekti, tundub mulle, et meid on üha sügavamalt haaranud nagu mingi hullustus omanike õiguste taastamisel ja nende vara tagasiandmisel, nagu oleks see Eesti ühiskonna taasloomise põhiprobleem, ainuke probleem, teised ülesanded on alles kuskil kauguses. Projekti autorid on asjale lähenenud väga üheplaaniliselt, ilma tervikliku analüüsita. Ainuke juriidiline probleem, mida tahetakse lahendada, on see, et mõnel inimesel ei tekiks oma vara tagasisaamisel takistusi. Selle ohvriks tuuakse terve hulk muid asjaolusid, mida üldse arvesse ei võeta.

Projekt peegeldab täielikku asjatundmatust elu ja tegeliku ehituspraktika suhtes. Mis tähendab peatada juba väljaantud ehitusluba, maaeraldust ja ehitustegevust? Ehitamisele eelneb vähemalt aastane projekteerimisperiood. Kulud tuleks heausksele ehitajale välja maksta. Kui ta on tegutsenud riiklikul tasandil, siis on sõlmitud eelkokkulepped ehitusorganisatsioonidega. Ma tahan küsida: kes selle kõik välja maksab? Kes korvab üksikisikule tema seaduslikul alusel tehtud kulutused? Missugune võim annab õiguse tekitada materiaalselt kahju inimesele, kes pole rikkunud seadust? Ma küsisin alguses ettekandjalt, kas see puudutab ka linnade ja alevite maad. Ta ütles selgelt, et puudutab. Tegelikult tähendab see, et me paneme alevite ja linnade ehitustegevuse vähemalt aastaks seisma, tekitame ehitusorganisatsioonidele mitmeks aastaks väga suuri raskusi. See tähendab, et kogu Eestis jäävad kõik keskkonnakaitselised projektid seisma, sest peale metsade ja raudteeäärte meil muud maad riigi käes peaaegu ei olegi. Seiskub uue prügimäe projekteerimine ja veepuhastusseadmete kolmanda järgu ehitamine. Kunstimuseumi projekteerimine ja ehitamine lükkub edasi määramatusse aega. Tallinnas ei saa tihendada Kalamaja, Mustamäe, Õismäe, Lilleküla, kesklinna ja teiste linnaosade väljaarendamist.

Ma ei hakka pikemalt peatuma sellel, millest ilmekalt rääkisid talumehed. Nad toonitasid, et arutatava otsusega me peatame taluseaduse, mis on täiesti lubamatu. Me peatame uustalude tegemise ja vanade taastamise. Paneb hämmastama, et niisuguse hinnaga püütakse lahendada mõnede omanike probleemi. Minu arvates ei saa otsust vastu võtta, kuna projekt on nii juriidiliselt kui finantsmajanduslikult paika panemata. Me peame kindlaks määrama asutused, kes maksavad kinni kulud nii riigile kui ka eraisikutele, ja ära näitama, kust võtta raha.

Me ei saa arutatavat otsust vastu võtta seepärast, et keskkonnakaitseseobjektid ei tohi seisma jääda. Meil on sõlmitud sel alal rohkesti rahvusvahelisi leppeid ning me võime kaotada koostööpartnerid. Sisuliselt tähendab säärase otsuse vastuvõtmine tagasiulatuva jõu rakendamist. Inimest karistatakse varaliselt ju selle eest, milles ta süüdi ei ole. Minu meelest on see otsuse projekt praegu täiesti toores ning tuleb tagasi lükata. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ahti Kõo.

A. Kõo

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Me teame, et Ülemnõukogu on selline organ, kes võtab vastu üldkehtivaid normatiivakte, mille mõju ei pea, ei saa ega tohi olla alati silmapilkne: täna otsustame ja homme muutub selle tagajärjel midagi üksikisikute elus või

saatuses. Kuid sageli on siiski nii, et ei aita enam miski muu jõud kui kõige kõrgema seadusandliku organi otsus, mis tõkestaks meie oma kogemuste vähesusest tulenevate otsustuste tagajärjel tekkida võivaid seaduserikkumisi.

Lugupeetud kolleegid! Et võtta seisukoht, mida teha arutatava otsuse projektiga ja selgusele jõuda, kas see on kõlblik vastuvõtmiseks või mitte, tuleks lähtuda ka sellest, kelle huvid siin taga on.

Pöördun teie poole Pärnu rahva ja Pärnu linna volikogu nimel, kus just oli arutusel üks küsimus, mille lahendamisele tänane otsuse projekt kaasa aitaks. Jutt on Pärnu kuurortide kompleksist. Teatavasti läksid 1961. aastal nii hooned kui ka muu vara tasuta üle ametiühingutele. Tegemist oli omaaegse munitsipaal- või eraomandiga. Nüüd soovivad ametiühingud loomulikult kõike seda tasuta saadud vara endale jätta ja mööda minnes õigusjärgsetest omanikest, kavatsetakse juba homme, 10. oktoobril moodustada aktsiaselts, kes võtab kogu vara üle ja annab linnale sümboolse osa aktsiate näol. Nii jääb Pärnu linn ilma munitsipaalomandist ja endised eraomanikud kaotavad oma vara.

Arutasime seda probleemi Pärnu linna volikogus möödunud nädalal. Tormilise arutelu tagajärg oli see, et ametiühingud kinnitasid: me kaebame teid kohtusse ja kümnel juhul kümnest võidame kohtuprotsessi. Nii võib tõesti juhtuda. See näide kinnitab veel kord, et me peame tõkestama vara ebaseaduslikud hõivamised seaduste alusel. Selletõttu, lugupeetud kolleegid, ehkki ma teen ettepaneku, mis puudutab ainult otsuse projekti 2. punkti, on vaja kõik vastuolud läbi arutada ja asi selgeks teha. Ma lausa palun, et otsustaksime projekti saatuse täna. Võtkem otsus vastu. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Mart Madissoon.

M. Madissoon

Lugupeetud juhataja! Ma tahan selle otsuse projekti kohta öelda, et me peame selle täna tingimata aktsepteerima. Nagu hr. Kõo siin rääkis, on praegu nn. viimane krahmamisae, kasutatakse ära ühte lünka meie taluseaduses ja maad lähevad õigusjärgsete omanike käest teistele. See, millest siin rääkis hr. Pohla, on ühtepidi täiesti õige, kuid minu arvates annab just see otsus võimaluse kõik keskkonnakaitsetud objektid välja ehitada. Tegemist on kahe eri asjaga. Ma teen ettepaneku seda otsust tingimata toetada. Kuid samas leian, et 2. punkti viimane lause on tarbetu, kahtepidi mõistetav ja seetõttu desorienteerib meid natuke. See tuleb

välja jätta. Ühesõnaga, jutt on § 2 teisest lausest, mis algab sõnadega: "Sellise ehitusloa alusel ..." Otsuse punkt sellega midagi ei kaotaks. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kaido Kama.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Otsuse projekti ühe esitajana kommenteeriksin mõningaid siin avaldatud seisukohti. Hr. Kork väitis meile, et neid maaeraldusi võiks teha juhul, kui on kindel, et pärijaid ei ole. Aga kahjuks puudub meil praegu kord, kuidas pärijate puudumist kindlaks teha. Ainsana tõestaks seda, et maale ei ole kellelgi õigust pretendeerida, asjaolu, kui k.a. 27. detsembriks ei ole esitatud maa tagastamise avaldust. Vastasel juhul ei ole ju olemas mingit metoodikat, et määrata kindlaks näiteks pärijate puudumist Austraalias.

Teiseks, mis puutub hr. Tamme väitesse, nagu võiks jätkata nendel puhkudel, kui on hooned, taluseaduse täitmist, siis juhin tähelepanu sellele, et praegu menetluses olevas maareformi seaduse eelnõus antakse hoonete omanikule õigus maale ainult kuni 20 hektari ulatuses. Aga praegu toimub protsess, kus hoonete omanikud võtavad ära kogu endise talu, s.t. 50–60 hektarit. Ja on ju üldiselt teada, et taluseaduse alusel väljaantud maid nende endistele omanikele tagastama ei hakata ja seda kasutatakse kurjasti ära. Probleem on tekkinud nimelt sellest, et me ei ole oma seniseid seadusi viinud vastavusse omandireformi aluste seadusega, mille eelnõu valitsus oleks pidanud juba ammu Ülemnõukogule esitama. Hr. Tamm pakkus välja peatada üks lõik taluseaduses, kuid see ei ole tehtav ühe liigutusega. See, milliseid lõike ja kuidas peatada, nõuab väga põhjalikke analüüse. Meie ettepanek on ikkagi talude eraldamine peatada, kuni maareformi seadus vastu võetakse ja selle alusel ka varasemad seadused uute seadustega kooskõlla viiakse.

Lõpetuseks hr. Pohla räägitust, mis on tõsine probleem. Ja selle probleemi leevenduseks ma pakun välja teise lõikesse erandi tegemise võimaluse, tähendab, teise lause sõnastus oleks järgmine: "Eesti Vabariigi Valitsus võib kohaliku omavalitsuse taotlusel erandina lubada ehituslubade ja tähtajata maakasutuste andmist õigusvastaselt võõrandatud maal." See peaks hr. Pohla tõstatatud probleemi lahendama. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Üks hetk, Kalju Koha! Kolleegid! Ma oletan, et teil ei ole midagi selle vastu, kui

me annaksime sõna Tallinna linnapeale, kes palub sõna eksperdina. Ei ole vastuväiteid? Palume kõnetooli tulla, härra Aasmäe!

H. Aasmäe

Lugupeetud esimees! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Ma kõnelen nende seisukohast lähtudes, keda asi puudutab. Sest uustalunikke siin ilmselt ei ole ja ei ole vist saalis ka ühtegi sellist parlamendisaadikut, kes otseselt esindaks mõnda parajasti ehitamist alustanud firmat. Sellepärast ma kordaksin mõningaid niisuguseid aspekte ja argumente, mida ma paluksin lugupeetud parlamendisaadikutel otsustuste juures arvestada.

Kõigepealt on ehitusloa andmine üldse meie ehitusseadusandluses viimane akt. Sellele eelneb projekteerimine, sellele eelneb asukoha valik, sellele eelneb detailplaneerimine ja kõige esimene dokument on tavaliselt generaalplaan. Seaduse kohaselt teatavasti ei tohi linnades ja alevites ilma generaalplaanita üldse ehitada. See tähendab, et ajaks, mil jõutakse praktilise ehitusloani, on kulutatud suur hulk raha ning tööd. Ja meie tänastes oludes heausklikult. Need, kes hakkasid taotlema ehituslubasid, ei teadnud, et me täna seda küsimust arutame. Nende hulgas on riiklikke, kooperatiivseid ja eraettevõtteid ning ka välismaa erakapitaliga ehitajaid. Tavaliselt kehtib selline põhimõte, et see, kes langetab otsuse, kannab ka kahjud. Ja ma alustaksin võib-olla sellest, et kui te peate võimalikuks täna niisugust otsust vastu võtta, siis sellest tulenevad kahjud, mis tavaliselt koosnevad projekteerimiskuludest (kaasa arvatud elluviimata projektide finantseerimine) ja ehitusorganisatsioonidele ettenähtud leppetrahvidest, kantakse riigieelarvest nii rublades kui ka valuutas. Sest on täiesti selge, et need firmad, keda ma tean Tallinnas, välisfirmad, kes on võtnud osa projekteerimisest ja ehitamisest – loomulikult vastavalt meie välisinvesteeringute seadusele – kohalikus rahas seda ei tee.

Järgmine aspekt, millele tähelepanu juhin, on see, et me tegelikult peatame ehitustegevuse Tallinnas. Sest enamik ehitusobjekte on siin nendel maadel, mis kunagi ei ole olnud riigi- ega munitsipaalmaad. Siin härra Pohla juba põgusalt loetles mõningaid ehitusi, kuid põhimõtteliselt on jutt kõigest rajatavast, alates Pikaliiva uusrajooni elamutest ja sotsiaalobjektidest ning lõpetades vanade rajoonide tihendamiseks püstitatavate hoonetega. Peatada tuleb ka trasside ja teede rajamine ning reserveerida raha kahjude kompenseerimiseks.

Kolmas asi, mis minu arvates on veel keerulisem. Teatavasti saab ehitusorganisatsioon elada siis, kui tal on võimalik ehitada. Kui me tervel Eestimaal tähelepanuväärse osa ehitustest peatame, tähendab see arvestatava osa ehitusorganisatsioonide pankrotistumist ja nii peame

kiired objektid andma välisfirmade püstitada. Näiteks Tallinna Konservatooriumi või Kunstimuuseumi hoonet on Eestis võimeline ehitama ainult üks ehitusorganisatsioon. Kui ta lähiaegadel väärilist objekti ei saa, siis ta laguneb ja tõenäoliselt ei taastu niipea.

Nüüd viimaseks. Tahan teha mõned ettepanekud. Mul ei sobi rääkida taluseadusest ja maapiirkondade maadest, kuid mul on selline ettepanek: kui te kavatsete selle otsuse vastu võtta täna, siis on mul ettepanek, et see sisaldaks klausli linnade ja alevite maa puudutamata jätmise kohta, sest viimasega ümberkäimist reguleerib eraldi ehitusseadus, mis on seotud generaalplaaniga.

Mis puutub hr. Kama ettepanekusse teha erand samas korras nagu hoonete lammutamise puhul, siis pean ütlema, et praktika seisukohalt on see vastuvõetamatu. Näiteks eraldab ainuüksi Tallinna linnavalitsus 6–8 maatükki nädalas. Ma ei kujuta ette, kui suur on see arv terves Eestis. Iga nädal arutatakse suure hulga maaeraldiste andmist, olgu siis tegemist kas või maakasutuspiiride korrastamisega, mis puudutab näiteks 50 m². Seda kõike tehakse linnavalitsuse tasandil tänase päevani. Oleme jõudnud juba olukorrani – olen seda ka ajakirjanduses öelnud – et ühe kuuri lammutamiseks Vaivara külanõukogus on vaja vabariigi valitsuse otsust. Olen endiselt seisukohal, et see ei ole normaalne iseseisvas riigis. Siin peavad olema välja töötatud kompenseerimis- või muud mehhanismid.

Pöördun teie poole üleskutsega otsust niisugusel kujul mitte vastu võtta, sest see toob väga suurt kahju meie majanduse ja linnade arengule ning mitmed tagajärjed on ettenägematud. Ma võin teile öelda, et viivitamine ehitusel võib meile maksma minna peaaegu 200 dollarit päevas. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, hr. linnapea! Tegemist oli eksperdi esinemisega. Üks hetk, niisiis oli see kaasettekanne ja saadikud võivad esitada küsimusi. Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ekspert! Öelge, palun, kuidas on seotud ehituslubade väljaandmine ja tegeliku ehituse katkestamine ja kas te eksperdina teate öelda, kui palju aega kulub vabariigi ehitusorganisatsioonidel pooleliolevate ehituste lõpetamiseks.

H. Aasmäe

Seda on mul väga raske öelda, sest praegu meil ju enam mingit keskset planeerimist ehitustel ei ole. Ehitus on läinud vabaturule ja seetõttu need kaks nähtust ei ole omavahel seotud, sest

ühe objekti lõpetamine tänapäeval ei sõltu mitte niipalju ehitusorganisatsiooni võimsusest kui just tellija rahakotist. Et üldse ehitusloani jõuda, tehakse rohkesti eelnevaid kulutusi. Kuna viimasel ajal käsitatakse tavaliselt projekteerimis- ja ehituslepingut ühe tervikuna, siis järelikult tuleb lepingu elluviimine peatada. Meil ei ole enam riiklikku plaanikomiteed või ehituskomiteed, kes planeerides suunaksid ehitusorganisatsioone objektide peale. Kõik sõltub ehitusorganisatsioonist ja rahakotist.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig.

I. Raig

Ma tahan küsida hr. linnapea käest, miks pärast omandireformi aluste seaduse vastuvõtmist Eesti Vabariigi Ülemnõukogus hakati lammutama maju, mis kuuluvad endiste omanike õigusjärglastele? Ja kas teie üledramatiseeritud jutt, mida me äsja kuulsime, ei ole seotud selle õigustamisega?

H. Aasmäe

Ma ütleksin hr. Raigile järgmist. Esiteks, Tallinnas ei alustatud lammutusi mitte pärast omandireformi aluste seaduse vastuvõtmist, vaid jätkati neid plaanipäraselt korras. Nii toimitakse vastavalt pikaajalisele linna arengu plaanile. Peab siiski ütleva, et viimase aastapoolteise jooksul on linnaehitus elavnenud. Kuna me läheme turumajandusele, oleme kavandanud eraldi kesklinna rekonstrueerimise plaani, mis näeb ette turumajanduse infrastruktuuri väljaarendamist. See puudutab pankade, börside, büroohoonete ja muu hädatarviliku ehitamist Tallinna kesklinnas. Omandireformi aluste seadus ja selle rakendusotsus ei ole peatanud ega reguleerinud ehitusseadusandlust. Kõik see, mis puudutab projekte ja generaalplaani, kehtib vanal kujul. Seepärast on teie kartused alusetud. Kui hr. Raigile tundus, et minu tänane esinemine on ületoonitatud, siis võin teile öelda, et kõik need jutud Tallinna lammutustest on väga tugevalt liialdatud. Ma võin teile tuua ainult ühe näite, millest parlamendis juba räägiti. Kui te arutasite lammutamise otsust, toodi näiteks maailmameister Kuulmann, Mati Kuulmann, kes tegelikult omavoliliselt hõivas maja, millele tal veel praegugi omandiõigust ei ole. Ta tegi seda enne omandireformi aluste seaduse vastuvõtmist, kusjuures majade lammutamise luba oli eelnevalt antud juba Mööblimajale, linn siin asjasse ei puutu. Minu isiklik seisukoht on, et härra Kuulmann on andnud Eesti inimestele väga halba eeskujut, sest kujutage ette, kui sellel kevadel kõik meie siin, maailmameistrid ja

linnapead kaasa arvatud, oleksime teatanud, et mingile 28 hektarile, millele mul või kellelgi teisel isiklikult on õigus, ei külvata mitte midagi, seda ei kasutate kuidagi teisiti jne. Omandireformi aluste seaduses öeldakse, et uusomanik või see, kes saab maja tagasi, võtab kõik üürnikega seotud kulud enda kanda. Enne omandireformi aluste seaduse vastuvõtmist ilmusid omanikud tavaliselt välja siis, kui mõne firma kulul oli maja viidud elanikest tühjaks. Ülemnõukogu on jätnud selle reguleerimata. Linnavalitsusse tullakse protestidega asjus, mis meid ei puuduta. Nii et probleem on veidi keerulisem ja võib-olla oleks seda ükskord vaja terviklikult ja komplekselt Ülemnõukogus arutada. Sellele peab eelnema päris põhjalik analüüs kõikidest plussidest ja miinustest. Aitäh! Väga hea küsimus.

Juhataja

Suur tänu! Meil on veel paar küsimust. Ma palun saadikutel vahepeal valmistuda ka meie ettekandja lõppsõna ärakuulamiseks. Mõned küsimused. Mart Madisson.

M. Madisson

Lugupeetud juhataja! Härra linnapea! Mul on selline küsimus: millistest tehtud kulutuste hüvitamisest te räägite? Otsuses väidetakse ju selgelt, et selle vastuvõtmise momendist ei tohi enam välja anda ehituslubasid ja maad. Tähendab, kui te pärast selle otsuse vastuvõtmist loa annate, alles siis saame rääkida kulutuste hüvitamisest.

H. Aasmäe

Aitäh! Ma räägin sellest, et enne, kui me ehitusloa anname, on tehtud kulutusi projekteerimiseks. Ma läksin sealt n.-ö. sammu võrra tagasi. Kõigepealt on projekteerimine, siis asukoha valik, sellele eelneb veel terve hulk protseduure kuni generaalplaani välja, vahepeal on veel detailplaneerimise projekt. Et ehitusluba üldse saada, on juriidiline või füüsiline isik teinud heausklikke projekteerimiskulutusi, kusjuures tihti on ehitusorganisatsiooniga kokku lepitud viimasele leppetrahvide maksimises, kui asjaolud seda nõuavad. Kuna põhimõtteliselt kannab kulud see, kes langetab otsuse, teen järgmise ettepaneku. Kui te täna peate selle otsuse vastuvõtmist võimalikuks, siis tuleks kulude katmiseks võtta raha riigieelarvest. Näiteks, te olete firma või eraaktsiaseltsi juht ja olete viimase poolteise aasta jooksul kulutanud pool miljonit rubla projekteerimiseks ning muudeks töödeks. Täna langetatakse otsus, mille kohaselt võib-olla kogu see projekt läheb tühja. Teil, kes te olete eraomanik, tekib loomupärane küsimus: kes mulle kulutused kompenseerib? Mina pole ju peatamises süüdi! Selles oli mõte.

Juhataja

Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud linnapea! Minu küsimus teile ei tulene teie väga asjalikest vastustest kolleeg Ivar Raigile ja ma paluksin võimalikult ühelauselist vastust. Küsimus on selline. Kas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu praeguse koosseisu tehtud seadused ja otsused on Tallinna linnavalitsusele täitmiseks kohustuslikud või võib neid täita valikuliselt?

H. Aasmäe

Need on Tallinna linnavalitsusele täitmiseks, kuid ma ütlen, et palju küsimusi neis on reguleerimata.

T. Kork

Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud hr. linnapea! Te ütlesite niisuguse fraasi: see, kes langetab otsuse, kannab kulud. Linnavalitsus on Eestimaa Rahvuste Ühendusele lubanud korduvalt ruume, kuid sõna ei ole pidanud. Teie enda ettepanek oli, et ühendus võiks ise ehitada hoone. Me palusime eelarvest raha ja lisaeelarve muudatusega meile see ka eraldati. Linnavalitsus aga ei ole meile eraldanud krunti. Milles on põhjus ja kes kannab kulud? Ilmselt kirjutatakse riigieelarvest 30. detsembri seisuga kõik korstnasse. Tänan!

Juhataja

Hr. linnapea ei pea ilmingimata sellele küsimusele vastama, see ei puuduta teemat.

H. Aasmäe

Kõigepealt ütlen seda, et riigieelarve ei lähe kunagi korstnasse, see läheb, nagu öeldakse, riigi hüvanguks. Nüüd teine asi. Mis puudutab konkreetset asja, siis loodame ikkagi, et me leiame

hoonele koha Tallinna kesklinnas. See omakorda on jälle seotud lammutustega. Ega meil kerge ole, aga me püüame vastu tulla, sest see oli meie enda ettepanek.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Pöld.

J. Pöld

Hr. juhataja! Austatud ekspert! Mul on kaks küsimust. Esimene on selline. Kas omand on teie arvates püha ja puutumatu? Teiseks. Kui Tallinna linnavalitsusel on praegu riulitel mingeid tulevaste ehituste projekte, siis kas võite öelda, kui palju need oletatavasti maksavad ja kui palju nende all on veel väljaandmata ehituslubasid? Aitäh!

H. Aasmäe

Ma alustan teisest küsimusest. Mul on teile väga raske vastata, sest praegu muutub kõik. Kui see teid huvitab, siis võib-olla uurin n.-ö. personaalses korras välja, sest paljud projektid on meil ümber hindamata. Mis puutub aga omandi pühadusse, siis vastan jaatavalt. Meie poliitiline joon on ka Tallinnas selline, et omand on püha. Kuid ma kordan: probleem on selles, et üks asi on jäänud kahe silma vahele. Seepärast tegin ettepaneku ükskord seda küsimust tõsiselt arutada. Üldjuhul lahendatakse varanduslikke küsimusi kogu maailmas diferentseeritult, eraldi maapiirkondades ja linnades, kusjuures viimastes on väga selgelt määratletud nii maa kui ka hoonete võõrandamise kord. Süsteemid on erinevad. Kui tegemist on ühiskondlikult tähtsa projekti realiseerimisega, võtab linnavolikogu näiteks vastu otsuse üks maja võõrandada. Kehtib omaette kord, kuidas selle eest makstakse, mismoodi midagi võõrandatakse, kuidas käib uute teede ja trasside ehitamine jne. Meil aga on see praegu reguleerimata, ka nendes olukordades, kus linnavalitsus näiteks otsustab eraomandi võõrandada ja ainuke võimalus protestida on kohtus. Küsimus on meil reguleerimata ja see, et omand ei ole absoluutselt puutumatu, ei tähenda, et omand ei oleks püha. Omandit võõrandatakse igal pool, eriti linnaehituses. Ja selles mõttes paluksin asja mitte absolutiseerida. Kõik saavad oma kompensatsiooni, ilma ei võeta kusagil kelleltki midagi. Me võõrandame kogu aeg eramaju, mis projekteeritud ehitustele ette jäävad. Siin on oma hinnakirjad, palju selle eest makstakse, ning üldse kehtib kindel kord. Keegi pole teinud ettepanekutki seda korda muuta. Me peame loobuma mõtteviisist, et ehitab linn või riik. Üldjuhul ehitavad firmad ja väga paljud neist on erafirmad. Nemad maksavad selle kinni. Niisiis, kord kehtib, aga nüüd on tekkinud olukord, kus endiste omanike asi ei ole selge ja

sellest hakkavad tekkima probleemid. Omandi pühadus on lahutamatult seotud ka omandi võõrandamisega. Kahjuks leidub inimesi, kes püüavad võõrandamise korda vaidlustada, väites, et see on stagnaajal vastu võetud ja seepärast nagu ei kehtiks.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Reinson, teine küsimus.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ekspert! Vastates hr. Põllu küsimusele, väitsite, et hinnad pole kindlaks määratud. Kas ma pean sellest aru saama, et lepingutes ei olegi fikseeritud projekteerimise hindu? Seda esiteks. Ja teiseks. Miks te arvate nii kindlalt, et need projektid tuulde lendavad? Kas ei ole siis võimalust, et tellijad ja uusomanik lepivad kokku?

H. Aasmäe

Vaadake, nüüd on niisugune lugu. Ma juhin tähelepanu omandireformi aluste seadusele ja selle rakendamise otsusele. Seal on öeldud, et omanike register koostatakse 1. märtsiks. Teatavasti saab 27. detsembrini esitada taotlusi. Senikaua, ütleme otse ära, ma võin pretendeerida majale, kuid esitatud avaldus ei tee minust veel omanikku. Leidub objekte, millele pretendeerib mitu inimest, kusjuures täiesti erinevatel alustel. Omanikuks saab inimene sel hetkel, kui ta juriidiliselt, vastavalt kehtestatud protseduurile, omanikuks tunnistatakse. Praegu on hakanud ilmnema isegi kriminaalseid momente. Näiteks tulevad endise omaniku esindajad firmasse ja ütlevad: "Kui sa paned mulle nii palju raha laua peale, mina pretensioone ei esita." Endised omanikud või nende esindajad, kes üldjuhul ei ole omanikega varaliselt seotud, on asunud takistama tervet hulka projekte. Firmadele antakse mõista, et neid aetakse niikuinii välja. Ükski korralik firma muidugi ei taha kellegagi kohut käima hakata.

Juhataja

Suur tänu! Kallid kolleegid! Teema läheb ikka huvitavamaks, aga ma palun küsijatel hakata juba otsi kokku tõmbama. Ivar Raig, teine küsimus.

I. Raig

Hr. linnapea! Vastates Toomas Korgi küsimusele, ütlesite, et loomulikult tuleb Eesti Vabariigi seadusi täita. Kuid vastates minu küsimusele, mis puudutas lammutamist, te ütlesite, et linna

areng oli pikaajaliselt ette nähtud, jätkati seda, mis oli enne kavandatud, kuid vahepeal ilmus siiski seadus. Kas see seadus võimaldab varem kavandatud endisel määral ellu viia? Ja kas ei oleks pidanud pärast seaduse avaldamist tegema linna kavades korrekture? See on üks küsimus. Vastates küsimusele omandi pühaduse kohta, te tunnistasite seda pühadust, kuid samas seda pühadust ju rikutakse, kui endiste omanike elamuid lammutatakse. Nii et need sõnad jäävad justkui deklaratiivseks. Ja kas see, et teatud küsimused ei ole reguleeritud, annab siis õiguse seadusesätteid rikkuda?

H. Aasmäe

Hr. Raig! Teie küsimustest jääb mulle mulje, et te ei ole varem kehtestatud seadusandlike aktidega päris kursis. Esiteks, ma kordan, on omandi pühadus ja võõrandamine teineteisest lahutamatud. On Ülemnõukogu otsus selle kohta, kuidas seda omandit praegu n.-ö. lammutatakse. See tähendab, et Ülemnõukogu on võtnud oma seisukoha. Kuid samal ajal ma tahaksin siiski väga teada, millise seaduseparagrahvi alusel te arvate, et Tallinna linnavalitsus on seadusi rikkunud. Ja millised nendest seadustest, millest me lähtusime oma tegevuses, on Ülemnõukogu tühistanud? Elamuseadusandlust ei ole Ülemnõukogu oma otsustes peaaegu üldse puudutanud. Ja seepärast ütlen veel kord, et see on küsimus, mis tuleks ükskord tervikuna läbi vaadata. Seda kõike täita on ülikeeruline ja tavaliselt juhindutakse põhimõttest: kui ei ole uut seadust, kehtib endine. Me oleme esitanud mitmeid järelepärimisi ka Ülemnõukogu Presiidiumile ja otsinud eksperthinnanguid. Vastus on üks: kui ei ole uut seadust, kehtib vana. Ja kui hr. Raigil on mingi pretensioon, paluksin linnavalitsusele anda kirjalikult märku, milles on asi, ja hakkame klaarima.

Juhataja

Suur tänu! Tõnis Mets.

T. Mets

Lugupeetud hr. linnapea! Teemat, mida puudutan, olen teiega eelnevalt juba arutanud, kuid tahaksin seda siiski korrata. Nimelt nägin ma täna Paldiski mnt. 8 lammutamisele kuuluvat kivimaja ja kui ma seda vaatasin, siis tekkis mul tõesti tunne, et peame ikka kuratlikult rikkad olema, kui võime uue ehituse nimel maha lõhkuda ühe kapitaalse, võimsa maja kõigi kommunikatsioonidega, mis ühtekokku maksab nii ränkpalju. Ütelge, kas te tõesti ka ise osalete lammutamislubade väljaandmises. Ja kas nii kapitaalse hoone lammutamine praegusel majanduslikult puruvaesel ajal on põhjendatud?

H. Aasmäe

Alustan jälle lõpust. Ma kirjutan alla lammutamiskorraldustele. Punkt üks. Teiseks. Kui teie mainitud maja puudutav otsus jõustus, jäi lammutamine pooleli ja keegi ei ütle, kas pooleliolevad lammutused tuleb lõpetada või mitte. Näiteks kas või siis, kui üks korrus on alles. Keegi tänapäeval sellele küsimusele ei vasta. Ja nii on linnas umbes 30 poolpõlenud ja poollammutatud maja ja ei tea, mida nendega teha. Nüüd siis küsimus: kas me oleme nii rikkad. Ma ütlen teile, et selle maja bilansiline maksumus on praegu kuskil 12 000 rbl. Selle asemele ehitatakse hoone, mis maksab 65 miljonit dollarit. See on Eesti kõige suurem välisinvesteering. See on 65-miljoniline objekt ja kui see jääb pidama 12 000 rubla taha, siis võime välisinvesteeringute usalduse kaotada. (Hääl saalist.)

Juhataja

Üks hetk, kolleegid!

H. Aasmäe

Ülemnõukogu otsuse järgi ei saa teile seda maja müüa.

Juhataja

Kolleegid! Jääme ikkagi praegu omandireformi seaduse rakendusotsuse muutmise juurde. Rein Tamme.

R. Tamme

Härra juhataja! Lugupeetud linnapea! Ma ei esita linnapeale üldse enam küsimusi või küsimust, seda on tehtud niigi piisavalt. Küll aga on mul tekkinud tahtmine kommenteerida üht saalist tulnud küsimust.

Juhataja

Rein Tamme! Kui küsimust ei ole, siis ma katkestan. Tänan, hr. linnapea, ja lubame teil minna oma istekohale. Nii. Rein Tammel on sõna. Rein Tamme.

R. Tamme

Jätkan selle koha pealt, kus lause pooleli jäi. Võib-olla aitab see pisikene kommentaar meil pöörduda tagasi normaalse arutelu juurde. Ühesõnaga, asi puudutab küsimust, mis käsitleb lõpetamata ehitise mahtu. Mulle meenub küllalt kurioosne sõnavõtt ühes nõukogudeaegses

esindusorganis, kus nõuti kategoorilises toonis poolelioleva ehituse viimist nulli. Lugupeetud kolleegid! Säärane asi ei tähenda midagi muud kui ehitusorganisatsiooni likvideerimist. Asi on tegelikult selles, et ehitusorganisatsiooni puhul tuleb rääkida mitte pooleliolevast ehitusmahust, vaid ehitusvarust. Ja ehitusvaru peab normaalse ning eduka tegevuse puhul olema vähemalt võrdne veerandaastase ehitusmahuga, millele muidugi lisanduvad veel ehitusstruktuurist tulenevad nõuded varu suuruse kohta. Niisugune on asi selles valdkonnas. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Ma teen ettepaneku lõpetada sõnavõttud pärast Vladimir Lebedevi sõnavõttu.

Kohalolekut kontroll. Kohal on 67 rahvasaadikut, puudub 37. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada sõnavõttud käesoleva päevakorra teemal pärast Vladimir Lebedevi sõnavõttu? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 53 rahvasaadikut, vastu 1, kaks on erapooletud. Läbirääkimised lõpetatakse.

Vladimir Lebedev loobub oma sõnavõttust. Sellega on läbirääkimised lõppenud ja lõppsõnaks palun kõnetooli hr. Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Püüan nüüd oma lõppsõnas mõningaid kokkuvõtteid teha. Käesoleva otsuse projekt koosneb kahest punktist. Kordan üle, mida see käsitleb. Esimene punkt tähendab sisuliselt seda, et me laiendame põhivahendite kasutamise keeldu teatud organisatsioonide ees, mis on kirjas omandireformi aluste seaduse rakendusotsuse 14. punktis. Teiseks. Kui selle otsuse vastu võtame, siis sellest hetkest on keelatud välja anda maakasutuse tähtajata lubasid ja samuti ehituslubasid.

On kaks probleemi. Kuna esimesele punktile ei väitnud keegi vastu – olid vaid pooldavad kõned ja sõnavõttud –, siis selle küsimuse ümber rohkem diskussioone ei ole. Hr. Lippmaa on teinud ettepaneku panna otsuse projekti 1. ja 2. punkt eraldi hääletusele, mida ka meie hr. Kamaga aktsepteerime. Sest ühes otsuses on kaks eri probleemi. Ja kui nüüd üks probleemiasetus ei ole Ülemnõukogule vastuvõetav, tuleb leida lahendus. Oleks väga kurb, kui meie otsuse teine punkt, mida ei ole vaidlustatud sisuliselt, kogu otsuse projekti hääletamisega läheks vett vedama. Ma ei tea, kuidas spiiker suhtub sellesse, et hääletaksime need kaks punkti eraldi läbi. Aga järgnevalt käsitlen parandusettepanekuid, mis teist punkti vaidlustades tehti.

Juhataja

Nii on tõepoolest loogiline. Me hääletame need punktid eraldi läbi ja siis paneme hääletusele mõlema kohta tehtud parandusettepanekud.

K. Koha

Jah. Aitäh! Teist punkti täiendas hr. Kama ise järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsus võib kohaliku omavalitsuse taotlusel erandina lubada ehituslubade ja tähtajata maakasutuse andmist õigusvastaselt võõrandatud maal." See lause läheks esimese ja teise lause vahele. Põhimõtteliselt peaks see lahendama ka meie linnade ja alevite probleemi.

Hr. Lippmaa on teinud ettepaneku asendada teises lauses sõna "väljaantud" sõnaga "väljaantav". See oleks täpsem ja me nagu suunaksime probleemi tulevikku. Tähendab, jutt on tulevikus väljaantavatest lubadest, mitte neist, mis on juba antud. Nii et ka see on aktsepteeritud.

Hr. Pohla ja lugupeetud Tallinna linnaeapea on teinud ettepanekuid, mis omavahel kattuvad. Käesolevale otsusele soovitatakse lisada üks punkt: "Käesolev otsus ei kehti linna- ja alevimaade kohta, samuti keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluva maa suhtes." Teine ettepanek on samasuunaline, selles on sõnad "väljaspool linnade ja alevite piire". Kokkuvõetult kõlaks 2. lõike lause järgmiselt: "Peatada väljaspool linnade ja alevite piire õigusvastaselt võõrandatud maale ehituslubade andmine." Kui Ülemnõukogu on niisuguse redaktsiooniga nõus, paneksime selle hääletusele.

Juhataja

Kas autorid on nõus sellega?

K. Koha

Kas autorid nõustuvad sellise lähenemisega?

Juhataja

Kas Kalju Koha ise ja Kaido Kama on nõus sellega?

K. Koha

Me oleme nõus selles mõttes, et ettepanek hääletusele panna.

Juhataja

Ahhaa, selge, see nõuab hääletusele panekut. Tähendab, autorid ei ole nõus, jätavad asja täiskogu otsustada. Vaat nüüd Vello Pohla täpsustab oma parandusettepanekut.

V. Pohla

Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin siiski, et sõnad "keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluv maa" oleksid kindlasti sees.

K. Koha

Ühesõnaga, maal asuvad keskkonnakaitselised objektid. Hr. Pohla! Palju meil neid on? Küsimus puudutab rohkem Tallinna linna. Alevite puhastusseadmeid meil ei ole.

V. Pohla

Võib-olla tõesti, sellisel juhul ma loobun. Võib-olla tõesti.

K. Koha

Tähendab, kas sellise sõnastusega ollakse nõus? Kuigi me ei ole nõus ettepaneku sisuga, palume seda hääletada niisuguses redaktsioonis. Kui Ülemnõukogu põhimõtteliselt lubab jätkata linnas õigusvastaselt võõrandatud maadel ehituslubade väljaandmist, on see eraldi küsimus. Me lihtsalt pakume hääletamiseks välja sellise variandi.

Juhataja

Suur tänu, Kalju Koha! Kas nüüd autorid tahavad omavahel veel nõu pidada või asume kohe hääletama? Selge. Kolleegid, kas täiskogu on valmis parandusettepanekuid hääletama? On. Teeme seda.

K. Koha

Vabandust! Hr. Madissooni ettepanekut me aktsepteerime. Tähendab, viimane lause "Sellise ... jne., jne." jääb välja.

Juhataja

Kalju Koha! Palun lugege lause täpselt ette!

K. Koha

Viimane lause on: "Sellise ehitusloa alusel rajatud ehitis loetakse omavoliliselt rajatud ehitiseks ja maa loetakse omavoliliselt hõivatud maaks." Vist ei ole vaja üle korrata, niigi on selge, et me oleme selle lause väljajätmise poolt.

Juhataja

Esitaja ja autorid on omavahel kokku leppinud. Kas keegi saadikutest nõuab selle lause hääletusele panekut? Ei nõua.

K. Koha

Meie ettepanek on siis ainuke.

Juhataja

Üks hetk. Kas Sergei Petinovil on parandusettepanek? Selge. Nii teemegi. Üks hetk! Kalju Koha! Kas Ivar Raigil oli parandusettepanek?

K. Koha

Kirjalikult minu käes ei ole.

Juhataja

Ei ole? Mis on, Ivar Raig, kas tuleb veel? Ei tule. Kalju Koha! Palun lugege tekst selgelt ja aeglaselt ette!

K. Koha

Kõigepealt tuleb hääletusele ettepanek, mida meie ei aktsepteeri. Vaidlusalused on sõnad: "Peatada väljaspool linnade ja alevite piire". Meie ei toeta seda, meie toetame arvamust, et peatamine kehtiks kogu Eestimaal.

Juhataja

Ja siinsamas on ka keskkonnakaitseliste objektide küsimus.

K. Koha

Ei, see probleem on maas.

Juhataja

See on omaette probleem, jah?

K. Koha

See ettepanek on tagasi võetud. Seda ei ole vaja hääletada.

Juhataja

Üks hetk, Kalju Koha! Kas me ei hääletaks kõigepealt esimest ja teist punkti eraldi? Vaatame, mis neist järele jääb, ja siis võtame käsile parandusettepanekud.

K. Koha

Ei, me saame teist punkti alles siis hääletada, kui meil on parandusettepanekud läbi hääletatud.

Juhataja

Selge pilt. Vello Pohla tahab täpsustada oma parandusettepanekut. Jah, Vello Pohla?

V. Pohla

Kui nüüd see "väljaspool linnade ja alevite piire" hääletatakse maha, siis ma nõuan ikkagi eraldi hääletamist "keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluva maa" asjus.

K. Koha

See on siis välja arvatud, kas nii?

V. Pohla

Jah, välja arvatud. Lause osa oleks "välja arvatud keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluv maa".

Juhataja

Siis ütleme nii, et Vello Pohlal on esimene ja teine parandusettepanek, kui esimene ei lähe läbi. Eks ole?

K. Koha

Kui esimene läbi ei lähe, siis on tema ettepanek järgmine.

Juhataja

Kas täiskogul on selge, millise loogikaga ja millises järjekorras me paneme parandusettepanekud hääletusele? On selge. Ma paluksin siis ka abistada Kalju Kohat hääletamisel. Ta annab teile koodiga märku. Me oleme kohaloleku kontrolli selles küsimuses juba teinud, seepärast asugem nüüd viimast korda tutvustama parandusettepanekut.

K. Koha

Esimene. Ma loen ette, jah? Tähendab, lause algab sõnaga "peatada" ja siis tulevad vaidlusalused sõnad "väljaspool linnade ja alevite piire".

Juhataja

See on Vello Pohla esimene parandusettepanek. Mis nüüd viltu on? Jah, palun, Vello Pohla!

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Mul on protseduuriline küsimus. Võib-olla paneme kõigepealt hääletusele küsimuse, kas me 2. punkti üldse hakkame hääletama?

Juhataja

Ei, nii ei ole. Kõik läheb loogiliselt. Kas Vello Pohla esimene ettepanek on mõistetav Ülemnõukogule? On? Ei ole mõistetav? Üks hetk, kellele ei ole mõistetav? Vello Pohla.

V. Pohla

Ma siiski ei ole nõus selle otsusega, sest jutt on kahest eri küsimusest ühes otsuses. Kalju Koha ütles samuti, et ei ole hea, kui üks läheb välja, teine aga hääletatakse maha. Ühesõnaga, kõigepealt tuleb eraldi arutada, kas me 2. punkti üldse hakkame võtma sellesse otsusesse või mitte. Ma leian, et mul on siiski õigus: algul tuleb hääletada 1. punkti ja siis 2. punkti. Ja kui otsustatakse 2. punkt sisse jätta, siis hääletame parandusettepanekuid. Tänan!

K. Koha

Tähendab, me oleme pakkunud teile välja 2-punktilise otsuse projekti, kusjuures vaidlustatud on ainult 2. punkti. Ja sellegi parandamiseks on tehtud terve hulk ettepanekuid. Seepärast käitüksime inetult parandusettepanekute tegijate suhtes, kui me ei hääletaks nende ettepanekuid läbi. Osaliselt oleme ka aktsepteerinud neid ettepanekuid.

Juhataja

Minu meelest peaks nüüd kõik selge olema. Ma usun, et Vello Pohlal samuti. Vello Pohla! Saadikud on teinud parandusettepanekuid selle redaktsiooni kohta, mida autorid esitavad. Me peame neid ettepanekuid austama. Hääletame need parandusettepanekud läbi ja kui siis veel nõutakse, et kahepunktlikes otsuses peab mõlemat punkti eraldi hääletama, võime seda teha. Vello Pohla esimene parandusettepanek on nüüd mõistetav kõigile Ülemnõukogu liikmetele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Vello Pohla esimese parandusettepaneku poolt? Üks hetk! Kas teeme uue kohaloleku kontrolli? Kohaloleku kontroll. Kohal on 78 rahvasaadikut, puudub 26. Mis pilti näitab kohalik pult? Korras? Nii. Vabandame ja paneme uuesti hääletusele Vello Pohla esimese parandusettepaneku. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Vello Pohla esimese parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 18 rahvasaadikut, vastu 31, erapooletuid on 21. Ettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Nii. Tähendab, nüüd läheb hääletusele hr. Pohla teine parandusettepanek. Lause lõppu tuleb kirjutada sõnad "välja arvatud keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluv maa". Olen ma õigesti mõistnud teie ettepanekut?

Juhataja

Kas täiskogu mõistab Vello Pohla teise parandusettepaneku sisu? Ei mõista. Kordame veel, Kalju Koha.

K. Koha

Tervikuna kõlaks lause nii: "Käesolev otsus ei kehti linna- ja alevimaade kohta, samuti keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluva maa suhtes."

Juhataja

On nüüd selge? Ikka ei ole selge? Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Me räägime maade eraldamisest ja ehituslubade andmise peatamisest, aga kui juba on tegemist keskkonnakaitselise objekti maaga, siis ei saa ma aru, mida me peatame.

K. Koha

Palun küsida seda hr. Pohlalt, mitte minult!

Juhataja

See koht ei pruugi õige olla, Kalju Koha. Tähendab, täiendus ei tee lauset paremaks.

K. Koha

Hr. Pohla tekst on selline: "Käesolev otsus ei kehti linna- ja alevimaade kohta, samuti keskkonnakaitseliste objektide alla kuuluva maa suhtes." Ma püüdsin seda mõtet viia meie tekstiga kokku.

Juhataja

See on Vello Pohla ettepanek, midagi ei ole teha. Tuleb hääletada.

K. Koha

Tuleb hääletada. (Hääled ja naer saalist.)

Juhataja

Üks hetk! Palun, Vello Pohla!

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma ei ole süüdi, kui sissetoppimine ei tulnud loogiliselt välja. Ma võin oma mõtte uuesti sõnastada. Õelda tahtsin ainult seda, et 2. punkt ei kehti keskkonnakaitseliste objektide alla mineva maa suhtes. Kõik.

Juhataja

On nüüd selge? Kas Lembit Annusel on selge? Ei ole selge. Lembit Annus.

L. Annus

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Minu meelest ei ole meil siin Novgorodi veetše, vaid tegemist on Eesti Vabariigi Ülemnõukoguga. Ja seepärast mul on ettepanek: võib-olla võtaksid ettepanekute autorid asja korrektsuse huvides siiski vaheaja, vaidleksid kahtlased kohad läbi ja tuleksid meie ette selgelt mõistetava tekstiga. Aitäh!

K. Koha

Ma lisaksin, et meie ei ole nende parandusettepanekutega nõus. Me oleme oma väljajagatud teksti poolt. Ja nüüd me hääletame kohe neid parandusettepanekuid.

Juhataja

Vaat niisugune lugu on jah, Lembit Annus. Oleks parem küll, kui kõik oleks natuke paremini vormistatud. Aga nüüd on just vaidlus, vaidluses tuleb jõuda otsuseni. Nii. Kas Vello Pohla teine parandusettepanek on nüüd mõistetav kõigile? On. Paneme hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Vello Pohla teise parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 22 rahvasaadikut, vastu 21, erapooletuid on 22. Ettepanek on vastu võetud.

K. Koha

Selge. Aitäh! Nii, nüüd on mul järgmised parandusettepanekud, mis peaksid minema hääletusele. Kõigepealt hr. Raigi ettepanek. Tema paneb ette täiendada esimest lauset. Ettepaneku sisu on selles, et peatada õigusvastaselt võõrandatud maale ehituslubade ja tähtajata maakasutuste andmine, samuti talude taastamine ja loomine vastavalt "Eesti NSV taluseadusele", välja arvatud juhud, kui õigusjärgsete omanike õigused on tõestatud.

Juhataja

Kuulame nüüd ära Ivar Raigi redaktsiooni. Ivar Raig.

I. Raig

Kõik oli nii, nagu hr. Koha luges, s.t. peatada nende lubade väljaandmine, välja arvatud juhud, kui õigusjärgsete omanike õigused on tõestatud ja vaidlusalused küsimused puuduvad. See tähendab, et taluseaduse kehtivus jätkuks nendel juhtudel, kui puuduvad vaidlusküsimused, et mitte panna totaalset piirangut ehituslubade väljaandmisele. Tänan!

K. Koha

Me paneme selle ettepaneku hääletusele, kuid ei aktsepteeri seda.

Juhataja

Küsin nüüd, kas Anatoli Novohatskil on parandusettepanek olemas.

K. Koha

Ei ole seda ettepanekut kirjalikult laekunud ja praegu enam ei oleks nagu õige seda vastu võtta.

Juhataja

Milles küsimus on? Protseduuri kohta? Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Ma palun vabandust, kuid mul oleks ettekandjale tungiv palve paranduste arutamisel nimetada paragrahv, mille kohta need käivad. Muidu on tekstis väga raske orienteeruda.

K. Koha

See käib 2. punkti 2. lõike esimese lause kohta.

Juhataja

Kas Jaak Allikul on parandusettepanek? Ei ole. Protseduuri kohta? Protseduuri kohta. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Koha! Kuna hr. Raig andis 2. punkti kohta uue sõnastuse, siis selle hääletamiseks oleks vaja infot vähemalt selles mõttes, et sinna läheb sisse ka parandus, mida te aktsepteerisite. Jutt on sellest, et vabariigi valitsus võib erandkorras lubasid anda. Kui me võtame Raigi paranduse vastu ilma selleta, jääb asi kummaliseks.

K. Koha

Hr. Raigi ettepanekut arvestades kõlaks teine lause nii: "Eesti Vabariigi Valitsus võib kohaliku omavalitsuse taotlusel erandina lubada ehituslubade ja tähtajata maakasutuse andmist." Põhimõtteliselt lahendab see probleemi, andes võimaluse talude taastamist mitte peatada. Samalaadne ettepanek on ka hr. Petersonil, tema sõnastab selle nii, et luba antakse vana talu taastamise korral. Vana talu mõistet aga pole meil olemas. Kui hr. Raig nõuab oma ettepaneku hääletusele panekut, siis teemegi seda ja asi on klaar. (Hääl saalist.)

Juhataja

Hr. Raig nõuab.

K. Koha

Nii. Loen teksti veel kord ette. See on Ivar Raigi parandusettepanek, mis läheb täiskogus hääletusele. Teise lõike esimese lause lõppu lisame: "Välja arvatud juhud, kui õigusjärgsete omanike õigused on tõestatud ja vaidlusalused küsimused puuduvad." Kõik.

Juhataja

Kas rahvasaadikud mõistavad Ivar Raigi parandusettepaneku sisu? Mõistavad. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Ivar Raigi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 17 rahvasaadikut, vastu 24, erapooletuid on 17. See ettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Kas hr. Peterson nõuab oma ettepaneku hääletusele panekut? Nõuab. Ta teeb ettepaneku täiendada sedasama 2. lõike esimest lauset. Aga me ei oskagi seda kuhugi panna. Tähendab, jutt on ehitusloa ja tähtajata maakasutuse andmisest vana talu taastamise korral. Aga sellest ma hästi aru ei saa, kuidas seda seostada eelmise lausega.

Juhataja

Tuleb teha uus lause.

K. Koha

Tähendab, tuleb uus lause, kuid ma tuletan meelde, et meie parandusettepanek, millega me valitsusel n.-ö. võimaldame anda erandkorras välja lubasid, lahendab sellesama probleemi.

Juhataja

Kas hr. Petersoni ettepanek on mõistetav rahvasaadikutele? On mõistetav. Lugupeetud rahvasaadikud, kes on hr. Petersoni parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 33 rahvasaadikut, vastu 12, erapooletuid on 16. Ettepanek leidis toetust. Vana talu on lubatud taastada.

Läheme edasi. Kas autorid soovivad vaheaega?

K. Koha

Enne vaheajale minekut ma paluksin panna hr. Lippmaa ettepaneku kohaselt hääletusele 1. ja 2. punkti.

Juhataja

See on ka Vello Pohla parandusettepanek. Niisiis, Lippmaa-Pohla ettepanek.

K. Koha

Praegu võiksime hääletusele panna vähemalt 1. punkti. Kas 1. punkt on Ülemnõukogule vastuvõetav? On. Muidugi lähevad hääletusele mõlemad punktid, aga enne teise punkti hääletamist tahaksin hr. Kamaga veidi nõu pidada.

Juhataja

Ma mõistan autorite kimbatust. Aga see ei tähenda sugugi, et praegu ei ole enam võimalik esitada täiendavaid parandusettepanekuid, mis asja aitaksid parandada. Kaido Kama kui autor tahab meile midagi öelda.

K. Kama

Ma teen kaasautorina hr. Kohale ühe ettepaneku. 2. punkt on ülihuvitavate hääletuste tulemusena saavutanud sellise kuju, et minu arvates ei ole seda üldse võimalik hääletusele panna. Võtaksime praegu 2. punkti maha ja piirduksime otsuses 1. punktiga.

K. Koha

Hr. Kama! Ma pean teiega ühinema. Midagi muud ei jää lihtsalt üle, sest viimase hääletusega ajasime kogu selle 2. punkti sassi.

Juhataja

Kollegid! Mina teeksin ettepaneku enne vaheaegale minna. Vastavalt meie kokkuleppele peaks vaheaeg tulema 7 minuti pärast.

K. Koha

Aga hääletame vähemalt 1. punkti läbi ja siis me korraaks peaksime hr. Kamaga nõu.

Juhataja

Hääletame 1. punkti läbi.

K. Koha

Pärast vaheaega võiksime ka mõlemaid punkte hääletada. Võtame siiski vaheaja.

Juhataja

Üks hetk, kolleegid, üks hetk! Meil on kokku lepitud, et see vaheaeg on 20-minutiline. Samas ma paluksin kõikidel asjaosalistel töötada projekti kallal. Ja tuleme saali kell 16.15.

V a h e a e g

Juhataja

Istung jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohaloleku kontroll. Kohal on 64 rahvasaadikut, puudub 40. See ei ole õige number. Saadikuid on saalis rohkem. Me teeme veel ühe kohaloleku kontrolli, kuid praegu palun kõnetooli tagasi Kalju Koha!

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Me oleme jõudnud teatud tulemuseni. Ma tuletan veel kord meelde, mis oli 2. punkti mõte. Kui parandusettepanekuid mitte arvestada, peatame õigusvastaselt võõrandatud maale ehituslubade ja tähtajata maakasutuse andmise ning see tähendab, et otsuse vastuvõtmise hetkest peale ei saa keegi enam ühtegi luba.

Nüüd hr. Petersoni ettepanekust. Kui sätestada vana talu taastamine eraldi lausena, loob see situatsiooni, kus õigusvastaselt võõrandatud maal võivad peale endise omaniku talu taastada ka maa kasutaja territooriumil elavad ja temaga töövahekorras olevad isikud. 2. punkti mõte aga oligi selles, et anda endisele omanikule piisav garantii, mida praegused aktid ei anna. Kui seda hääletatud parandusettepanekut mingil moel ümber ei hääletata ja ta praegusel kujul paika jääb, siis peame teise punkti lihtsalt tagasi võtma. Aga nüüd oleks vaja teada, kas minu ettepanekut hääletusele võetakse. Või on uusi parandusettepanekuid?

Juhataja

Kuulame vahepeal Jaak Allikut. Ma oletan, et meile tehakse protseduuriline ettepanek.

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja! Kuna parandusettepanekute hääletamisel tekkis projekti üsna spetsiifiline mõiste "vana talu", mis on taluseadusest pärit, siis mina ei saanud aru paranduse konkreetsest mõttest. Hääletasin selle poolt oma tahte vastaselt. Palun § 10 lg. 6 alusel panna parandusettepanek uuesti hääletusele, kuigi Ülemnõukogu saadikutele on asi üheselt mõistetav!

Juhataja

Selge. Tunnistan, et ka mina hääletasin samasugusel motiivil.

K. Koha

See parandus ei anna endistele omanikele garantiid.

Juhataja

Kuulame ka Ivar Raigi ära. Kas Ivar Raigil on parandusettepanek? Ivar Raig.

I. Raig

Austatud rahvasaadikud! Nüüd läksid need kaks viimast hääletamist tõesti vastuollu. Ettepanek, mille mina esitasin, oli tunduvalt lähemal sellele, mida soovivad autorid. See hääletati maha ja kaugem ettepanek kiideti heaks. Esitasin uue ettepaneku, mis on hr. Koha käes. Ma palun see ette lugeda! Palun panna see uue parandusettepanekuna hääletusele!

K. Koha

Ma siis loen selle ettepaneku ette, kui tohib. Härra Raigi ettepanek on järgmine. 2. lõike esimese lause järele tuleb lisada sõnad "välja arvatud juhud, kui talu taastaja on selle maa endine omanik". Ma kordan: just omanik, mitte tema õigusjärgsed pärijad! Kui maa omanik on olemas, siis ei teki mingisuguseid varalisi vaidlusi teiste inimeste vahel. Omanik on üks konkreetne isik. Niisiis, esitatud kujul me aktsepteerime seda ettepanekut. Nüüd aga kerkib küsimus, mis saab hr. Petersoni ettepanekust, mille hääletamisel heaks kiitsime.

Juhataja

Me lähtume reglemendi §-st 10, mis eeldab siiski seda, et kõik saadikud saavad üheselt aru parandusettepaneku sisust. Nüüd selgus, et parandusettepaneku sisust ei saadud üheselt aru. Mina isiklikult kui rahvasaadik tunnistan, et lähtusin esialgu samuti ühest motiivist ja eksisin. Vastavalt reglemendi § 10 lg. 2 ja 3 on meil õigus ümber hääletada. Ja me võime reglemendist leida veel mõne paragrahvilõike, mis näitab, et täna ei ole asja ka korrektselt juhitud. Püüame parandada. Heldur Petersoni parandusettepanek läheb uuesti hääletusele. Enne teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 25.

Kas Heldur Petersoni parandusettepaneku sisu on nüüd kõikidele üheselt mõistetav? Lähtuda tuleb asjaolust, et vana talu saab taastada selle endine omanik. Kas on nii, Kalju Koha?

K. Koha

Heldur Petersoni ettepanek sisaldab seda, et vana talu võivad taastada ka need, kes ei ole endised omanikud. Tähendab, endised omanikud ei saa täielikku garantiid. Talu saavad taastada nii nemad kui ka teised isikud. Meie autorite soov on vastupidine: maaõigus tuleb garanteerida just endistele omanikele.

Juhataja

Kas nüüd saavad kõik aru? Praegu läheb Heldur Petersoni ettepanek ümberhääletamisele. Selle mõtte ei olnud varem selgesti välja toodud. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Heldur Petersoni parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 14 rahvasaadikut, vastu 33, erapooletuid on 20. Haamriga veel ei löö. Kas Enn Leissoni pult ei tööta? Ei tööta. Enn Leisson on poolt või vastu? Erapooletu. Me paneme Enn Leissoni hääle erapooletute hulka. Heldur Petersoni parandusettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Tuleb siiski aktsepteerida, et endine maaomanik saab oma talu taastada. Selleks täiendame 2. lõike esimest lauset sõnadega "välja arvatud juhud, kui talu taastaja on selle maa endine omanik". Siis on endine õigusjärgne omanik oma talu taastamisel täiesti kaitstud.

Juhataja

Kas see on autorite ettepanek?

K. Koha

Ei, see on hr. Raigi ettepanek, aga me aktsepteerime seda.

Juhataja

Aktsepteerite? Kas keegi nõuab hääletusele panekut? Ei nõua. Selge.

K. Koha

Nüüd on Kaido Kama täiendusettepanekule "Eesti Vabariigi Valitsus võib kohaliku omavalitsuse taotlusel ..." Toomas Kork omakorda teinud täienduse "volikogu taotlusel erandina lubada ehituslubade ja tähtajata maakasutuste andmist võõrandatud maale". Tähendab, lisame sõnad "volikogu taotlusel". Meie hr. Kamaga oleme nõus niisugust täiendust tegema.

Juhataja

Kas keegi nõuab hääletusele panekut? Ei nõua.

K. Koha

Nüüd peaksime hr. Lippmaa ettepanekul hakkama hääletama otsuse projekti punkte.

Juhataja

Jutt on Lippmaa-Pohla ettepanekust. See on minu käes, annan selle üle.

K. Koha

Pohla-Lippmaa ettepaneku kohaselt lähevad mõlemad punktid eraldi hääletusele. Tähendab, me peame hääletama 1. punkti. See võetakse otsusesse tingimusel, et saab rohkem poolt- kui vastuhääli.

Juhataja

Kolleegid! Me mõistame Lippmaa-Pohla ettepaneku sisu: 1. punkt eraldi, 2. punkt eraldi. Ja enne teise punkti hääletusele panekut loeb Kalju Koha ette veel täpse, lõpliku redaktsiooni, milles on arvesse võetud parandusettepanekud. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on otsuse projekti 1. punkti vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Praegu on lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 50 rahvasaadikut, vastu 9, erapooletuid on 13. Esimene punkt on leidnud Ülemnõukogu toetuse.

K. Koha

Ma pean siis teksti ette lugema, et kõik saaksid aru, mida hääletatakse. Kas tohib ette lugeda?

Juhataja

Jah, palun!

K. Koha

Punkt 2. Täiendada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse ""Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" 12. punkti 2. lõiguga järgmises sõnastuses: "Peatada õigusvastaselt võõrandatud maale ehituslubade ja tähtajata maakasutuste andmine, samuti talude taastamine ja loomine vastavalt "Eesti NSV taluseadusele", välja arvatud juhud, kui talu taastaja on selle maa endine omanik." Järgmine lause: "Eesti Vabariigi

Valitsus võib kohaliku omavalitsuse volikogu taotlusel erandina lubada ehituslubade ja tähtajata maakasutuste andmist õigusvastaselt võõrandatud maal. Nimetatud korda rikkudes väljaantav ehitusluba ja otsus maaeralduse kohta on kehtetud." Kõik, kogu redaktsioon. Ei, vabandust! Viimane lause on eraldi punkt, see ei käi teise punkti alla.

Juhataja

Kolleegid! Praegu sekkuvad asjasse need, kellel on parandusettepanekuid või need, kes teevad ettepanekuid protseduuri kohta. Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu arvates on 2. lõigu mõningad laused nii keeleliselt kui ka sisuliselt kohati ebatäpsed ja vajaksid kõvasti kohendamist. Kõnelemata sellest, et ilmselt on valitsuse tase natuke liiga kõrge, et hakata iga maalapi ja iga ehitusloa kohta eraldi otsust tegema.

Juhataja

See on juba sisuline küsimus. See, mida valitsus asjast arvab, on teine asi. Keeleline küsimus on võib-olla probleem. Milline on ettepanek? Kas paluda redaktsioonikomisjoni abi?

K. Raud

Jaa, mul on ettepanek see asi uuesti komisjonile anda ja korralikult ära sõnastada.

Juhataja

Aitäh! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud juhataja! Mul on sama mure. Kohalik omavalitsus, volikogu – need on täiesti erinevad mõisted. Vähemalt sõna "ja" tuleks sinna vahele panna.

Juhataja

Enn Leisson! See on sisuline probleem?

E. Leisson

Ei ole sisuline, see on just sõnastuse asi.

Juhataja

On, on. Kui Ülemnõukogu seda arvab, hääletab ta poolt või vastu. Aga seda, mis puudutab näiteks keelelist korrektuuri, võib saalilt nõuda.

E. Leisson

Noh, seda ma räägingi.

Juhataja

Ahah, aga seda ütles juba Koit Raud. Kas Arvo Sirendi tahab ka teha protseduurilist ettepanekut? Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin, et sõna "endine" täpsustataks. Sest endisi on palju. Kust endine algab ja kus lõpeb ning kes see praegune omanik on? Nii viisi ajame kõik asjad segi. Tänan!

Juhataja

Vaat see on juba sisuline asi. Kas tuleb teha uus parandusettepanek? Kolleegid! Kas teise punkti osas seadusloome jätkub või on Ülemnõukogu valmis otsustama? On valmis otsustama. Kas Sergei Petinovil on parandusettepanek? Ei ole. Protseduuri kohta? Sergei Petinov.

S. Petinov

Tänan teid, lugupeetud juhataja! Mul on ainult üks ettepanek. Arvestades, et me võime praegu täielikult sassi minna selle formuleeringuga, mida on kuulmise järgi väga raske tabada, teen ettepaneku, et autorid annaksid täna oma lõpliku variandi koos parandustega maareformi komisjonile, kus see koos nendega veel kord läbi vaadataks ning esitataks homme Ülemnõukogule arutamiseks. Tänan!

Juhataja

Ausalt öeldes oleksin teinud Ülemnõukogule samasuguse ettepaneku. Nüüd on see siiski Sergei Petinovi ettepanek ja ma püüan seda formuleerida. Kas Ülemnõukogu oleks valmis vastu võtma sellist otsust, et me täna katkestaksime selle punkti arutamise ja annaksime autoritele võimaluse veel keeleliselt siluda teise punkti redaktsiooni. (Hääled saalist.)

Kolleegid! Igal saadikul on õigus teha ettepanekuid ja täiskogu otsustab, kas ta võtab need vastu või mitte. Minu asi on formuleerida. Ärgem ainult niisugust asja tehkem, et nüüd tulevad veel robindal ettepanekud protseduuri kohta. Las ma ikka ise juhin! Nii halvasti või hästi, kui see mul välja kukub. Nii. Autoritel on õigus oma sõna öelda. Kaido Kama.

K. Kama

Hr. Petinovi ettepaneku kohta. Meil oli juriidiliselt korrektselt vormistatud tekst, mille me tõime Ülemnõukogu ette ja ma usun, et sellel ei ole ka veel praegu väga viga. Arvestades aga kujunenud olukorda, teen ettepaneku jätta praegu välja teine punkt ja võtta veel täna vastu ühepunktiline otsus.

Juhataja

Seda on autoritel õigus teha. Kui autorid võtavad teise punkti välja, ei saa me neid takistada. Võtate välja? Autorid võtavad teise punkti välja. See õigus on igal autoril seadusloome mis tahes etapil. Nii. Meil on ühepunktiline otsus. Mida nüüd teha? Kuidas jäi selle Vello Pohla parandusega? Kas see ei olnud omaette lõige?

K. Koha

Kui teist punkti ei ole, siis ei ole ka hr. Pohla ettepanekut.

Juhataja

Nii. Lugupeetud kolleegid! Kogu selle töö tulemusena on meil välja kukkunud ühepunktiline otsuseprojekt. Kaks tundi 40 minutit koos vaheajaga on kulunud selleks. Ma panen selle hääletusele. (Hääled saalist.) 3. punkt muutub 2. punktiks: "Käesolev otsus jõustub vastuvõtmise päevast." Kas Ülemnõukogu mõistab seda? Nüüd ma küsin autorite käest, kas pealkiri muutub. Ei muutu. Ma tahan lõplikult veenduda, et kõik rahvasaadikud teavad, milline on see projekt.

K. Koha

Ah jaa! Tähendab, siit jääb ära ka pealkirja osa, mis räägib täiendamisest.

Juhataja

Jah.

K. Koha

Niisiis, otsuse pealkiri lõpeb sõnaga "muutmisest".

Juhataja

Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja! Ma ei saanudki aru, mis protseduuri järgi tegutseme. Kas me katkestame lugemise või hääletamise? Ma ausalt öeldes ei mõista, mis protseduur praegu kehtib.

Juhataja

Ma kohe selgitan. Me jõudsimme tänase istungi kahe ja poole tunnilise töö jooksul koos autoritega seisukohale, et täiskogule esitatakse vastuvõtmiseks kahepunktiline projekt, millest 1. punkt on Ülemnõukogu poolt aktsepteeritud redaktsioonis, nagu ta oli esialgses projektis, ja 2. punkt on praegune kolmas. Käesolev otsus jõustub vastuvõtmise päevast. Esialgselt pakutud teine punkt jääb ära. Nii soovivad autorid. Ja nüüd, kui olen veendumusele jõudnud, et kõik saadikud on projekti mõistnud üheselt, läheme vaheajale. Seda palub rahva-keskfraktsioon. Kas kõik saadikud mõistsid projekti üheselt? Mõistsid. Vaheaeg 8 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kolleegid! Istungjärgu töö jätkub, kontrollime kohalolekut. Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 24. Kolleegid! Ma oletan, et te mõistate, milline on see projekt, mille ma panen praegu hääletusele. Mõistate. See on kahepunktiline, üks on sisuline punkt ja teine sätestab otsuse kehtivust. Või ei pane hääletusele? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Ülemnõukogu 1991. aasta 20. juuni otsuse ""Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" muutmisest? Palun hääletada! Vaja on 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 53 rahvasaadikut, vastu 4, erapooletuid on 15. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise kohta

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Nagu oleme kokku leppinud, tuleks enne reglemendi muutmist läbi arutada kõik kiireloomulised küsimused. On jäänud ainult üks projekt, kuid seda ei saa arutusele panna, sest peaministri autor on veel haige.

Niisiis ei jää midagi muud üle, kui läheme reglemendi muudatuste juurde. Palun võtke välja otsuse projekt, mis käsitleb Ülemnõukogu reglemendi muutmist. Selle autor on reglemendikomisjon. Olete leidnud? Meil oleks vaja vastu võtta otsus, kas me soovime täiendada päevakorda selle küsimuse aruteluga. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Ülemnõukogu reglemendi muutmist? Palun hääletada! Lihthälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 45 rahvasaadikut, vastu 5, erapooletuid on 8. Päevakorda täiendatakse.

Kes meil teeb ettekande, kas hr. Kask või hr. Allik? Palun tulla kõnetooli, hr. Allik!

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Reglemendikomisjon lähtus muudatuste tegemisel Ülemnõukogu täiskogult saadud ülesandest. Nagu ma mäletan, oli vastava ettepaneku tegemisel üheks initsiaatoriks rahvasaadik Järlik. Asi puudutab kiireloomuliste küsimuste päevakorda võtmise ja otsustamise edaspidist korda.

Me kõik oleme tähele pannud, et paljudel juhtudel on kiireloomulised küsimused ette valmistatud mõnevõrra pealiskaudselt ja tegelikult on asi selles, et need lähtuvad ettepaneku tegija või tegijate ideest, kuid neid ei ole enne korrektselt arutatud Ülemnõukogu alatistes komisjonides. Ja mitmendat korda on olukord olnud selline nagu praegu: kolmapäeva õhtu on käes, aga me ei ole päevakorra juurde õieti jõudnud, oleme arutanud ainult kiireloomulisi küsimusi. Seetõttu teeme niisuguse ettepaneku (see on teile kirjalikult antud), et kiireloomulise küsimuse laekumisel määrab Ülemnõukogu mõne alatise komisjoni seda küsimust kiiresti ette valmistama või (kui ei ole sobivat alatist komisjoni) otsustab moodustada saadikurühmadevahelise redaktsioonikomisjoni ning päevakorda võtmine tuleb hääletusele alles siis, kui on olemas selle komisjoni ettepanek. Aga et küsimus kiireloomuliseks jääks, on siin sees säte, et komisjonil on ettevalmistamiseks aega mitte rohkem kui järgmise istungjärguni. Muidugi, soovitav on, et töö tehtaks ära sama istungjärgu ajal, aga järgmine istungjärk olgu viimane piir, et meil ei läheks kiireloomulised küsimused

sama aeglaselt edasi kui tavalised. Hr. Kask esitab veel puhtprotseduurilise täiendusettepaneku jõustada käesolev otsus vastuvõtmise päevast. Usun, et selle vastu ei ole kellelgi midagi.

Üks mõte on veel, mis läheb küll ettekandest natuke välja, kuid selle edastamisega hoiaksime aega ja paberit kokku. Täna laekus muu hulgas rahvasaadik Lippmaa ettepanek, mille reglemendikomisjon palub kohe praegu läbi arutada, sest tegemist ei ole sisulise probleemiga. Mäletatavasti oli meil eelmisel istungjärgul seaduseelnõuna päevakorras sotsiaalministeeriumi ümbernimetamine tööministeeriumiks. Kuna parandus käis seaduse kohta, siis vastavalt reglemendile peame seda arutama järgmine kord kahe nädala pärast. Tegelikult võiks asja ära otsustada viie minuti jooksul.

Kui nõus olete, on veel ettepanek muuta Ülemnõukogu reglemendi § 11 4. lõiget. Praegu on meil seal sätestatud: "Seaduseelnõu teine lugemine võetakse päevakorda juhtivkomisjoni poolt Ülemnõukogu juhatusel tehtud ettepaneku alusel, kuid üldjuhul mitte varem kui 2 nädalat ja mitte hiljem kui kuu aega pärast esimest lugemist. Seda tähtaega võib Ülemnõukogu oma otsusega pikendada." On ettepanek lisada, et seda võib Ülemnõukogu oma otsusega ka lühendada. Ühesõnaga, juhtivkomisjoni ettepanekul võib see aeg olla ka alla 2 nädala just säärase otsuste puhul, mis ei vaja nii pikka arutelu. Samasugune põhimõte peaks kehtima ka kiireloomuliste küsimuste puhul. §-s 16 peaks märkima, et erandjuhtudel võib juhtivkomisjoni ettepanekul teine lugemine toimuda samal istungjärgul. Ilmselt aitaks see seaduseelnõudes teha kiiremini ka n.-ö. tehnilisi parandusi. Palve on, et te meid selles osas usaldaksite. Siis ei oleks vaja ettepanekuid välja jagada kirjalikult. Mõte on minu arvates üsna arusaadav. Ise me olime sellega hädas möödunud nädalal. See on minu poolt kõik.

Juhataja

Jaak Allik! Mina küsiksin esimesena üle, kas sellesse otsuse projekti, mida me praegu arutama hakkame, tuleks juurde sätte, mis käsitleb § 16, s.t. kiireloomulisi seaduseelnõusid? Või me võtame sinna ka sätte §-st 11, mis käsitleb n.-ö. normaalprotseduuri mahtuvate lugemiste korda?

J. Allik

Mina täiendaksin seda otsuse projekti punktiga, millest ma praegu rääkisin. Nii saaksime reglemendi ühekorraga läbi arutada.

Juhataja

See käib siiski § 16, mitte § 11 kohta. Sest § 11 ei ole kiireloomuline.

J. Allik

Aga projekt kannab pealkirja "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise kohta" ja me saame muuta ka § 11.

Juhataja

Ja siis me paneme kolmanda punkti juurde?

J. Allik

Jah.

Juhataja

Nii. Selge. Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Esimese punkti alternatiivina näeksin ma niisugust varianti, et eelnõu esitaja peab selle päevakorda lülitamise otsustamiseks koguma näiteks 10 või 20–25 saadiku allkirja, et asi otsustamisele võetaks. Millest lähtudes teie otsustasite niisuguse kooskõlastuskomisjoni või vahekohtu moodustamise kasuks? Aitäh!

J. Allik

Sellist ettepanekut, nagu teie, hr. Raud, praegu tegite, ei ole meile laekunud. Seda me ei ole saanud arutada. Aga meie ei otsustanud mitte vahekohtu kasuks, vaid meil on siiski alatised komisjonid, kes peaksid oma arvamuse ütleva. Sest nagu te näete, jõuab asi üldjuhul ikka selleni, et me katkestame arutamise, saadame eelnõu või projekti komisjoni või küsime komisjoni arvamust. Me hoiaksime aega kokku, kui me selle komisjoni arvamust teaksime enne küsimuse päevakorda lülitamist. Seda on minu meelest – ja ma loodan, et ka teiste komisjoni liikmete meelest – näidanud Ülemnõukogu kogu senine praktika. Seda, kas küsimust päevakorda võtta, hääletab täiskogu niikuinii. Aga päevakorda võtmise juures me juba teame komisjoni arvamust.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleeg Allik! Mulle tundub, et mõnedki kolleegid on juba palunud võimaluse korral paljundada reglement koos kõikide selles tehtud muudatustega. Vaatasin oma reglementi – see on juba lootusetult vananenud. Tänan!

J. Allik

Nagu te mäletate, me palusime ka hr. Propsti, et ta seda teeks.

Juhataja

Kas hr. Propst teeb? Pean tunnistama, et mina olen küll saanud, aga mina olen ise selle eest ka hoolt kandnud. Kas on hr. Allikule veel küsimusi? Küsin siis ise, kuni hr. Allik on kõnetoolis. Kas kõik rahvasaadikud mõistsid, milliseid muudatusettepanekuid autorid tegid? Kas on selge, milliseid täiendusi pakuti, mis käsitlevad § 16 teise lugemise tähtaega ja § 11 teise lugemise tähtaega? Kõik mõistsid? Mõistsid. Suur tänu! Nii. Jaan Lippmaa tahab küsida.

J. Lippmaa

Lugupeetud spiiker! Mul on küsimus teile kui arbiitrile.

Juhataja

Jah, palun!

J. Lippmaa

Nimelt tegin ma reglemendikomisjonile kolm ettepanekut, kuid aktsepteeriti ainult ühte. Kuna otsus käsitleb reglemendi muutmist, kas ma võin need kaks ettepanekut, mida reglemendikomisjon ei aktsepteerinud, esitada Ülemnõukogule seisukoha võtmiseks?

Juhataja

Jah, nad võivad parandusettepanekutena hääletusele minna, kui autorid ei nõustunud. Kui ettepanekud on käepärast, oleks hea, kui ma saaksin nad kohe kätte.

J. Allik

Lugupeetud hr. spiiker! Kuna reglemendikomisjon arutas hr. Lippmaa teisi ettepanekuid täna, kas on vaja kommentaari, miks me ei nõustunud?

Juhataja

Ma oletan, et lõppsõnas oleks seda õigem teha. Praegu vastame veel mõningatele küsimustele. Veel tuleb küsimusi ja siis, hr. Allik, läheme läbirääkimiste juurde. Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Mul on küsimus reglemendikomisjoni ettepaneku esimese osa kohta. Jutt on selle viimasest lausest: "Päevakorda võtmise küsimus otsustatakse kohe pärast seda, kui Ülemnõukogu liige on esitanud projekti ja juhtivkomisjoni arvamuse." Tahaksin täpsustada, kuidas otsus vastu võetakse. Kas lihthäälteenamusega või kuidagi teisiti? Tekstist see kuidagi ei selgu.

J. Allik

Seda on sätestanud praegune reglement, kiireloomuliste küsimuste päevakorda võtmine toimub lihthäälteenamusega. Seda me ei muuda.

Juhataja

Lihthäälteenamus. Kas on hr. Allikule veel küsimusi? Ei ole. Suur tänu, hr. Allik! Avan läbirääkimised. Ei ole sõnasoovijaid ega kõnepidajaid. Suur tänu! Nüüd siis võib-olla esineb hr. Allik ka lõppsõnaga. Üks hetk, Ignar Fjuk vist soovib midagi öelda. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Selletaolisi küsimusi lahendatakse teiste riikide parlamentides väga loogiliselt, kuid ühe lisaga: kiireloomulise küsimuse esitaja teeb ettepaneku juhtivkomisjoni kohta, on võimalik isegi, et lepib temaga kokku, kui mitte, siis vähemalt teeb vastava ettepaneku oma kiireloomulise küsimuse juurde, kui vaja, siis ka kooskõlastuskomisjoni suhtes. Sel juhul on asi tõesti kiireloomuline. Aitäh!

Juhataja

Kas veel on sõnasoovijaid? Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? Kas me peame võtma selle

kohta vastu Ülemnõukogu otsuse või lepime niisama kokku? Läbirääkimised on lõppenud. Lõppsõna on hr. Allikult.

J. Allik

Mis puutub hr. Fjuki ettepanekusse, siis on see väga tervitatav. Kas hr. Fjuk arvab, et me sätestame selle mõtte ka siin või jääb see kokkuleppeliseks? Tähendab, sul endal seda formuleeringut ei ole, kuid ilmselt ei vaidle keegi sellele väga loogilisele ettepanekule vastu. Küsimuse esitaja võib teha, kuid ei pea tegema ettepanekut juhtivkomisjoni kohta. Me muidugi ei saa sätestada, et Ülemnõukogu seda tingimata aktsepteerib, sest ta võib ju lisada sinna komisjoni mõne inimese. Ma arvan, et me hr. Fjukiga leiame sobiva sõnastuse. Kui idee on vastuvõetav, ei ole tähtis, et me praegu sõnastaksime seda täpselt. Mõte on igati selge.

Mis puutub hr. Lippmaa ettepanekutesse, siis neid me täna arutasime. Hr. Lippmaa teeb põhimõttelise ettepaneku muuta Ülemnõukogu tööaega. Meil oli hr. Lippmaa teine ettepanek siin. Ta tegi uue ettepaneku, arvestades mõningaid meie märkusi, mis me esimese ettepaneku kohta tegime. Nii et uut teksti näen ma praegu esimest korda ja ma kannan selle Ülemnõukogule ette: "Kehtestada Ülemnõukogu tööaeg plenaaristungite nädalail järgmiselt: plenaaristungid esmaspäeval kell 14–18, teisipäeval, kolmapäeval, neljapäeval kell 10–14. Komisjonid töötavad teisipäeval, kolmapäeval kell 15–18, Ülemnõukogu juhatus ja fraktsioonid esmaspäeval kell 11–13, Ülemnõukogu Presiidium neljapäeval kell 15." Me ei nõustunud hr. Lippmaa ettepanekuga mitmel põhjusel. Esimene põhjus on nüüd ära langenud. Nimelt oli hr. Lippmaal ette nähtud ka reedene tööaeg, millega ta jättis arvestamata Ülemnõukogu Presiidiumi ja Põhiseadusliku Assamblee töötamise aega. Praegusel kujul laual olevatele ettepanekutele vaidleksin vastu kahest seisukohast. Esiteks, me eeldasime, et kui me kiireloomuliste küsimuste asjus teeme paranduse ära, reguleeriks see oluliselt plenaaristungite aega ning nendel saaksime siis ka päevakorda arutada. Teine moment: reglemendikomisjoni ühe osa arvates on põhihäda siiski selles, et me arutame halvasti ettevalmistatud, tooreid küsimusi plenaaristungitel. Tähendab, komisjonide tööaeg peaks olema pikem, et nad põhjalikumalt töötada saaksid. Ja kolmas moment. Kogemused on näidanud, et kui me hakkame kellaaegu arutama täiskogus, siis jäämegi neid arutama, sest igal saadikul võib-olla on oma ettepanek. Seepärast soovitasin hr. Lippmaale, et võtaksime tema ettepaneku praegu teadmiseks, paljundaksime teksti, mille hetk tagasi ette lugesin, ja annaksime edasi saadikurühmadele. Saadikurühmad arutaksid selle järgmiseks istungiks läbi ja ütleksid oma arvamuse. Ühesõnaga, ärgem hakakem praegu täiskogus kellaaegu arutama. See on meie komisjoni ettepanek, aga täiskogu muidugi võib hääletada hr. Lippmaa ettepanekuid.

Hr. Lippmaa teine ettepanek oli selline: täiendada Ülemnõukogu reglementi § 1 8. lõiget ja § 20 lõikeid 3, 1, 7 ja 8, asendades neis sõnauhendi "valitsuse ja Eesti Panga" sõnauhendiga "Ülemnõukogu esimehe, valitsuse ja Eesti Panga infotund". Siin oli meie vastuargument selline, et Ülemnõukogu täiskogu on ükskord juba arutanud küsimust, kas Ülemnõukogu saadikutel on õigus aru pärida ka Ülemnõukogu Presiidiumilt. Reglemendikomisjoni esimehena kaitsesin seda ideed, et meil võiks olla õigus Ülemnõukogu Presiidiumilt aru pärida, kuid täiskogu hääletas selle maha. Kuigi hr. Lippmaa ettepanekus ei ole juttu Ülemnõukogu Presiidiumilt arupärimisest, pakkus ta sama asja välja teise kandi pealt, nõudes Ülemnõukogu esimehe osalemist infotunnis. Leidsime, et panna Ülemnõukogu esimees küsimustele vastama võrdselt valitsusjuhi ja Eesti Panga presidendiga ei ole päris korrektne. Ülemnõukogu Presiidiumilt arupärimist peaks meie arvates sätestama mingil teisel teel, mitte ette nägema teha seda infotunnis, mis on mõeldud valitsusele ja Eesti Pangale. See oli meie argumentatsioon hr. Lippmaa teise ettepaneku vastu. Aga tal on muidugi õigus nõuda oma ettepanekute hääletamist.

Juhataja

Suur tänu, hr. Allik! Kindluse mõttes küsin mõned asjad üle. Kas hr. Fjuki ettepanek, mida autorid aktsepteerisid, on Ülemnõukogu koosseisule mõistetav või nõutakse veel eraldi hääletusele panekut? Ei nõuta. Kas hr. Lippmaa on nõus hr. Alliku toodud argumentidega või nõuab ettepanekute hääletusele panekut? Hr. Lippmaa.

J. Lippmaa

Tööaegade arutamise suhtes ei ole mul vastuväiteid, see on loomulik. Sellega olen ma nõus. Aga ma nõuan teise punkti hääletusele panekut.

Juhataja

Selge. Suur tänu! Ma tänan, hr. Allik! Peet Kask.

P. Kask

Ma palun rahva-keskfraktsiooni nimel enne hääletamist vaheaga.

Juhataja

Kui kauaks?

P. Kask

Kaheksaks minutiks.

Juhataja

Üks hetk, kolleegid! Täpsustame veel asjaolusid, et me jätkates ei peaks aega raiskama. Hr. Lippmaa on nõus, et need sätted reglemendimuudatustes, mis käsitlevad plenaaristungite nädalate tööaegu, võiksid olla eelnevalt kooskõlastatud komisjonides ja nende hääletusele panekut ta ei nõua. Küll aga nõuab ta, et hääletusele pandaks parandusettepanekud, mis puudutavad reglemendi paragrahve 1, 11 ja 16. Kas Ülemnõukogu mõistab? Mõistab. Rohkem minul parandusettepanekuid ei ole. Vaheaeg 8 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Asugem töökohtadele. Istungjärk jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 65 rahvasaadikut, puudub 39. Ma oletan, et lossis on ikka rohkem saadikuid. Lugupeetud kolleegid! Enne vaheajale minekut me täpsustasime asjaolusid. See tähendab, et Ülemnõukogu on mõistnud, milliseid muudatusi tahavad autorid ja ettepanekute tegijad omavahelisel kokkuleppel reglemendis teha. Lahtisi otsi on veel Jaan Lippmaa ettepanekutega, mida me praegu kohe täpsustame. Jaan Lippmaa.

J. Lippmaa

Lugupeetud spiiker! Head kolleegid! Ilmselt ma pean paari lausega selgitama oma ettepaneku mõtet. Olen siin mitme oma arust targema inimese käest küsinud, mis asi see presiidium on ja milliste kehtivate normdokumentide põhjal tema üldse tegutseb. Ja ma ei ole saanud ühtegi korrektset vastust. Tõnu Anton ütleb, et see on üks tavaõigus, Peet Kask on meile mitu korda puldist öelnud, et see on üks Stalini-aegne fossiil. Ja nüüd teeb too fossiil minu pea jaoks vigureid, millest ma lihtsalt aru ei saa. Olen tahtnud neist siiski aru saada ja nii ühe kui teise presiidiumi liikme käest suitsetamistoas küsinud, aga keegi ei ole minu küsimustele osanud vastata. Näiteks, mind on hämmastanud sellised asjad nagu EKP legaliseerimine. Minu arust on ta alates 18. aastast eesti rahva vastu lõpmatult kuritegusid sooritanud ja väärrib minu hinnangul kuritegeliku organisatsiooni nime. Edasi, hiljutine Kaitseliidu legaliseerimine ...

Juhataja

Jaan Lippmaa! Ole nüüd hea mees, räägi oma parandusettepanekust. Kui sa teed ettepaneku presiidium likvideerida, siis sõnasta see selgelt. Nii. Jaan Lippmaa parandusettepanekus on jäänud praegu minu meelest probleemiks § 1 lg. 8, see, mis käsitleb infotundi, ning § 11 lg. 4 ja § 16 lg. 6. Palun anna selle kohta oma selgitus, Jaan Lippmaa!

J. Lippmaa

Ma tahan selgusele jõuda, mida presiidium teeb. Aga ma ei saa seda kellegi käest küsida. Ja sellepärast oligi mul see punkt sees. Ja nüüd ettepanek pärast nõupidamist oma kolleegidega. Palun asendada seal sõnad "Ülemnõukogu esimees" sõnadega "Ülemnõukogu Presiidium".

Juhataja

Kas Ülemnõukogu mõistab Jaan Lippmaa parandusettepanek sisu? Asendada sõnad "Ülemnõukogu Presiidium" sõnadega "Ülemnõukogu esimees". Vabandan, vastupidi! Asendada sõnad "Ülemnõukogu esimees" sõnadega "Ülemnõukogu Presiidium". On mõistetav? On mõistetav. Nüüd ma ei saa päris hästi aru, kas Toomas Korgil on protseduuriline ettepanek? Sisuline? Kas parandusettepanek? Toomas Kork, kas parandusettepanek?

T. Kork

Ma saan praegu aru, et kuna Jaan Lippmaa esines ja selline ettepanek tuli, siis tuleb teda võtta kui ettekandjat, kellele võib esitada küsimusi ja kelle ettekandele järgnevad ka sõnavõttud. Kas ma sain õigesti aru?

Juhataja

Jaa, Toomas Kork sai asjast täiesti õigesti aru. Töökorras me käsitlesime seda teemat ka Jaak Allikuga redaktsioonikomisjonist ja minu arust on ka tema seda meelt, et need põhjalikud muudatused eeldavad siiski uut otsuse projekti. Kas ma saan nii aru, Jaak Allik? Oli meil niisugune kõnelus, Jaak Allik?

J. Allik

Põhimõtteliselt jah. Tähendab, hr. Korgil on absoluutselt õigus. Kuna tegemist on hr. Lippmaa ettepanekuga, siis ta peab vastama küsimustele.

Juhataja

Ma siiski kooskõlastaksin selle seisukoha projekti autoritega. Kas juba nii laialdane reglemendi ja sealjuures ajutise töö- ja kodukorra muutmine nõuab praegu korrektsuse mõttes uut kirjalikku projekti või saab muudatused parandusettepanekutena võtta teie projekti? Teie olete autorid ning teil on õigus ja kohustus seda öelda.

J. Allik

Hr. Nugis! Kui ma siin saalis praegu kuulen hr. Lippmaa ettepaneku täiendamisest sellega, et laiendada infotunnis vastajate ringi Ülemnõukogu Presiidiumi või Ülemnõukogu juhatuse võrra, siis minu meelest läheme sellega välja praeguse projekti raamest.

Juhataja

Selge. Suur tänu! Selline on autorite õigus. Jaan Lippmaa! Ilmselt peaksime kokku leppima selles, millised parandusettepanekud võiksid minna selle projekti parandusettepanekute hulka ja millised eeldaksid uut projekti. Autorid eeldavad siiski seda, et nüüd lahtiseks jäänud parandusettepanekud ja juba eelnevalt kokkulepitud ettepanekud, mis käsitlevad tööaegu, tuleks koondada omaette projekti. Ja ma teengi Jaan Lippmaale ettepaneku tulla välja uue projektiga, kus oleksid kõik need sätted sees. Kas sobib nii? Sobib. Aitäh, Jaan Lippmaa! Sellisel juhul ei jätaks ma projekti enda kätte, see on väärtuslik dokument. Annaksin selle tagasi. Või võin siiski enda kätte jätta? Jaan Lippmaa! Mis ma teen sellega? Võib-olla on see vajalik dokument. Jätan enda kätte? Kolmandat korda olen sunnitud tõdema, et käesoleva otsuse projektiga tõstatatud probleemid tunduvad olevat Ülemnõukogu liikmetele mõistetavad, need käsitlevad kiireloomulisi küsimusi ja sellega seoses tehtavaid muudatusi. Ainult §-s 11 toodud tähtaeg teise lugemise kohta on siin eraldi punktina, see on kooskõlastatud autoritega ja seda on mõistnud kõik Ülemnõukogu liikmed. Kas see on nii? On nii. Sellisel juhtumil ma ütlen, et mul parandusettepanekuid rohkem ei ole ja panen otsuse projekti tervikuna hääletusele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 25. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise kohta"? Palun hääletada! Vaja on 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 63 rahvasaadikut, vastu 2, erapooletuid on 7. Otsus on vastu võetud. Reglement on muudetud. Kiireloomuliste küsimuste otsustamine muutub nüüdsest hetkest tunduvalt aeglasemaks.

Eesti Vabariigi maareformi seaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Vaatamata sellele, et meil on ametliku tööaja lõpuni jäänud kaunikesti vähe aega, jätkame siiski maareformi seaduse teist lugemist. Ja ma palun kõnetooli Kaido Kama!

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Oleme jõudnud sellel istungjärgul esimese päevakorrapunktini. Alates esmaspäevast on teil olnud võimalik tutvuda maareformi seaduse eelnõu uue redaktsiooniga, mis on nüüd koostatud pärast seda, kui Ülemnõukogu hääletas läbi selle seaduseelnõu esimesed 6 kõige olulisemat alternatiivi. Ja minul on järgmine ettepanek. Kuna meil on praegu aega jäänud väga vähe, ei teeks ma pikemat sissejuhatust ja läheksime kohe edasi alternatiivettepanekute hääletamisega. Kõigepealt hääletaksime läbi ülejäänud alternatiivvariandid, mille hulk siin eelnõus on tunduvalt vähenenud tänu sellele, et kuue hääletatud alternatiivettepaneku põhjal oli võimalik teha juba üldistusi ja asja konkretiseerida. Siis oleks otstarbekas veel kord lugemine katkestada ning tuleval nädalal maareformi seadus vastu võtta. Ja kui see ettepanek on vastuvõetav, siis hakkaksimegi praegu tekstis alternatiividega järjest edasi liikuma, kusjuures ma vahepeal nimetaksin ka veel mõned redaktsioonilised parandused, mis tuleks teha.

Esimene hääletus puudutab § 5, mis räägib õigustatud subjektide ringist ja selle võimalikust laiendamisest, võrreldes omandireformi aluste seadusega. Ülemnõukogule on esitatud kolm võimalikku varianti. Põhivariant ütleb, et lisaks omandireformi aluste seaduses märgitud isikutele on pärijad ka endiste omanike õed-vennad ja nende alanejad sugulased, juhul kui otseliini pärijaid ei ole. Teine variant, s.o. esimene alternatiiv, ütleb, et õed-vennad ja nende alanejad sugulased on pärijad selle seaduse tähenduses ainult sel juhul, kui nende omanduses on hooned õigusvastaselt võõrandatud maal. Ja kolmas variant näeb ette jätta täiendus üldse välja ja eeldab, et ka maa puhul oleks pärijate ring sama, mis see oli omandireformi aluste seaduses. Meie komisjon pooldab põhivarianti. Aga selleks, et hakata küsimust hääletama, oleks vajalik ja otstarbekas alustada hääletamist viimasest alternatiivist. See tähendab: kas maa puhul üldse pärijate ringi laiendada või mitte? Kui otsustatakse laiendamise kasuks, siis tuleks juba täpsustada, kas pärijate ring laieneks ainult hoonete olemasolu korral või tingimusteta.

Juhataja

Suur tänu! Kas Kaido Kamale on küsimusi? Ma oletan, et Ants Käärma on kaasettekandja. Kas on küsimusi Kaido Kamale? Ei ole. Selge. Praegu Kaido Kamale küsimusi ei ole. On küsimusi? Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Ma esitasin § 32 kohta oma ettepaneku. Tahaksin teada, mis ettepanekust on saanud, sest tavaliselt on esitatud koondtabelid arvestatud ja arvestamata ettepanekute kohta. Ma tuletaksin lühidalt meelde. See käis 32. paragrahvi 1. punkti 1. alajaotuse kohta. Tegin ettepaneku lisada riigi omandusse jäävatele ehitiste ja rajatiste all olevatele maadele ka ettevõtted. Tänan!

Juhataja

Kas see oli nüüd sõnavõtt?

K. Kama

Jaa, ma tean väga hästi seda hr. Jermoškini ettepanekut. Lisaks hr. Jermoškinile on meil veel ettepanek keskkonnakomisjonilt. Aga ma tahtsin neid käsitleda pärast seda, kui meil on alternatiivid läbi hääletatud.

Juhataja

Küsimus Jüri Reinsonilt.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma ei teagi, kuidas talitada. Ettekandja tegi ettepaneku esitada küsimusi pärast alternatiivide hääletamist, aga ma tahaksin ka vahepeal selgust saada.

K. Kama

Teeme nii, et läheme järjest edasi.

Juhataja

See on nii muidugi siis, kui rahvasaadikud sellega nõustuvad. Ettekandja on teinud ettepaneku, et me praegu käsitleksime § 5 ja esitaksime asjakohaseid küsimusi. Ja vastavalt

sellele, kuidas me edasi liigume, tulevad ka uued küsimused. Kui saadikud on nõus, siis võime nii talitada. On nõus. Aitäh, Kaido Kama! Nüüd palume kõnetooli Ants Käärma!

A. Käärma

Lugupeetud juhataja! Maaelukomisjon leidis, et me oleme piisavalt aega viitnud ja piisavalt tegelnud maareformi seaduse eelnõuga ning seepärast ma kaasettekannet ei teeks. Kui lubate, teen teatavaks komisjoni seisukoha iga alternatiivvariandi suhtes. Aitäh!

Juhataja

Kas on küsimusi Ants Käärmale? Ei ole. Suur tänu! Nüüd ma palun Kaido Kama tagasi kõnetooli ja siis hakkame kahekesi alternatiive hääletusele panema. Kaido Kama annab vajaduse korral oma abilistele märku, kuidas ta soovib oma tahteavaldust realiseerida.

K. Kama

Ma palun hr. juhatajal panna hääletusele § 5 teine ehk viimane variant, s.o. jätta 1. lõike 2. punktist välja teine lause. Otsustamine selle alternatiivi kasuks tähendab, et erinevalt omandireformi aluste seadusest pärijate ringi ei laiendata.

Juhataja

Kolleegid! Tegemist on minu meelest ülitähtsa otsustusega. Lembit Arro! Milles on probleem?

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Enne hääletamist oleks vaja ära kuulata komisjoni seisukohad.

Juhataja

Kuulame ära. Kas Vello Pohlal on sama ettepanek? On. Hääletusele paneme kõnesoleva variandi pärast seda, kui oleme kõik asjaolud selgeks teinud ja ära kuulanud maaelukomisjoni seisukoha. Kas nüüd on arusaadav? On arusaadav. Ants Käärma! Mida komisjon arvab?

A. Käärma

Lugupeetud juhataja! Komisjon ei poolda alternatiivi, vaid pooldab põhiteksti. Aitäh!

K. Kama

Ka meie komisjon pooldab põhiteksti. Palun küsige, kas keegi üldse nõuab hääletusele panekut!

Juhataja

Kohe küsin. Lugupeetud saadikud! Nagu te võisite veenduda, on juhtivkomisjon ja eelnõu autorid ühel meelel. Kas keegi nõuab selle alternatiivi hääletusele panekut? Ei nõua. Teine alternatiiv langeb ära. Läheme edasi.

K. Kama

Järelikult võime §-s 5 mõlemad alternatiivid maha kustutada ja jääb põhitekst, nagu see on 1. lõike 2. punktis. Järgmises, 6. paragrahvis ma palun teha ühe redaktsioonilise paranduse! Ma natuke selgitan selle olemust. Eelmisel korral panime Ülemnõukogus hääletusele, kas lugeda maa tagastamisest keeldumise piisavaks põhjuseks seda, kui tolele maale on välja antud ehituskrunt või muu tähtajata maakasutus. Ja Ülemnõukogu otsustas, et see ei ole piisav põhjus. Kõlas mitmeid häali, et selleks piiriks võiks olla väljaantud ehitusluba. Kui inimesele või asutusele on kehtestatud korras välja antud ehitusluba, siis see on piisav põhjus maa tagastamisest keeldumiseks. Ja väikese redaktsioonilise parandusena ma paluksin 3. lõikes lisada sõnadele "hoone või rajatisena käsitletakse käesolevas seaduses" ka sõnad "ehitusloa alusel alustatud ehitist, samuti käesoleva seaduse vastuvõtmise ajaks antud ehitusluba".

Juhataja

Kolleegid! Kas redaktsiooniline parandus on mõistetav? On mõistetav. Aktsepteeritud. Läheme edasi.

K. Kama

Järgmine alternatiiv, mida meil tuleb hääletada, on § 7 lg. 1, mis käsitleb linnamaade tagastamist. 1. lõike põhitekst ütleb, et maad ei tagastata, kui see on teise isiku käsutuses. Alternatiiv tähendab seda, et maa võidakse tagastada, kui kehtivad normatiivid võimaldavad teise isiku kasutuses olevast maast eraldada iseseisvat ehituskrunti või midagi muud selletaolist.

Kui Ülemnõukogu otsustab hääletada alternatiivi poolt, siis alternatiivi tekst lihtsalt lisandub sellele lausele, kusjuures ka alternatiivi tekstis on redaktsiooniline parandus. Alternatiiv tuleks sõnastada nii, et selles väidetakse: ning kehtivad normatiivaktid ei võimalda maa tükeldamist.

Meie komisjon pooldab alternatiivi, see tähendab, et kui praegu on teise isiku kasutuses piisavalt suur maaeraldus, mis võimaldab sealt lõigata endisele omanikule iseseisvat krunti, siis võiks seda ka teha. Kui hääletatakse alternatiivi vastu, siis on teise isiku kasutuses olev maa püha ja puutumatu ning seda ei tagastata mitte mingil juhul. Meie komisjon on alternatiivi poolt.

Juhataja

Mida arvab maaelukomisjon?

A. Käärma

Maaelukomisjon pooldab alternatiivi sissehääletamist sellisel teel, et ta tuleks pärast loomuliku jätkuna siia lause lõppu, siis on loogiline. Oleme selle poolt.

Juhataja

Kas see nõuab redaktsioonilist muudatust või on asi ainult lausekonstruktsioonis? Ei nõua midagi. Kas Priidu Priksi küsimus on Kaido Kamale? Palun, Priidu Priks!

P. Priks

Hr. Kama! Te kasutasite väljendit "piisavalt suur". Kuidas sellest aru saada?

K. Kama

See tähendab järgmist. Kui näiteks Tallinnas on ehituskruunt 2000 m² suurune, aga kehtivad normatiivid näevad ette 1000 m² suurusi krunte, siis jääb praegusele krundi kasutajale ainult 1000 m² ja endisele maaomanikule tagastatakse teine 1000 m².

Juhataja

Suur tänu! Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud juhataja! Mul on ettekandjale rohkem protseduuriline küsimus. Kes on see, kes peab võimalikuks ja vajalikuks ainult põhiteksti ilma alternatiivita, ning miks me peame hääletama? Ma sain aru, et kõik komisjonid on ühisel arvamusel.

K. Kama

Kui praegu keegi saadikutest ei nõua hääletamist, siis võetakse alternatiivettepanek teksti.

T. Kork

Kuidas see alternatiiv teksti üldse sattus?

K. Kama

See ei näita meie komisjoni suhtumist. Lauseehitust arvestades on seda nii olnud lihtsam esitada.

Juhataja

Autorid pakuvad saadikutele valikuvõimalusi otsustamiseks. Sealjuures on protseduuriliselt asi nii, et kui Ülemnõukogu alatine komisjon ja probleemkomisjon autorite näol on ühel meelel ning ükski saadik ei nõua hääletusele panekut, jääb see variant, mille suhtes on kokku lepitud. Kõik on selge. Enn Tupp.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Tahaksin mõningaid asju täpsustada. Küsimus puudutab linnas asuvat maad. Linnades ei saa ametlikult olla kruntide suurus üle 1500 m². Oleks väga suur patt lõigata sellest 1500-sest krundist veel midagi ära. Võib-olla saab ainult linna tagavaramaast midagi anda, kuid selle võib linn iga hetk tagasi võtta või ükskõik kellele välja anda. Nii et siin on midagi viltu. Tänan!

K. Kama

Meil ei ole siin kirjas konkreetseid ruutmeetreid, vaid on öeldud: "... ning kehtivad normatiivaktid ei võimalda maa tükeldamist." Linnades on ka praegu inimestel mitme tuhande ruutmeetri suurused krundid käes. Hr. Tupp! Võru linnas võib-olla selliseid ei ole, aga Eestis on teisigi linnu.

Juhataja

Tähendab, see seaduseelnõu ei sätesta praegu normatiivi, kui suur tükk peab käes olema. See lihtsalt täpsustab põhimõtte. Kas on veel küsimusi Kaido Kamale? Kolleegid! Tuletan teile veel kord meelde asjaolusid. Kaido Kama juhitud komisjon, kes on eelnõu autor, ning Ülemnõukogu alatine komisjon on alternatiivi suhtes ühel meelel. Kas keegi rahvasaadikutest

nõuab selle hääletusele panekut? Ei nõua. Alternatiiv jääb sisse. Kõik ilmselt mõistsid, mis jäi sisse. Aitäh! Läheme edasi.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 9. 1. lõike 2. punkt ütleb, et väljaspool linna või alevi piire ei tagastata maad suvilate, aiamajade ja muude ehitiste, sh. tootmishoonete juures käesoleva seaduse vastuvõtmise ajal kehtiva tähtajata maakasutuse piirides, kuid mitte rohkem, kui 1 ha ulatuses. Alternatiiv on see, et jätta välja sõnad "kuid mitte rohkem kui ühe hektari ulatuses". See tähendaks, et kui praegu on suvila või muu hoone juures poolteisehektariline maaeraldus, siis kogu see poolteist hektarit ei kuuluks tagastamisele. Meie komisjon on alternatiivi vastu ja põhiteksti poolt, s.t. et tagastamisele ei kuuluks praegu kehtiv maaeraldus juhul, kui see on alla 1 ha suur. Kui maad aga on üle 1 ha, siis jääb seda suvila või muu hoone ümber ainult 1 ha ulatuses.

Juhataja

Suur tänu! Küsimus Pavel Jermoškinilt.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Just selle paragrahvi osas tekkis mul väga tõsine ja eluliselt tähtis küsimus. Asi on selles, et praegu on meil Eesti Vabariigis küllalt palju aianduskooperatiive. Igaüks neist on omaette juriidiline isik, vaatamata sellele, et sinna võib kuuluda sadakond liiget. Kas teile ei tundu, et selliselt võidakse maa peale ühe hektari kooperatiividelt ära võtta, s.t. 60 või 70 inimese peale jääb ainult üks hektar maad? Palun seda selgitada! Suur tänu!

K. Kama

Hr. Jermoškin! § 9 pealkiri ütleb, et räägitakse juhtudest, kus need hooned on füüsilise isiku omanduses. See tähendab, et nendel kooperatiividel on ka mingisugune iga hoone juurde kuuluv maaeraldus, tavaliselt umbes 1500 m² või midagi taolist. Need maaeraldused jäävad kõik alles.

Juhataja

Suur tänu! Maaelukomisjoni seisukoht?

A. Käärma

Komisjon toetab põhiteksti ja on alternatiivi vastu.

Juhataja

See arvamus langeb kokku autorite omaga. Kas keegi nõuab küsimuse hääletusele panekut? Ei nõua. Jääb põhitekst. Läheme edasi.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 10, mis räägib juhust, kui hoone on väljaspool linna või alevi piire juriidilise isiku, kaasa arvatud riik, omanduses. Ja siin on välja pakutud kolm võimalust. Esimene võimalus, mis on tekstis, on selline, et see maa tagastatakse ainult juhul, kui praegune juriidilisest isikust hooneomanik ja maaomanik jõuavad omavahel kokkuleppele. Peab olema kahepoolne kokkulepe, ükskõik kas siis tegemist on maa rentimisega hooneomanikule, hoone rentimisega maaomanikule või hoonete üürimisega maaomanikule. Esimene väljapakutud alternatiiv seab tingimuse: "... kui õigustatud subjekt ei ole nõus maad rendile andma või maal asuvaid ehitisi ostma või rendile võtma." See tähendab, et esimene alternatiiv jätkaks kogu otsustusõiguse endisele maaomanikule. Ta otsustab, kas anda maa rendile, võtta hooned rendile või osta need ja see ei sõltu hoonete omanikust juriidilise isiku tahtest. Teine alternatiiv ehk kolmas variant on selline, et nende juriidiliste isikute hoonete alust ja teenindamiseks vajalikku maad ei tagastata üldse. Meie komisjon pooldab esimest alternatiivi, aga kui siin hakatakse küsimust hääletama, siis peaks hääletamist alustama viimasest alternatiivist, tähendab, otsustama kõigepealt, kas maad üldse tagastada või mitte. Jaatava otsustuse puhul saame juba edasi küsida, kas teha seda teatud tingimustel või mitte.

Juhataja

Suur tänu! Küsimusi Kaido Kamale ei ole. Milline on maaelukomisjoni seisukoht? Ants Käärma.

A. Käärma

Maaelukomisjon pooldab samuti esimest alternatiivi selles redaktsioonis, mille hr. Kama praegu esitas. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Aitäh! Mina avaldan ainult isiklikku arvamust, see ei ole komisjoni arvamus. Ja pooldan teist alternatiivi. See tähendab, et hooneid, nende alust pinda ja nende teenindamiseks vajalikku maad vaadeldakse ühtse tervikvarana, mis peaks liikuma tervikuna igasuguses tsiviilkäibes.

Juhataja

Üks hetk, kolleegid, ajame asju ikka nii, kuidas meie arutelu kord ette näeb. Me saame praegu ettekandjale ja kaasettekandjale esitada täpsustavaid küsimusi, kuid mitte rohkem. Ka arvamusi ei ole rohkem vaja avaldada. Juhan Telgmaal võib olla oma saadikuarvamus, komisjoni arvamus on meil teada. Kas on küsimusi Kaido Kamale ja Ants Käärmale? Küsimusi ei ole. Kaido Kama juhitud komisjoni ja maaelukomisjoni arvamused langevad kokku. Kas Aavo Mölder tahab midagi küsida? Küsida võib. Palun, Aavo Mölder!

A. Mölder

Ma küsiksin niiviisi. Kas komisjonil on kindel arvamus tervikvara vajalikkuse kohta?

K. Kama

Paluks täpsemalt!

A. Mölder

Kas komisjonil on kindel arvamus tervikvara vajalikkuse kohta või ei ole?

K. Kama

Tervikvara kui sellise mõistet seaduseelnõu teksti sisse toodud ei ole. Me võiksime selle mõiste üle siin pikalt vaielda, aga küsimus ei ole komisjoni arvamuses tervikvara kohta, vaid ikkagi nendes erinevates variantides. Ma võin neid variante pikalt lahti seletada, mida need tähendavad, mis ühel või teisel juhul kaasneb.

Juhataja

Aavo Mölder võib saata kirjaliku küsimuse. Ivar Raig.

I. Raig

Hr. Kama! Kas teie komisjonis on kaalutud võimalust lisada esimesele alternatiivile mõte, et selline õigus antakse endistele omanikele mitte ainult maa, vaid ka hoonete suhtes? Mis te

arvate sellest, et õigustatud subjektil on õigus mitte nõustuda maa ja hoonete rendile andmisega?

K. Kama

§ 10 räägib juhust, kui endise omaniku maal on teise isiku, juriidilise isiku hooned. Me ei räägi praegu üldse juriidilise isiku hoonetest.

Juhataja

Suur tänu! Selge. Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Kas juriidilise isiku hoonete või rajatiste aluse ning nende teenindamiseks vajaliku maa all võib mõista ka näiteks sovhoosikontorile ja selle kontori teenindamiseks vajalikku kogupindala?

K. Kama

Meie komisjon seda niimoodi ei mõista ja 2. lõige ütleb, et hoone või rajatise teenindamiseks vajaliku maa määrab kindlaks kohaliku omavalitsuse organ koos Maa-ametiga. Tähendab, meil ei ole mingeid absoluutseid kriteeriume, mille järgi praegu määrata kindlaks hoone juurde kuuluva maa suurust.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. Kama! Selle punkti puhul vist ei olnud nii suurt probleemi. Mul oleks ettepanek, et seda siin toetaksid ka komisjonis toimunud hääletamise tulemused, sest nii mõnigi kord on komisjonis olnud ainult ühehäälnene enamus.

K. Kama

Meie komisjon toetab esimest alternatiivi häältega 6 : 3.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas ma saan õieti aru, kui ma põhiteksti ja esimest alternatiivi võrreldes ütlen, et neil ei ole absoluutselt mingit muud vahet kui see, et põhitekst võimaldab ka omanikul ja juriidilisel isikul kokku leppida, alternatiiv aga paneb asjad paika üheselt?

K. Kama

Ka alternatiiv ei välista kokkulepet, kuid alternatiiv paneb asja paika kokkuleppesest hoolimata. Ka siis, kui kokkuleppeni ei jõuta, on maaomanikul ikkagi õigus anda maa rendile, võtta hooned rendile või need osta. Kui ta ühtegi kolmest võimalusest ei kasuta, siis maad ei tagastata. Aga hoone omaniku käest ei pruugi üldse midagi küsida. Põhitekst räägib kahepoolsest kokkuleppesest.

Juhataja

Suur tänu! Ahti Kõo.

A. Kõo

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Mul on küsimus § 10 1. lõike kohta, mida vaatleksin koos § 9 1. lõike 2. punktiga. Nagu ma olen aru saanud, käsitleb § 10 maa tagastamist siis, kui on tegemist juriidilise isikuga. § 9 1. lõike 2. punktis räägitakse suvilatest ja aiamajadest. Teatavasti kuuluvad meil praegu kõik suvilad ja aiamajad peale mõnede eriti privilegeeritud isikute omade kooperatiividele, mis on juriidilised isikud. Mul kerkib nüüd küsimus: kumba paragrahvi rakendatakse sel juhul, kui on tegemist niimoodi füüsiliste isikute poolt moodustatud juriidilise isikuga? Kellele siis kuuluvad need hooned?

K. Kama

Kui hoone omanik on juriidiline isik, siis tuleb kahtlemata rakendada 10. paragrahvi.

Juhataja

Suur tänu! Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas teie arvates võiks täiendada alternatiivi veel nõnda, et lisada sõnad "välja arvatud elamutealune ja elamute juurde kuuluv maa"? Kui

niisugusel juriidilisel isikul nagu majand on näiteks 10 ridaelamut, mis asuvad maal, mida mees võib ära osta, siis ta teebki seda, sest need maksavad praegu veel väga vähe. Rahamehele pole 10 maja mingi probleem. Kuid see paneb sealsed elanikud väga keerulisse olukorda.

K. Kama

Hr. Arro küsib minu isiklikku arvamust. Võin vastata, et mina isiklikult ei ole esimese alternatiivi poolt, mida toetab komisjon. See oli Maa-ameti ettepanek ja seda asus meie komisjon toetama eilsel koosolekul. Ka mina leian, et praegu kolhoosi omanduses olevad elamud on omaette juriidiline probleem, aga ma ei ole volitatud seda teksti üksi muutma.

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Küsimustega jätkame kuni kella 18.15-ni, siis annan edasi mõned teated.
Peet Kask.

P. Kask

Lugupeetud hr. Kama! Aeg on hiline ja mul on raskusi arusaamisega, mis siis saab, kui esimene alternatiiv käiku läheb. Kus on väljapääs, kui näiteks juriidilisele isikule kuuluv hoone on ehitatud maale, mida endine omanik tahab tagasi saada ja on nõus rendile andma, aga määrab nii kõrge rendi, et juriidiline isik on kimbatuses?

K. Kama

Selle kohta on tagapool § 18 "Piirangud tagastatud või asendatud maa kasutamisel". Riik piirab renti selle ülemmääraga. Küsimus on selles, kas me anname praegu kindla piirsuuruse või jätame selle valitsuse kehtestada.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Ma lihtsalt täpsustaksin: ka hoonete omanikul on õigus määrata hinda, mis teise poole võiks kimbatusse panna. Ja veel. Maaelukomisjoni liikmed olid nõus esimese alternatiiviga tingimusel, et elamud jäetaks mängust välja.

K. Kama

Minu kätte ei ole konkreetset parandust tulnud.

Juhataja

Suur tänu! Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Mul on ettepanek teha selles küsimuses hääletamine siis, kui me jätkame. Siin on praegu päris mitu asja, mis ei ole selged.

Juhataja

Kuulame siis ära ka Ahti Kõo teise küsimuse.

A. Kõo

Ma tänan väga. Minu küsimus on õieti eelmise küsimuse täpsustus. Hr. Kama! Kas teie seisukoht tähendab seda, et sel juhul, kui suvila kuulub üksikule füüsilisele isikule, rakendub tema suhtes teistsugune režiim, kui § 10 kehtestab suvilakooperatiivi kohta, ja kas te peate seda päris õigeks?

K. Kama

Ütlesin, et ma isiklikult ei poolda esimest alternatiivi. Ma ütlen veel kord: kui omanik on juriidiline isik, näiteks kas või suvilakooperatiiv, siis rakendub kahtlemata § 10.

Juhataja

Suur tänu, Kaido Kama! Kas ettepanek selle kohta, et otsustame põhiteksti ja alternatiivi saatuse homme, sobib? Sobib. Suur tänu, kolleegid!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

51. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

10. oktoober 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 51. istungjärgu viimast tööpäeva. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 81 rahvasaadikut, puudub 23. Lugupeetud kolleegid! Vastavalt meie reglemendile on mulle eelnevalt teatatud, et valitsus soovib üle anda normaalprotseduuri alusel mõned seadusandlikud aktid. Ja ma palun kõnetooli pr. Krista Kilveti!

K. Kilvet

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Esitan Ülemnõukogu menetlusse Eesti Vabariigi pensioniseaduse pakutavad parandused. Need parandused või muudatused on tingitud pensionide ümberarvutamisel töötasu kasvu indeksi kasutuselevõtmisest ja selles küsimuses on ettekandja Eesti Vabariigi sotsiaalhooldusminister Siiri Oviir. Eesti Vabariigi Valitsus vaatas selle küsimuse läbi oma 30. septembri istungil. See on praeguseks kõik. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Mind on hoiatatud, et täna tuleb valitsuselt ka ettepanek ühe kiireloomulise küsimuse kohta. Ja vastavalt uuele reglemendile ma palun kõnetooli Eesti Vabariigi peaministri hr. Edgar Savisaare!

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Tere hommikust! Me esitasime esmaspäeval otsuse projekti. Ja valitsus on hea meelega valmis esitama ülevaate valitsuse 3 x 3 programmi teise etapi (oktoober–detsember) kohta, kui Ülemnõukogu seda vajalikuks peab. Ülevaate esitame analoogiliselt sellele, nagu seda tegime 3 x 3 programmi esimese etapi puhul. Ma rõhutan veel kord, et see ei ole seaduseelnõu, vaid on informatsioon. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Eile võtsite te vastu otsuse reglemendi muutmise kohta. Võtke see endale ette. Pean selle saatma kas ühele alatisele komisjonile või tegema ettepaneku iseseisva, sellele probleemile vastava komisjoni moodustamiseks. Kas nii? Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja! Hr. Rõuk teeb ettepaneku võtta sellesse reglemendiparandusse ka fraas, et Ülemnõukogu juhataja vastava ettepaneku tegemisel kuulata ära ettepaneku, seaduseelnõu või otsuse projekti esitaja arvamus selle kohta, millisele komisjonile dokument saata või kas tema ise seda vajalikuks peab. Ja seda arvestades võtab siis Ülemnõukogu vastu otsuse. Võib-olla hr. peaminister teeb ka ettepaneku, milline komisjon peaks ülevaadet arutama. Või on vaja moodustada hoopis uus komisjon? Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Küsime hr. peaministri käest, milline võiks olla tema soov komisjoni suhtes. Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud rahvasaadik hr. Allik! Küsimus on kompleksne ja hõlmab korraga kõiki põhilisi riikluse taastamise valdkondi. Seetõttu mul ei ole siin eelistusi. Veelgi enam, ma tahan öelda, et valitsus eriti ei taotle selle küsimuse võtmist pika protseduuri kaudu Ülemnõukogusse. Ma rõhutaksin veel kord: kui Ülemnõukogu peab vajalikuks, siis valitsus on heameelega nõus sellest ette kandma. Kui seda vajalikuks ei peeta, siis loomulikult võtame ülevaate kohe tagasi. Teiseks tahan öelda, et see esitati Ülemnõukogule ja oli meil plaanis esitada teile ärakuulamiseks enne vastava reglemendiparanduse vastuvõtmist. Praegu muidugi on olukord muutunud.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Kas pakume ise ühe komisjoni, moodustame ühe komisjoni? Kolleegid! Mul on raske kuvari pealt eraldada, kes teeb ettepaneku päevakorraküsimuses ja kes soovib täna kasutada vaba mikrofoni informatsiooniks. Peet Kask.

P. Kask

Tänan! Mul on märkus töökorra kohta. Kui ei ole esitatud otsuse projekti, kui tegemist on lihtsalt informatsiooni jagamisega, siis minu meelest on eelnõu arutamine komisjonis täiesti mõttetu ja juhtivkomisjoni määramine on ka mõttetu.

Juhataja

Peet Kask! Mida heidate ette minule? Millise reglemendi paragrahvi vastu olen eksinud?

P. Kask

Te ei ole paragrahvi vastu eksinud, tegemist on reglementeerimata protseduuriga. See on täiesti meelevaldne, kuidas seda asja teha ja millist komisjoni kaasata. Tänan!

Juhataja

Ma pean nõu Ülemnõukoguga. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Kui ma eile tegin selle reglemenditäienduse, siis pidasin iseenesestmõistetavaks, et kiireloomulise küsimuse tarvis kiireloomulise ettepaneku tegija esitab eelnevalt omapoolse versiooni juhtivkomisjonist või kooskõlastuskomisjonist, kusjuures iseenesestmõistetavaks pidasin ka seda, et varakult võetakse kontakti ja töö tehakse ära ning kui küsimust hakatakse arutama saalis, on juba olemas komisjoni arvamus. Muidugi on sisse programmeeritud võimalus, et juhatus võib seda protestida. Kuid ma arvan, et käitume džentelmenlikult. Juba esmaspäeval oli teinud valitsus ettepaneku informatsiooni esitamiseks. Meie eilset reglemendiparandust ei saanud ta teada. Ma arvan, et praegu oleks džentelmenlik käitumine, kui proovime asjaga siin saalis hakkama saada. Pole mõtet saata peaministrit kolme- või kahetunnilist informatsiooni esitama kuhugi komisjoni, et teda siis saali lubada.

Juhataja

Ma muidugi tänan õpetuste ja moraali eest! Kuid milline ettepanek on komisjoni kohta?

I. Fjuk

Teen ettepaneku komisjoni mitte moodustada ja arutada küsimust Ülemnõukogu täiskogus.

Juhataja

Mis reglemendikomisjon selle kohta ütleb? Marju Lauristin.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Kuna hr. peaminister juba ütles, et tema ettekanne on kompleksne ja puudutab kõikide komisjonide töömaid, on mul ettepanek teha 5-minutiline vaheaeg, võtta kokku kõikide komisjonide esimehed ja nemad moodustaksid töörühma, kes annaks soovitusi.

Juhataja

Suur tänu! Heino Kostabi.

H. Kostabi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud peaminister! Lugupeetud kolleegid! Me oleme tõesti ajahädas. Kas on mõtet informatsiooniga aega raisata? Selle võiks meile esitada kirjalikult ja olekski asi lahendatud. Aitäh!

Juhataja

Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan ka, et see on väga tähtis informatsioon, mida kuulmise järgi on raske jälgida. Enne kui me seda küsimust arutama hakkame, peaks meil käes olema mitte ainult mingi dokument, mis kinnitab, et Ülemnõukogu võtab informatsiooni teadmiseks, vaid ka kokkuvõtlik ülevaade meie valitsuse esimehe eelseisvast kõnest. Seepärast teen ettepaneku täna seda küsimust mitte arutada ning soovitada valitsusel esitada vähemalt härra Savisaare kõne teesid järgmiseks nädalaks ja siis see päevakorda võtta. Tänan!

Juhataja

Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Ainult kaks momenti. Ma tahaksin tsiteerida Jaak Jõerüüti, keda ma väga austan ja kes esmaspäeval ütles, et kõik see, mis puudutab meie riikluse, meie riigi staatuse tugevdamist, on ülikiire. Ja te aktsepteerisite teda kõhklematult. Mind üllatab praegune täiesti vastupidine suhtumine. Teiseks, ma tahaksin teie tähelepanu juhtida sellele, et tegu on kolme kuu programmiga, mille täitmine reaalselt on alanud. Kõik need edasilükkamise ja venitamise ettepanekud viivad nii kaugemale, et me hakkame programmi arutama siis, kui esimene kolmandik sellest kolmest kuust on juba möödas. Ja kolmas moment. Ülemnõukogu ilmselt ei pruugi kahelda selles, et valitsus valmistab ette ka kirjaliku variandi ja avaldab selle. Aga just eelnevalt me tahtsime teiega nõu pidada, kui Ülemnõukogu peab seda vajalikuks. Tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Reglemendiparanduse võtsime eile vastu selleks, et oma tööd kiirendada. See oli ainuke eesmärk, mitte see, et midagi takistada. Praegu läheks protseduur käima selliselt nagu paar nädalat tagasi: valitsusjuht peaks meile umbes paaritunnise ettekande, siis esitaksime talle umbes kaks või kolm tundi küsimusi, korraldaksime pressikonverentsi ja võtaksime lõpuks suulise ettekande põhjal vastu kolmerealise otsuse, mis meile on esitatud. Mingiks aruteluks kogu seda asja pidada ei saa. Homme hommikul aga hakkaksime ajalehtedest lugema valitsusjuhi kõnet. See on täpselt nii nagu eelmisel korral. Loogiline protseduur oleks vastupidine, see, mida pakkusid proua Lauristin ja härra Kois. Kõigepealt esitatakse ettekanne kirjalikult, Ülemnõukogu komisjonid moodustaksid ühiskomisjoni, kes suudaks selle ettekande läbi töötada, esitaksid oma arvamused ning pärast seda tuleks asi täiskogu ette. Me saaksime võtta informatsiooni mitte ainult teadmiseks, vaid ka valitsust milleski abistada, suunata, toetada jne. Aitäh!

Juhataja

Lepime siis nii kokku, et kuulame ära veel nende rahvasaadikute arvamuse, kes on registreerinud ennast kuvaril sõnavõtjatena, ja siis ma kuulutan vaheaja. Ivar Raig.

I. Raig

Ma tänan! Mul on ettepanek panna hääletusele valitsuse ettekande päevakorda võtmine meie varasema reglemendi alusel, sest taotlus tehti selleks tõepoolest esmaspäeval. Kuna uus reglement hakkas kehtima eile, võiksime erandi teha. Vana reglemendi järgi ei oleks vaja teha ka vaheaega. Niisiis teen ettepaneku panna hääletusele päevakorra täiendamine ja piirata ettekande ja arutelu aega näiteks poolteise või kahe tunniga. Aitäh!

Juhataja

Kehtiva korra järgi nõuab see kvalifitseeritud häälteenamust, kui Ülemnõukogu seda aktsepteerib. Me paneme ettepaneku hääletusele. Aleksandr Gussev! Kas tahate midagi öelda selles küsimuses? Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud peaminister! Minu meelest oleme liialt lobisema hakanud. Vabariigi valitsus tahab ette kanda juba käimasoleva protsessi käigust, millesse meil pole mingit vajadust sekkuda. Saadikud peaksid olema kursis ainult sellega, mida valitsus kavatseb, ja vaid äärmisel juhul tegema mingeid ettepanekuid. Seepärast arvan, et seda küsimust pole vaja arutada, valitsusele peab andma võimaluse asjast ette kanda ja mingeid komisjone ei ole vaja luua. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Rahvasaadik Gussevil oli selline arvamus. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Toetan Marju Lauristini ettepanekut moodustada komisjon, kes vaatab otsuse projekti läbi. Kuulame 5-minutilise vaheaja järel ära Savisaare ettekande, kusjuures pärast võivad ju rahvasaadikud teha ettekande põhjal valitsusele ettepanekuid. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Lembit Arro! Meid on juba kolm. Mina ühinen selle ettepanekuga. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Me oleme raskes olukorras. Ühelt poolt peaks nagu reglementi täitma, aga teisest küljest ei tasuks teha sääsest elevanti. Ma ei tahaks teha nii

ebapopulaarset ettepanekut, et koguneda homme ja kuulata peaminister ära selles küsimuses, kuid ma teen ettepaneku koguneda esmaspäeval kell 12 ja anda peaministrile võimalus esineda. Loomulikult ei kannata kiireloomuliste asjade ajamine oodata, riik vajab organiseerimist ja Ülemnõukogu vajab valitsuselt informatsiooni, selles ei ole mingit kahtlust, kuid ma arvan, et tänast päeva, kus meil on pooleliolevad küsimused, kus me ei ole käesoleva nädala tööplaanist suurt midagi saanud täita, ei maksaks selle küsimuse peale aega kulutada. Pealegi on meil nüüd tõesti olemas reglement. Minu ettepanek on koguneda esmaspäeval kell 12 härra peaministri ettekannet kuulama ja talle küsimusi esitama. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Viimasena enne vaheaega saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Vabandan, et ma nii mitu korda esinen! Loomulikult aktsepteerin ma Ülemnõukogu mis tahes otsust. Ainult ma tahaksin teie tähelepanu juhtida järgmisele asjaolule. Nagu ma aru saan, ei ole praeguse reglemendi järgi võimalik ei Ülemnõukogu esimehel ega valitsuse esimehel esineda informatsiooniga mitte üheski aktuaalses küsimuses kohe parlamendi ees. Ma ei tahaks seda päris otstarbekaks pidada. Nii teil kui meil on vaja informatsiooni ja minu meelest on parlamendist pigem tulnud selliseid etteheiteid, et asjadest informeeritakse liiga vähe. Midagi ei ole teha. Käesoleval juhul on ka see otsuse projekt puhtformaalne, kuna hr. Nugis esmaspäeval ütles, et muidu ta ei ole nõus seda ette võtma, kuna reglement nii nõuab. Me tegime selle otsuse projekti, aga tegemist on ikkagi ainult informatsiooniga, milleks minu arvates nii Ülemnõukogu esimehel kui valitsuse esimehel peaks olema õigus, kui te seda muidugi aktsepteerite. Ma ei kahtle, et ka sellistel juhtudel on vaja teha üldine hääletamine. Tähendab, kas antud juhul reglement ei ole siiski liiga jäik?

Juhataja

Enne vaheaja kuulutamist ütlen südame pealt ära kaks asja. Isiklikult olen väga huvitatud sellest informatsioonist ja teil ei tasu kahtlustada, nagu oleks reglemendis tehtud muudatuste autor Ülo Nugis. Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kolleegid! Istungjärg jätkub. Minu poolt mõned selgitused. Palun võtke ette reglemendi muudatus ja peame nõu! Ma räägin mina-vormis, lootes, et te ei võta seda lausa suurusehullustusena. Teen ettepaneku, et see komisjon käesoleva küsimuse arutamiseks oleks juhatus. Juhatus võttis komisjoni rolli enda peale ja teeb selles rollis ettepaneku arutada küsimust täna, kui Ülemnõukogu on valmis päevakorda täiendada. Arvestades seda eripärast olukorda, teeb komisjon teile ettepaneku mõningateks mööndusteks. Me leiame, et ei oleks vaja esitada kirjalikult kõikidele Ülemnõukogu liikmetele komisjoni seisukohta. Kui me selle kirjalikult esitaksime, kõlaks see nii: palume täna täiendada istungjärgu päevakorda. Millised on protestid? Ei ole proteste. Kui Ülemnõukogu oleks valmis päevakorda täiendada, teeb komisjon ettepaneku, et me kuulaksime ära informatsiooni täna, kohe pärast päevakorra muudatust, kuid see peaks olema ajaliselt reglementeeritud. Informatsioon lõpeks täpselt kell 12. Siia sisse peab mahtuma nii ettekanne kui ka küsimustele vastamine. Sellega ei ole see protsess veel ammendatud, see jätkub järgnevatel perioodidel, võib-olla ka järgmisel nädalal. Ning valitsus annab nõuetekohaselt meile kõik kirjalikud materjalid, et me saaksime aktiivselt osaleda selles protsessis. Nii on kokku lepitud. Ei ole proteste? Võib jätkata. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra eesistuja! Tehtud ettepanek on täiesti reglemendipärane, kuid me peame siiski läbi viima hääletuse. Nii saaksime teada, kas Ülemnõukogu nõustub sellega, et juhatus ongi see komisjon.

Juhataja

Just nimelt. Seda ma ei oleks unustanud. Kas on veel proteste, ettepanekuid? Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Selle ootamatult tekkinud konflikti puhul tahaksin väljendada oma suurt hämmastust ja sügavat sisemist solvumist, et minu kui Ülemnõukogu liikme nähes toimub meie täiskogu ees selline väga piinlik lugu. Asi on selles, et vist mitte ühelgi maal ei tehta valitsusjuhi või presidendiga niisugust tsirkust, kui ta parlamendis esineda tahab. Minul, härra juhataja, on teile selline märkus. Viimasel ajal olen märganud – ja see paistab välja ka sellest väikesest intsidendist –, et te kasutate juhataja tooli üha rohkem parteipoliitiliste asjade ajamiseks. Mina kui parlamendi liige teen teile isiklikult selle märkuse ja ma ei tahaks, et need asjad süveneksid. Tänan!

Juhataja

Kolleegid! Vello Pohla avaldus on väga tõsine. Ma arvan, et seekord me sellest tähelepanuta mööda ei lähe. See ei ole esimene kord. Kuulame kõigepealt ära Ülemnõukogu seisukoha päevakorra täiendamise suhtes ja siis tuleme minu personaalküsimuse juurde. Kõik on veendunud Vello Pohla lojaalsuses valitsusele ja peaministrile. Kuid minu personaalküsimus vajab hääletamist ja ilmselt tõstatan selle küsimuse teie ees. Olen valmis seda tegema kas või lihthäälteenamusega. Kas me võime minna päevakorra täiendamise juurde? Kuulame ära Ivar Raigi ja Tiit Made.

I. Raig

Austatud härra spiiker! Rahvasaadikud! Ma tegin ettepaneku nii kirjalikult kui ka suuliselt. Kõigepealt ma palusin panna ettepaneku hääletamisele. Miks seda pole tehtud? Tänan!

Juhataja

Ivar Raig! See ettepanek ei ole reglemendipärane. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Mul on ettepanek mitte arutada täna päevakorravälise küsimusena Ülo Nugise personaalküsimust. Sellel ei ole mingit mõtet. Mul on teine, sisuline ettepanek. Tuleks otsustada, kui palju me küsimusteks anname aega pärast seda, kui peaminister on oma sõnavõtu lõpetanud, sest praegu on juba 10 minutit üheteistkümnest puudu ja me ei mahu nendesse ajapiiridesse, milles me juhatuses kokku leppisime. Aitäh!

Juhataja

Ma tänan, kuid ma palun siiski mõelda minu ettepaneku üle! Praegu on selleks soodus juhus. Kas läheme päevakorra juurde? Kohaloleku kontroll. Kohal on 77 rahvasaadikut, puudub 27.

E. Savisaare informatsioon parlamendile

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda

ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb valitsuse esimehe informatsiooni parlamendile? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 67 rahvasaadikut, vastu 5, erapooletuid on 3. Päevakorda on täiendatud.

Palun kõnetooli Edgar Savisaare!

E. Savisaar

Austatud kolleegid! Lugupeetud spiiker! Kolme nädala programm on kasvanud üle kolme kuu programmiks. Iseseisvunud Eesti riigi esimesteks nädalateks kavandatud ülesanded on põhiliselt täidetud või siis transformeerunud lähikuude ülesanneteks.

Poliitiline joon, mille me esitasime kuu aega tagasi, osutus õigeks. Me ei lasknud mööda seda kolme nädalat, seda magusat poliitilist kevadet, millal oli kõige õigem aeg tegutseda. Enam-vähem nägime ette, milleks me oleme suutelised ja mida meil oli tingimata vaja. Meie peamine idee oli jõuda iseseisvuse lähtetingimusteni, aga tegelikult me jõudsime iseseisvuseni. Iseseisvunud Eesti Vabariiki on tunnustanud ligi sada riiki, sealhulgas Nõukogude Liit ja Venemaa. Ja nagu ütles mõni päev tagasi välisminister Meri, on Eestit tunnustanud isegi rohkem riike kui Soome Vabariiki. Eesti on saanud selliste prominentsete rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks, nagu seda on ÜRO, Rahvusvaheline Olümpiakomitee jt. Loodud on Nõukogude Liiduga sõlmitavate ajutiste kokkulepete süsteem, mis võimaldab riikluse üles ehitada stabiilsetes tingimustes.

Uude paradigmasse oleme jõudnud majandussuhetes Läänega. Kui me eelnenud perioodil olime saanud erineva tasemega finantsorganisatsioonidelt ainult kõikvõimalikke lubadusi asja uurida, siis nüüd oleme saavutanud kokkuleppe praktiliseks koostööks ja siin on põhimõtteline vahe. Tallinna VI konsultatsioonidel leppisime põhimõtteliselt kokku ka 1992. aastal ida suunas tehtava majanduskoostöö suhtes.

Kokku võttes võib nentida, et kolme nädalaga on Eesti iseseisvusprotsess muutunud pöördumatuks.

Eesti Vabariigi ülesehitamise teisel etapil, kolme kuu programmi raames, näeb valitsus ette Eesti omariiklust garanteerivate rahvusvaheliste lepingute süsteemi loomise ning Eesti Vabariigi Valitsuse poolt N. Liidu ja Venemaa vastavate institutsioonidega sõlmitud ajutiste kokkulepete transformeerimise Eesti Vabariigi ja N. Liidu (ja/või Venemaa) vahelisi suhteid pikaajaliselt reguleerivateks riiklikeks lepinguteks. Seda nii poliitilises, sõjalis-strateegilises kui ka majanduslikus huvifääris.

Rääkides järgnevalt kolme kuu programmi põhimõtetest, on selge, et ma jõuan teie ees suurema osa küsimusi ainult markeerida. Teen seda just nende küsimuste suhtes, mis ilmselt ei tekita probleeme, ja püüan rohkem keskenduda mõningatele sõlmprobleemidele.

Kolme kuu programmi põhieesmärgiks on valitsus seadnud riikluse kindlustamise seisukohalt niisuguste riigi tunnuste olemasolu saavutamise nagu realselt toimiv riigivõimustruktuur, kontroll territooriumi üle ja kodanikkonna määratletus.

Need riikluse tunnused fikseerivad Eesti Vabariigi nii *de jure* kui ka *de facto*. Neist kas või ühe puudumine võib aga tõepoolest meid viia protektoraadistumisele või siis palestiinastumisele.

Kontrolli saavutamine oma territooriumi üle seisneb Venemaa ja N. Liiduga peetavate läbirääkimiste tulemusena Eesti Vabariigi riigipiiri fikseerimises ning N. Liidu armee väljaviimist reguleeriva riikidevahelise lepingu sõlmimises.

Edasi. Fikseerimaks Eesti Vabariigi kodanikkonda, peame õigeks kõnealusel perioodil vastu võtta kodakondsusseadus, millega peaks kaasnema ka vähemusrahvuste poliitilis-kultuurilisi ja majanduslikke õigusi tagavate seadusandlike aktide vastuvõtmine.

Riikliku ülesehituse valdkonnas peab valitsus vajalikuks 1991. aastal jõuda lõpule kõigi iseseisva riigi funktsioneerimiseks hädavajalike riigivõimustruktuuride loomisega. Jätkub valitsus- ja omavalitsusreform. Uue põhiseaduse vastuvõtmisega, mis küll ajaliselt nihkub ilmselt järgmisesse aastasse, fikseeritakse riigikord. Eestis kas säilib parlamentaarne või tuleb presidentaalne vabariik. Demokraatliku riigivõimu garandina soodustab valitsus sel perioodil igati mitmeparteilise ühiskonnastruktuuri väljaarendamist. Me leiame, et sellega tugevnevad jõud, kes suudavad poliitiliselt tagada majanduslikke ja sotsiaalseid reforme ühiskonnas.

Eelmainitud kolmele eesmärgile lisandub nii-öelda läbivana omandireform, kui lähiaastate majandusreformi üks lähtekohti. Seni oli seda varjutanud riiklik iseseisvusliikumine kui senine peaesmärk, nüüd tõusevad omandireformi küsimused selgelt esiplaanile. Meie lähemate ja ka kaugemate aastate ettevõtmiste edu sõltub otseselt Eesti rahvusvahelisest mainest, mis kinnistub just lähikuudel. See omakorda oleneb nii objektiivsetest kui subjektiivsetest teguritest. Objektiivsed tegurid on seotud naabrite, eriti idanaabri poolt meile pealesurutud käitumisega. Subjektiivsetest teguritest on olulisemad meie suutlikkus korraldada demokraatlikke valimisi, järgida rahvusvaheliselt tunnustatud inim- ja kodanikuõigusi. Subjektiivsete tegurite hulka kuuluvad ka need meie põhimõtted, mida me esitame suurtel rahvusvahelistel foorumitel, näiteks ÜRO-s.

Iseseisvad Balti riigid on sattunud muutuvasse maailma, kus meil on valida kolme rahvusvahelise käitumismalli vahel. Vähemalt kolme. Neist üks on soomlaste, Nõukogude

Liidu ja Soome vaheliste sõprus- ja koostöölepingute doktriin. Teine on rootslaste neutraliteedi kontseptsioon. Tundub nii, et kumbki neist pole praegu enam aktuaalne. Sõjalised blokid on kadunud või muutumas. Pole enam neutraalsust, iga riik lähtub enda, aga ka kogu Euroopa julgeolekust. Balti riikidel on peale selle veel unikaalne positsioon Nõukogude Liidu suhtes. Tänu väljakujunenud suhetele on meil võimalik teha korda sidemed meist ida poole jäävate riikidega. Nii peakski meie välispoliitilise kontseptsiooni võtmesõna olema avatus ja meile võiks siin eeskujuks olla Taani Kuningriik, kes teeb tihedat koostööd mitmete eri organisatsioonidega, olles nende vahel omamoodi sillaks.

Valitsus püüdleb aktiivse välispoliitika poole, kus proovitakse vahendusteenetega olla tegevad nii riikidevaheliste konfliktide lahendamisel kui ka inimõiguste tagamisel. Laias laastus orienteerutakse Euroopa Ühenduse poliitikale, kuid seejuures ei väldita iseseisvat otsustamist. Mingil juhul ei toetata rõhutatud eurotsentrismi, Eesti loomulikud partnerid asuvad ka teistes maailmajagudes.

Lähituleviku poliitilistest valikutest (nii sise- kui välispoliitikast) oleneb, kas Eesti ühiskond asub avatud demokraatlikule arengurajale või see ei õnnestu ja me suundume rahvuslik-korporatiivsele teele, seades ohtu nii omariikluse kui ka rahvuse edasise arengu niisugusel viisil, nagu seda mõistab ja toetab tänapäeva maailm.

Lähikuudel säilivad ka potentsiaalsed ohud Eesti omariiklusele, millest eriti tõstaksin esile sotsiaalseid ja sõjalis-strateegilisi ohte.

Sotsiaalsed ohud on seotud normaalsele ühiskonnakorrale üleminekul elanikkonna eri rühmades paratamatult tekkivate pingetega, mis võivad leida väljenduse poliitilises võitluses ka väljaspool parlamentaarseid vorme. Kui kodakondsuseadus peaks ebaõnnestuma ja kui omandireform peaks läbi viidama ebaõnnestunult, siis võivad need tõepoolest kiskuda Eesti praeguse elanikkonna nelja leeri, kusjuures piirid ei lähe enam kaugeltki mööda rahvus- või keelepiiri.

Me oleme praegu innustatud sellest, et meil on kõik läinud lodusalt ja pingevabalt. See ei tähenda, et probleeme ei oleks. Täiesti reaalne on ühiskonna lõhestumine neljaks, endisteks ja praegusteks omanikeks, kodakondseteks ja Eesti kodakondsuseta isikuteks.

Sotsiaalseid ohtusid on muidugi võimalik vähendada, kui ajada avatud ühiskonnale iseloomulikkude tasakaalustatud sotsiaalpoliitikat eeskätt just laia omanikeriingi ehk teisisõnu keskkihi loomiseks, mis ajaloolises plaanis on tsiviliseeritud maailmas osutunud ühiskonda stabiliseerivaks jõuks. Loomulikult peab omanikuks saamise protsess hõlmama ka venekeelset elanikkonda.

Sõjalis-strateegilises plaanis on seoses maailmas toimunud muudatustega lähiaja ainsa reaalse ohuna käsitletav meist idas asuva sõjalise suurjõu, milleks Nõukogude Liit või Venemaa igal juhul jäävad, võimalik soov kontrollida oma lähimate naabrite ruumi nii poliitiliselt kui ka sõjaliselt. Parimaks garantiiks sellise ohu vastu on demokraatlik areng Venemaal, millest me oleme eluliselt huvitatud ja mida me toetame. Kuid igal juhul peame arvestama sellega, et olgu Venemaal võimul demokraatia või teokraatia, jäävad Vene riigil oma huvid alles ja seda ka Balti mere ääres. Nende huvide teostamiseks võidakse valida eri variante – nii täna kui ka tulevikus.

Senise kiire iseseisvumise tulemusena on kujunemas arusaam, et nüüd on meil aega küllalt rahulikult agra seada ja Eesti riiki taasluua. Objektiivsed märgid näitavad siiski vastupidist.

Kolm kuud oleme tõenäoliselt rahvusvahelises elus veel unikaalsed. Edaspidi enam mitte. Meid võetakse just sellistena, nagu oleme. Ainult aktiivne välispoliitika, meie iseseisvuse rahvusvaheline garanteeritus ja nii-öelda Lääne kohalolek Eestis võimaldavad oskusliku poliitika tulemusena pikendada seda kolme kuud. Olla riigina rahvusvahelise õiguse subjekt tähendab suuri kohustusi maailma ees ja arukat, kiiret tegutsemist. Praegu ja lähiperioodil on meil suhteliselt soodsad võimalused siduda end mõjuka väliskapitaliga ja rahvusvahelistuda, ühinedes riikidevaheliste lepetega ja osa võttes aktuaalsetest poliitilistest protsessidest.

Sisepoliitiliste keeruliste küsimuste edasilükkamine ei too probleemidele iseeneslikku lahendust, vaid viib need uuele tasandile. Kahe kogukonna vastasseis meie ühiskonnas võib kasvada pingeteks Eesti ja Venemaa vahel, eriti siis, kui võimendub vene ideoloogia uus võimalik suund, et Venemaa on vene inimeste õiguste garantii. On põhjust arvata, et kui Eesti riik ei suuda tagada siinsele elanikkonnale piisavat turvalisust, siis on sunnitud seda tegema Venemaa.

Poliitilised pinged erakondade vahel võivad tekitada võimuvaakumi, takistades riikluse väljaarendamist ja muutes meie iseseisvuse väljastpoolt järjest enam haavatavaks. Igasugune viivitamine majandusreformiga tingimustes, kus majandus on madalseisus, ei tee reformi läbiviimise tingimusi kergemaks. Sama on ka rahareformiga.

50 aastat rasket aega on meid viinud sellisesse seisu, et peame järjekordselt tõdema: aeg töötab meie kahjuks. Destruktiivsed protsessid süvenevad ja nende pööramiseks on vaja tohutult jõupingutusi.

Samal ajal me avaldame veendumust, et suure tõenäosusega, nii nagu iseseisvusajal enne Teist maailmasõda, suudab ka 1991. aastal taasiseseisvunud Eesti Vabariik ühe inim põlve jooksul saavutada otsustavat edu. Me saame paljudele Euroopa riikidele ligilähedase elatustaseme ja majanduspotentsiaali. Märgatavad tulemused on võimalikud ka lühema ajaga.

Esimesed kuud ja aastad on aga rasked. Sellest kõigest hoolimata peame sisendama endasse usku, et Eesti saavutab edu.

Nagu juba öeldud, on kolme kuu programmi kese läbirääkimised Nõukogude Liidu ja Venemaaga. Nendes läbirääkimistes on Eesti saavutanud sootuks teistsuguse rahvusvahelise kvaliteedi, kui see oli varasematel konsultatsioonidel N. Liidu delegatsiooniga. Meie läbirääkimised normaalsete riikidevaheliste suhete taastamise üle peavad nüüd rajanema rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetele, sealhulgas 1969. aasta Viini konventsiooni kirjatähele ja vaimule. Valitsuse seisukohalt on läbirääkimiste korraldamise eeldus diplomaatiliste suhete sõlmimine kahe riigi vahel, mis toimus eile. Nüüd alustab Eesti Vabariigi Välisministeerium konsultatsioone N. Liidu Välisministeeriumiga, et kokku leppida järgmistes küsimustes: läbirääkimiste delegatsioonide suuruses ja struktuuris; volituste vastastikusel esitamises; läbirääkimistel arutamisele tulevate küsimuste ringis, sõlmitavate lepingute loetelus, lepete vormis, jõustumise korras; Vene delegatsiooni osalemises läbirääkimistel; vaidlusküsimuste lahendamise meetodites ja protseduurides iga lepingu jaoks eraldi juhtudeks, kui kokkulepet ei suudeta saavutada otseste läbirääkimistega jne. Seejuures lähtutakse valitsuse kavatsusest jagada läbirääkimistele tulevad küsimused nelja valdkonda:

- 1) riigipiiri määratlemine ja markeerimine, riigipiiri režiim;
- 2) Nõukogude Liidu vägede väljaviimine Eestist;
- 3) vaidlusküsimuste lahendamine majanduses;
- 4) kodanikkonna ja rahvusküsimused, humanitaar- ja sotsiaalprobleemid.

Nendes valdkondades toimuvaid läbirääkimisi juhivad Eesti poolt vastavalt välisminister, riigiminister, majandusminister ja justiitsminister.

Lõpliku otsuse läbirääkimiste korraldamise kohta Nõukogude Liiduga teeb valitsus alles pärast kahe riigi välisministeeriumide konsultatsioonide edukat lõpuleviimist ning vastava protokolliga allakirjutamist või nootide vahetamist.

Mandaadi Eesti Vabariigi delegatsioonile, s.t. meie lähteasutused, manööverdamisruumi jne., kooskõlastab valitsus Ülemnõukogu esimehe, vastavate Ülemnõukogu komisjonide ja enamiku fraktsioonidega.

Läbirääkimistele minnes võtab valitsus aluseks järgmised põhimõtted.

1. Piiriküsimustes peetaval läbirääkimistel on meie silmis põhipartner Vene Föderatsioon. Oleme seisukohal, et piiride määratlemine läbirääkimistel Vene Föderatsiooniga viib lõpule protsessi, mis algas samade partnerite vahel sõlmitud Tartu rahuga. Eelduseks on, et Nõukogude Liit käsitleb oma välispiirina tema koosseisu kuuluvate vabariikide, sealhulgas Vene Föderatsiooni piiri. Läbirääkimistega püütakse saavutada, et 1992. aasta 1. juuliks

täidaksid kõiki piirikaitse funktsioone eranditult Eesti Vabariigi vastavad ametkonnad, saavutades selleks ajaks Nõukogude piirivalvevägede väljaviimise.

2. Nõukogude Liidu vägede Eestist väljaviimise küsimustes peetavatel läbirääkimistel lähtub valitsus sellest, et Nõukogude relvajõudude väljaviimine peab toimuma etapiviisiliselt, kusjuures esmajärjekorras on vaja saavutada ründeiseloomuga väeosade kohene lahkumine Eestist. Ülejäänud relvajõudude suhtes tuleb kokku leppida väljaviimise ajakavas, tagamaks Nõukogude vägede lahkumine põhiliselt 1992. aasta jooksul. Taotletakse ka Nõukogude Liidu relvajõudude poolt vabastatavate objektide üleandmist Eesti Vabariigile koos meile vajaliku relvastuse, tehnika ja muu varustusega.

3. Majandusläbirääkimistel kavatakse Eesti pool keskenduda eeskätt mineviku ja oleviku vaidlusalastele küsimustele. 1992. aasta ja järgnevatel aastatel majanduslepingute üle toimuvad eraldi kõnelused, kusjuures lepped sõlmitakse põhiliselt vabariikidevahelistena. Püütakse hoiduda nende küsimuste käsitlemisest, mille puhul puudub vajalik selgus N. Liidu ja vabariikide kompetentsijaotuses. Niisugused küsimused võetakse päevakorda pärast seda, kui vabariigid on kindlaks määranud Nõukogude Liidu kompetentsi. Majandusläbirääkimistel lähtutakse sellest, et hüvitada tuleb Eesti Vabariigi okupeerimisel Nõukogude Liidu poolt võõrandatud vara ja väärtused (kullavarud, pankade aktivad, väärtpaberid, relvajõudude ja välisesinduste vara jne.). Samuti tuleb arvesse võtta meie osa aastatel 1940–1991 loodud N. Liidu rahvuslikust koguproduktist, seega tema majanduslikust võimsusest. Osalust Nõukogude Liidu välisvõlas saab käsitleda vaid ulatuses, milles eraldatakse valuutakrediite konkreetsetele Eesti ettevõtetele. Läbirääkimistel tõstatatakse ka küsimused raudtee-, mere- ja õhustranspordi korraldamisest ja arvelduste korrast, kaasa arvatud transiitveod läbi Eesti territooriumi, magistraalgaasijuhtmete haldamine jne.

4. Läbirääkimistel kodakondsus- ja rahvusküsimustes ning humanitaar- ja sotsiaalprobleemides aktsepteerib Eesti Vabariigi Valitsus nii Nõukogude Liidu kui ka iga muu välisriigi tervet huvi tema kodanike õigusliku staatuse vastu Eestis ja tunnustab iga isiku õigust taotleda vabal valikul kodakondsust vastavalt seadusele. Valitsus võtab aluseks, et Eesti Vabariik kui maailmariikide ühenduse võrdõiguslik liige lähtub oma tegevuses rahvusvahelise õiguse sätetest ning sellest, et meie riigis ei ole praegu ega edaspidi kohta rahvuslikul rõhumisel.

Valitsus ei taotle esialgu Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu kõikehõlmava poliitilise kokkuleppe sõlmimist. Niisuguse generaallepingu sõlmimist tõkestavad järgmised asjaolud:

- 1) eelnevalt peaksid olema lahendatud piiriprobleemid ja sõjaväe väljaviimise küsimused;
- 2) Eesti Vabariigi põhiseaduslik kord peaks olema fikseeritud;

3) Nõukogude Liidu ja tema liiduvabariikide riigiõiguslik staatus ja rahvusvaheline staatus peab olema defineeritud.

Eriti oluline on viimase tõkke kõrvaldamine, sest Eesti Vabariigi Valitsus ei taha olla süüdistatud Nõukogude Liidu endiste vabariikide siseasjadesse sekkumises. Peame vajalikuks alustada läbirääkimiste protsessi kokkulepete sõlmimisega üksikvaldkondades. Ainult siis, kui neid kokkuleppeid on saatnud edu ning kui mõlemad pooled jäävad tulemustega rahule, võime vajaduse korral tõstatada küsimuse poliitilisest üldkokkulepest.

Valitsus leiab, et Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu läbirääkimisi peaksid toetama konsultatsioonid Idas ja Läänes, mis meie arvates aitab saavutada õiglast tulemust. Siinjuures valitsus nendib, et Eesti idapoliitika avatus ja soov teha koostööd kõigi vabariikidega ning olla sillaks Ida ja Lääne vahel realiseerub täiel määral valitsusjuhtide ja valitsusesindajate Tallinna nõupidamise kaudu. Peame otstarbekaks neid jätkata, lisades nendele Põhja- ja Vahe-Euroopa riikide valitsuste esindajate osalemise. Me jätkame ka konsultatsioone eri poliitiliste jõududega Nõukogude Liidus, seda eeskätt mitte riiklikul, vaid parteilis-poliitilisel tasandil. Me loodame väga, et kõik Ülemnõukogus esindatud Eesti poliitilised jõud võtavad sellest aktiivselt osa.

Täiesti teised on nendel läbirääkimistel meie käsutuses olevad vahendid, millega lahendame ummikusse jooksnud küsimusi. Riikidel lasub üldine kohustus lahendada vaidlused vastavalt ÜRO põhikirjale. Vajaduse korral on kavas kasutada rahvusvahelise arbitraaži protseduure.

Valitsus teeb omalt poolt kõik, et kokkulepped Nõukogude Liiduga oleksid saavutatavad kahepoolsete läbirääkimiste teel. Valitsus peab vajalikuks tagada ka läbirääkimiste süsteemne organisatsiooniline korraldus. Luuakse läbirääkimisi teenindav ja ettevalmistav talitus, mille ülesanne on varustada delegatsioone informatsiooniga ja tagada selle konfidentsiaalsus. Sinna kuuluvad lisaks ekspertidele ka pressisekretär, kellel on ainuõigus avaldada delegatsiooni nimel ametlikke teateid, ning infogrupp, kelle ülesanne on koguda, töödelda ja säilitada infot, mida kasutavad delegatsiooni liikmed ja eksperdid. Kasutusele võetakse Eesti ja Nõukogude Liidu suhete arveraamat, mis koostati 1989/90. aastal.

Lähema kolme kuu oluliseks probleemiks peame Eesti osalemist rahvusvaheliste lepingute süsteemis. Eesti on teatavasti ühinenud 28 rahvusvahelise lepinguga. Need on konventsioonid, mis reguleerivad riikidevahelisi suhteid lepinguõiguse, diplomaatiliste ja konsulaarsuhete vallas, põhilised inimõigusi käsitlevad paktid jne. Eesti Vabariik on tunnustanud ka ÜRO rahvusvahelise kohtu jurisdiktsiooni suhtlemisel nende riikidega, kes on endale võtnud analoogilise kohustuse. Sellega on Eesti riik kui rahvusvahelise õiguse subjekt ka rahvusvaheliselt garanteeritud. Tema kodanikele ja teistele riigis viibivatele isikutele on

samuti tagatud rahvusvaheliselt üldtunnustatud õigused. Lisaks Eesti kohtute poole pöördumise võimalusele on neil nüüdsest õigus esitada avaldusi ÜRO Inimõiguste Komiteele inimõiguste ja kodanikuõiguste kaitse asjus.

Järgneva kolme kuu vältel kaalub valitsus ühinemist veel mitmete rahvusvaheliste organisatsioonidega. Eelistus antakse niisugustele riikidevahelistele organisatsioonidele, mis tagavad Eestile tugeva julgeolekutunde ja majandusliku positsiooni, kõikide transpordiliikide ja sidesüsteemide töökindluse rahvusvaheliste nõuete kohaselt, osalemise Läänemere ressursside kasutuselevõtmise ja kaitse alases regionaalses koostöös.

Suur töökoormus langeb kõikidele ministriumidele ja riiklikele ametitele – eeskätt naaberriikidega mitmekümne kahepoolse lepingu ettevalmistamisel ja sõlmimisel – käesoleva aasta IV kvartalis, mil tuleb eriti intensiivselt reguleerida riikidevahelisi suhteid valdkonniti või üksikküsimustes. Juhul kui mingis küsimuses niisuguste lepingute sõlmimine viibib kas põhiseaduse ning sellele rajaneva olulise akti puudumise tõttu või on vaja veel tugevdada riigivõimu efektiivsust või ei ole Nõukogude Liidu või/ja Vene Föderatsiooniga sõlmitud mõnda vajalikku lepet, siis korrastatakse riikidevahelised konkreetsed suhted esialgu vastavate protokollidega.

Väga oluliseks peab valitsus meie osalemist täieõigusliku liikmesriigina Euroopa julgeoleku- ja koostööõupidamise kui Euroopa olevikku ja tulevikku käsitleva põhifoorumi raames toimuvatel üritustel. Oktoobrikuus kavatakse osa võtta Helsinki protsessi sekretariaadi istungitest Prahast, kus arutatakse Euroopa tulevast struktuuri, novembris esindatakse Eesti Vabariiki Oslos toimuval Helsinki protsessi konverentsil "Riik ja demokraatlikud institutsioonid". Kõik need üritused valmistavad ette järgmisel kevadel toimuvat Euroopa julgeoleku- ja koostööõupidamise jätkukonverentsi Helsingis.

Kolme kuu programmi olulisemaid küsimusi on riikluse tugevdamine ja demokraatia tagamine meie ühiskonnas. Alustame riikluse õiguslase tagamise küsimustest, millest tähtsaim on kahtlemata põhiseaduse kiire väljatöötamine Põhiseadusliku Assamblee poolt. See on vajalik nii kontseptuaalselt kui ka pragmaatiliselt.

Põhiseadus ei saa toimida ilma teda ümbritsevate seaduste võrguta. Põhiseadusest peab välja arenema parlamentaarset demokraatiat toetav seadusandlus ja justiitsministeerium teeb ettevalmistusi selleks, et kolme kuu jooksul käivitaks riigiõiguse konveier põhiseadusest otseselt tulenevate seaduseelnõude väljatöötamiseks. Me peame oluliseks ka kodakondsusseaduse, vähemusrahvuste omavalitsusseaduse ja riigiteenistuses pädevate riigiteenistujate kindlustamise seaduse vastuvõtmist.

Teine oluline ettevõtmine on omariiklust tagavate kaitsejõudude loomine. Töötatakse välja Eesti kaitsekontseptsioon, alustatakse tulevase armee organisatsioonilise aluse loomist. Põhilised ülesanded sellel alal on piiri- ja sisekaitsevõgede loomine, nende üksuste tegevuse käivitamine ja tagamine; valitsuskomisjoni töö kaitsejõudude materiaal-tehnilise varustamise tagamiseks, kaitsetööstuskompleksi loomiseks ning majutusprobleemide lahendamiseks; sõjaväelise väljaõppe süsteemi loomine ja käivitamine; kaitseministeeriumi põhimääruse ja struktuuri ettevalmistamine; normatiivaktide vastuvõtmine, mis kindlustaksid kutsealuste kohustusliku värbamise kaitse- ja tööteenistusse, sõjaväearvestuse süsteemi korrastamise ja sanktsioonide rakendamine teenistusest kõrvalehoidjate suhtes; oluline on ka riigikontrolli süsteemi rajamine, mille peamised ülesanded on protokollide sõlmimine, mis käsitleb N. Liidu piirivalveüksuste väljaviimise ajakava, nende vara, tehnika ja relvastuse üleandmist Eesti Vabariigi piirikaitseteenistusele; piirilepingute ettevalmistamine; merepiiril piirikaitsetegevusse lülitumine koos Nõukogude Liidu piirivalvega.

Peame informeerima sellest, et alates oktoobrikuu keskpaigast võetakse piiriteenistusse täiendavalt tuhat meest, keda hakatakse välja õpetama ettevalmistuskeskustes Remnikul, Kuressaares, Lüllemäel ja mujal. 1. novembrist hakkab tööle ka kaitsejõudude ettevalmistuskeskus Tallinnas Luise ja Endla tänava kompleksis, kus hakatakse ette valmistama nii kaitseministeeriumi staabiohvitseri kui ka riigi- ja piirikaitse riviohvitseri.

Läänepiiri kontroll-läbilaskepunktides algab 1. oktoobrist ühine teenistus. 1. novembrist hakkab teenistust organiseerima Eesti pool. Seatakse sisse kordoniülemate ja nende asetäitjate kohad Riigi- ja Piirikaitseameti esindajatele. Idapiiril alustatakse oktoobri keskel piiriületajate dokumentide kontrollimist. Novembrikuus hakatakse välja andma passi vahelehti, edasi minnakse üle viisasüsteemile. Lahendatakse Paldiski küsimus seoses piirirežiimiga. Valitsus on seejuures seisukohal, et piir Paldiski piirkonnas peab kulgema vastavalt rannajoonele. Eritingimused on võimalikud vaid ajutiselt ja seda seoses reaktori utiliseerimisega. Aastavahetusel alustab vabariigi piirivalveteenistus territoriaalvetesse saabuvate ja sealt väljuvate laevade kontrolli vastavates tehnilise kontrolli punktides. Võetakse üle 21 kordonit läänepiiril ning ehitatakse või taastatakse või võetakse üle õigusjärgluse alusel 12 kordonit idapiiril Vasknarvast Värskani. Omaette küsimus on Nõukogude Liidu relvajõudude väljaviimine, nendest lähtuva ohu vähendamine, relvajõudude objektide inventariseerimine ja väljaviimise ajakava koostamine. Seejärel hakatakse tegelema väeosade käes oleva territooriumi vabastamisega, määratakse kindlaks selle üleandmise kord ja viiakse lõpule sõjaväe metskondade ülevõtmine. Valmistatakse relvajõudude tehniliste väeliikide, õhukaitsevõgede, hüdrograafia- ja aeronavigatsiooniteenistuste ülevõtmiseks ja sõlmitakse

sellel eesmärgil kokkulepped Eesti spetsialistide koolitamiseks. Kaalutakse läbi, kuidas luua Balti ühtne õhuruum ning mereakvatooriumi kaitse- ja kontrollsüsteem kõigi regiooni riikide osalusel. Päevakorral on ka tavarelvastuskokkulepete järgsetesse läbirääkimistesse lülitumine. Idapoolset interventsiooniohtu tahame vähendada sel teel, et hakkame looma kahepoolsete ja regionaalsete usaldusmeetmete ning kokkulepete süsteemi. Me peame silmas avatud taeva põhimõtte rakendamist, inspeksioonide ja informatsiooni vahetamise korraldamist jne.

Omaette probleem on ka tööteenistuse ümberkorraldamine. Kavas on rajada novembrikuu jooksul tööteenistuse õpetuskeskused kõigis maakondades ja suuremates linnades ning 1991. aasta detsembrist kuni 1992. aasta keskpaigani korraldatakse tsükliliselt 60-päevased sõjalise algõpetuse kursused 15 000-le tööteenistusse kaasatud noormehele.

Meie riik ei saa tugevaks, kui süveneb seaduste eiramine, korruptsioon ja kuritegevus. Tuleb alustada Eestimaa puhastamist kuritegevusest. Sealhulgas on tarvis välja töötada kuritegevuse ja õiguserikkumiste profülaktika riiklik programm, üle anda NSV Liidu Siseministeeriumi väeosade funktsioonid ja varustus Eesti politseijõududele; ühtlustada ida- ja läänepiiri ületavate reisijate passikontrolli tingimused; laiendada elanike informeerimist enese- ja kollektiivse kaitse võtetest; algatada massiline kodukaitseliikumine isiku- ja omandipuutumatus kaitseks ning kuritegevuse kasvu tõkestamiseks; alustada politseiprefektuuride teenistuspiirkondade ülevaatamist ja nende töö reorganiseerimist. Rajatud on Ida-Virumaa Politseiprefektuur, mille tööd tõhustatakse, ta hakkab teenindama ka Narva-Jõesuud; alustatakse vanglate võrgu detsentraliseerimist ja luuakse eeldused esimeste munitsipaalvanglate tööks Pärnus, Narvas ja Viljandis; komplekteeritakse ja õpetatakse välja vanglaametnikud; arvestatakse, et selle aasta lõpus algab Eestist pärit vangide tagastamine Nõukogude Liidu ja Läti Vabariigi kinnipidamiskohtadest, see hõlmab 1100 inimest ja komplitseerib olukorda Eesti Vabariigi karistusasutustes veelgi; tahetakse laiendada politseiametnike koolitust, realiseerida Sisekaitse Akadeemia loomise kontseptsioonist lähtuvad ülesanded ja tagada väljaõppealane koostöö teiste riikide politseiorganitega. Alates oktoobrikuust võetakse 1450 noormeest kutsealuste kontingendist sisekaitsejõududesse ning 350 noort võetakse päästeteenistusse. Pärast väljaõppetsükli läbimist rakendatakse neid ka politseiteenistuses ja kinnipidamiskohtade valve organiseerimisel.

Lugupeetud rahvasaadikud! Tahaksin, et te lähikuudel pööraksite erilist tähelepanu kuritegevuse probleemile. Kui me selles küsimuses ei ole edukad, siis on karta, et kuritegelik maailm tungib meie ühiskonna eri lülidesse, kust selle väljajuurimine on võrratult keerulisem kui kurjategijate pealetungi tõkestamine. Me peame seadma lähikuudel kõige olulisemaks ülesandeks võitluse kuritegeliku maailmaga ja seda nii, et võitlus annaks ka tulemusi.

Andkem enesele aru, et me oleme kuritegevuse mõttes erakorralises olukorras ja inimesed Eestimaal ei andesta meile kunagi meie tegevusetust selles vallas. Ma ei saa öelda, et Ülemnõukogu on alati mõistnud valitsuse püüdlusi kuritegevuse tõkestamiseks. Aasta läbi on kestnud meie taotlused kaasajastada kriminaalkoodeks, teha selles muudatusi, kuid paraku pole näha tulemusi. Kahjuks arvatakse ikka endiselt, et selle asjaga on aega. Valitsus ei saa heaks kiita venitamist. Pean teid informeerima sellest, et eile päeval ja täna öösel viidi politsei, kodukaitse ning piirikaitseteenistuse jõududega läbi terviklik operatsioon kogu riigi ulatuses, et välja selgitada Eesti Vabariigi territooriumil tegutsevad kuritegelikud grupid ja nende kogunemiskohad, kontrollida nende gruppide kasutuses olevaid transpordivahendeid ning kinni pidada kohtu- ja uurimisorganite poolt tagaotsitavaks kuulutatud isikuid. Operatsiooni keskusteks olid Tallinn, Narva, Harju maakond, Tartu, Pärnu ja Valga linn ning maakond. Samal ajal teostati kontrolli ka piiripunktides. Operatsiooni käigus võeti kinni terve hulk kuriteos kahtlustatavaid isikuid, avastati mitmeid kuritegusid ja nende toimepanijaid. Näiteks peeti Võru–Valga maanteel kinni auto, kus oli vähemalt kolme kauplust röövinud isikute grupp. Harju rajoonis püüti kinni Loksa kaubamajja sissemurdnud jne. Lisaks sellele peeti kinni kriminaalkorras tagaotsitavaid isikuid: Tallinnas 6, Tartus 7, Pärnus 4 ja mitmeid mujalgi. Samuti peeti kinni üle 30 inimese, kellel puudub üldse sissekirjutus, kellel ei ole alalist töö- ja elukohta ning kes seetõttu mahuvad hulkurite kategooriasse. Peab märkima, et veel kord leidis kinnitust fakt väga suurte rahade ringlemisest sääraustes rühmitustes. Näiteks peeti postimaja juures kinni 20-aastane Kaukaasia päritolu noormees, kelle kilekotis avastati 65 000 rubla. Näiteid võiks tuua teisigi. Kinni peeti ka üle 100 operatiivarvel oleva kodaniku, kellel on Nõukogude Liidu sissekirjutus, enamik neist ei tööta kusagil. Nad kujundavad meie kuritegevuse fooni ja teevad nii politseile kui ka avalikkusele pidevalt peavalu. Kahjuks pidi politsei nende puhul piirduma profülaktilise vestlusega ja nad seejärel vabastama. Meil ei olnud võimalik neid hoiatada ja saata tagasi alalisse elukohta Nõukogude Liidus, mis ilmselt oleks õigem olnud. Aga praegune seadusandlus seda ei võimalda.

Kriminaalseadusandlus, nagu öeldud, on puudulik, seal on palju asju, mida tänapäeval pole vaja, aga palju on ka puudu. Politseioperatsioon näitas, et väga põhjalikult on vaja hakata kontrollima inimeste liikumist piiril. Toon vaid ühe näite. Koidula piiripunkti Lõuna-Eestis läbis kontrollimise ajal 600 inimest. Kontrolliti ka alkoholi väljavedu, kuna Eestis kehtiva seadusega on keelatud viia korraga välja rohkem kui 2 pudelit joovastavaid jooke. Selles piiripunktis konfiskeeriti 553 pudelit alkoholi. Peab siiski lisama, et asi ei ole ainult selle või mõne teise piirkonna elanike erilises alkoholilembuses, üle poole sellest arvust andis üks Karjala ANSV elanik, kes püüdis üle piiri toimetada 350 pudelit alkoholi. Operatsiooni käigus

saadud kogemuste üldistamisel võib väita, et ligikaudu pooltel meil tegutsevatel kurjategijatel ei ole Eesti Vabariigi sissekirjutust. Me peame saavutama, et endise Nõukogude Liidu territooriumil tegutsev kuritegelik maffia ei saaks vabalt opereerida Eestis ja et tema võimalused aheneksid. Maffiastruktuurid tuleb Eestist välja juurida. Ma olen ka sügavalt veendunud, et me peame ühe sanktsioonina võtma kasutusele nende inimeste väljasaatmise, kes alaliselt Eestis ei ela ja moodustavad kriminogeense elemendi. Samuti tuleb kehtestada kriminaalvastutus nende ebaseadusliku tagasipöördumise eest, kui nad on välja saadetud. Meie vabariigis elab illegaalselt sissekirjutuseta kodanikke, kellest küllalt paljud on seotud kuritegeliku maailmaga. Ainuüksi Tallinnas arvatakse elavat 10 000 – 15 000 sissekirjutamata inimest.

Valitsus peab praegu vajalikuks kiiresti kehtestada isikute kontroll piiril, et vältida kuritegeliku elemendi vaba liikumist Eesti Vabariiki ja siit ära. Järgmisel esmaspäeval esitame teile otsuse projektid Eesti Vabariiki sissekirjutamise korrast ning piirivalve relvastamisest. Ja me loodame, et need projektid leiavad teie kiiret heakskiitu. Kirjeldatud operatsioon ei jää viimaseks. Loomulikult õpime selle korra kogemustest. Edaspidi peame rakendama resoluutseid vahendeid võitluses kuritegevusega. Me loodame, et ka parlament peab seda võitlust lähemal kolmel kuul esmatähtsaks ja toetab seadusandja tasemel valitsuse ettevõtmisi kuritegevuse edasise kasvu tõkestamisel.

Nüüd järgmistest küsimustest, mis puudutavad riikluse tugevdamist. Me peame tähtsaks tollirežiimi ühtlustamist ida- ja läänepiiril, koostöö laiendamist nendes küsimustes teiste riikidega, Eesti Tolliameti komplekteerimise lõpuleviimist, Eesti oma iseseisva tolliseadusandluse väljatöötamist. 15. oktoobrist alustab tööd tolliteenistuse regionaalne struktuur. 1. jaanuarist viiakse toll üle idapiirile, samuti reisirongidesse ja lennuväljale Nõukogude Liitu väljuvatele reasidele. Sel perioodil valmistatakse ette ja kirjutatakse alla ka tollikokkulepe ja arendatakse tollialast koostööd Läti, Leedu ja Vene Föderatsiooniga. Välja töötada ja vastu võtta tuleb julgeolekuseadus ning alustada Eesti iseseisva eriteenistussüsteemi loomist, mis eeldab NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee struktuuride likvideerimise lõpuleviimist ja tema vara ülevõtmist või väljanõudmist, kaasa arvatud arhiivid täies mahus.

Seoses iseseisvumisega vajab täiustamist ka valitsuse organisatsioon ja koosseis. Ülemnõukogule esitatakse kolme kuu programmi raames täitevvõimu radikaalse reformi projekt, mis näeb ette valitsuse moodustamise parteilistel põhimõtetel ning annab võimaluse ühendada saadiku ja valitsusliikme kohustused. Lähtuvalt poliitiliste jõudude väljakujunenud vahekorra Ülemnõukogus, toob see loomulikult kaasa olulisi muudatusi valitsuse

koosseisus.

Riikluse tugevdamise seisukohast on olulised ka haldusreformi edasiarendamine ja kohtureform. Valitsus taotleb haldusreformi esimese etapi kiiret lõpuleviimist, mille tulemusena oluline osa külanõukogudest peaks pärast vastavate protseduuride läbimist veel sel aastal omandama vallaõigused. Peetakse vajalikuks, et vald Eestis tugevneks ja suudaks olla otsustaja rollis alates hiljemalt järgmise aasta märtsikuust, mil vastavalt omandireformi ajagraafikule algab reaalne maade tagastamine ja asendamine.

Valitsus toetab põhimõtteliselt riigistamata omavalitsusi ning peab vajalikuks piiritleda riigi ja kohaliku omavalitsuse funktsioonid, lähtudes tõigast, et omavalitsust teostatakse vaid vallas, alevis ja linnas. Kuna selles asjas on ka teisi seisukohti, mille kohaselt praegusi maakondade ja linnade volikogusid käsitatakse eeskätt kui kohalikke demokraatia keskusi, siis tahame enne otsusele jõudmist selle küsimuse läbi arutada eraldi veel Ülemnõukogu ja tema vastavate komisjonidega. Peame vajalikuks täiustada kohalike eelarvete kujundamise korda. Vastavalt sellele ei teki enam järgmisel aastal mitmes maakonnas iseseisvaid maakonnaeelarveid. Viiakse lõpule ka Kirde-Eesti haldusjaotuse ümberkorraldamine.

Kohtureformi seadusandlikul ettevalmistamisel lähtume sellest, et Ülemnõukogus on juba menetluses kohtute seadus ja kohtunike staatuse seadus, mis on planeeritud jõustada 1. jaanuarist 1992. See tähendab, et järgmise kolme kuu jooksul tuleb luua tingimused kohtunike kaadri täiendamiseks ja uuendamiseks. Riiklikus õigusemõistmise süsteemis loobutakse arbitraažist. Kohe praegu loobub arbitraaž majandusvaidluste lahendamiseks Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu ettevõtete vahel. Etapiviisiliselt antakse ka vabariigisiseste majandusvaidluste lahendamine kohtusüsteemile üle. Majandusvaidluste lahendamiseks demokraatlikult, vabatahtlikkuse alusel on järgneva kolme kuu jooksul vaja rakendada tööle sõltumatu Tallinna Kaubandus-Tööstuskoja arbitraažikohus.

Rääkides majandusreformist ning majanduselu korraldamisest, peame vajalikuks reformi aastavahetusel aktiveerida. Algab oluline murrang ühiskonna ja majanduse ümberstruktureerimisel. Tarvis on saavutada senisest suurem valmisolek nendeks protsessideks, mis puudutavad lõppkokkuvõttes iga tootjat. Ressursid kallinevad, mõned turud kaovad, osa firmasid läheb pankrotti. Ja peatselt hakkavad ka tootjad tõdema, et eilne stiil ja eilne haridus ei vea enam välja.

Keskne küsimus on omandireform. Jätkub endiste omanike ja nende pärijate avalduste vastuvõtmine ettenähtud tähtajani. Õigusvastaselt võõrandatud varade tagastamise ja kompenseerimise keskkomisjon, mille valitsus moodustas, töötab välja lahendused avalduste hõlpsamaks vastuvõtmiseks välismaal elavatelt isikutelt. Moodustatakse

konsultatsioonipunktid, kus on võimalik saada konsultatsioone vara tagastamise ja kompenseerimise küsimustes.

Jätkub riigivara munitsipaliseerimine ja aasta lõpuks peaks munitsipaalomandusse üleantava vara hulk moodustama poole munitsipaliseeritava vara koguhulgast. Töötatakse välja munitsipaalomandusse üleantava vara erastamise kord, mis tagab üleantud riigivara erastamise ühtsed põhimõtted terves vabariigis. Novembrikuuks valmistab valitsus ette erastamise jätkamise kontseptsiooni, mis määrab kindlaks erastamise eri vormide kasutamise eri erastamisvaldkondades, erastamise ulatuse haruti ja lähema kolme aasta prioriteedid eri valdkondades. Töötatakse välja osakute (kompensatsiooniosak, rahvakapitaliosak) kontseptsioon ning metoodika (osakute kasutamise ulatus, osakute struktuur ja diferentseeritud, ajaline hajutus, nn. vahendavate fondide osa osakute realiseerimisel).

Osa programme on seaduseelnõude vormis Ülemnõukogule juba esitatud ja me taotleme nende kiiret vastuvõtmist. Pean silmas riiklike aktsiaseltside aktsiate osalist müüki, elamispinna erastamist, omandiõiguse täpsustamist väikeettevõtetes jne. Siia lisanduvad rendile antava vara erastamise põhimõtted ja protseduur, välisinvesteeriijatele vara erastamise programm jne.

Oluline töösuund on privatiseerimise võimaluste laiendamiseks vastava krediidisüsteemi (sealhulgas hüpoteekpõhimõttel) aluste väljatöötamine.

Erastamise jätkamise kontseptsioon lähtub erastamismeetodite paljususest ning vajadusest välja töötada eri majandusvaldkondade sobivad lahendid. Viiakse lõpule riigi omandusse jäävate varade ning riigi tasandil spetsiaalprogrammide järgi erastatavate varade nimekirjade koostamine. Jätkub väikeprivatiseerimine. Lihtsustatakse, detsentraliseeritakse väikeprivatiseerimise protseduure ja plaanis on saavutada selle aasta lõpuks 25 protsendi privatiseerimisele kuuluvate teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamine ning lõpetada kogu väikeprivatiseerimine 1992. aasta jooksul. Erastamisprotsessi jätkamiseks on 1991. aasta lõpuks vaja leida N. Liidu haldusest ülevõetavatele ettevõtetele Eesti Vabariigi seadusandlusega kehtestatud ettevõtlusvormid.

Omaette küsimus on maareform, millel ma praegu pikemalt ei peatu.

Tahaksin rõhutada, et omandireformi jätkamise paremaks tagamiseks, ülevaate saamiseks Eesti ettevõtluse põhikapitalist ja reaalsete hinnaindeksite rakendamiseks viiakse 1992. aasta 1. jaanuari seisuga läbi kõigi põhivahendite ümberhindlus. Ülemnõukogule tehakse ettepanek moodustada omandireformi ministeerium.

Ettevõtluse edendamisel võetakse tähelepanu keskmesse tugisüsteemide loomine uusettevõtjatele, krediidid, garantiid, koolitus, konsultatsioon, enamsoodustused

eksportööridele. Eriti oluline on luua soodustusi pakkuv krediidisüsteem (ka talude krediteerimiseks), mille projekt esitatakse detsembrikuus. Ette valmistatakse mitut seadusandlikku akti. Pean silmas ettevõtete liite, assotsiatsioone jne. käsitleva seaduse eelnõu, praeguse riikliku liha- ja piimatööstuse, EPT jt. baasil ühistegevuse taastamise otsuse projekti ja Eesti Vabariigi Valitsuse määrust "Talumajandussüsteemi taastamise arengusuunad aastatel 1992–1994".

Lühidalt tahaksin peatuda ka panganduse ümberkorraldamisel ja rahareformi ettevalmistamisel. See on samuti üks kolme kuu programmi olulisi osi, mis on ette valmistatud koostöös Eesti Panga presidendiga. Rahareformi ettevalmistamist on kavas alustada kõige energilisemast panganduse ümberkorraldamisest lähiajal. Seejuures orienteerutakse Eestis usaldusväärse pangasüsteemi loomisele Eesti Panga kui keskpanga tegelikul juhtimisel. Töötatakse välja Eesti rahapoliitika. Jutt on Eesti raha emissioonist, raharingluse kontrollist ja reguleerimisest, krediidipoliitikast, välisvaluuta kurssidest, välisvaluuta kasutamise eeskirjadest, riigi valuutareservist jne. Samuti töötatakse välja Eesti riigi välisvõla kontseptsioon, moodustatakse pangainspeksioon, kaardistatakse Eesti kulla, väärtpaberite ja muu sellise ressursid üle maailma, koostatakse ja esitatakse taotlused nende tagastamiseks või tingimused edaspidiseks hoidmiseks. Et rahareform annaks võimalikult rohkem soovitud tulemusi, peab see olema hästi ette valmistatud nii tehnilis-tehnoloogiliselt kui ka olema kaetud vajalike seadusandlike aktide koguga. Selleks töötatakse välja variantlahendused rahareformi läbiviimiseks ja oma raha käibe laskmiseks. Vaadatakse läbi võimalikud abinõud inflatsiooni pidurdamiseks pärast oma raha kasutusele võtmist. Koos Eesti Panga juhtkonnaga on kujundatud seisukohad, kuidas vahetada elanike hoiuseid nii tulevase rahareformi käigus kui ka praegu. Viimasel ajal on tekkinud paanika rahaturul. See on põhjustanud raskusi normaalsel arveldamisel, palkade ja pensionide väljamaksmisel. Lühikese ajaga on raha väljamaksmine suurenenud 6 korda, võrreldes möödunud aasta sama perioodiga. Me saame Nõukogude Liidult raha juurde, aga kõik see võtab aega. Kui paanika ei süvene, siis loodame novembrikuuks olukorra normaliseerida. Eesti Panga presidendi ja NSV Liidu Riigipanga juhtide lubadused annavad selleks kindlat lootust. Oleme ka Rahareformi Komitees kokku leppinud, et eelkõige väikehoiused vahetatakse rahareformi käigus ümber kroonide vastu nagu sularaha, need ei lähe kaduma. Seejuures ei tehta põhimõtteliselt vahet, kas inimese hoius on hoiupangas või kommertspangas.

Teistest olulisematest reformidest, mis on kavandatud käivitada lähema kolme kuu jooksul, tõstaksin esile kaubandusreformi, tööjõuturu kujundamist ning maksu- ja eelarvesüsteemi täiustamise ettevalmistamist. Aga need nõuavad omaette käsitlemist. Teistest

majandusreformi aktiveerimisega kaasnevatest küsimustest ma nimetaksin Riigiressursside Keskuse moodustamist, tööstusomandi (leiutised, tööstusnäidised) õiguskaitse korraldamiseks Eesti Patendiameti moodustamist, Eesti tööstusomandi seadusandluse väljatöötamist jne.

Eesti Vabariigist lahkuda soovivate Nõukogude armee ohvitseride, erusõjaväelaste, pensionäride ja nende perekondade äramineku paremaks võimaldamiseks töötatakse välja programm lahkujatele elamute ehitamiseks Nõukogude Liidu vabariikide, peamiselt Venemaa territooriumile, nähakse ette kasutada selleks Tallinna Elamuehituskombinaadi ja "Tartu Maja" vabu võimsusi suurpaneelilamute konstruktsioonide tootmisel, kooskõlastatakse ehituskohad ja -mahud, samuti projekteerimise ja ressurssidega kindlustamise küsimused. Sõltuvalt vajadusest ja kokkuleppest nähakse ette ehitada aasta jooksul Idas elamispiinda kuni 15 000 inimesele.

Omaette probleem on majanduselu vahetu korraldamine 1991. aasta sügiskul, millele samuti programm pöörab suurt tähelepanu. Need on eeskätt energeetika ja kommunaalmajanduse, metsa ülestöötamise ning kütuse ja energia kokkuhoiu küsimused, millel ma praegu pikemalt ei peatu.

Olulise osa programmist moodustab majandussidemete arendamine, riiklike majandus- ja kaubavahetuskokkulepete sõlmimine, kaubavahetusfondi moodustamine ja vajalike kaupade impordi korraldamine. Kiiresti on vaja korrastada arvelduste tegemine teiste riikidega. Eesti Vabariik ja Eesti Pank sellega ka tegelevad. Juba sõlmitud majandus- ja kaubavahetuskokkulepetes ning Tallinna protsessi VI nõupidamise deklaratsioonides on sätestatud põhimõtte võtta vastastikustes arveldustes kasutusele kliiringsüsteem maailmaturu hindadest ja kaupade kvaliteedist lähtudes.

Omaette teema on välismajandustegevuse liberaliseerimine. Siin võib nimetada Moskva seni olulisi valuutavahendeid teeninud ettevõtete ja organisatsioonide töölerakendamist Eesti huvidele vastavalt, konverteeritaval valuutal põhineva ekspordi soodustamist, kvoteeritavate kaupade nimetuste vähendamist ja enamiku väljaveopiirangute tühistamist. Väliskaubanduse aktiveerimiseks on valitsus teinud Eesti Pangale ettepaneku krediteerida soodustingimustel Eesti Vabariigile tähtsaid eksporditehinguid. Välja töötatakse teistesse Nõukogude Liidu vabariikidesse, peamiselt tooraineregioonidesse suunatavate investeeringute taktika ja strateegia, käivitatakse n.-ö. Eesti kapitali väljavedu.

Välismajandussuhetes on veel terve hulk probleeme. Omaette küsimus on ka astumine rahvusvahelistesse finantsorganisatsioonidesse. Eesti delegatsioon osaleb k.a. 15.–17. oktoobrini toimival Rahvusvahelise Valuutafondi ja Maailmapanga aastakonverentsil, kus jätkatakse arutelu Baltimaade osalemisest nende finantsorganisatsioonide töös. Mõne nädala

pärast fikseeritakse meie osavõtt Euroopa Rekonstrueerimis- ja Arengupangas. Veel oktoobrikuu jooksul võetakse meid selle liikmeks. Ja koostöös Põhjamaade Investitsioonipangaga asutakse Baltimaade Investitsioonipanga praktilisele loomisele.

Iseseisvumine on avanud Eestile võimaluse saada arvestatavat majandusabi nii rahvusvahelistelt majandus- ja finantsorganisatsioonidelt kui ka eri riikidelt. Moodustatud on välisabi valitsuskomisjon. Aga see teema on praegu liiga pikk, et detailidesse minna. Nimetaksin veel, et oktoobri lõpupäeval valmib USA Hudsoni Instituudi teadlaste ning Balti riikide valitsusasutuste ja teadlaste ühistöös Eesti, Läti ja Leedu majanduse arendamise ja neile võimaliku USA-poolse abi osutamise projekt. Tegemist on strateegiliselt tähtsa dokumendiga, mida on juba tinglikult nimetatud Balti Marshalli plaaniks. Me tahame, et projekti lõpparuutelu kasvaks üle konkreetseteks kõnelusteks Balti riikide valitsuste ja USA administratsiooni majanduskoostööst.

Sotsiaalpoliitikal saan ma peatuda väga lühidalt. Nimetaksin vaid tööturu ja töösuhete reguleerimiseks koostatud töölepingu seaduse eelnõu esitamist Ülemnõukogule. See dokument seab uutele lepingulistele alustele tööandja ja töövõtja töösuhted, nõudes töövaidluste lahendamiseks tööinspektorite institutsiooni väljaarendamist 3 kuu programmi raames ning palgaastmestiku süsteemi väljatöötamist kõigis sotsiaalsfääri harudes, kusjuures uus süsteem võimaldab ka eelarvelistes süsteemides reguleerida töötajate palkasid elukalliduse indeksist ja majanduslikest võimalustest lähtudes.

Seoses jätkuva hinnatõusuga on vaja jätkata kompensatsioonimehhanismi täiustamist, mida peetakse silmas mitmetes ettevalmistamisel olevates seadusandlikes aktides. Aastavahetuseks tuleb lõpetada ka pensionide ümberarvutamine ja valmistumine Eesti Vabariigi pensioniseaduse teise etapi ellurakendamiseks 1992. aasta 1. jaanuarist. Hulk abinõusid on kavandatud vanurite, puuetega inimeste ja lastega perekondade sotsiaalse kaitse ja turvalisuse tagamiseks. Ette on valmistatud ja kinnitamisele tulevad sotsiaalhooldusala koostöö kokkulepped Vene Föderatsiooni, Läti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja teiste riikidega.

Tervishoiuvaldkonnas valmistatakse ravikindlustusseaduse rakendamiseks alates 1992. aastast. Sellega viiakse ravivõrgu ja tervishoiukorralduse põhireguleerimine maakonna ja linna tasandile.

Hariduse valdkonnas on tähtis tööloik riigikeele staatuse tagamine ja kaitse. Selleks tahame veel enne aasta lõppu luua vastava keelelise järelevalve süsteemi; korrastada ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide nimetused; välja töötada riigikeele õppeprogrammid, sealhulgas kooliharidussüsteemis ja massiteabes kasutamiseks; tagada riigikeele funktsioneerimise doteerimine valdavalt muukeelsetes piirkondades.

Koostatakse vene ja muukeelse hariduse ümberkorraldamise programm, mille realiseerimine võimaldab mitte-eestlastest noori paremini adapteerida Eesti ühiskonda. Valmib ka vene- ja muukeelsete ning eestikeelsete üldhariduskoolide õppeaja ja õpetuse sisu ühtlustamise programm. Rakendatakse abinõusid venekeelsetele koolidele esmavajalike uute õpikute ja muu õppematerjali koostamiseks. Vene õppekeelega koolide õpetajatele luuakse täiendusõppe süsteem. Lisaks sellele pean nimetama kutseõppesüsteemi reorganiseerimise aluseid, mis on seotud majanduses toimuvate struktuurimuutustega; Teaduste Akadeemia reorganiseerimist; täiskasvanute koolitamise ja pideva hariduse riikliku strateegia väljatöötamist, milleks valmistatakse ette kvalifikatsiooninõuded ja luuakse täiendusõppe süsteem, tagamaks kõigi astmete töötajate kompetentsust.

Kultuurivaldkonnas on kavas juba lähikuudel läbi viia ajalehtede ja ajakirjade toimetuste ning kirjastuste reform, mis peab neile tagama juriidilise isiku staatuse.

Tervikuna on kavandatud pikaajaline sotsiaalsfääri reform, mille alused tuleb välja töötada lähema kolme kuu jooksul ja võimaluste piires vähemalt esimene osa sellest realiseerida 1992. aasta riigieelarve raames.

Lugupeetud rahvasaadikud! Kahtlemata on kolme kuu programm nii detailsem kui ka põhimõttelisem, võrreldes kolme nädala programmiga. Ja sellest, kui õigesti me praegu adramaasse saame ja kuidas me vagu vedama hakkame, sõltub, kuidas hakkavad kulgema kolm aastat. Me saame kõik aru, et lähiaegadel on vaja vastu võtta terve hulk seadusandlikke akte, teha palju põhimõttelisi otsuseid ja nii mõnedki neist n.-ö. kiirendatud korras, kusjuures võib tulla etteheiteid, et mitte kõik aspektid pole võrdselt hästi läbi töötatud. Selle taustal me loodame väga, et saadikud ja ka komisjonides tegutsevad eksperdid ja nõuandjad aitavad meid selles ühises töös. Ainult siis võime läbida selle pingelise seadusloome ja seaduste rakendamise ajajärgu edukalt ja lõpetada kolm kuud vähemalt sama hästi kui kolm nädalat.

Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Küsimused rahvasaadikutelt. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud härra peaminister! Suur tänu põhjaliku ettekande eest! Kuid selleks, et edasi liikuda, tuleb analüüsida perioodi, mis me oleme läbi käinud. Esimene küsimus on: mis jäi täitmata kolme nädala programmist ja mis lükkus edaspidiseks? Teine küsimus: mis põhjustel jäi täitmata valitsuse lubadus seada 1. oktoobrist sisse puna-roheline

tollirežiim? Sellest on ajalehtedes juttu, see käis kolme nädala programmi sisse. Kolmas küsimus sellega seotuna: kas peaministri hinnangul on kolme nädala jooksul viljeldud välispoliitika olnud piisavalt mõjus ja kas selle välispoliitika mõningad elemendid ei ole toonud Eesti Vabariigile kahju? Ja neljas küsimus. Oli meeldiv kuulda, et valitsusreform seisab ees. Omal ajal koolis õppisime luuletust "Partisan Tammemets". Mäletate ehk? Mul on jäänud mulje, et Eesti Vabariigi Valitsuses on praegu partisan Tammemetsa sündroom, valitsuse liikmed töötavad peaministrile vastu. Millal konkreetselt on oodata valitsusreformi? Aitäh!

E. Savisaar

Nagu ma ütlesin, täideti põhiline osa kolme nädala programmi ülesannetest või siis transformeerusid need teisel kujul juba kolme kuu programmi. Kui te võtate lahti 5. ja 6. septembri "Rahva Hääle", kus programm avaldati, siis te näete, et põhiline osa, milles kõige rohkem puudu jääb, on panganduse ja rahanduse valdkond. Olen siiski optimist, sest ma näen, kuidas praegu Eesti Pank on need küsimused tõsiselt käsile võtnud. Ka valitsus ja rahandusministeerium on hoogu juurde saanud ja ma arvan, et panganduse ja rahanduse asjus jõuame varsti tasemele, mis kolme nädala programmis oli ette nähtud. Teiseks tollieeskirjadesse puutuvast. Punane ja roheline liin oli tõesti plaanis kehtestada juba 1. oktoobrist. Asi on mõneti viibinud seoses sellega, et me leidsime vajaliku olevat teha siiski tollieeskirjade täiendav ekspertiis. Tähendab, valitsus lükkas tollieeskirjade kehtestamise edasi, et kindlaks teha, kuivõrd need eeskirjad peavad vett just kuritegevusevastases võitluses. See ekspertiis on praegu lõppjärgus ja ma usun, et uued tollieeskirjad kehtestatakse lähemate nädalapäevade jooksul ja pärast seda minnakse üle ka punasele ja rohelisele liinile. Kas välispoliitikas oli niisuguseid samme, mis toovad kahju? Ma väidaksin, et välispoliitikas oli väga palju samme, mis toovad kasu. Teiseks on kahtlemata olnud niisuguseid aktsioone, mille eri poliitilised jõud ja rühmitused on seadnud kahtluse alla. Kuidas hinnata nende kasutegurit? Ma arvan, et praegu oleme nendele sündmustele veel liiga lähedal, et anda neile õiget hinnangut. Ootame veel natuke ja siis on sellele küsimusele lihtsam vastata. Neljandaks. Ma ei ole küll lugenud luuletust partisan Tammemetsast, aga ma põhimõtteliselt kujutan ette, mida hr. Tiit Made siin silmas pidas. Tahaksin öelda, et pretsedendi selles osas lõi siiski Ülemnõukogu ise. Omal ajal, kui arutati minister Jaak Tamme vabastamise küsimust, pidas Ülemnõukogu siiski õigemaks sisemist pluralismi, mitte aga kollegiaalset poliitikat valitsuse tegevuses. Kahtlemata arendas see pretsedent olukorda edasi ja on loonud niisugused tingimused, kus mõne ministri esinemise korral enam ei saa aru, kas see on valitsuse

seisukoht või ei ole. Mina säärast asja ei poolda. Arvan, et valitsus peab olema ikkagi tervik. Ei saa olla nii, et valitsus kui tervik ajab Ülemnõukogu enamuse poliitikat ja allub Ülemnõukogu enamuse tahtele, samal ajal kui mõni üksik minister ajab Ülemnõukogu vähemuse poliitikat või ei aja üldse Ülemnõukogu poliitikat. Nii et mina olen seisukohal, et valitsuse terviklikkus peab kahtlemata olema ja valitsus kui täitevvõim peab tegutsema üksmeelselt. See seisukoht tuleks taastada ka meie sisepoliitikas. Ma usun, et valitsusreformi tulemusena see ka taastatakse. Reformiprojekt oli põhimõtteliselt juba valmis. Augusti lõpu ja septembri alguse sündmused aga sundisid seda asja vaatama uues kontekstis ja tegema projektis muudatusi. Esitamise tähtaeg sõltub sellest, mida otsustavad valitsust toetavad rahvasaadikud ja Ülemnõukogu fraktsioonid.

Juhataja

Suur tänu! Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud hr. peaminister! Mul on mitu küsimust. Esiteks, Eesti Vabariigi Valitsuse korraldusega 8. septembrist pandi eriteenistuse peale juurdlusbüroo funktsioonid, niisiis moodustati juurdlusbüroo. Selgituste kohaselt, mida te andsite "Rahva Häälele", alustas juurdlusbüroo tegevust juba varem. Kas teie arvates oli juurdlusbüroo selline moodustamine ja tema tegevus seaduslik? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Kas minister Kuznetsovi mõtteavaldused, mis on tekitanud palju furoori, peegeldavad valitsuse seisukohti? Kui ei, siis mida on valitsus minister Kuznetsovi suhtes ette võtnud? Ja kolmas küsimus. Meie reglement näeb ette, et ettekande pikkus on 20 minutit. Teie ettekanne kestis 57 minutit. Kas ei oleks teil olnud võimalik täna pidada lugu seadusest ja piirduda 20 minutiga, nagu see on ette nähtud reglemendiga? Aitäh!

E. Savisaar

Ma tänan hr. Hallastet väga huvitavate küsimuste eest! Mis puutub küsimusse hr. Kuznetsovi kohta, siis ma vist vastasin juba sellele küsimusele. Oleks tulnud tähelepanelikumalt kuulata. Mul on endal ka mõnikord niisugune komme, et ma kirjutan küsimused juba varem valmis ja teisi õieti kuulamata esitan need küsimused ikkagi ära, kui minu kord tuleb. See ei puutu asjasse, mida teised enne on küsinud. Nüüd ettekande pikkusest. Teate, ma tahaksin siiski uskuda, et see on niisugune ettekanne, millega Eesti Vabariigi Valitsus tuleb välja kõige rohkem kolm korda. Esimene kord siis, kui me esitasime kolme nädala programmi, teine kord

nüüd, kui me esitame kolme kuu programmi, ja kolmas kord see või teistsugune valitsus, kui esitatakse kolme aasta programm. Arvan, et nendel puhkudel võiks ikka erandi teha küll. Mis puutub küsimusse juurdlusbüroo kohta, siis ei saanud ma päris hästi aru selle mõttest. Juurdlusbüroo kohta võttis valitsus vastu otsuse 22. augustil. Selle otsuse alusel anti 8. septembri korraldus. Nende kahe dokumendiga on määratud juurdlusbüroo moodustamine. See oli täiesti seaduslik. Valitsusel on õigus või õigemini tal on ülesanne võtta tarvitusele abinõusid vabariigi julgeoleku ja kaitse tagamiseks. Teiseks, tal on õigus selleks moodustada ameteid. Juurdlusbüroo oli kavas moodustada just ameti õigustes. Tähendab, kõik vastab tõepoolest valitsusel olemasolevale kompetentsile. Muidugi, omaette küsimus on see, et praktiliselt selle töö juurde ei jõutud. Ma rääkisin oma intervjuus, et teatud ülesandeid tuli täita juba 22. augustil. Vabandage mind, kuid julgeolekuga seotud ülesandeid tuli meil täita ka jaanuaris, tuli täita möödunud aastal jne. Oleks väga naiivne arvata, et me kogu aeg peame olema ilma silmade ja kõrvadeta. Mille alusel me siis otsustame? Iseasi on see, et seni on jõutud juhuslikku laadi lahendusteni. Organisatsiooni kui niisugust ei ole olnud ja praktiliselt ei ole seda ka praegu.

Juhataja

Ma tänan hr. peaministrit informatsiooni eest ning vabandan Jaak Alliku, Ülo Uluotsa ja teiste ees, kes küsimusi esitada ei saa, sest meie kokkulepitud aeg on läbi!

Vaheaeg 20 minutit. Töö jätkub 12.21.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Istungjärk jätkub. Palun töökohtadele! Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 rahvasaadikut, puudub 33. Kokku oli lepitud, et eelmist pävakorrapunkti arutatakse kuni kella kaheteistkümneni. Kuna saadikud ei saanud kõiki küsimusi esitada, siis ei ole teada, kas Ülemnõukogu soovib ettekannet teadmiseks võtta või mitte. Sellest johtuvalt lõppes küsimus just nii, nagu ta lõppes.

Päevakorravälised avaldused

Juhataja

Kolleegid! Vastavalt meie reglemendile, mis loodetavasti ikka veel kehtib täies mahus, oleks pidanud meil täna olema vaba mikrofon. Ja ma palun kõnetooli Vladimir Lebedevi!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Oleme palju vaielnud selle üle, kas meil rikutakse inimõigusi või mitte. Mõned on isegi viidanud sellele rahvusvahelisele konverentsile, mis toimus jaanuarikuus. Seal kinnitasid eksperdid, et nad ei täheldanud inimõiguste rikkumist. Ent dokumendis, mille nad vastu võtsid, ei ole sõnagi sellest, et nad oleksid kontrollinud inimõigustest kinnipidamist. Tahan teile ette lugeda ühe avalduse, lugeja kirja, mis mulle saadeti:

"Palun teid osutada kaasabi seadusliku abikaasa sissekirjutamisel. 1990. aasta 26. septembril me registreerisime abielu. Meil on ühine laps. 1990. aasta oktoobris läksin majavalitsusse, et passi vahetada. Mulle öeldi, et pole passikaasi, tuleb oodata. Mõne aja pärast läksin uuesti majavalitsusse. Mulle öeldi, et ma olen koos pojaga välja kirjutatud, sest mul oli ajutine sissekirjutus. Käesoleva aasta 26. jaanuaril esitasin avalduse sissekirjutamise kohta. Olen mitu korda käinud täitevkomitees, aga ikka öeldakse, et ma olen järjekorras seitsmekümne kolmas. Augusti alguses aga ei hakatud minuga enam üldse rääkima. Öeldi, et ma ootaksin kirjalikku vastust. Palun teid väga aidata meid! Lapsetoetust ma ei saa ja tööle mind ei võeta, sest pole sissekirjutust. Mihhalitšenko."

See on üks paljudest kirjadest, mis mulle on saadetud. Olen püüdnud neid küsimusi lahendada, aga ei suuda. Siin on tegemist inimõiguste otsese rikkumisega. On rikutud õigust eluasemele, õigust eksistentsile, sest elatusvahendeid saab inimene töötasust. Seepärast palun neid saadikuid, keda tõepoolest erutab inimese saatus, ja neid eesti kolleege, kellele inimõigused on pühad, aidata mul seda küsimust lahendada!

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud juhatuse liikmed! Ülemnõukogu päevakorda on võetud meie seltsimehe ja kolleegi Aleksandr Gussevi ettepanek vaadata uuesti läbi migratsiooniseaduse sätted, mis puudutavad perekondade taasühendamist, sest need rikuvad Helsinki protsessi põhimõtteid. Tuleks kiirendada selle küsimuse arutamist siin Ülemnõukogu istungil, võttes arvesse seda, et me ühinesime kõigi rahvusvaheliste konventsioonidega ja tahame osaleda CSCE protsessis. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Loeme sellega vaba mikrofoni lõppenuks ja jätkame päevakorraga. On veel soovi? Priidu Priks.

P. Priks

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Tooksin teieni hästi lühidalt ühe informatsiooni. Viimasel nädalavahetusel osalesin Kiievis rahvusvahelisel suveräänsete riikide rahvusliku julgeoleku alasel konverentsil. Seal käsitleti järgmisi teemasid. Et mitte eksida, ütlen need vene keeles: "Концепция национальной безопасности суверенного государства, концепция обороны украинского государства и формирования военной доктрины, экономическая безопасность Украины как проблемы и практическая задача. Проблема экономической защиты Украины в контексте государственной независимости республики, спецслужбы в системе охраны конституционного строя. Охрана общественного порядка и личная безопасность граждан. Некоторые методологические вопросы о формировании концепции национальной безопасности, экологическая безопасность населения, проблема защиты государственного суверенитета от культурной экспансии." ("Suveräänse riigi julgeolekukontseptsioon, Ukraina riigi kaitse- ja sõjalise doktriini väljakujundamise kontseptsioon, Ukraina majanduslik julgeolek kui probleem ja praktiline ülesanne. Ukraina majandusliku kaitse probleem vabariigi riikliku iseseisvuse kontekstis, eritalitused konstitutsioonilise korra kaitse süsteemis. Avaliku korra kaitse ja kodanike isiklik julgeolek. Mõned metodoloogilised küsimused seoses rahvusliku julgeoleku kontseptsiooni väljakujundamisega, elanike ökoloogiline julgeolek, riikliku suveräänsuse kaitsmine kultuuriekspansiooni eest.")

Pidin teatud kadedust tundma ning nentima, et viimaste kuude jooksul on Ukrainas välja töötatud mitu rahvusliku julgeoleku poliitika kontseptsiooni varianti, mida meil kahjuks ei ole. Ukrainas on loodud rahvusliku julgeoleku poliitika väljatöötamise teaduslik keskus, kus inimesi pole just eriti palju. Peale sõjalise spetsialisti on seal looduskaitse spetsialist, majandusteadlane ja veel paar inimest. Rahvusliku julgeoleku probleemi käsitletakse mitmest vaatenurgast. Ilmselt oleks ka Eesti Vabariigis vaja luua selline keskus, et panna asi teaduslikule alusele ja loobuda isetegevusest. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Aavo Mölder.

A. Mölder

Austatud spiiiker! Lugupeetavad kolleegid! Ma seadsin siia pulti tulles endale eesmärgiks juhtida arutelu üldküsimustelt põllumajandust puudutava küsimuse juurde, mis meil eile pooleli jäi.

Kindlasti on igal meie saadikul oma kogemused. Me võime üksteist ja iseend mis tahes kasti paigutada, aga kindlasti on inimestel erinevad arusaamad eri küsimustest. Kahjuks võib maaelu küsimusi puudutades täna tõdeda, et meie käes ringleb korraga kolm põllumajandust käsitlevat dokumenti. Need on maareformi seadus, põllumajanduse omandireformi seaduse struktuur ja põllumajanduse kontseptsioon aastateks 1992–1994.

Kahjuks ei saanud täna peaministri käest küsida sellealaseid küsimusi ja peaminister jättis ka ise need küsimused peaaegu puudutamata. Ja minu meelest me arutame neid küsimusi vales järjekorras. Loogiline oleks kõigepealt selgeks teha, mida soovitakse üldse põllumajanduselt, tema eri tootmisvormidelt. Kas me tahame ainult oma vabariigi elanikkonna toitlustamist või ka toorainet tööstusele ja toodangut kaubavahetuseks teiste riikidega? Põllumajanduse omandireformi seaduse struktuur läbis kiiresti valitsuse istungi, põllumajanduse kontseptsioon on millegipärast toppama jäänud. Kui Ülemnõukogu seda kontseptsiooni lähitulevikus arutades otsustab, et Eesti Vabariik riigina ei võta endale ülesannet põllumajandust toetada põhiliselt seetõttu, et tootmise efektiivsus on seni olnud maailmaturu hindadega võrreldes kuni kaks korda väiksem, sisulisi põhjusi analüüsivalt, ei saa seda õigeks pidada. Arvestama peaks ka kliimatilisest tingimusi ja seda, et tootmiskulude sees on suurem osa maaelu sotsiaalsfääri kuludest. Majandijuhina võin öelda, et raha saadakse veel sponsoritelt, kes toetavad põllumajandusmuuseume, sporti jne.

Kui sellist teoreetilist arutelu jätkata, suunab see meid järeldusele, et õigem on valuuta eest toiduaineid sisse osta ja just sellest riigist, kus maksumaksjad on põllumajandussaaduste madala hinna juba kinni maksnud. Täpsustada tuleks ainult toiduainete hulk ja see kõva valuuta, mille eest neid ostma hakata. Kui me räägime põllumajandustootmise efektiivsusest, siis väga loogiline oleks, et sotsiaalfääri kulud tuleks ka maal vallamaksudest kinni maksta. Alles siis saab põllumajandustootja tegelda sisuliselt isemajandamisega, tootmiskulude ja tulude arvestamisega.

Ma usun, et mitte keegi ei vaidle täna vastu erastamisele. See on õige tee, sest iga inimene peab asju otsustama ja ka vastutama oma raha ja oma nahaga. Kindlasti on selleks olemas ka võimalik tee. Kahjuks on praegu mõned põhimõtted maareformi ja põllumajandusreformi seadustes kooskõlastamata. Ma tahan ja julgen öelda ainult seda, et me ei tohiks oma objektiivseid raskusi põllumajandustootmises peita pidevalt käivitavate reformide taha,

mida siia maani on tehtud. Võib-olla ei ole ka õige erastamisel vägivalda kasutada. Kui me räägime õiguslikust järjepidevusest, mille me kõik oleme omaks võtnud, siis minu meelest ei ole seda võimalik vaadata ilma kompensatsioonimehhanismita.

Lõpetuseks tahaksin jõuda ühe asjani, kust me kohe järgmise erialaküsimusega edasi läheme. Jutt on tervikvara probleemist. Põllumajanduse omandireformi kontseptsioonis või struktuuris on konkreetselt välja toodud, et tervikvara on varade kogu, mida ükskõik millise osa eraldamise järel ei ole tehnoloogiliselt võimalik kasutada. Ja ma tahaksin, et kõik saadikud siin saalis juba järgmist alternatiivi hääletades seda mõistaksid. Tööstuses tähendaks see näiteks tooraine äravõtmist. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Tahan teile rääkida meie assamblee tööst põhiseaduse väljatöötamisel seoses meie kolleegi, Ülemnõukogu liikme härra Indrek Toome sõnavõetuga Eesti Komitee istungil. Ajalehes avaldatu järgi otsustades ütles täna härra Indrek Toome, et enamik Põhiseadusliku Assamblee liikmeid töötab nii, nagu ei teaks nad midagi põhiseaduse olemasolust, ehkki pärast sõltumatuse kehtestamist pidanuks see iseenesestmõistetavalt kehtima hakkama. Minu arvates räägib härra Toome nii, nagu ei teaks ta midagi Ülemnõukogu 20. augusti otsusest, mille kohaselt assamblee peab uue põhiseaduse välja töötama. Ma rõhutan sõna "uus" ja tuletan teile meelde härra Koisi ja Marju Lauristini vaidlust. Härra Kois tahtis asendada sõna "uus" sõnaga "uuendatud". Proua Lauristin aga ütles, et pole mõtet mängida nende sõnadega ja nii jäigi sinna sõna "uus". Kui härra Toome peab 20. augusti otsust valeks, siis oleks olnud õigem, kui ta oleks tõstatanud selle küsimuse Ülemnõukogus. Oleks tulnud taotleada selle otsuse tühistamist, aga mitte käia kurtmas mingis teises organis.

Nüüd mõni sõna assamblee tööst üldse. Mäletatavasti moodustasime selle pariteetsetel alustel. Delegaadid valis Eesti Kongress ja Ülemnõukogu, kusjuures nad ei ole seotud mingisuguse mandaadi või eeltingimusega. Nad lihtsalt valiti ja neile usaldati põhiseaduse uue projekti väljatöötamine. Rõhutan veel kord, et peamine mõte seisneb selles, et nad ei ole seotud mitte mingisuguste eeltingimustega. Aga mis tegelikult välja tuleb? Toon näite meie komisjoni tööst. Kui arutame seal mingit küsimust, avaldavad kõik oma arvamust, sõltumata sellest, kas nad on Ülemnõukogu või Eesti Komitee liikmed. Nii on tavaliselt. Kord aga teatas üks

kohalolijaist, et Eesti Komitee on eelmisel päeval öelnud selles küsimuses välja oma seisukohta. Tuli välja, et Eesti Kongressi valitud delegaadi seisukoht ei lange komitee omaga täielikult kokku ja nüüd hakati temale juba teatud survet avaldama – ta ei tohi järgida seda seisukohta, mis kujuneb välja assambleel, vaid peab toetama seda, mis valitseb kusagil kulisside taga, Eesti Komitees. On muidugi võimalik, et mingid poliitilised jõud mõjutavad delegaate. Aga seda saavad teha parteid, kes arutavad olukorda oma liikmetega ja ütlevad neile, kuidas toimida. Minu arusaamist mööda ei taha Eesti Komitee end parteiks pidada. Seepärast oleks tal tulnud loobuda sellisest tegevusest. Kui ta tahab seda jätkata, siis peab ta end parteiks tunnistama. Ja siis tuleb Ülemnõukogul tõsiselt kaaluda, kas meil on mõtet rääkida just selle ühe parteiga pariteetsetel alustel või tuleks kõik ühe laua taha koguda.

Mida peaks tegema sellises olukorras Ülemnõukogu? On kaks varianti. Kas me hakkame Ülemnõukogu istungjärkudel samuti arutama põhiseadusega seotud probleeme, võtma vastu mingeid otsuseid ja andma soovitusi Ülemnõukogu liikmetele või peame üldse kaaluma selle pariteedi vajalikkust. Võib-olla tuleks katkestada assamblee tegevus, kui teine pool rikub seda pariteeti. Ma ei tee praegu mingit konkreetset ettepanekut, vaid kutsun Ülemnõukogu üles austama omaenda otsuseid ja mitte lubama kellelgi rikkuda Ülemnõukogu ja mingi teise organi vahel sõlmitud kokkuleppeid. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul ei olnud täna plaanis teid millegagi üllatada ja ma vaevalt et üllatangi, kuid hr. Koisi poolt tõstatatud küsimus, mis puudutab minu arusaama Põhiseadusliku Assamblee funktsioonidest, nõuab, et ma annan asjakohase selgituse.

Oma esinemises Eesti Komitees kasutasin ma tõepoolest sellist küsimuseasetust, et kas Põhiseadusliku Assamblee liikmed ei ole ära unustanud üht minule väga tähtsat asjaolu. Jutt on sellest, Eesti Vabariigil, mida me taastasime, oli ja põhimõtteliselt on ka praegu põhiseadus. Õiguslikust seisukohast lähtudes ilmselt tuleks meilt kõigilt küsida, miks ei ole seda põhiseadust pärast meie iseseisvuse taastamist Eesti Vabariigis jõustatud. Kui mu mälu ei peta, oleme ju ühe oma otsusega jõustanud Eesti Vabariigi põhiseaduse 5. paragrahvi. Ma ei ole jurist, kuid ma olen juristidega nõu pidanud ja ka nende arvates võiks Eesti Vabariigi põhiseaduse kohta öelda, et nii põhiseadus kui ka sellest tulenevad Eesti Vabariigi seadused

on jõus, kuid nad ei toimi. Inglisekeelne väljend sellise seisundi kohta oleks: "They are in force but not in action." Ja seetõttu ma ei näe Eesti Komitees ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastava otsuse vahel mitte mingisugust vastuolu, hr. Kois. Põhiseaduslikku Assambleed võiks nimetada kahe kogu poolt kokkupandud ekspertide koguks, kes töötab välja põhiseaduse eelnõu. Selleks on tal õigus, aga mis selle eelnõuga hiljem saab, on juba hoopis teine asi. Kas ta pannakse rahvahääletusele, nagu on kirjas Ülemnõukogu 20. augusti otsuses, või otsustatakse midagi muud – see on juba Ülemnõukogu ja Eesti Komitee asi. Ülemnõukogu võib isegi oma eelmise otsuse ümber otsustada. Nii et, hr. Kois, ma ei saanud kuidagi teie süüdistavast loogikast aru. Ma ei ole Ülemnõukogus millegi vastu eksinud. Toonitan veel kord: Põhiseaduslik Assamblee võib minu arvates välja töötada konstitutsiooni täiesti uue redaktsiooni, lähtuda 1938. aasta konstitutsioonist või teha midagi muud. See on tolle kogu õigus. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Marju Lauristin.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Kuna kõneks tuli 1938. aasta põhiseaduse jõustamine või mittejõustamine, siis ma adresseeriksin oma avalduse ka siin viibivale "Rahva Hääle" esindajale. Nimelt on tänases "Rahva Hääles" meie kodakondsuskomisjoni eilset pressikonverentsi refereerides tehtud väga jäme viga. Ajakirjanikud on ajanud segamini seaduse ja põhiseaduse. Meie rääkisime eile 1938. aasta kodakondsusseaduse taasjõustamisest. Täna aga loen hämmastusega "Rahva Häälest", nagu oleksime öelnud nii, et komisjon on koos juristidest ekspertidega arutanud mitmekülgselt 1938. aasta põhiseadust, selle jõustamise probleeme ja üldine seisukoht on, et 1938. aasta põhiseadus tuleb jõustada. Ma teen teatavaks, et meie komisjon ei tegele põhiseaduse jõustamisega ja mina isiklikult ei pea õigeks seisukohta, et 1938. aasta põhiseadus tuleb jõustada. Ta kehtib tõepoolest nii-öelda ajalooliselt *de jure*, kuid tema jõustamine ei ole praegu võimalik ja seetõttu Põhiseaduslik Assamblee just tegelebki uue põhiseaduse väljatöötamisega. Ja see on ka assamblees väga tugevat toetust leidev seisukoht. Vähemasti riigiõiguslikke põhistruktuure, valitsust, Riigikogu ja presidenti käsitlevad komisjonid on mitu korda seda arutanud ja jõudnud seisukohale, et just nii tulebki asjale läheneda. 1938. aasta põhiseadus kehtib *de jure*, kuid tegelikult peame jõustama ikkagi sellise põhiseaduse, mis vastab tänapäeva nõuetele.

Juhataja

Suur tänu!

Eesti Vabariigi maareformi seaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Kolleegid! Kas jätkame päevakorraga? Nagu te mäletate, jäi meil eile pooleli maareformi seaduse eelnõu arutamine. Ma palun kõnetooli Kaido Kama, et me üheskoos saaksime jätkata alternatiivide väljaselgitamist. Me jääme pidama § 10 juures. Oli nii?

K. Kama

Lugupeetud Ülemnõukogu! jätkame sealt, kus arutelu eile pooleli jäi, nimelt § 10 juurest. Meil ei ole olnud võimalik vahepealse aja jooksul komisjoni kokku võtta, kuna meie komisjoni kuuluvad peale Ülemnõukogu saadikute ka valitsuse esindajad ja sõltumatud eksperdid. Ja nii lühikese aja jooksul me ei saanud operatiivselt koguneda. Aga ma olen rääkinud ükskõik mitmete meie komisjoni liikmetega ja nende jutuajamiste põhjal võib järeldada, et meie komisjoni seisukoht pooldada esimest alternatiivi ei ole enam selge ja üheselt mõistetav. See tähendab, et ma ei ole praegu suuteline teile esitada kolme võimaliku variandi suhtes komisjoni seisukohta, aga kui see on lubatav, siis teatan Ülemnõukogule oma isikliku seisukoha: ma pooldan põhivarianti. Enne, kui me hakkame hääletama – aga hääletada siin igal juhul tuleb – seletan veel kord, mida kolm eri võimalust tähendavad. Esimene variant ehk põhitekst tähendab seda, et kui endise omaniku maal on juriidilise isiku omanduses olevad hooned, siis see tagastatakse ainult juhul, kui on kahepoolne kokkulepe. Niisiis peab olema endise maaomaniku ja praeguse hooneomaniku kokkulepe, ükskõik kas maa rentimise, hoonete rentimise või hoonete müügi kohta. Kui need kaks poolt omavahel kokkuleppele ei jõua, siis maad ei tagastata. Teine variant on nüüd esimene alternatiiv. See näeb ette, et praegusel hooneomanikul sõnaõigust ei ole ja maad ei tagastata ainult juhul, kui maaomanik ei ole nõus ühegagi kolmest kokkuleppevariandist. See tähendab, et ta ei ole nõus maad rendile andma, hooneid rendile võtma ega hooneid ostma. Ainult sel juhul ei tagastata maad. Ja kolmas variant tähendab, et maad ei tagastata üldse, kui seal asuvad juriidilise isiku hooned. Ma palun alustada hääletamist viimasest variandist ja annan veel kord ainult oma isikliku soovitusena – eelistada põhivarianti.

Juhataja

Milline on sinu juhitava komisjoni otsus?

K. Kama

Ma juba ütlesin, et praegu meie komisjoni seisukoht nende alternatiivide suhtes puudub.

Juhataja

Selge. Ma tahtsin selles lõplikult veenduda. Kas Juhan Telgmaa esindab täna maaelukomisjoni? Milline on komisjoni seisukoht?

J. Telgmaa

Maaelukomisjon kasutas vaheaega ja tegeles § 10 esimese lõikega. Meie ei näe siin päris rahuldavat varianti, aga valikut tehes leidsime, et põhitekst vastab kõige rohkem maaelukomisjoni arvamusele.

Juhataja

Suur tänu! Kaido Kama poolt juhitud komisjon ei ole esitanud oma arvamust, kuid Kaido Kama isiklikult eelistab põhiteksti. Maaelukomisjon eelistab samuti põhiteksti. On nii? Nüüd kuulame ära, mida arvavad rahvasaadikud. Aavo Mölder.

A. Mölder

Õnneks või kahjuks on täna asja seletatud natuke teistmoodi kui eile õhtul. Ma võtan oma ettepaneku sel korral tagasi.

Juhataja

Suur tänu! Ivar Raig.

I. Raig

Austatud rahvasaadikud! Esimene alternatiiv annab siiski omanikele kaasärääkimise võimaluse ja sellepärast tuleks seda toetada.

Juhataja

Selge. Me oleme jõudnud seisule, kus tuleb minna hääletamisele. Kaido Kama tegi ettepaneku

alustada viimasest variandist. Enne kuulame ära Juhan Telgmaa. Kas maaelukomisjoni seisukoht on muutunud?

J. Telgmaa

Komisjoni seisukoht ei ole muutunud, aga minu isiklik seisukoht on, et teine alternatiiv on õige, ja ma palun panna see hääletusele.

Juhataja

Ivar Raigil oli esimene alternatiiv. Sellisel juhul hakkame viimasest peale. Kas kõik mõistavad, miks me nii teeme? Ei mõista. Nüüd, kus saadikud nõuavad lisaks põhivariandile esimese ja teise alternatiivi hääletamist, tuleb loogikast lähtudes alustada viimasest alternatiivist. Kas mõistetakse? Mõistetakse. Kindluse mõttes viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 78 rahvasaadikut, puudub 26. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on viimase alternatiivi poolt? Palun hääletada! Lihthälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 6 rahvasaadikut, vastu 46, erapooletuid on 1. See ettepanek ei leidnud toetust.

Nüüd paneme hääletusele esimese alternatiivi. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on esimese alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle poolt on 3 rahvasaadikut, vastu 47, erapooletuid on 17. Ka see ei leidnud toetust.

Peame nüüd nõu, Kaido Kama. Ma saan aru nii, et maaelukomisjon on esimese variandi poolt ja sina isiklikult samuti. Kas mõni sinu komisjoni liige või keegi rahvasaadikutest ei nõua teisiti? Need on tähtsad asjad, neis tuleb täpselt selgusele jõuda.

K. Kama

Jah, ma palun samuti Ülemnõukogu saadikute pingsat tähelepanu, sest nende hääletamistega siin praegu me määrame sadade tuhandete inimeste elukäigu ja see on tunduvalt tähtsam, kui korrutustabel selgeks õppida. Nii et palun asjasse suhtuda vastutustundega!

Järgmine alternatiiv on §-s 11 ja see on uus. Esialgses projektis, mis teil käes oli, seda ei olnud. Ma natuke seletan, mida mainitud alternatiiv endast kujutab.

Juhataja

Kas hr. Telgmaa tahab katkestada? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Kui me viimati arutasime seda eelnõu maareformi komisjoni täievolilise esindaja Kalju Koha juuresolekul, siis leppisime kokku nii, et § 10 teise lõikesse kirjutatakse sisse alternatiiv ja see läheb täna hääletusele. Ma ei tea, miks seda ei ole tehtud. Hr. Koha oli kohal täievolilise esindajana. Alternatiiv oli selline, et jätta välja lõik alates sõnast "kusjuures". Ma palun see hääletusele panna nagu iga teine alternatiiv.

Juhataja

Kalju Koha! Kas oli nii?

K. Koha

Ei. Eilsel koosistumisel tegi maaelukomisjon ettepaneku kirjutada teise lõiku sisse alternatiiv, mille sisu on selles, et jätta ära lause alates sõnadest "kusjuures loomakasvatusfarmides". Niisugune ettepanek tehti, kuid me ei ole saanud komisjoniga omavahel kokku. Ma ei ole Kaido Kamale tõesti ettepanekut teinud sellist alternatiivi täna hääletada, sest oli arusaamine, et me hääletame läbi need alternatiivid, mis on meil praegu seaduseelnõu tekstis olemas.

Juhataja

Kas see on nüüd komisjoni lõplik seisukoht? Autorid on nõus. Kuulame ära ka Aavo Möldri.

A. Mölder

Minu meelest on see Telgmaa ettepanek täiesti loogiline, kui me § 10 põhiteksti juurde jääme.

Juhataja

Jaa. Jäädi põhiteksti juurde. Tähendab, ka autorid ei vaidle vastu. Seega ei ole mingit põhjust hääletusele panekust keelduda. Kas Ülemnõukogu mõistab, milles alternatiiv seisneb? Mõistab. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 27 rahvasaadikut, vastu 17 ja erapooletuid on 13. Alternatiivi on toetatud ja mainitud osa lausest jääb välja.

Läheme tagasi § 11 juurde.

K. Kama

§ 11 räägiti maa asendamisest ja maa asendamise mõiste oli kasutusel juba möödunud aasta 20. detsembri otsuses, mille Ülemnõukogu võttis vastu maaseaduse asjus. Maa asendamine on

protsess, mida me peame igati soodustama. Kuid mida kauem me oleme selle seaduseelnõu kallal töötanud, seda rohkem oleme aru saanud, et maa asendamine teeb asja protseduuriliselt väga raskeks. Mida laiem on maa asendamise mõiste, seda raskem on kogu protsessi käivitada. Ja käesoleva eelnõu § 11 põhitekstis on maa asendamise mõistet juba kitsendatud. 2. lõige räägib sellest, et asendusmaad saab nõuda sinna, kus on praegu inimeste kasutuses maa kas taluseaduse alusel või kus asuvad tema omanduses olevad hooned. 3. lõige laiendab maa asendamist: isik saab nõuda asendusmaad ka halduspiirkonda, kus ta praegu elab, või halduspiirkonda, kus asus õigusvastaselt võõrandatud maa. Piltlikult öeldes on praegu välistatud võimalus, et Tallinnas elav inimene, kelle maa võõrandati Järvamaal, saaks nõuda asendusmaad Saaremaale. Maa asendamises peitub väga suur korruptsioonioht. Kui mitmed isikud soovivad näiteks maad just Saaremaal mere ääres, siis on väga raske otsustada, kellele seda maad anda, kellele mitte.

Lisatud on nüüd ka alternatiiv, mis näeb ette jätta lõiked 3 ja 4 paragrahvist üldse välja. Sel juhul oleks maa asendamine veelgi kitsam ja asendusmaad saaks ainult sinna, kus maa on praegu isiku käsutuses taluseaduse alusel või kus asuvad tema omanduses olevad hooned. Kui need lõiked välja jätta, siis rakendub 22. paragrahvi 3. lõikes toodud eelisjärjekord. See tähendab, et nimetatud isikutele antakse maa ostmisel ostueesõigus, maad aga neil ei asendata. See hõlmab isikuid, kes praegu maad kasutavad või kes soovivad maad halduspiirkonda, kus nad elavad, või halduspiirkonda, kus asus õigusvastaselt võõrandatud maa.

Ma olen nüüd seda probleemi selgitanud. Meie komisjon siiski ei poolda alternatiivi. Ta on põhiteksti poolt. Praegu tegin ma näitlikult selgeks, mida tähendaks alternatiivi vastuvõtmine, s.t. 3. ja 4. lõike väljajätmine.

Juhataja

Suur tänu! Kuulame ära maaelukomisjoni seisukoha. Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Maaelukomisjon leidis üksmeelselt, et siia on vaja veel üks alternatiiv. Meie arvates tuleks välja jätta ainult 4. lõige. Ja põhjendus on siin selline, et tegemist on endiste omanikega, niisiis tegelike omanikega, kes taastavad oma õigusi. Lihtsalt ebaeetiline oleks hakata nende vahel oksjone korraldama.

K. Kama

Kui hr. juhataja lubab, teen ühe ettepaneku.

Juhataja

Jaa, palun!

K. Kama

Teen Ülemnõukogule ettepaneku mitte hakata läbi hääletama saalist tulnud ettepanekuid, mida meie komisjon ei ole arutanud. Mina isiklikult pean valeks seda otsust, mille Ülemnõukogu langetas § 10 kohta. Otsused, mida Ülemnõukogu säärases olukorras teeb, on paratamatult juhuslikud. Seda tõestas meile eilne päev. Nii et minu meelest tuleks need ettepanekud, mis on veel maaelukomisjonil, arutada enne koos maaelukomisjoniga läbi ja kui vaja, tuua need Ülemnõukogu ette, kus meil on selged komisjonide seisukohad ja põhjendused nendes küsimustes.

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lubatagu mul siin vastu vaielda. Asi on läbi arutatud koos omandi- ja maareformi komisjoni volitatud esindajatega. See arutelu kaotaks mõtte, kui nüüd need esindajate volitused tühistatakse.

Juhataja

Nüüd ma ei saanud aru. Kas probleem seisneb selles, et praegu on eelnõus alternatiiv, kus lõiked 3 ja 4 on koos, kuid maaelukomisjon pakub veel teist alternatiivi? Kas see on läbi arutatud või ei ole?

K. Kama

Kohe selgitan. Eile toimus maaelukomisjoni koosolek, kuhu pakuti meie komisjoni esindajat. Meid esindas seal komisjoni abiesimees hr. Koha, kes pidi jagama selgitusi, et maaelukomisjon saaks võtta oma seisukoha alternatiivide suhtes. Mingeid muid volitusi hr. Kohal teksti muutmiseks ei olnud.

Juhataja

Selge. On see nii? Kalju Koha.

K. Koha

Täpselt nii. Minu funktsioon oli anda selgitusi seaduseelnõu kohta, kui maaelukomisjonil tekib kahtlusi. Püüdsin selgitada, mida ühe või teise redaktsiooniga on mõeldud ja mis protsessid sellest arenevad.

Juhataja

Kas see ei tähendanud kooskõlastamist?

K. Koha

Ei. Mul ei olnud selleks volitusi. Kooskõlastada saab ainult terve komisjon. Ma ei saanud kogu komisjoni eest rääkida.

Juhataja

Juhan Telgmaa! Ka mina kui juhataja tahaksin näha asjade kulgu selliselt, et kaks komisjoni kooskõlastavad oma seisukohad. See seadus ei ole naljaasi. Siin on tõesti sajad tuhanded inimesed taga. Kui maaelukomisjon jääb praegu oma arvamuse juurde ja nõuab teist alternatiivi tolle ühe alternatiivi baasil, siis teen ettepaneku kuulutada väike vaheaeg, et komisjonid saaksid seisukohti kooskõlastada.

K. Kama

Ärgem tehkem vaheaega.

Juhataja

Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Asi on selles, et me lähtume maaelukomisjonis täpselt samast vastutuse määrast. Olles juhtivkomisjon maaseaduse koostamisel, on meie vastutus veel suurem. Kui omandi- ja maareformi komisjon tahab asjale nii läheneda, nagu ta seda teinud on, ei näe ma selles midagi halba. Me võime selle alternatiivi esitada näiteks parandusettepanekuna täna pärast seda, kui alternatiivid on läbi hääletatud. Ja siis on asi igati reglemendipärane.

Juhataja

Nii on küll. Kuulame ära Kalju Koha.

K. Koha

Austatud juhataja! Sellest loogikast lähtudes peame § 10 lg. 2 hääletuse tühistama.

Juhataja

Mina isiklikult arvan samuti ning palun kanda protokoll ja stenogrammi, et ma tühistan viimase hääletuse, mis käsitles § 10 viimast alternatiivi. Läheme edasi, Kaido Kama. Mida me nüüd teeme?

K. Kama

Nagu ma ütlesin, pooldab meie komisjon põhivarianti ja on alternatiivi vastu. Kui maaelukomisjon ei ole teisel seisukohal ja keegi saalist ei nõua, siis ei tuleks seda üldse hääletusele panna. Maaelukomisjoni ettepanek jätta lõige 4 välja on omaette alternatiiv, mis tuleb maaelukomisjoni nõudel kahtlemata läbi hääletada, aga mitte täna. Praegu lähtume ikkagi sellest alternatiivist, mis on meil ees.

Juhataja

Minul on nüüd asjaolud mõistetavad, aga ma küsin kindluse mõttes veel üle Juhan Telgmaa käest. On nii? Kas maaelukomisjon põhimõtteliselt toetaks esimest varianti või alternatiivi? (Hääl saalist.) Tähendab, nii- või naapidi ei pääse me maaelukomisjoni ettepaneku hääletamisest. On nii? Selge. Nüüd kuulame, mida ütlevad rahvasaadikud. Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud presiidium! Lugupeetud ettekandja! Palun selgitage, kuidas lahendatakse nende maaomanike probleemid, kelle maavaldused asuvad Narva jõe taga ja Petseris!

K. Kama

See on § 6 küsimus, aga kui härra spiiker lubab, ma vastan sellele.

Juhataja

Nii lühidalt, kui vähegi võimalik.

K. Kama

Seda küsimust on käsitletud nii omandireformi aluste seaduses kui ka § 6 lõike 2 punktis 5. Sisuliselt tähendab see, et nendel isikutel, kelle maa asub Narva taga või Pihkva oblasti

Petseri rajoonis või näiteks nendel maa-aladel, mis on praegu sõjaväe territooriumid, on kahtlemata õigus nõuda maa tagastamist ja kompenseerimist. Kui nad tahavad, saavad nad kompensatsiooni kohe ja kaotavad sel juhul õiguse nõuda hiljem maa tagastamist. Kui nad tahavad nõuda maa tagastamist, peavad nad ootama, mis tulemusi annavad läbirääkimised Nõukogude Liiduga.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetavad juhataja ja ettekandja! Ka minul oli mitu ettepanekut maareformi seaduse kohta. Lubati, et tänast teist lugemist ei lõpetata ja hääletatakse läbi ainult alternatiivid. Seetõttu ei pannud ma oma ettepanekuid hääletusele ei üleeile omandi- ja maareformi komisjonis ega eile ka maaelukomisjonis. Need ettepanekud on Kaido Kama käes. Kuid nüüd sellest, mida me praegu arutame. Kuna me hääletame alternatiivi lõikeid 3 ja 4 korraga, siis on minu ettepanek, et hääletaksime alternatiivi poolt. Lõige 3 kaitseb maa tervikut, hoiab talumaad kompaktsena. Samuti kaitseb ta maainimest. Ettepanek on hääletada mõlemad alternatiivid sisse ja hiljem teen ettepaneku, et lõige 4 välja jääks.

Juhataja

Suur tänu! Ma täpsustan jälle asjaolusid. Kolleegid! Juba eile leppisime kokku, et praegu tegeleme alternatiividega, see tähendab, et me ei võta sõna ega pea kõnesid. Kuid see ei tähenda, et läbirääkimised oleksid lõppenud ja parandusettepanekud hääletusele ei tuleks. Loomulikult ei tähenda see ka teise lugemise lõppenuks kuulutamist. Mul on palve võtta sõna ainult selleks, et öelda, kas me nõuame ühe või teise alternatiivi hääletusele panekut ilma motiivideta. Läbirääkimised jätkuvad. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud spiiker! Mul on küsimus teile, aga te võite katkestada. Olin vahepeal haige ja vist olen elust maha jäänud. Kes siis lõppude lõpuks on käesoleval juhul juhtivkomisjon, kas maaelukomisjon või Kama komisjon? Olge pai, selgitage seda mulle kui reasaadikule!

Juhataja

Ülemnõukogu reglemendi kohaselt on juhtivkomisjon maaelukomisjon kui Ülemnõukogu

alaline komisjon. Kaido Kama juhitud komisjon on probleem- ja kooskõlastuskomisjon. Tinglikult võime teda pidada autoriks. Nii et Kaido Kama on meie ees nagu autor, kes esitab ettekande. Olete nõus minuga? Ivar Raig.

I. Raig

Austatud saadikud! 11. paragrahvis toetan põhivarianti, kuid 10. paragrahvi 2. lõike paranduse kohta paluksin veel kord öelda, et see on tühistatud. Palun oma poolthääle samuti lugeda vastuhääleks! Peaks olema tühistamise protseduur. Sellest on ilmselt vähe, et hr. Nugis tühistamisest lihtsalt teatas.

Juhataja

Nüüd ma ei saanud aru. Kuhu ma nüüd Ivar Raigi hääle panen? Ei ole seda kuhugi mujale panna. Alternatiiv on tühistatud.

Läheme 11. paragrahvi juurde. Kolleegid! Siin tuleb teha valik alternatiivi ja põhiteksti vahel. Pilt on selge, kõige esimesena panen hääletusele alternatiivi. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on 11. paragrahvis toodud alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 18 rahvasaadikut, vastu 26, erapooletuid on 9. Alternatiiv ei leidnud toetust. Jääb põhitekst muutmatul kujul.

Läheme edasi 12. paragrahviga.

K. Kama

Selles paragrahvis alternatiivi ei ole.

Juhataja

Läheme edasi.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 14, mis käsitleb maa tagastamist, asendamist ja kompenseerimist mitme pärija korral. Ning alternatiiv on lõikes 4. Selle põhitekst ütleb, et kui ühele või ka mitmele pärijale maa tagastatakse või asendatakse ja osa pärijate maad ei asendata ega tagastata neile, siis kompenseerib riik pärijatele, kellele maad ei antud, nende osa ning pärijad, kellele maa tagastati või asendati, maksavad riigile kinni oma võla väljamakstud kompensatsiooni ulatuses §-s 22 kehtestatud korras. Alternatiiv ütleb, et pärijad kompenseerivad selle maa ise omavahel. Riik ei ole võlavahendaja. Pärija, kes saab maa, peab

selle teisele pärijale kinni maksma kohe või ajal, milles nad kokkuleppele jõuavad. Kui nad kokkuleppele ei jõua, siis läheb asi lahendamisele kohtu korras. Tähendab, esimesel juhul on vahendajaks riik ja see variant võimaldaks välistada paljusid pärijate vaidlusi. Teisel juhul õiendavad pärijad asja omavahel ja riik ei ole vahendaja. Esimene variant teeb pärijatele asja lihtsamaks, riigile aga raskemaks. Teine variant teeb riigile asja lihtsamaks, pärijatele keerulisemaks. Komisjon on alternatiivi poolt häältega 7 : 6.

Juhataja

Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Meie komisjon on üksmeelselt ja ühehäälselt põhivariandi poolt.

Juhataja

Nii. Meil ei ole vaja midagi lisada, niikuinii lähevad variandid hääletamisele. Kas Lembit Arrol on pakkuda midagi kolmandat? Ei ole. Selge pilt. Kõigepealt hääletame alternatiivi. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on 14. paragrahvi alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 16 rahvasaadikut, vastu 35, erapooletuid on 5. Alternatiiv ei leidnud toetust, jääb põhitekst.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 16, mis käsitleb maa väljaostuvõlga. Nimelt oleme praegu olukorras, kus meil on võimalik lähtuda mitmest eri dokumendist. Ülemnõukogu 1990. aasta 20. detsembri otsus maaseaduse kohta ütleb, et maa väljaostuvõlg on kehtiv ja seda arvestatakse. Omandireformi aluste seaduses on öeldud, et võlgu ei arvestata. Kuid omandireformi aluste seadus võimaldab teha maa suhtes erandi. Teile on esitatud kaks võimalust. Põhitekst ütleb, et maa väljaostuvõlga ei arvestata. Alternatiiv ütleb, et seda võlga arvestatakse. Võla tõendamise on riigi kohustus ning väljaostmata maa tagastatakse tingimusel, et maasaaja kohustub võla tasuma. Meie komisjon on alternatiivi poolt häältega 7 : 4, mis tähendab, et väljaostuvõlga tuleks arvestada. Ma rõhutan veel kord, et tegemist on ainult väljaostuvõlga, siia alla ei käi maaparandus, ehituslaenud ja muud selletaolised asjad.

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Kaido Kama rääkis asja sisu enam-vähem ära. Ka meie komisjon on alternatiivi poolt. Eriti vastuvõetamatuna näib meile see, et võetakse kompensatsiooni maa eest, mis on veel välja ostmata.

Juhataja

Suur tänu! Ma selgitan asjaolusid. Nii kooskõlastuskomisjon kui ka maaelukomisjon on alternatiivi poolt. Kui alternatiiv leiab heakskiitu, siis on siin veel üks alternatiiv, mida puudutame vähe hiljem. Nüüd aga võib saalist tulla teistsuguseid ettepanekuid, võidakse pooldada põhitekti. Illar Hallaste, kas nii?

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Tahaksin lühidalt oma seisukohta selgitada. Olen põhitekti poolt ja põhjus on selles, et me oleme vastu võtnud omandireformi aluste seaduse, kus ei arvestata hoiuseid, mis inimestel olid pankades, ja seega ei saa arvestada ka võlgu. Omandireformi aluste seaduses võlgu ei arvestata. Kuid nüüd tahame maa puhul hakata neid arvestama. Ma pean seda valeks ja toetan põhitekti.

Juhataja

Selge. Küsimus läheb hääletusele, aga enne hääletamist palub rahva-keskfraktsioon 5-minutilist vaheaega ja kutsub oma liikmeid saali ette nurka. Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 30. Kolleegid! Pilt on selge. Kõigepealt paneme hääletusele alternatiivi. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on § 16 alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 49 rahvasaadikut, vastu 4, erapooletuid on 9. Alternatiiv leidis heakskiitu. Ilmselt on sellel alternatiivil veel oma alternatiiv.

K. Kama

Kõigepealt üks väike redaktsiooniline parandus. 1. lõike kolmandas lauses on sõnad "väljaostmata osa". Palun teha parandus ja kirjutada "väljaostmata osas". Üks täht juurde. Maa tagastatakse väljaostmata osas tingimusel, et saaja kohustub võla tasuma. Nüüd on alternatiiv lõikes 2. Alternatiiv seisneb selles, kas maa väljaostuvõlg tasutakse pikaajaliste maksetena 50 või 25 aasta jooksul. Väga selge asi, pikemaid kommentaare vaja ei ole. Meie komisjon pooldab häälega 11 : 2 põhiteksti, mille kohaselt maa väljaostuvõlg tasutakse pikema aja, s.t. 50 aasta jooksul.

Juhataja

Suur tänu! Mida maaelukomisjon arvab? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Meie komisjon toetas ühel häälel põhiteksti.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on alternatiivi poolt, mille kohaselt võla tasumise tähtaeg oleks 25 aastat? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 14 rahvasaadikut, vastu 37, erapooletuid on 7. Seda lühikest tähtaega ei toetata.

K. Kama

Järgmiseks paar redaktsioonilist parandust. § 17 lg. 1 lõpus on sõna "normatiividele", palun see parandada sõnaks "normatiivaktidele". Järgmine paragrahv on 19. Kõigepealt redaktsiooniline parandus lõikes 4: maa tagastamise või asendamise nõudeõiguse loovutamine. Sõna "õigus" asemele tuleb sõna "nõudeõigus". Ja nüüd alternatiiv sellesamas paragrahvis. "Nõudeõiguse loovutamine" on uus mõiste, mida eelnevas redaktsioonis ei olnud. Juhin teie tähelepanu asjaolule, et see mõiste oli sees ka valitsuse poolt meile algselt esitatud maaseaduse eelnõus, mille autor on preili Kelder. Omandireformi aluste seadus niisugust nõudeõiguse loovutamise võimalust ette ei näe. Kuna maa puhul tuli kasutusele ka maa asendamise mõiste, siis on väga levinud järgmine olukord: vanainimene, kellel on õigus nõuda maa asendamist, tahab selle asendada näiteks sinna, kus on tema pojapoja hooned, aga mitte tema enda hooned. Kui seda nõudeõiguse loovutamist ei oleks, siis ta saaks nõuda maa asendamist ainult kohta, kus on tema enda omanduses olevad hooned. On tehtud ettepanek, et niisugune nõudeõiguse loovutamise võimalus oleks olemas ning selle nõudeõiguse

loovutamise täpse korra kehtestaks Eesti Vabariigi Valitsus. Alternatiiv ütleb, et punktid 3 ja 4 tuleb välja jätta, millega nõudeõigus jääks välja. Meie komisjon pooldab nõudeõiguse sissejätmist ning on alternatiivi vastu häältega 9 : 1.

Juhataja

Mida arvab maaelukomisjon? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Toetame häältega 8 : 0.

Juhataja

Kas on olemas rahvasaadikuid, kes on teisel arvamusel? Ei ole. Kõik on alternatiivi vastu. Ei ole mõtet hääletada. Läheme edasi. Kaido Kama.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 21. See on väga oluline alternatiiv, kuna puudutab probleemi, millega oleme kokku puutunud juba mitmel korral. Viimati siis, kui Ülemnõukogus oli arutusel välisinvesteeringute seadus. Küsimus on selles, kas välisriigi kodanikul on õigus omada Eesti Vabariigis maad või ei ole. Kommentaariks niipalju. Eesti ajal, enne 1940. aastat ei saanud välisriigi kodanikul siin maad olla. Aga vahepeal möödunud 50 aasta jooksul on maailm selles küsimuses üldiselt nihkunud liberaliseerimise suunas. Täheleb, järjest rohkem riike on võimaldanud teiste riikide kodanikel oma territooriumil maad saada. Poolt ja vastu on väidetud järgmist. Kardetakse seda, et kui me lubame maad anda eraomandusse ka välisriikide kodanikele, nende juriidilistele isikutele, siis võidakse Eestimaa väga lihtsalt n.-ö. maha müüa. Vastuväide on see, et paljud välisfirmad ei hakka Eestisse üldse midagi investeerima, enne kui on võimalik maad Eestis päriks osta. Põhitekst ei näe ette maa andmist välisriigi kodaniku omandusse. Alternatiiv tähendab, et niisugune võimalus oleks vastavalt aluste §-s 39 sätestatud tingimustele, niisiis toimuks eraldi vabariigi valitsuse koostatud subjektide nimekirja alusel kõva valuuta eest jne. Meie komisjon on alternatiivi vastu häältega 5 : 6 ja pooldab põhiteksti.

Juhataja

Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Maaelukomisjon pooldab põhiteksti häältega 8 : 0. Juhin teie tähelepanu sellele, et jutt on seal ainult omandusse andmise keelamisest. Kõikvõimalikud välismaalastele maa rendile või muul viisil kasutada andmise vormid on võimalikud.

Juhataja

Kuna need kaks kõrget komisjoni on mõlemad alternatiivi vastu, siis saab ainult küsida: kas keegi on ka alternatiivi poolt. Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma palun enne hääletamist siiski selgitust ühe asja kohta. Kuidas käesolev paragrahv sätestab sellisel juhul, kui inimene, kes 16. juunil 1940 oli Eesti Vabariigi kodanik ja praegu on välisriigi kodanik, kuid vahepeal on oma maa testamendiga pärandanud kellelegi, kes on Eestis elav Eesti Vabariigi kodanik?

K. Kama

Küsimus on pärandis?

T. Kork

Siis oli ta maaomanik, praegu me teda maaomanikuks ei tohi teha. Aga mis saab siis, kui ta on vahepeal teinud testamendi praegu Eestis elava inimese nimele?

K. Kama

See paragrahv käsitleb maa erastamist, mitte selle tagastamist või kompenseerimist.

T. Kork

Aitäh!

Juhataja

Ma oletan, et Ivar Raig on alternatiivi poolt. Ivar Raig.

I. Raig

Jaa, härra spiiker, just nii, ma olen alternatiivi poolt ja tahan tuua näiteks selle, et meil on ju ligemale 100 000 eestlast välismaal, kes suures osas olid maaomanikud. Kui me annaksime

neile õiguse maa tagasi saada ja seda juurdegi osta, siis looksime neile võimaluse teha investeringuid Eesti majandusse. 39. paragrahviga saab kehtestada piirangud, mis ei laseks maal sattuda juhuslike inimeste kätte. Toetan alternatiivi. Tänan!

Juhataja

Suur tänu!

K. Kama

Härra Raigil on loomulikult õigus olla alternatiivi poolt, nõuda selle hääletusele panekut, aga ma rõhutan veel kord, et see paragrahv ei puuduta maa tagastamist, asendamist ja kompenseerimist. Väliseestlastel, kellel on olnud Eestis maaomand, ja nende pärijatel on õigus maa tagastamisele, asendamisele ja kompenseerimisele. Praegu arutame maa ostmist.

Juhataja

Kas Ivar Raig nõuab küsimuse hääletusele panekut? Nõuab. Paneme. Kas hr. Sovetnikov lihtsalt lisab midagi või on mingi kolmas arvamus? Palun!

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra spiiker! Ma arvan, et sel juhul tuleb vastavusse viia omandiseaduse § 39. Olen täielikult alternatiivi poolt ja palun see hääletusele panna. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on maareformi seaduse 21. paragrahvi alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 20 rahvasaadikut, vastu 40, erapooletuid on 3. Alternatiiv ei leidnud toetust. Läheme edasi.

K. Kama

§-s 22 on uuesti toodud alternatiiv. Jutt on sellest, kas maa ostetakse välja 50 või 25 aasta jooksul. See on Ülemnõukogul juba otsustatud ja siin võib alternatiivi kustutada. Samuti võib siit kustutada märkuse pärast 3. lõiget, kuna see küsimus otsustati ära maa asendamise asjus toimunud hääletamisega.

Juhataja

Kas kõigile on selge selline asjade lahendus? On selge. Suur tänu!

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 24, kus räägitakse erastatava maa piirsuurustest. Selle, et maa tükeldamisel ei tohi need tükid olla väiksemad kui 10 ha, otsustas Ülemnõukogu juba eelmisel korral. Nüüd on küsimus ka ülempiirides. Jutt on muidugi väljaspool linnu ja alevite olevast maast. Enne aga on veel alternatiiv lõikes 1, mis puudutab maad linnade ja alevite piirides. Põhitekst ütleb, et linnade ja alevite piirides kehtestab erastatava maa piirsuuruse vabariigi valitsus kohaliku omavalitsuse ettepanekul. Alternatiiv ütleb, et selle piirsuuruse kehtestab kohalik omavalitsus. Siin on küsimus selles, kellele läheb lõplik otsustusõigus. Meie komisjon on alternatiivi vastu hääletagega 8 : 3, pooldades seega põhiteksti.

Juhataja

Suur tänu! Milline on maaelukomisjoni arvamus? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Me peame esimese lõike teksti veidi desorienteerivaks, kuna meil oli kasutada ainult omandi- ja maareformi komisjoni esindaja seletus, mille põhjal saime selgeks, et Eesti Vabariigi Valitsus kehtestab need piirsuurused normatiividena, mitte aga kohaliku omavalitsuse iga konkreetse taotluse korral. Selles tõlgenduses on maaelukomisjon põhiteksti poolt.

Juhataja

Mõlemad kõrged komisjonid on põhiteksti poolt. Kas on rahvasaadikuid, kes on alternatiivi poolt? On. Jaak Jõeriüt.

J. Jõeriüt

Ma palun alternatiiv hääletusele panna!

Juhataja

Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on § 24 lg. 1 alternatiivi poolt? Selle poolt on 16 rahvasaadikut, vastu 37, erapooletuid on 37. Alternatiivi ei toetata. Läheme edasi.

K. Kama

Järgmised alternatiivid on lõikes 2, mis käsitleb väljaspool linnade ja alevite piire erastatava maa piirsuurust, selle ülemist piiri. Nagu ma ütlesin, on Ülemnõukogu otsustanud, et see maa ei tohi olla väiksem kui 10 hektarit, aga otsustamata on see, kas see maa võib olla n.-õ.

lõpmatult suur või tuleb kehtestada ka piirsuurus. Sealjuures on veel öeldud, et see otsus ei käi taluseaduse alusel väljaantud maa kohta, sest praegu on asutatud juba 100-hektarilisi talusid, mida uuesti väiksemaks tegema ei hakata. Nendel, kellele talu on välja mõõdetud, on õigus ta selles suuruses välja osta. Esimene alternatiiv näeb ette välja jätta sõnad "üle 50 ha ega". See tähendaks, et ülempiiri ei ole. Meie komisjon on esimese alternatiivi poolt häältega 6 : 4. Niisiis pooldame seisukohta, et maa erastamisel selle suuruse ülempiiri ei kehtestataks.

Juhataja

Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Ka maaelukomisjon on esimese alternatiivi poolt. Vastasel korral takistaksime talude väljaarendamist ja uute talude rajamist.

Juhataja

Suur tänu! Kaks kõrget komisjoni on ühel meelel. Kas on rahvasaadikuid, kes nõuavad põhitekti või teist alternatiivi? On. Jaak Allik.

J. Allik

Ma tahan lihtsalt motiveerida, miks ma toetan põhitekti. Küsimus ei ole selles, et me peaksime piirama maaomandi suurust Eestis. Minu meelest võiksime maaomandi suuruse piirangu kaotada siis, kui maa läheb tsiviilkäibesse, et saaksid tekkida suured talud. Küsimus, mille üle ma palun mõelda, on selles, et pooled inimesed, kes maad võivad tahta, jäävad sellest lihtsalt ilma. Eesmärk peaks olema selline, et võimalikult kõik, kes tahaksid praegu hakata maad harima, saaksid seda teha. Hiljem tsiviilkäibes saab juba maad osta, müüa ja talusid suurendada.

Juhataja

Pilt on selge. Meil on valik esimese alternatiivi ja põhitekti vahel. Kaks kõrget komisjoni olid alternatiivi poolt. Jaak Allik nõuab põhitekti esialgsel kujul. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on 24. paragrahvi 2. lõikes toodud esimese alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 42 rahvasaadikut, vastu 15, erapooletuid on 1. Enamus toetab alternatiivi. Läheme edasi.

K. Kama

Nüüd ei ole teist alternatiivi enam vaja hääletada, kuna me jätsime 50 ha piirangu välja.

Juhataja

Kas kõik on selge? On. Kolleegid! Kell on 14.01. Kuna täna on presiidiumi päev, teen ettepaneku praegu siiski istung vastavalt meie reglemendile lõpetada. Varume veel kannatust. Katsume alternatiivid läbi arutada. Jätkame.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on §-s 30 ja see käsitleb jälle otsustusõiguse küsimust. Enne maa tagastamist, asendamist ja erastamist tuleb otsustada, milline maa jääb riigi omandusse ja seega ei lähe eraomandusse. Põhitekst ütleb, et selle otsuse teeb Ülemnõukogu, alternatiiv aga peab piisavaks valitsuse otsust. Meie komisjon on põhiteksti poolt 8 häälega.

Juhataja

Mida arvab maaelukomisjon? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Meie komisjon on samuti täiesti üksmeelselt põhiteksti poolt. Valitsus ei saa iseendale maad kinnitada, keegi teine peab asja üle vaatama.

Juhataja

Kas on rahvasaadikuid, kes on selle poolt, et valitsus otsustaks? Ain Tähiste.

A. Tähiste

Aitäh! Mul on teile heameel teatada, et keskkonnakomisjon toetab häälteenamusega valitsuse otsustusõigust.

Juhataja

Selge. Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on § 30 alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 8 rahvasaadikut, vastu 38, erapooletuid on 3. Alternatiiv ei leidnud Ülemnõukogu toetust.

Jätkame, palun!

K. Kama

Järgmine alternatiiv on 35. paragrahvi 4. lõikes. Selle lõike põhitekst ütleb, et 5 aasta jooksul ei tohi maa kasutamisest võetav rent riigi- ja munitsipaalmaal olla suurem kui 1,2 maamaksu. See on võetud preili Keldri eelnõust. Alternatiiv ütleb, et piirsuurus on küll olemas, aga selle kehtestab Eesti Vabariigi Valitsus. Meie komisjon on alternatiivi poolt.

Juhataja

Mida arvab maaelukomisjon? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Maaelukomisjon on põhiteksti poolt.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on § 35 lg. 4 alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 20 rahvasaadikut, vastu 25, erapooletuid on 6. Alternatiiv ei leidnud toetust. Jääb põhitekst.

K. Kama

Järgmine alternatiiv sama paragrahvi 5. lõikes räägib maa rendilepingu lõpetamise tingimustest. Põhitekstis on öeldud, et rendileping lõpetatakse vastavalt rendiseadusele ja lisaks võib olla rendilepingu lõppemise aluseks juriidilise isiku tegevuse lõppemine. Alternatiiv toob juurde füüsilisest isikust rentniku õiguse öelda ühepoolset rendileping üles 6-kuulise etteütle misega. Meie komisjon on alternatiivi poolt häältega 9 : 3.

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Maaelukomisjonile ei ole vastuvõetav ei põhitekst ega alternatiiv.

Juhataja

Mis siis saab? Mida rahvasaadikud arvavad?

J. Telgmaa

Igäüks hääletab nii, nagu heaks arvab. Meie meelest peaks etteütleamise aeg olema üks aasta. See on maaelukomisjoni täiesti üksmeelne arvamus.

Juhataja

Lood on praegu sellised. Maaelukomisjonil puudub formuleeritud arvamus selles mõttes, kuidas me praegu teemat käsitleme. Komisjoni seisukoht ei lange kokku ei põhiteksti ega alternatiiviga.

K. Kama

Ma täpsustan. Me saame selle ühe aasta või muu ettepaneku sisse viia ka pärast, kui vajalikuks peetakse.

Juhataja

Tuleb teha vastav parandusettepanek.

K. Kama

Jaa, küsimus on praegu selles, kas me näeme ette rendilepingu ennetähtaegse lõpetamise võimaluse või mitte.

Juhataja

Kas keegi rahvasaadikutest nõuab põhiteksti hääletusele panekut? Ei nõua. Seega jääb alternatiiv, mida hiljem võidakse muuta parandusettepanekute kaudu. On nii? Läheme edasi.

K. Kama

Selle seaduse viimane alternatiiv on §-s 38. Kuigi aega on väga vähe, pean ma täpsemalt lahti rääkima, mida see alternatiiv tähendab. § 38 lg. 2 käsitleb neid isikuid, kellel on praegu maal kinnisvara, hooned, kuid kes ei ole Eesti Vabariigi kodanikud ja kellel seega puudub õigus maad osta. Lõige 1 ütleb, et igal juhul on neil õigus §-s 9 nimetatud kahele hektarile. Tähendab, see 2 ha ei kuulu tagastamisele, see jääb munitsipaalmaaks ja seal asuvate hoonete omanikud jäävad kohalike omavalitsuste rentnikeks. Lõige 2 käsitleb olukorda, kus isik, kellel ei ole õigust maad osta, soovib rohkemat kui kahte hektarit. Lõige 2 näeb ette, et niisugusel juhul, analoogiliselt paragrahvis 9 öeldule, seda maad endisele omanikule ei tagastata. Kõik toimub samade kriteeriumide alusel nagu sel puhul, kui isik soovib maad osta. Vahe on ainult

selles, et maa jääb munitsipaalomandusse ning hooneomanik muutub rentnikuks, sõlmides pikaajalise rendilepingu. Alternatiiv näeb ette jätta lõige 2 välja. See tähendab, et hoone omanik, kellel pole õigust maad osta, saab seda rentida ainult kuni 2 ha ja mitte rohkem. Meie komisjon on alternatiivi vastu hääletage 6 : 5 ja põhiteksti poolt. See tähendab, et ka nendel hooneomanikel, kellel pole õigust maad osta, oleks õigus võtta maad rohkem rendile kui 2 ha ulatuses.

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Meie jaoks tekitasid mõlemad selle paragrahvi lõiked segadust. Kui me aga jälle kuulsime, mida tegelikult on mõeldud, siis jäime arvamuse juurde, et lõige 2 tuleb välja jätta. Ühesõnaga, me oleme alternatiivi poolt. Mul on kole raske seda teksti siin väga pikalt seletada, see nõuab pikka lahtiseletamist.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on § 38 alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 25 rahvasaadikut, vastu 19. erapooletuid on 10. Ollakse alternatiivi poolt.

K. Kama

Jah, järelikult § 38 jäi ühelõikeliseks. Enne lõpetamist ma juhin veel tähelepanu sellele, et on muudetud 40. paragrahvis sisalduvat kuupäeva. Teile esitatud eelmises variandis oli kuupäev maa asendamise, ostmise ja rentimise taotluste esitamise puhul sama, mis oli vara tagastamise puhul, seega 20. detsember. Nüüd on see kuupäev nihutatud 1. märtsile. Selleks ajaks pidavat olema tagastatava vara register koostatud ja alles siis saavat hakata tegelikke otsuseid langetama.

Juhataja

Suur tänu! Presiidiumi istung on kell 15 Kadriorus. Head nägemist!